

5337

269
43

Vol 2 4

Part 1

1947 Jan - June

✓

vol 24

1104
4

29/4/7

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

తల్లలారా, సోదరమణులమగు
యీ సంఘ బంధమునుండేల్లై
స్వేచ్ఛ సుఖముకోరకు జీవితముతో
మీ పురుషులతో చేర

యీ సందేశమును ప్రతిభా చిత్రము

“క ల్ప గ

పంథలకాలది ప్రాప్తములతో

ప్రాప్త, జైత్రా: ఉదర్.

అసాసియేట్ ప్రాధ్యాపక, హ్యూజ్ జైత్రానుదాన్ పిరాలి.

అసాసియేట్ జైత్రా: పి. జై. ఆర్. కార్, పి: కే. రామనాథ్.

సాండ్, ఆమోగ్రఫి: సి. యి. బిగ్గు, ఆర్. కే. శేఖర్.

టెక్నికల్ అండ్ స్క్రిప్ట్ ప్రజంతుషన్సు, ము. జెమిని, మద్రాసు.

భారతి ఇరువదినాల్గవ సంపుటము, భా-౧

$$\frac{1104}{4}$$

అకారాది విషయ సూచిక

	సం.	పుట.
అంకితము—మందరాచారిగారు (గే)	౫	౪౪౪
అనంతమాత్యుని అమృతశైలి—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు	౬	౫౧౭-౫౨౦
అభిసారిక—చెరువుపల్లి జమదగ్ని శర్మగారు (ప)	౩	౨౫౧-౨౫౨
అభ్యుదయ రచయితల సంఘం : వ్యాసాహిత్యరంగం—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు	౨	౧౯౭-౧౯౮
ఆకాంక్షి—మందరాచారిగారు (ప)	౧	౭౨
ఆపాంభావము—భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తిగారు (ప)	౫	౪౩౦
ఆంధ్రకథానక కౌస్తుభము : భోజరాజీయును—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు	౪	౩౪౧-౩౪౪
ఆంధ్రకవుల ఆదర్శములు : ౨. అమాత్యత్విక్రమ—నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు	౫	౪౦౫-౪౧౦
ఆంధ్రసాహిత్యంలోని స్త్రీపర్యాయాలు—టి. రామచంద్రగారు	౬	౫౧౧-౫౧౫
ఆంధ్రాభ్యుదయము : ౭. లింగేశ్వరులు—సురభి నరసింహంగారు	౩	౨౫౩-౨౬౦
ఆంధ్రుల బానిసద శిల్పకళాప్రపంచం : ౧. ప్రవేశిక—కుధాంతు కుమారరాయగారు	౫	౪౯౩
" "	౬	
ఆటపాటలు—వేలూరి రాధాకృష్ణగారు (శ్రీ. చి)	౨	
ఆడవేపురివిచ్చి ఆడవే నెమరి!—'ఎంపత్' (గే)	౬	౫౨౧
ఆత్మ్యాశుడు—చావలి లక్ష్మీనారాయణగారు (ప)	౧	౨౪
ఆధునికయంత్రయుగనిర్మాత థామస్ ఆల్వా ఎడిషన్ (కల)	౩	౩౦౧-౩౦౨
ఆరామంలో కిల్లు పటాలం—మద్దూ విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు	౩	౨౮౦-౨౮౩
ఆర్షధర్మపరిపాక—శ్రీ నిర్వికల్పాచందస్వామిగారు	౨	౧౭౬-౧౭౮
ఆహారంలో ఒక సాటి ఉదయం—మహాకవి భీమశంకరమూర్తిగారు (గే)	౩	౨౧౮
ఇండోనేషియన్ : వారి ఆచారశాస్త్రము—డా. ఆల్ఫ్రెడ్ వై హెల్మ్	౬	౬౦౩-౬౦౬
ఉగాది తలపాత—బులుసు వెంకటేశ్వర్లుగారు (ప)	౪	౩౦౫
ఉత్తరగోగ్రహణము—సీతారాజు పుట్రప్పాణ్యశర్మగారు (నా)	౪	౩౩౩-౩౩౯
ఏమి అప్పుడు!—ఆలంబ కాంచాదేవిగారు (క)	౫	౪౭౧-౪౭౩
విశ్వప్రపంచపాదపథ ఆవిష్కరణము—	౪	౩౯౪-౩౯౯
ఒంటరిపక్షులు—తెన్నేటి సూరిగారు (క)	౩	౨౧౯-౨౨౪
ఓ చుక్క!—కె. వి. యస్. యల్. నరసింహారావుగారు (గే)	౫	౪౧౬
కడలిపువ్వులు, వాటి నిజవ్యూహాలు—'రాయి' (వి. వి.)	౨	౧౭౯-౧౮౧
కలలోవా? ఫ్లాష్—కాన్న కృష్ణగారు (కల)	౬	౬౧౧-౬౧౩
కళాపూర్ణోదయకథకు లింగపురాణము మూలముకాదు—మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	౨	౧౩౧-౧౩౩
కళాపూర్ణోదయము : దానిమూలములు—మల్లంపల్లి వీరేశ్వరశర్మగారు	౪	౩౧౩-౩౧౮
కర్పూర—మంత్రవాది వెంకటరత్నంగారు (రే. చి.)	౧	
కవిత్వంలో శ్రాద్ధికులు : వచనములాంటిపద్యాలు—మల్లవరపు విశ్వేశ్వరశాస్త్రిగారు	౧	౩౮-౪౩౩
కీ. శ్రీ. శ్రీ కవిసాధుని సాగ్యేశ్వరశాస్త్రిపంతులుగారు (తెలుగుపూరి)—మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	౪	౩౨౯-౩౩౧

	సం.	పుట.
మటుంబం—పంతుల శ్రీరామకృష్ణగారు (క)	...	౨ ౧౬౫-౧౭౫
కృష్ణలీల—మలాది మార్కటారాయణకృష్ణగారు—	...	౬ ౫౭౨
శాంతిరకపు కేటీరేజరు—శ్రీరామకృష్ణగారు (కల)	...	౧ ౯౮
గాంధీ, రవీంద్రులు—జీవనప్రాప్తి విశ్వేశ్వరరావుగారు	...	౨ ౧౩౫-౧౩౮
సుందరిలనేని పంకజరామయ్య—మధుసూదనపంతుల సత్యసారాయణకృష్ణగారు	...	౧ ౨౫-౨౭
సుఖవిజయాదిత్యుడు—భావరాజు వెంకటకృష్ణరావుగారు (నా)	...	౬ ౫౬౩-౫౭౨
సులాచిత్ర—కవికోకిల భువ్వూరి రామరెడ్డిగారు	...	౪ ౩౪౫-౩౪౯
గ్రహణం—జీవనశ్రీగారు (క)	...	౧ ౫౯-౬౪
జనకశ్రీమతకవితా—నోరి నరసింహకృష్ణగారు (ప)	...	౨ ౧౧౨-౧౧౪
జాతికతాజకముల పరమపర సంబంధము—రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	౫ ౪౩౧-౪౩౮
ధీర్ధి చిత్రకాలలోని కొన్ని చిత్రాలు	...	౪
తలుపు కి-కిర—కపిల కాశీపతిగారు (క)	...	౫ ౪౨౫-౪౨౯
తల్లికోట యుద్ధము: సాహిత్యపరిచాయము—చింతనంబ రామకృష్ణరావుగారు	...	౬ ౫౭౭-౫౮౦
తార్కికప్రకృతి—కె. అన్నమరాజుగారు (ప)	...	౩ ౨౧౭
తిక్కన కౌశ్యంబుగావేధము—గడియారము వెంకటేశ్వరకృష్ణగారు	...	౪ ౩౧౯-౩౨౨
తిరుప్పావై—పివికెట్టి శ్రీరామమూర్తిగారు (క)	...	౪ ౩౫౫-౩౬౦
తొమ్మిదికావ్య—తెమ్మరి వ్రాసినవాడు (ప)	...	౬ ౫౧౬
త్యాగయ్యగారి నాటకసూత్రం—రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణగారు	...	౧ ౩-౮
ద్వారము—తలమర్ల కళాసాధిగారు (ప)	...	౫ ౪౦౩
ద్వారము: ౧. వర్ణము—రేఖ—అమంచర్ల గోపాలరావుగారు	...	౧ ౮౨-౮౯
దీర్ఘాచన—జేటూరి రాధాకృష్ణగారు (లి. వి.)	...	౪
దేవదాసి—సుధాంకు మహారాయగారు (రే. చి.)	...	౫
దేవదాసి—భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తిగారు (ప)	...	౬ ౫౦౯-౫౧౦
నవలకు సాహిత్యసంవాదన దొడ్డిపాటి—‘చతుర్వేది’	...	౫ ౪౨౭-౪౨౮
నాథులొకయ్య—‘రాము’ (వి. వి.)	...	౪ ౩౭౭-౩౮౦
నారెండ్రుభాగ్య—నాగి. లక్ష్మణపుర (క)	...	౨ ౧౫౧-౧౫౭
నేటి ఆహారసమస్య—డి. కాంకేశ్వర్గారు	...	౬ ౫౮౯-౫౯౧
నాగయ్య—సోమంచి యజ్ఞన్నకృష్ణగారు (నా)	...	౧ ౭౩-౮౧
“ “ “ “	...	౨ ౧౨౩-౧౨౪
“ “ “ “	...	౩ ౨౩౭-౨౪౪
పంచాయితీలు: గ్రామపరిపాలన—అజ్ఞానపు వెంకటరమణరావుగారు	...	౪ ౩౮౧-౩౮౪
“ “ “ “	...	౫ ౪౮౧-౪౮౫
పట్టి—‘రాము’ (వి. వి.)	...	౩ ౨౮౬-౨౮౯
పరింజని: ఆ జన మహాభాగ్యము—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	...	౨ ౧౦౫-౧౧౧
పద్మలో రాగంపున్నదా?—క్రిపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	౩ ౨౩౩-౨౩౬
పర్యటనపుకలపంతులు—రా. వే. మ. గం. రామరావుగారు (గ)	...	౬ ౬౦౦
పద్యాలి రాగం నిండుకెనుందా?—క్రిపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	౪ ౩౫౦-౩౫౪
పద్యానికి, రాగానికి మధురమందా?—క్రిపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు	...	౫ ౪౧౧-౪౧౫
ప మొరం—రాళ్లభండి నరసింహకృష్ణగారు (క)	...	౧ ౨౯-౩౭
పర్యటనకాలంకారము—కంభంపాటి సుబ్రహ్మణ్యకృష్ణగారు (కల)	...	౨ ౧౯౯-౨౦౦
పాణినిమాత్రాలు: అనాటివిశేషాలు—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు	...	౧ ౯-౧౪

పాఠశాలగ్రామమున వేదవిభాగవిధానము—వెంకటాచల వెంకటసుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీగారు	3	202-209
ప్రణయశ్లోక—దేవనపాత్ర విశ్వేశ్వరరావుగారు (వా)	...	203-204
ప్రతిఫలం—'జమదగ్ని' (క)	...	204-205
ప్రాచీనభారతీయభాష—భాతుమాచి సుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీగారు	...	205-206
బంకెపూవు—బోయిభేయన్నగారు (ప)	...	206
బర్తుల కొనూరుమ్మగారి వస్త్రపూర్తి (కల)	...	207-208
బహుమతి—సినికెట్టి శ్రీరామమూర్తిగారు (క)	...	208-209
బొందెదోకైలాసము—కపిల వెంకటరావుగారు	...	209-210
భావలహరి—ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు (ప)	...	210-211
" " " "	...	211
భూప్రదక్షిణము—మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు	...	211-212
" " " "	...	212
" " " "	...	212-213
" " " "	...	213
మద్రాసుప్రభుత్వపు ఖాదీప్రచారిక—నీతారాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు	...	213-214
మనచరిత్రసామగ్రి, చరిత్రాను (కావనాలలోని చింతవిశేషము)—సుల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు	...	214-215
మనచరిత్రము : కొన్ని విశేషములు—బులుసు వెంకటరమణయ్యగారు	...	215-216
మహానీలుమైన మన ఆంధ్రదేశం—పురిపండా అప్పలస్వామిగారు	...	216-217
మాతృదేవి—ఘట్టి ఆంజనేయశర్మగారు (క)	...	217-218
మానవుడు—పంతుల శ్రీరామకాశ్మీగారు (క)	...	218-219
'మా విద్యమంహా'—హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు	...	219-220
మొక్కల ప్రపంచములోనిచింతలు—'రాము' (వి. వి.)	...	220-221
మొయిలుచేక—మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు (లి. వి.)	...	221
రంగయ్య—పద్మరాజుగారు (క)	...	221-222
రాజ్యాంగపరిషత్తు పరిణామము—భోగరాజు పట్టాభి నీతారామయ్యగారు	...	222-223
" లక్ష్మణములు : నైవేద్యాతీత్యానము (కల)	...	223-224
రాజరాజు తనలో—మధుసూపంతుల సత్యవారాయణకాశ్మీగారు (ప)	...	224-225
రాయలవాటి రమణీయతీవితము, హంపిశ్శేత్రము—పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులుగారు	...	225-226
రాయలసీమ 'గడియారము'—మధుసూపంతుల సత్యవారాయణకాశ్మీగారు	...	226-227
లంకాదహనం—ఖండేవిల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు (గ)	...	227-228
జనకశిష్యులు—దేవీప్రసాదరాయచౌదరిగారు (లి. వి.)	...	228
వాగ్ధర్మము—గరికివాటి కృష్ణమూర్తిగారు	...	228-229
వాఙ్మయపరిమార్చము—'మహారాజు'	...	229-230
విద్యల్లోకము; ౧. నవీనవిజ్ఞానము—కేలూరి శివరామకాశ్మీగారు	...	230-231
" 2. కేలూరి శివరామకాశ్మీగారు	...	231-232
విమలాదీత్యుని రాజ్యాధిరోహణము—వేదము వెంకటరాయకాశ్మీగారు	...	232-233
వెలుగునీడలు—'మరేంద్ర' (1)	...	233-234
వేణుగానము—నీతాదేవిగారు (లి. వి.)	...	234
వేదములు ౧. తీర్థయంత్రము—గ. బూరు వెంకటానందరావుగారు	...	234-235
శ్రీకృష్ణకంటలో యుద్ధం—వై. వి. రమణమూర్తిగారు (1)	...	235-236
కాశ్మీరీకవితాచిత్రము—భీమిడిపాటి శివరామకృష్ణశర్మగారు (క)	...	236-237
శివాలయము—పుట్టపర్తి వారాయణాచార్యులుగారు (ప)	...	237-238

శివప్రసాదము—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు
 శోకశోకవనము—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకామ్రైగారు (గే)
 శ్రీ వేదమూర్తులు—చంగ్రంగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు (వా)
 సంత్రాంతి—గుమ్మూపల్లి సత్యవారాయణమూర్తిగారు (గే)
 సంచలనం—'పో. కా.' (ప)
 సంగీతనూత్రము—జమ్మలమిడిక మాధవరామశర్మగారు (కల)
 సంగీతనాట్యరంగాలొడువ విశేషంకాలు—గరికిపాటి కృష్ణమూర్తిగారు
 సుమాట్ అమ్మిగుడు—తల్లానల్ల కృత్తివాసతీరుబుగారు (వా)
 సాహిత్యము: శృంగారము—తెకరె రెడ్డిగారు
 సుమస్తీ—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకామ్రైగారు (క)
 సేలం దొమ్మికేసులు—దిగల్లి సంకటశివరావుగారు
 సౌందర్యసామాన్య—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకామ్రైగారు
 స్నానపుట్టు—చైత్యరాధదాసుగారు (శ్రీ. చి.)
 స్మృతిపాఠి—భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తిగారు (గే)
 స్వాగతము—పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యకామ్రైగారు (గే)
 వ్యాయాసకలము—సత్యవారాయణరావుగారు (ప)

...	౪౩౦౭	—3౧౧
...	౨	౧౭౦
...	౬	౫౯౨-౫౯౯
...	౧	౪౨౭
...	౬	౫౭౩-౫౭౪
...	౫	౫౦౫-౫౦౬
...	౩	౨౧౩-౨౧౭
...	౫	౪౫౭-౪౬౫
...	౨	౧౧౫-౧౧౯
...	౩	౨౨౭-౨౩౨
...	౧	౪౩-౫౦
...	౬	౫౩౭-౫౩౬
...	౫	
...	౪	౩౧౭
...	౪	౩౦౬
...	౫	౪౦౪

సంపుటము 24

సంచిక 1

భారతి

జనవరి, 1947

వ్యయ, పుష్కము

స్వవిషయము

పరమేశ్వర కృపాకటాక్షమునల్ల భారతి
సేవాయాత్రలో ఇంకొక్కయేడు చల్లగా
గడచిపోయినది. నేటితో భారతికి ౨౩
ఏండ్లు నిండి, ౨౪-వ ఏడు పైబడినది.
సంకల్పవికల్పాత్మకమైన సాధనపథములో
ఇటువంటి ఘట్టము పర్యవేతువు కావుటలో
విశేషము లేదు.

* * * * *

క్రొత్త సంవత్సరారంభమున క్రొత్త
క్రొత్త కోరిక లీరికలెత్తుట పరిపాటియైన విష
యము. కాని, వానిలో తీరినవి తీరగా
మిగిలినవే మిక్కిలిగా ఉండుట అంతకన్న
పరిపాటియైన సంగతి. యుద్ధము రూపుమాసి
పోయినను అది తెచ్చిపెట్టిపోయిన అవాంతర
ములు మాత్రము ఇంకను యథాస్థితిగానే
ఉండిపోవుటతో ఈసన్నివేశము అచలముగా
నిలచినది. కాని, అవాంతరములను నడ్డ
చేయక కృషిచేయుటయే సాధకుల వంతు.

‘పురాణమిత్యేవ నసాధునర్వం నచాపి
కావ్యం నవమిత్యవద్యం’ అన్నరీతిదే మా
ఆదర్శమునుట పాతకులెరుగనిది కాదు.
పాతకొత్తల మేలి కలయికయే మా పర
మార్థము. ఈ విషయమున మాకు కొంత
వరకు రచయితల తోడ్పాటు లభించు
చుండుట మరియొక ఆనందహేతువు.

* * * * *

నేడు మన లెలుగుదేశము సాహిత్య
పరముగాను, రాజకీయముగాను, సాంఘి
కముగాను నవనవవైతన్యముతో ఎంతో
ముందంజవేసినది ; వేయుచును ఉన్నది.
ఆవైతన్యము నితోధికముగా ఉత్తేజింపజేయు
టకు భారతి యిదివరకువలెనే సదా సర్వ
కాలములందును సర్వసిద్ధముగా నుండ
గలదు. ఆంధ్రజాతివికాసమే భారతి వికా
సము ; ఆంధ్రుల అభ్యుదయములోనే
భారతి ధన్యత.

కథానికా రచనలో మన రచయితలకు ఉత్సాహమును కల్పించి, కొత్తకొత్త కల్పనలతో, శిల్పముతో ఉత్తమ కథానికా సృష్టికి వారిని ప్రేరేపించుటకై ప్రత్యేకము సంకల్పించుకొన్నాము. అనేక కథలు వచ్చినవి. కాని ప్రథమద్వితీయ తరగతులకు చెందిన కథలు లభించకపోయినవి. మూడవ తరగతికి చెందినవే లభ్యమైనవి. అయినప్పటికిని మూడవ తరగతి కథ ఒక్కదానినే ప్రచురింపక, ఈసారికి మాత్రము ఆ తరగతికే చేరిన మూడుకథలను ఈ సంచికలో ప్రచురించితిమి. ఈ మూడింటికిని మూడవ బహుమానములను విడివిడిగా ఇవ్వ నిశ్చయించితిమి. ఇకముందైనను, ముచ్చటగా మూడు బహుమతులను యథావిధిగా ఇచ్చుటకు సదవకాశము తప్పక కలుగునని ఆశించుచున్నాము.

* * * *

ఇప్పుడు బహుమతులు గడించుకొన్న ఈముగ్గురును ఇంచుమించుగా భారతికి సరికొత్తవారే అగుట ఒక విశేషము. కొత్త రచయితలు ఉనికి వచ్చుచుండుట మా కమి

తానందమును కల్పించుచున్నది. ఆముగ్గురు రచయితలకును మా అభివందనములు.

* * * *

ఆంధ్రమహాజనుల ఆదరాభిమానములున్నచో ఇటువంటి సేవలెన్నయినను ఇనుమిక్కిలిగా మేము చేయగలవారము. అదే మా ఆశ; అదే మా లక్ష్యము; అదే మాకు పరమానందము.

* * * *

రేపు ౧౧-వ తేదీ ఆంధ్రులకు పుణ్యదినము. ఆంధ్రగాయక పితామహుడు శ్రీత్యాగరాజు సిద్ధిపాండి ఆనాటికి నూరేండ్లు నిండగలవు. ఆ మహానుభావునకు ఆంధ్రమహాజనులు ఆనాడు తమ భక్తితాత్పర్యములను మహావైభవముతో తప్పక వెల్లడించి తీరగలరని విశ్వసించుచున్నాము. ఈ శతవార్షికోత్సవ సందర్భములో శ్రీత్యాగబ్రహ్మమువారికి మేమును మాశ్రద్ధాంజలిని సమర్పించుకొనుచున్నాము.

—సంపాదకుడు, భారతి.

త్యాగయ్యగారి నాద సుధారసం

✽

= శ్రీ రాత్రిపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ =

శ్రీ త్యాగయ్యగారు ప్రపంచానికి ప్రసాదించిన వరం గంగానదీవలె మూడు మార్గాలలో ప్రవహించింది. శ్రీరామభక్తి, కవిత, గానం. ఈ మూడు తత్వాలన్నీ పూర్వజన్మార్జితమైన పుణ్యంచేతనే తప్ప మనుష్య ప్రయత్నంతోగాని, ఆకస్మికంగాగాని లభించేవి కానంత గొప్పతనంతో ఇంచుమించుగా వున్నవి. అయినా వంశపరంపరగా, ఇంటిసాక్షుగా కూడా ఆయన పాలికి దొరకినవని చెప్పడానికి కావలసినంత సాక్ష్యం ఉన్నది.

త్యాగయ్యగారి ప్రియశిష్యుడైన సారాస్వతి శేంకటరమణ భాగవతులు తన గురువుగారి జీవిత చరిత్రను కొంతవరకూ సంగ్రహంగా వ్రాసిపెట్టినాడు.* దానిలో త్యాగయ్య తండ్రి రామప్రసాదగారినిగూర్చి ఈమాట లున్నవి:

“వీరు శ్రీమద్రామాయణ, భాగవత, భారతాది ప్రసంగాదులయందు ప్రవీణుడును, తంజావూరు కులసింగ మహాప్రభువులవారి సమస్థానంలో శ్రీమద్రామాయణ ప్రసంగంచేసి శ్రీరామవనమి గర్భిత్సవమునలిపి అనేక సన్మానముల నొందిరి. ఆ ద్రవ్యాలచేత తన యింట్లో శ్రీరామవనమి జననోత్సవమును అతివిమర్శగా చేయుచు నుండును.”

* దీనిని వ్యయసంవత్సరాది సంచికలో ఆంధ్ర పత్రికవారు ప్రకటించిరి. మూలం మధుర సారాస్వతి సభివారివద్దగల తెటాకుల ప్రతి.

+ సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శిని-పూర్వభాగం. వాగ్గేయకాదుల చరిత్ర. పుట ౧౨.

† అదే. ఉత్తరభాగం. అనుబంధం(B)పుట ౬౦.

త్యాగయ్యగారి తాతగారైన గిరిరాజ బ్రహ్మం గారిని గురించి “వీరు సకల విద్యలయందును సమర్థులు” అని మాత్రం పై చరిత్రలోగలదు. కాని ఎట్టియాపురం నుబ్బరామదీక్షితులు గిరిరాజకవినిగూర్చి “ఇతడు... సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో మిక్కిలి ప్రజ్ఞగల వాడు. సంగీతవిద్యాసంపన్నుడు. ఇతడు తెనుగున భక్తిరసముగాను, వేదాంత విషయముగాను బహు కీర్తనములజేసి ప్రఖ్యాతిని బొందినవాడు.” అని వ్రాసి వారు.† ఐతే,

‘మాయా నీధంచన నదవరు
మాటాడక పోవే’

అనే కాంభోజిరాగం వేదాంత కీర్తన ఒకటే నుబ్బరామ దీక్షితుల పుణ్యాన చిట్టతోపాటు మనకు లభించింది. †

తక్కినవి వాకు దొంగలేదు. ఐతే, తంజావూరి సరస్వతీమూలు భండారంలో శాహమహారాజును, శరభోజిమహారాజును నాయకులనుగాజేసి, గిరిరాజ కవి రచించిన శృంగారపదాలు కొన్ని నూర్చుకై వా తక్కువకాక, దిక్కు దగా విచారించేవారు లేక మూలకూవున్నవి. ఆయన రచించిన తెలుగు యక్షగానాలు గూడా కొన్ని అక్కడ కలవు. గిరిరాజకవి తండ్రి పంచవద బ్రహ్మంగారుకూడా ‘వేదకాస్త్ర పురాణాదులయందు నిపుణుడు’ అని పై త్యాగరాజ చరిత్రలో వున్నది. కనుక త్యాగయ్యగారి పూర్వీకులలో కనీసం మూడు తరాలవారు సంగీత సాహిత్య భగవద్గురులకు పేరుపొందినవారనిన్నీ, అందుచేత ఆయన కామూడు నిషయాలున్నూ, వద్దన్నా వదలక, ఉగ్రపాలతో వచ్చినవనిన్నీ చెప్పడానికి సందేహంలేదు. మరి అని ర్యచనీయమైన ఆయనప్రతిభాశక్తిచేత ఆమూడు

చాలా ప్రబలింపినది. మూడూ ఒకదానికొకటి వర్షము నిన్నూ పెరిగినవి. ఒకదానితో మరి రెండూ ఎప్పుడుగాని పీడిపోక ఏకమటుంబంగా నడచినవి. సంగీతానికి ఉల్లాసం ఎక్కువైన సమయంలో భక్తిసాహిత్యాలూ, భక్తి ఉద్రేకించినవేళలో సంగీత సాహిత్యాలూ, కావ్యకళ మెరసినప్పుడు భక్తిసంగీతాలూ పెనుకనిపించి మేరం నడిపించినవి. ఈ త్రివేణీసంగమాన్ని ఇంత స్పష్టంగా మనం త్యాగయ్యజీవితమందే చూడవచ్చును. ఈమూటిని ఆయన అత్యంతైరణకై సాధించి ఉపాసించినాడు. కీర్తి, ద్రవ్యం, ప్రతిష్ఠ మొదలైన యే ఇతర ఫలాలనూ ఆపించక, ఇతర జీవులూ తరించవలెననే ప్రపంచానికి మూటిని పెడజల్లినాడు.

విశేష, ఆయన ధారాళంగా ఇచ్చిన యీ తత్త్వ క్రయాన్ని మన మెంతవరకు గ్రహింపగలము? ఎంత జీర్ణించుకోగలము? మన కీ మూటిలో ఏదిముఖ్యం? ఏదిగొణం? ఈ విషయంలో నా దృష్టిని సుత్రం ఇక్కడ మనవిచేస్తాను.

త్యాగయ్యగారి భగవద్భక్తి నావంటివాని యొగ్యతకు చాలాదూరం మించిన మహాతత్త్వం. ఆయన భక్తిసంస్కారం గొప్పది. కనీసం నాలుగైరాలది. ఇంక ఆయనసాధన అతిమానుషమైనది. పుట్టినది నిర్గుణైక బ్రహ్మవారులైన స్మార్తబ్రాహ్మణులకులంలో. పెరిగింది శివుడు, విష్ణువు, స్కందుడు, పార్వతి, లక్ష్మీ, సరస్వతి, తులసి, విఘ్నేశ్వరుడు మొదలైన అన్ని దేవతలూ సమానంగా మొక్కులు చెల్లించవలసిన సంప్రదాయంలో. ఈ పద్ధతిలో ఏ దేవతా వ్యక్తియందుగాని అత్యంత ఆసక్తి భావాన్ని దృఢంగా అనుభవించే అవకాశం చాలదు. కాబట్టి భజనసంప్రదాయ ముండినా భక్తిసాధన యీ పన్నీ వేళంలో మహాకష్టం. భక్తి జ్ఞానాలు రెంటికీ ఏకాగ్రత ముఖ్యసాధనమే. కాని, అవ్యయంలో రెంటికీ ఎంతో భేదమున్నది. మనోమార్గాలను సంగోచపరచి నిర్గుణతత్వాన్ని సాధించే 'సోపాన' సిద్ధాంతం జ్ఞానమార్గం. వాటిని వికాసపరచి

అనంతకల్యాణగుణపరిపూర్ణతత్వం ప్రత్యక్షీకరించుకొనేది భక్తిమార్గం. ఎవరూ ఈ భక్తిమార్గానికి భిన్నరూప గుణచరిత్రాలు గల బహు దేవతల పూజాపురస్కారాలు సాధకములు కాలాలవు. ఏదో ఒక వ్యక్తిని పరదేవతగా భావించి, సమీపించి, అనుభవించి, ఉపాసించకలసివుంటుంది. తక్కిన దేవతలు, మునులు మొదలైనవారెంత గొప్పవారైనా ఆ మూలదేవత కడుచరులుగానే గమనింపవలసి వుంటుంది. ఇట్టి పరమైకాంత భక్తికి పునాది చాలా దిన్నతనమందే త్యాగయ్యకు వేసినారు. 'గోలిగుండ్రాడే' ప్రాయమందే తండ్రి రామబ్రహ్మం కొడుకుకు రామనామాపదేశం చేసినాడు. తరువాత 'ఎదారుదినములకే' రామకృష్ణసందన్యాసులనే యతీశ్వరుడు శ్రీరామ మహాత్మీయంత్రాన్ని అంగ న్యాసకర న్యాసాలతో ఉపదేశించినాడు. ఆమంత్రాన్ని అది మొదలు దినమొకటింటికీ లక్షయిరువదియైదు వేల నామముల ప్రకారంగా జపిస్తూ త్యాగయ్య తమ ముప్పదియైదిమిదవ ప్రాయమున లొంఠైయారు కోట్ల నామములను పూర్తిచేసిరి.* అని ఒక్కొక్కథ. మూడువార్లయినా కోటిజపం ముగించినాడని వెంకట రమణ భాగవతుల వ్రాతవల్ల తెలుస్తుంది. ఎట్లయినా త్యాగయ్య తన అయుష్కాలంలో చాలాభాగం శ్రీరామమంత్రజపానికి వినియోగించినాడనేమాట సత్యం. దానికితోడు త్రికాలపూజ; మిగిలిన కాలం కీర్తనల రచనకు. భక్తిరసం ప్రవహించే తొమ్మిదిమార్గాలలో త్యాగయ్య దేనినీ విడవక అన్నిటిని సాధించినాడు. గనకనే ఆయన జీవితమంతా ప్రధానంగా రామమయమైనది. ఇతర దేవతలపైన శ్రద్ధసల్లింది. తుదకు సీతాదేవిమీదగూడా ఎక్కువగా చిత్తసమాధి కలిగించుకొనే అవకాశం ఆయనకు లేకపోయింది. అభిమానంలో తారతమ్యాన్ని విచారించే శ్రీరాముని తరువాత తక్కిన అన్ని దేవతలకంటే పార్వతీదేవిమీద ఆయనకు ప్రతిపత్తి ఎక్కువగా వున్నట్లు కానవస్తుంది. ఈ రామభక్తి వికాసమార్గంలో పెరిగి పెరిగి తుదకు శ్రీరాముడుగూడా త్యాగయ్యపాటికి తన మేరలన్నీ వాటి సర్వాత్మకుడైన పరమాత్మగా ప్రత్యక్షమైనాడు. 'పరమాత్ముడు వెలిగే ముచ్చట' మొదలైన కీర్తనలలో ఈ పరిణామం స్పష్టంగా కానవస్తుంది.

* కె. వి. శ్రీనివాసయ్యగారి త్యాగరాజ కీర్తనలు, పీఠిక, పుట ౧౭.

తక్కిన పెద్దలంతా భక్తి ఫలంగా భక్తి ముక్తులు రెండూ కావలెనని కొడుకూవుండే కాలంలో త్యాగయ్య ముక్తి ఒక్కదానికే వేకారివాడు.

‘రామా నీపై తనకు ప్రేమపోదు
భోగానుభవంబులందు బాగుగా బుద్ధివీయదు.’

అని తన మనోగతిని ఆయన ఘోషించినాడు. దేశమంతా చిన్నచిన్న రాజులు, జమీందార్లు, పాలే గార్లు, దోపిడికాండలు మొదలైనవారి చేతులలో నలిగి ధిన్నాభిన్నంగా చెడి చెటాకుల గలుస్తూవున్న కాలంలో కుంపిడి తెల్లదొరలు వారిని వీరినీ తగలబెట్టి తమాషా చూస్తూవున్న సమయంలో, రాజులనీ అధికారులనీ పేరు పెట్టుకొన్నవారి అడుగులకు నడుచులాత్తకపోలే- వారిమీద పదాలో పద్యాలో కట్టి పొగడి నైకత్తక పోలే, బతుకేలేని సన్నివేశాలలో,

‘దుర్భాగదరాధముల దొర నీవనబాలరా’
‘జేసెడుదరమునింప నే నరుల పొగడిరినా’

అని రామునితోనే మొరబెట్టుకునే విరక్తి, హాసం, క్రోధ, నిర్లక్ష్యం అలవరుచుకొని ఎనలేకొండలు దిన గండం దీర్చాయుండుగా జీవిత మ్రాన్న విగబట్టి వడిచినాడు! ఇటువంటి సంస్కారబలం, సంప్రదాయబుద్ధి, సంకల్పదృఢ్యం, సాధనశీత్రత లేకపోలే భక్తి వట్టి బహిష్టేషమో, తేజమో అవుతుంది. ఈ కాలం లో ఎంతమంది కీ నుకాలు ఎంతమట్టుకున్నవో వాకు తెలియదు. నామట్టుకు వాకు లేవనేది సత్యం.

ఇంతేకాదు. శివభక్తులు, దేవీభక్తులు, స్కంద భక్తులు మొదలైనవారిమాట అట్లుండనియ్యండి. వైష్ణవులలోనే కొందరికి రామునికంటే కృష్ణునిమీదా, వృంహునిమీదా భక్తిభావం ఎక్కువగా ప్రసరిస్తుంది. ఇది వ్యక్తులందు ఎన్నో కారణాలచేత కలిగే చిత్త దోర్బల్యం. త్యాగయ్యకూడా దీనికి తప్పలేదు. నైకృష్ణాదిమూర్తులమీదా కావ్రానికి రెండుమూడు కీర్తనలుమాత్రం ఆయన రచించినాడంటే. కాని, ఆయన లక్ష్యమంతా, నమ్రతమంతా

‘జోడంపాటియాపముతో బెలసినవాడేరా దైవము’

అనే వ్యాపించింది. కవక ఆయన భక్తిమాధుర్యం వైష్ణవ హిందువులలోనే ఎక్కువ వ్యాపింపబోలుదు. మరిన్నీ ఏ భక్తిగాని కొన్ని సంకేతాలకు, సంప్రదాయాలకు లోగివుండక తప్పదు. విష్ణుభక్తి రామానుజ మధ్యాది సంప్రదాయాలూ, సంకేతాలూ ఎన్నోవున్నవి. త్యాగయ్యగారిది స్వార్థసంప్రదాయం; అందులోనూ వ్యంతమాగ్ధా లెక్కువ. వారి కందరికీ ఇది అంటడం సులభంకాదు. ఇంక హిందువులు కానివారిమాట చెప్ప నక్కరలేరుగదా. కవక వ్యక్తి, సంఘం, జాతి, మతం మొదలైన కట్టు, కంచెలు అన్నీ విచ్చుకొని తోసు కొని పోగల్గిన యే ఒకరిద్దరు మహానుభావులకో తప్ప సామాన్యులకు త్యాగయ్యగారి భక్తిమాధుర్యం అందరాని పండు. అందినా తినలేము. తిన్నా జీర్ణించుకోలేము.

త్యాగయ్యగారి రెండవవరం కవిత్వకళ. మహా కవుల కుండవలసిన నుకాలెన్నో ఆయనయందు స్వతస్సిద్ధంగా వున్నవి. చిన్నతనంనుంచీ పద్యాలూ, పాటలూ అంతులేక విన్నాడు. వర్ణించినాడు. స్వాభావికంగా రచనోత్సాహం కలవాడు గాబట్టి ఛందస్సు, యతిప్రాసలు మొదలైనవారిని సులభంగా వశీకరించుకొగల్గినాడు. భావాలలో ఆర్తవం నిండి ఏ మాట చెప్పినా వర్చస్సుతో చెప్పగలిగినాడు. కృత్రిమంగా మీదజేసు కొన్న భావాలు ఆయనరచనల్లో లేనేలేదనవచ్చును. కొన్ని సాంప్రదాయకపు మాటలు తప్ప. అన్నీ నిండుగా బలికిన భావాలే. దీనికితోడు తన యిష్ట మెట్లు వస్తే అట్లు వర్ణించి వ్యవహరించే దౌర్భిక్షమూ, స్వాతంత్ర్యమూ ప్రబలంగా ఉండినది. దీనితో రచనకు ఒక నవ్యత ఏర్పడి, భావాల కొక విలాసమూ, భావకు ధారాళతావృద్ధి విశేషారి నాకర్పించగలిగింది. రామభక్తి, తనకు ముక్తి ఇవి రెండే భావనావిషయాలై కవితా కళకు వలయం సంకుచితమైనా, దానిలోనే కొత్త కొత్తతోవలు తొక్కి ఆడే ప్రతిభాబలమున్నది. కనకనే ఈతని చేతికి దొరికిన ప్రేరామమూర్తి, దీక్షితులు మొదలగువారి చేవతలవలె, కేవల భాగవోపయోగి మూర్తిమాత్రం కాక, మనలో చేరి, మనవాడై కావవచ్చు చున్నాడు. దివ్యమూర్తి మనుష్యుల అంతస్తుకు దిగినాడు. ‘అత్యాసం మానుషం మనోగ్ధ’ అని ఆయన

చెప్పిన అసత్యవాక్యం సత్యంగా, త్యాగయ్యగారి కవిత పుణ్యాన, మనపాలికి పరిగమించింది. తెలుగు కవులలో పలువురి కీ కీర్తిలేదు.

ఇక, త్యాగయ్యగారి జీవితంలో ఆశ్చర్య భావ లోగాని, భావాలలోగాని తగినంత యేర్పులూ తీర్పులూ చేసి అవకాశమూ సంపాదనమూ చాలక, ఆయన కవిత పల్లెటూరి పడుచువలె అకృత్రిమంగా నిలిచింది. ఆయన తెలుగుభాష నాలుగైదు తరాలుగా తమకు దేశంలో నిలబడి సహజమైన పెరుగులూ మెరుగులూ చాలావరకు కోలుపోయింది; జడ్డుగట్టింది. 'మూడు రెండు నదివాగుడు' 'విద్వరకరుడు' * వంటి కృత్రిమ రూపాలతో, అందదుకులైన వాక్యాలతో నడచింది. ఆయన సంస్కృతంకూడా ఎక్కువ న్యాసం గాని కవితాళం చాలలేదనిపిస్తూ, శీర్షిక దానికంటే విని గ్రహించించే ఎక్కువ అని పదేపదే నూచిస్తుంది. 'కేదవ నిబర్హణిచయ' 'మఖజితభార్యో'† ఇత్యాదు లుదాహరింపవచ్చును. త్యాగయ్య వ్యాకరణ నియమాలజ్ఞులంబించివాడనే కాదు నామనవి. ఆ జ్ఞులం ఘన సహజమైన సరళోపద్యంలో నడవలేదనే. తాళ్ల పాకవారు, క్షేత్రయ్య మొదలైన పదకవులందరూ, ఎందరో పద్యగద్యకవులూ, వైయాకరణుల అధికారానికి మితిని కలిగించినవారే. కల్పకాస్త్ర నియమాలను ఎదిరించే దొంగ్యులవారు అప్పుడప్పుడుండబట్టే ఏభాష గాని ప్రవాహినిగా నడుస్తుంది. లేకపోలే పడియనీళ్ల వలె మలిచిపోక తప్పదు. కాని ఆవుద్యమం ఆయా

భాషల ఆవరణంలోనే జరగవలసి వుంటుంది' త్యాగయ్యగారి ప్రయత్న మే: ఆ వలయానికి తెలు అవి మర్చగా జరిగింది.

ఇంక ఆయనభావాలుగూడా ఎన్నోచోట్ల నై అపకృతతే నూచిస్తున్నవి. కీర్తికి తోడు లోకకాస్త్ర కావ్యాదుల పరిశీలనవల్ల కలిగే జాణతనం, కావ్య జ్ఞుల విశ్లేషణ అభ్యాసం—అనే రెండుగుణాలు కవితారచనకు ఆవశ్యకమన్నాదు పెద్దలం.† త్యాగయ్యకు కీర్తి, అభ్యాసమూ సమృద్ధిగా వున్నవి. కాని తక్కినవి సంపాదించే విరామమూ, అక్కరా ఎక్కువగా ఆయనకుండినట్లు కావరాదు. కాబట్టే 'నీ తండ్రిసామ్యు చెరవక పోనేరదు,' 'ఈ సారామితనమేల' 'రంగదా విభీషణునకు పంగవామమిడినరీతి' ఇత్యాది, భావభావాలు ఆయనరచనలో పడి నిలిచినవి. చెప్ప వలసిన భావాలు స్పష్టంగా, సరళంగా చెప్పగల ఓకాస్త్ర, కీర్తికూ లేక వాక్యమూ భవన్యూ ముగిస్తే చాలునని ముందుకుపోయిన రచన యెంతోవున్నది. కాబట్టి ఎన్నోకీర్తనలలో అర్థమిప్పటికీ ఆస్పత్తంగానే నిలబడింది. ఇదంతా ఆయన విద్యుప్రవిష్టులు తెలుగు తెలియక చేసిన అపరాధమని చెప్పేది ఒకసంప్రదాయం. కొంత నిజంకావచ్చును. కాని, త్యాగయ్య గారికి కూడా ఇందులో భాగం ఎక్కువగానే ఉండిందని చెప్పకపోవడం సాధ్యంకాదు. ఆయనది తోచిన వెంటనే కూర్చిపెట్టిన అపకవిత; మన సంగీత రచన వంటిది. రాగం, తానం, పల్లవి, స్వరకల్పన ఇత్యాది కల్పాటకసంగీత స్వతంత్ర రచనలలో గాయకుడు, వల్లించినదానిని వదలి, తన సభ్యుల అదృష్టాన్ని నమ్మి 'నీచేగతిరా దేవుడా' అని సాహసించి కల్పనకు దూకుతాడు. ఆ తెనుదారి చోరవలో ప్రతిభానం మనయి ముగిసేకుడైన గాయకునినుండి అతడు గాని, మనం గాని కలలోనై వా ఊహించి వుండని అపూర్వాస్మర రచనలు అవిర్భవించగలవు. ఆ ప్రయత్నంలో అపవ్యరాలూ, అవలయాలూ చొచ్చుకొన్నా మనం ఓర్పుకొందుము. ఓర్పుకోవలెను గూడ. ఆకళివ్యయాప మది గనుక. పట్టుకు నులభంగా దొరకని వాదకాలా

* చూ. కీర్తనలు: 'సారిచెడలిన యీ కావేరి'; 'యుక్తముగాడు.'

† చూ. కీర్తనలు: 'యోచనా కమలలోచన' 'మనసపంచరక'

‡ 'కీర్తిని పుణతలోకకాస్త్రకావ్యాద్యవేక్షణాం,' కావ్యజ్ఞ విశ్లేషణాభ్యాసం ఇతిపాతుస్తదుద్ధృతే' (కావ్యప్రకాశం, ఉల్లాసం ౧)

§ చూ. కీర్తనలు: 'కరుణాజలధి' (కేదారగౌళి), 'ఎరుట నిలిచితే', 'రామదైవమా'

లతో అర్థంచేసి భావాలను రచించే విద్య అది. కాని సంకీర్తనబద్ధమైన వాగ్ధారలతో చేయవలసిన కవితాకళ ఆ దారిలో నడవవలసిన అక్కరలేదు. స్ఫురించిన రచనను మళ్ళీ నిదానంగా తెమరుతేసి ఏర్పూ, తీర్పూ చేసే అవకాశమూ, చేయవలసిన ధర్మమూ ఇందులో వుంది. దానిని ఉపయోగించుకోకపోతే ఆకళ అఖండంగా సిద్ధించదు. కాబట్టే 'నిలకడ వలయు గృతికి' అన్నార విమర్శకులు. ఆకురచనలోగూడా అవ్యవస్థమైన అద్భుత రచనలు మించవచ్చును. కాని, కవికి ఆసాధ్య పనికిరాదు; రాగూడదు. త్యాగయ్యగారి కవిత ఈ అనుభవగతిది. ఆశ్చర్యము గలిగించే ముక్కలెన్ని వున్నా అఖండత చాలనిది. కనుక తెలుగుసాహిత్యంలో ఇతర మహాకవుల రచనలు చవిచూచిన వాలుకకు త్యాగయ్యకవితలోని రసం చాలదు. ఈ మాట సామాన్యమైతే మన్నించండి.

ఇంక నిజంగా 'నా పంటివారిపాలికి' మిగిలింది ఆయన అనుగ్రహించిన గానం. అది మహాప్రసాదం. దాని వైశాల్యం, గాంభీర్యం, విలాసం, వైదగ్ధ్యం, వైవిధ్యం—అనిర్వచనీయమైనవి. దాని కడ సాటి. నిజమాలాచిప్తే త్యాగయ్యగారు అజీవమానం అఖండంగా అంతరంగంలో సాధించింది రామభక్తియోగం; బహిరంగంలో అట్టే సాధించింది నాదయోగం. కవితవ్వం ఈ రెంటికి పాత్రుకలిపే కొండిపంటిది. అది యీ రెండు మహాద్రవ్యాల ఒత్తిడిలో నన్నుగిల్లి మనకు మనకయి పోయింది. వంశపరంపరతో వచ్చిన త్యాగయ్యగారి వాణి రుచికి సాంటి వేంకటరమణయ్యగారి దోహదం లభించింది. ఆ మహావిద్యాంసుడు-వాగ్దేయకారకుడు-తంజావూరు సంస్థానం దర్బారులో ఉగాదిపండగనాడు మొదటి పాటకచ్చేరి చేసి అధికారాన్ని సంపాదించుకొన్నవాడు. ఇంతేకాదు. 'మహారాజావారి కొలువు మంటపములో రాజావారి ప్రక్కన అర్థసింహాసనా రూఢు'డట.* అంతటి మహావిద్యాంసుని శిక్షగూడా ఈ శిష్యుమహాత్మరునికి చాలలేదు. మళ్ళీ రామకృష్ణానందస్వామి వచ్చి నారదమంత్రోపదేశించేసి ఉపాసన

చేయించినాడు. దానిఫలంగా 'నాదతరసిరుహ భృంశుడు' వారసుడు ప్రత్యక్షమై అనుగ్రహించినాడు. కనక త్యాగయ్య సంగీతం మనుష్యుల మట్టాన్ని దాటి దివ్యత కెక్కింది. కొన్నాళ్లకు తరువాత సాంటి వేంకట రమణయ్యగారే శిష్యుణ్ణి పిలిపించి తనయింట్లో పాటకచ్చేరి చేయించి, ఆనందం పట్టజాలక, తనకు మహారాజావారు బహుమానంగా ఇచ్చిన తోదా, మకరకంటి మొదలైన సామ్యులతో ఆయనను అలంకరించి చూచి కన్నులు వల్లజేసుకొన్నాడట. 'శిష్యుడిచ్చేర్ప రాజయం' అన్న పరమాచార్య న్యాయాన్ని సంతోషంగా ఆచరించిచూపిన ఆ గురువు ఆ శిష్యునికే అన్ని విధాలా తగిన మహానీయుడు!

కనకశే త్యాగయ్య నాదరచన భాషారచనను చాలామారం మిరిపోయింది. ఆయన నాదజీవానికి భాష శరీరంగానూ, ఎన్నోచోట్ల వట్టివేషంగానూ పరిణమించి ఒదిగి నిలిచింది. ఇంతేకాదు. పరదేశికా శ్రీరామమూర్తిని ఉపాసించే సాధనంగా త్యాగయ్య ఉపయోగించుకొన్న యీ నాదకళ తుదకు శ్రీరామదేవి పోయింది. అభవా రామదే నాదకళారూపముగా మారిపోయినాడు. అంటే రామమూర్తియం దాకోపించి ధ్యానించిన అఖండత, ఆమెయిత, అనిర్వచనీయత—ఈనాద ప్రపంచమండే త్యాగయ్యకు అనుభవానికి వచ్చింది. ఇంకొకవిధంగా ఈమాట చెప్పితే పాట భక్తి యెల్లలనుగూడా దాటించన్నమాట. ఆయన రచించిన అమోఘమైన కృతులలో ఒకటైన ఈకృతి ఈ విషయానికి సాక్షి.

“నీదయచే రామ—నిత్యానందుడైతి.

నాదబ్రహ్మనంద రసాకృతిగల—నీదయచే వరమృదుభాష — సుస్వరమయధూష వరత్యాగరాజ వాక్పలవృత్”

కాబట్టే, 'నాదోపాసనచే శంకరవారాయణ విధులు వెలసిరి ఓమనసా' అని చాలేదాకా ఆయన శైర్యం పొందింది.

ఈ అనుభవమే ముఖ్యంగా ఆయనపాటలలో ఎక్కువగా ఉన్నీరితమైంది. సంకీర్తనలతో బలికేడి

* వేంకటరమణభాగవతుల గురుచరిత్ర.

భావ. కాబట్టి దాని వ్యాప్తి విస్తరించినది. భావముబట్టి మాత్రమే చూస్తే 'ఆరగింపవే పాలు' అన్నపాలు రామునికే పూజేచేస్తూ పాతే వైవేద్యమిచ్చే సమయం లోమాత్రం సార్థకమాకుంది. అప్పుడుగూడా ఒక మాటు ఆమాట చెప్పితే చాలు. కాని దాన్ని వాల్మీకి పక్కలా పట్టుకొని ఆసించే పాలు మెట్టుకు త్యాగ య్యగారు విచారుసంగతులు చేర్చినారు. ఎందుకు? ఈ రాముడు, పాలు, ఆరగింపు మొదలైన ఖండభావాలకంటే వాటికి ప్రేరకమైన ఉల్లాసం, ఆరాకీకరణ, తృప్తి మొదలైన అనుభావాలలో తన్మయత్వాన్ని పొందడానికి, అఖండమార్గంలో నడవడానికి ఆ వాదరచనలు సోపానాలు కావలవు. సంగతులైతారు అనేది ముచ్చుకేకాని శక్తిగలవారు విదుమాద్భూ, విదుమేయా కల్పించుకోవచ్చును; కల్పించుకోవలెను. కీర్తనలకు సంగతులువేసి పాడే పదానికి త్యాగయ్యే ప్రభావాచార్యుడంటారు. అదే నిజమైతే ఆయన కింత కంటే వేరేఉద్దేశం కావరాదు. ఆయన తన కీర్తనలను భాషాభావాలు మాత్రమే భాగిస్తూ, చల్లగా, ముద్దుగా, స్పష్టంగా ముత్తైరువుల పెండ్లిపాలులవలె, ఒకమాటు పకించి వదిలేవాడనీ, ఈసంగతులు, పెరవల్లు, స్వరకల్పనలూ అన్నీ తరువాతి 'విద్వాంసుల' విపరీత కల్పనలనీ కొందరు ఉపహించేట్లున్నది. కాని, అది వ్యాయంకాదు. త్యాగయ్య గురువుగారింట్లో కచ్చేరీ చేసినప్పుడు 'దొరకువా ఇటువంటివేవ' అనే కీర్తన పాడి, దాని మూడవపదలలోని 'కామిత ఫలదాయకీ యాపీతే' అనేవోట 'పల్లవి సాహిత్యస్వరములు' పాడి చూపినప్పుడే గురువుగారు 'దొరకువా ఇటువంటి శిష్యుడు!' అని మెచ్చుకొని తన బహుమాన భూషణాలు ఇచ్చి గౌరవించినాడని వెంకటరమణభాగవతుల చరిత్రలోగలదు. ఇదిగాక ఎన్నో కీర్తనల సంగతులు అన్ని శిష్యులపరంపరలలోనూ ఒకేవిధంగా నేటికీ పాడే వాడుకలో ఉన్నవి. ఇంకా 'వాదసుధారసం' లిను వరాకృతాయరా' అనే కీర్తనలో సంగతులు

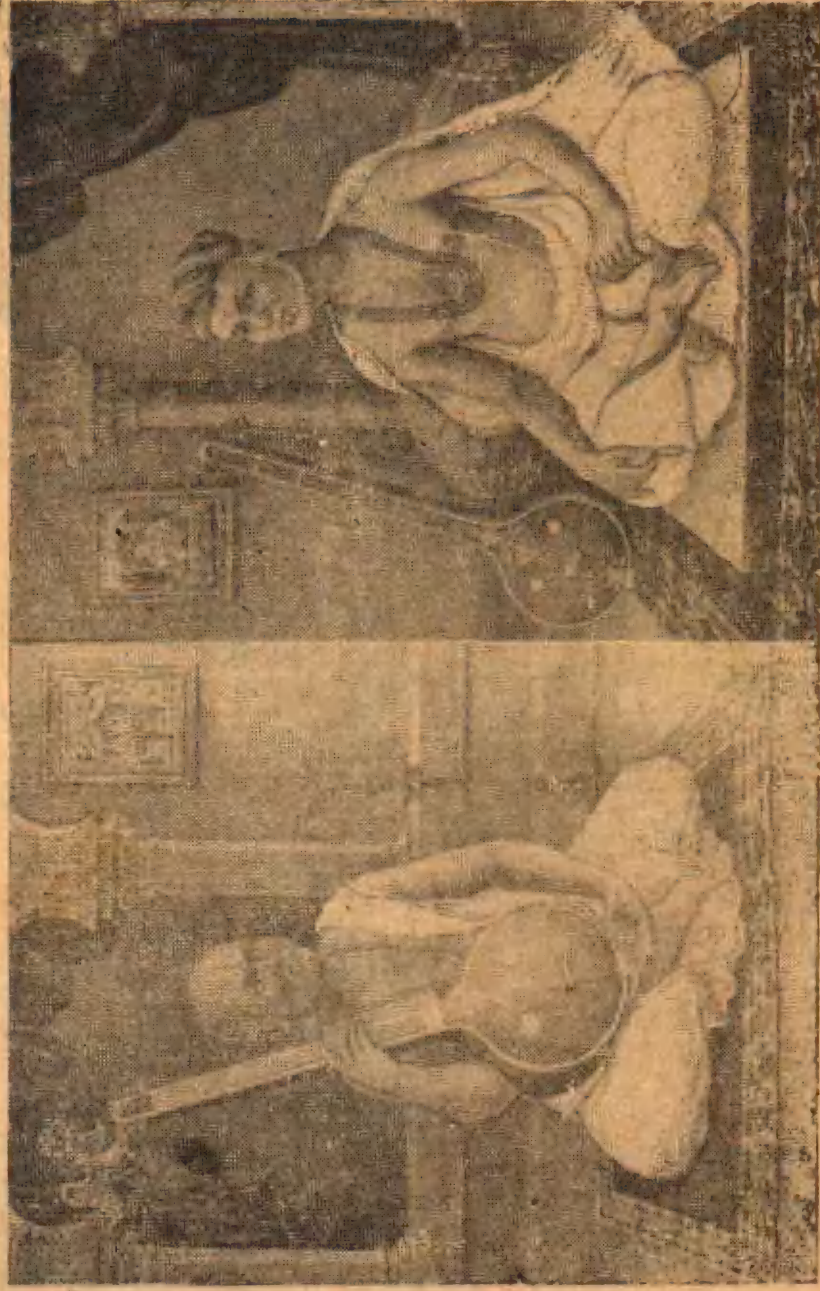
ఆ వాదసుధారసమూర్తి రాముడు అడే మాటలైనవని త్యాగయ్య భాగించినాడు.

కాబట్టి ఆయనగదనలు భావ, మతం, జాతి మొదలైన ఎల్లలన్నీ వాటి కల్గబడి సంగీత రక్షితుల కందరికీ ఈ మాటయేబంగొడ్లకు పైబడి పరమానందదాయకమైన అస్తిగా పరిణమించినవి. ఆయన తెలుగువాడనీ, రామభక్తుడనీ, బ్రాహ్మణుడనీ, ముఠీవాటి స్వార్థుడనీ, ఎక్కువ అభిమానమో, ఆసక్త్యామో ఆయన పాటలవిషయంలో ఆధునికులు కొందరు చూపడం కేవలం బాటికమని — ఆత్మాపరాధమని — చెప్పక తీరదు. అవి అతాకికంగా అనభివీంచనలసినవి.

కనుక రామభక్తి ఉన్నా లేకపోయినా, తెలుగు సంస్కృతాలు రుచించినా రుచింపకపోయినా, అయ్యగారి కీర్తనలు దొరికినన్నీ సంగ్రహించడమూ, వాటి వర్ణమట్టులను స్వరూపసాక్షించేయక భద్రపరచి శిష్యులపరంపరలో వ్యాప్తికి లేవడమూ గానగాంభీర్యాన్ని ఆ అంతస్తులో తానుమధించి ఇతరులనుభవించేట్లు చేయడమూ—ఇవి ఇప్పటికల్గబడిన వాదకళా రక్షితుల ధర్మమని వాస్తవార్థం. ఇది మతధర్మము, కుల ధర్మము, జాతిధర్మము కాని కాదు. మరి మానవ ధర్మం. వివిధభేదాలతో, అడ్డగోడలతో ఉద్రేకాలు పెరిగి అసామాంతాలపాలై పోయావుండే మనదేశంలో త్యాగయ్యగారి యీగానకళను పరస్పరస్నేహ సోహార్దాలకు సాధనంగా ఉపయోగించి మనం ధన్యులం కావలసి వున్నాము. భక్తి లభిస్తే శిష్యులు కృతకృత్యులౌతారు. కవిత్వం రసంపగలిగితే తెలుగు తెలిసినవా రావందిస్తారు. కాని త్యాగయ్యగారి వాదసుధ దొరికితే —హిందువులేకాదు, మతవ్యతాతే తరిందిపోతుంది. ఆయనకళ వారాయజాత్రం. దానికి నమస్కారం తప్ప వేరే ఎదురేమీలేదు.

[మొన్న డిసెంబరు మాసంతాన మద్రాసు మ్యూజిక్ ఎకాడమీవారు జరిపిన శ్రీ త్యాగరాజ కళ వార్షికోత్సవ సందర్భంలో చదివిన ప్రసంగం.]

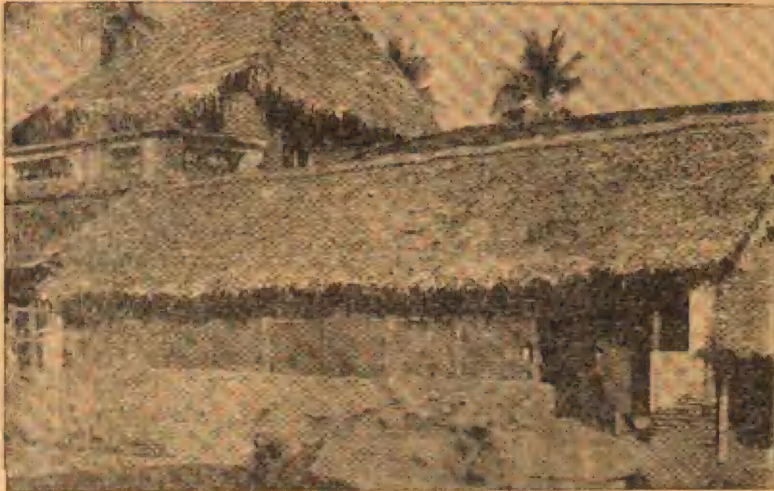
అంధగాయకపితామహుడు శ్రీ త్యాగరాజు — వారి పుటచిహ్నము —

త్యాగరాజు శ్రీ వేంకటాచలమూర్తిగారి పుటచిహ్నము

త్యాగరాజు శ్రీ వేంకటాచలమూర్తిగారి పుటచిహ్నము

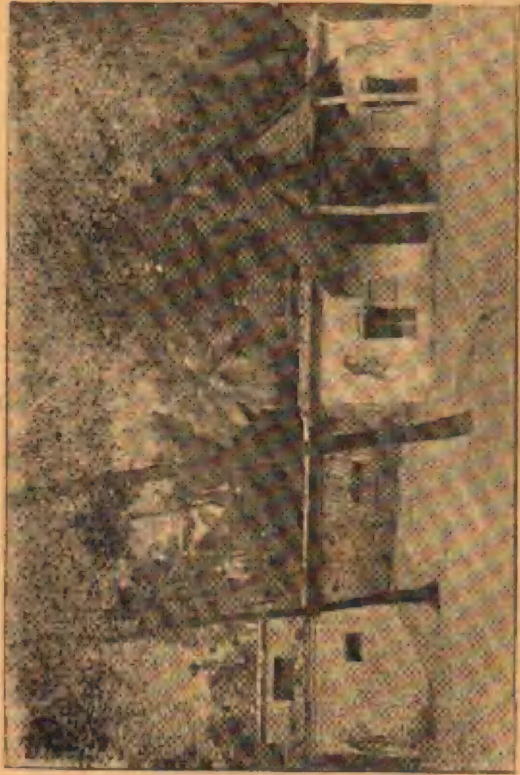
తిరువయ్యారులో
త్యాగరాజస్వామి మెట్టివిల్లు

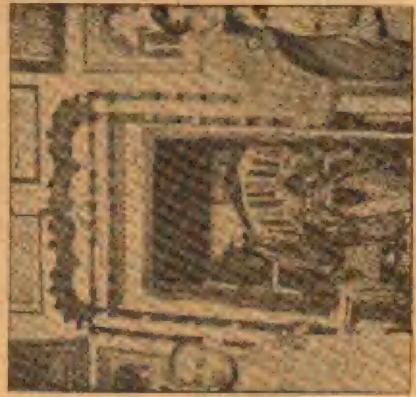
త్యాగరాజస్వామి
మెట్టివిల్లు -
తిరువయ్యారు

తిరువయ్యారులో
త్యాగరాజస్వామివారి వీధి

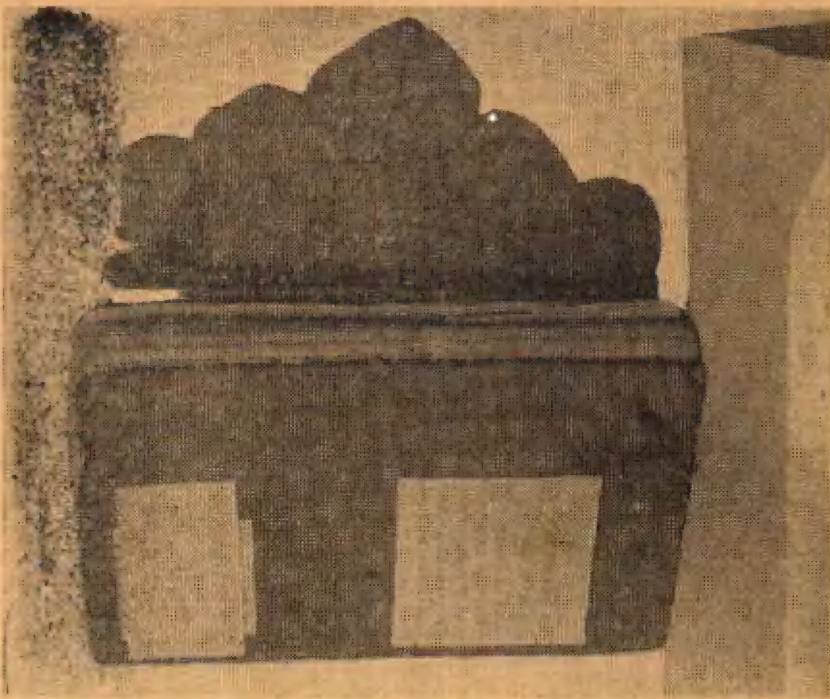

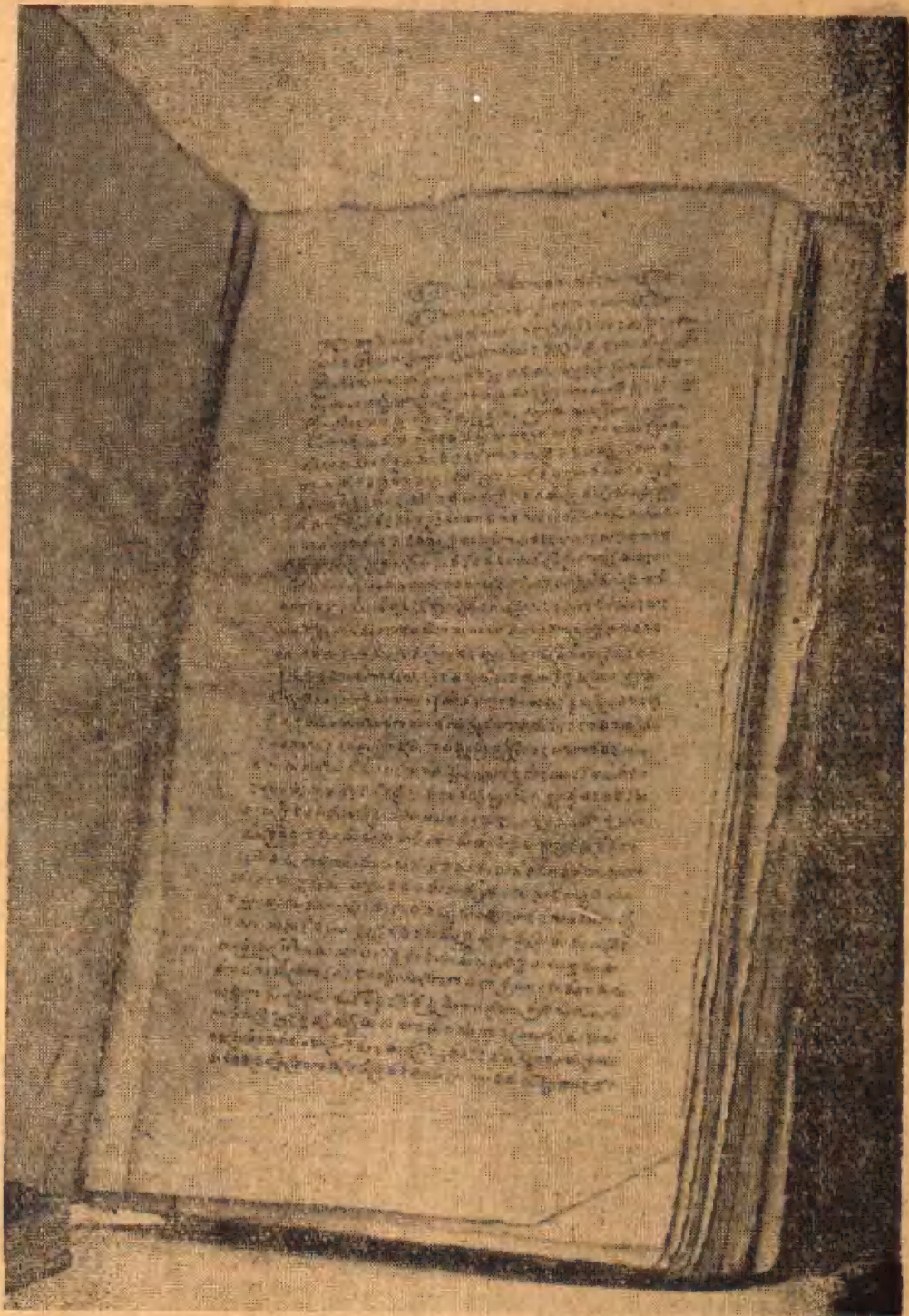
తిరువయ్యూరులో
త్యాగరాజస్వామి
సమాధి-మందిరము

త్యాగరాజస్వామి
సమాధి-స్థానము
Courtesy : Music Academy,
Madras.

త్యాగరాజస్వామి నిర్మింపఁబఱచునట్లు వారి ప్రతిమశిష్యులు
శ్రీ వేంకటరమణ భాగవతులు స్వదస్తూర్వో వ్రాసి,
సమర్పించుకొన్న చిత్రన భాగవతపు వ్రాతప్రతి.
(Courtesy : Sowashtra Sabha, Madura.)

పాణిని సూత్రాలు -

ఆ నా టి వి శేషా లు

= శ్రీ గరికిపాటి శృష్టమూర్తి =

అ, ఆ-లను, కఖ-లను సూత్రాలలోనికి కుదించడంతో వ్యాకరణశాస్త్రం బయలు దేరింది. ఇవే 'అఇఉణ్' సూత్రాలు' అని గర ఉన్నవి. వీటిని మాహేశ్వరసూత్రాలు అని వ్యవహరించుతారు. "సృష్టావసానే నట రాజరాజో ననాద ధక్కాం నవపంచవారం, ఉద్ధర్తుకామః సనకాదిసిద్ధాన్ ఏతద్విమర్శ్య శివసూత్రజాలమ్" అని సందికేశ్వరకృతకాశి కలో ఉన్నది. సనకాదులను ఉద్ధరించటానికి శివుడు గర పార్లు ధక్క వాయిస్తూ ప్రత్యక్షమయ్యాడు. అవే ఈ మాహేశ్వర సూత్రాలు. ఆధ్యాత్మికచింతతో తపస్సు చేస్తున్న సనకాదులకు అవి వేదాంతపరంగా ఆర్థమయినవి. ఒకపక్కన వ్యాకరణనిర్మాణ చింతతో తపించుతున్న పాణినికి 'అఇఉణ్' వ్యాకరణసూత్రాలుగా ఆధ్వని పరిణమించింది. పాణినీయశిక్షలో "యే నాక్షరసమా మ్నాయ మధిగమ్య మహేశ్వరాత్, కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం తస్మై పాణినయే నమః" అని ఉంది. మహేశ్వరుడివలన అక్షర సమామ్నాయమును పొంది(అఆలు, కఖాలు) వ్యాకరణమంతా రచించిన పాణినికి నమస్కారము అని దాని అర్థము. పాణినికాని, పతంజలి కాని ఈ శివుడి పేరే మొర్తలేదు. అచ్చులు,

హల్లులు అనేనంజ్ఞలు ఈ మాహేశ్వరసూత్రాలవలన లభించినవే. ఈసూత్రాలలో అక్షర సమామ్నాయమును మేకుబిగించే శాడు. ఇటు అక్షరము అటు కదిలించ వీలు లేదు. 'హయవరట్' అనే సూత్రం 'హరయ వట్' అని చదివితే శాస్త్రమే హరహరా అవుతుంది. ఈ మహేశ్వరసూత్రాలు పునాదిగా చేసుకొని ౮ అధ్యాయాల కట్టడం పాణిని కట్టాడు. ఒక్కొక్క అధ్యాయానికి ౪ పాదాలు.

పాణినిసూత్రాలవల్ల, అప్పటికాలంలో సంగతులు కొన్ని తెలుసుకోవచ్చు. పాణిని సూత్రాలు వ్రాస్తే, వాటికి ఉదాహరణం, ప్రత్యుదాహరణం పతంజలి ఇచ్చాడు. సూత్రంలోకంటే ఒక్కొక్కప్పుడు ఉదాహరణంలో ఎక్కువ స్పష్టంగా అప్పటికాలపు సంగతి తెలుస్తుంది.

ఆరోజుల్లో వేషభాషలు బాగా ఉండేవి. పైన ఉత్తరీయం(ఉపసంవ్యాస), మోకాళ్ల దాకా బట్టలు కాకుండా ముంగాలువళకు (ఆప్రపదీసం), కొత్తబట్టలు (నిష్ప)వాణి; తంత్రిక) కట్టుకొనేవాళ్లు. కాలికి సరిపడ చెప్పులు(అనుపదీనా ఉపాసత్) తొడిగే వాళ్లు. 'తిలతైలం', 'నర్దపతైలం'(ఆవనూన)

వగైరానూనలన్న ఉండేవి. తాళావెన్న కరగించిన వెయ్యి(హైయంగవీన) వేసుకొనే వాళ్లు.

భోజనానికి ఏమీ ఇబ్బంది ఉన్నట్టు కనపడదు. అనేకరకాల ధాన్యాలు పాణిని చెపుతాడు. “వీహి, శాలి, ముద్గ, యవ, యవక, తిల, గోధూమ, మాష, ఉమ (Linseed), భంగ”(Hemp)వగైరా. రెండు నెలల పంట ఒకటి ఉండేది. ‘షష్టికా’ధాన్యా — ‘షష్టిక’ అని దాని పేరు. “షష్టిరాత్రేణ పద్యంతే”—ఓంరోజులలో పండుతుందికాబట్టి. ఇన్ని ధాన్యాలు ఉన్నవి అంటే కాలువలు లేకుండా పని జరగదుగదా? పతంజలి ఏదో ఒకనందర్పంలో “కాల్యార్థం కుల్యా నీయంతే” “పరివైరుకోసము కాలువలు తీస్తారు. వైరు కోసముగదా ఇవి అని ఆకాలవలో నీర్లు తొగకుండాఉంటారా”అని అంటాడు. దున్ని నంతమాత్రానే పండే పంటలు ‘కృష్ణపచ్చా’ అనేవాళ్లు. ఈపాలంలో ఎన్ని నిత్తులు చల్లాలి అంటే “ప్రాస్థికం తేత్రం, ద్రాణికం తేత్రం”—ఇందులో ఒక తూమెడు, ఇందు లో ఒక కుంచెడు అని చెప్పగలిగిన ఆసా మీలు ఉండేవాళ్లు. ఒక్కచేతిమీదుగా ఎంత పంటైనా చెయ్యగలిగినవాళ్లు ఉన్నారు. “ప్రాస్థికీ బ్రాహ్మణీ, ద్రాణికీ బ్రాహ్మణీ”— ఒకప్రథంగాని, ఒకద్రోణంగాని బియ్యం పండ గలదు ఆ బ్రాహ్మణీ.

‘ఆస్తికులు’, ‘నాస్తికులు’, ‘వైష్టికులు’ (Fatalists)అప్పటినుంచి ఇప్పటివరకు వస్తున్నవాళ్లే. ఈ నాస్తికుల్లో లోకాయతం (Materialism)చదివేవాళ్లుకూడా ఉన్నారు. లోకాయతికీ, దేవాలయాలుకూడా పుం

డేవేమా. ‘అగారాంతాత్మనీ’ అని సూత్రం. అగారాంతశబ్దమునకు తా అనే ప్రత్యయం వస్తుంది. దేవాగారమం దు ని యు క్తు డు ‘దేవాగారిక’ (పూజారి) అని ఉదాహరణం ఇచ్చారు.

అప్పుడుకూడా బస్తీవాడి టక్కరితనం, నాజాకు ఈరెండూ ప్రసిద్ధిగానే ఉండేవి. “నగరాత్ కుత్సనప్రావీణ్యయోః”అని సూత్రం. వీడు గజదొంగ అని చెప్పాలంటే ‘నాగ రకఃచోరః’అనాలి. ఈ శిల్పి గొప్ప పనివాడు అనాలంటే ‘నాగరకః శిల్పీ’అనాలి. నగర వాసులు ఈబ్రాహ్మణులు అనాలంటే ‘నాగరాః బ్రాహ్మణా’ అనిమాత్రమే అనాలి. ‘నగర కాక’శబ్దం ఆక్షేపార్థంలో ఉన్నది. ఆ నగర కాకం మన పల్లెటూరి గబ్బిలాయికి ప్రతి ద్వంద్వ అయిఉండవచ్చు.

ఆరోజుల్లోను శరీరాయానంచేత జీవించే వాళ్లు (ప్రాతీనః), కూలిమీద బతికేవాళ్లు (భృతకః) ఉన్నారు. వేతనంమీద జీవించే ‘వైతనికులు’, వ్యాపారంమీద జీవించే ‘క్రయ విక్రయకులు’, ఆయుధవృత్తిచేత జీవించే ‘ఆయుధీయులు’ ఉన్నారు. వేతనాదిగణం ఒకటి పాణిని చెప్పాడు. వేతనాదులవల్ల జీవించేవారు అనే ఆర్థంలో. ఆగణంలో వాహన, జాల, శయ్యా, ఉపనిషత్, ఉప దేశ వగైరాలు ఉన్నవి. వీటిమీద జీవించే వారు ఉన్నారన్నమాట. వడ్డీలమీద బతికే ‘వార్ధుషీకులు’, రెండుమూడురెట్లు వడ్డీకింద తీసుకొనే ప్రయోజకులు ‘వై్యగుణీకులు, వై్యగుణీకులు’ ఉన్నారు. ‘ఉద్యర్తకులు’ వచ్చి తలంటిపోస్తే హాయిగా నిద్రపోయి తెల్లవారి లేచేటప్పటికి సుఖంగా నిద్రపట్టిన

దా అని 'సాఖశాయనికు'లచేత అడిగించు కొనే శ్రీమంతులు, 'వైష్ణుసాహస్రికులు' (సహస్రనిష్కములుకలవారు), 'గౌసాహస్రికు'లు ఉండేవాళ్లు. శ్రీమంతు లున్నారంటే నాణాలు ఉన్న వన్నమాటే. "రూపా దాహ తప్రశంసాయాం" అని సూత్రం. ఆహతమైనది (Coined), ప్రశస్తమైనది అనే అర్థంలో 'య'ప్రత్యయము విధించాడు. 'రూప్యః కార్వాపణః' అనినాడెముఅనే అర్థంలో అనాలి. కార్వాపణం, పాదం, మాపం వగైరా నాణాలు ఉన్నవి. ఇన్ని నాణాలు, డబ్బు ఉంటే రాజు గారు పన్ను తీసుకోకుండా ఉండడుగదా. 'కారనామ్నిచ ప్రాచామ్' అని సూత్రం. తూర్పుదేశంలో పన్నులు అయినప్పుడు దాని కీకార్యం పాణిని చెప్పాడు. ఉదాహరణం లో 'ముకుటే కార్వాపణం, దృపది మాప కమ్' అని రెండుపన్నుల పేర్లున్నవి.

ఇంత రాజ్యతంత్రం, ఇంత వ్యాపారం ఉన్న రోజుల్లో సముద్రయానం లేకుండా ఉంటుందా? వేదంలో 'సప్తసింధవః' అని ఉంది. నవీనపరిశోధకులు వారి బుద్ధిఅంతా ఉపయోగించి "సింధు అంటే సింధునది. కాని ఇక్కడ 'సింధు' అంటే నది అనే అర్థము. సప్తసింధు అంటే ఏడునదులు" అని చెప్పి ఆ ఏడునదులు ఎవ్వీ అని అడిగితే, పంజాబు లో గి, మిగిలినవి రెండూ వాగులు, వటదలు కలిపి చెప్పి, వేదకాలంనాటికి సముద్రం అంటే ఏముటో తెలియదు అన్నారు. పాణిని లో 'ద్వీప' 'అంతరీప' శబ్దాలు కనిపించుతవి. 'సముద్రా న్నావి మనుష్యే' అని ఒక గణ సూత్రం ఉంది (౪-౨-౧౨౭). కాబట్టి పరి శోధకులకు ఏమీ ఆధారం ఇక్కడ లేదు.

పాణినినాటికే న్యాయ, నిరుక్త, మీ మాంసా, వ్యక్రణ, శిక్షా, లోకాయత, జ్యోతిష, వాస్తువిద్యా, ముహూర్తవిద్యా, ఉపనిషత్, ఆయుర్వేదశాస్త్రములు చదువు కొనేవాళ్లు. చదువుకున్నంతమాత్రాన అంద రకూ వస్తుందా చదువు? "దృశ్యంతేహి కృత ప్రయత్నాశ్చాప్రవీణాః, అకృతప్రయత్నా శ్చప్రవీణాః"-ప్రయత్నం లేకుండా ప్రవీణులు అయిన వాళ్లున్నారు, ప్రయత్నించినా ప్రా వీణ్యం రానివాళ్లూ ఉన్నారు అని భాష్యం. చదువువచ్చినంతమాత్రాన సంపాదన అంద రకూ వస్తుందా? "సమాన మీహమానా నాం చాధీయానానాంచ కేచి దధ్ధైర్యజ్యంతే" అవశే స. స్వాభావిక మేతల్"— ఇద్దరికీ కోరిక సమానమే, ఇద్దరూ గట్టిగా చది వారు. ఒకరికి డబ్బు వచ్చింది, ఒకరికి రాలేదు. అది లోకస్వభావము అన్నాడు భాష్యకారుడు.

పాణినిరోజుల్లో నటులకు 'నటసూ త్రాలు' ఉండేవి. నన్యాసులకు భిక్షాసూత్రా లు ఉండేవి. ఎన్ని సూత్రాలు చెప్పినా దం ధంతో జీవించే నన్యాసులూ (దాండాజనిక!) ఉండేవాళ్లు. ఆయుర్వేదం వృద్ధిలో ఉన్నప్ప టికి చిన్నతనంలో ముసలివాలకం పడిన వాళ్లూ (యువజరతీ), చిన్నతనంలోనే బట్ట తల అయినవాళ్లూ (యువఖలతీ) ఉండేవాళ్లు. మందులేని రోగాలు కొన్ని. వాటిని 'క్షేత్రి యో వ్యాధిః' అన్నాడు పాణిని. అంటే శరీ రాంతరమందు చికిత్సయ్యేగాని ఈజన్మలో కుదరవు.

కొన్ని తాగుబోతుడేళా లుండేవి. 'సురాపాణాః ప్రాచ్యాః, క్షీరపాణా ఉశీ

నరాః—తూర్పువాల్లు బాగా తాగేవాల్లు; ఉత్తరదేశస్థులు పాలే తాగేవాల్లు. తాగిన వాల్లు ఎంత సాహసకృత్యమైనా చేస్తారు, ఆయశ్శూలంలాగ—‘ఆయశ్శూలికః’. ‘బ్రహ్మ వర్చసు’లు కొంతమంది, ‘పల్వవర్చసు’లు కొంతమంది. వీరి ముఖంమీద ఉండే వర్చస్సు వారు తిన్న మాంసంవర్చస్సే. ఆవృడు కూడా అస్పృశ్యులు ఉన్నారు. ‘శూద్రాణా మనిరవసితానామ్’ అని సూత్రం. నిరవసీతులు అన్నం తిన్న గిన్నెలు తోమినా పనికిరావు. తోమితే గిన్నెలు పనికివచ్చినట్టయితే వారు అనిరవసీతులు. ‘అనిరవసీతులు అయిన శూద్రులు’ అన్నాడు పాణిని. అంటే బ్రాహ్మణులు తమ పాత్రల్లో శూద్రులకు అన్నంపెట్టేవారేమో. ‘మాల’శబ్దం ‘సంకలా’దిగణంలో ఉంది. ఈ ఇల్లు మాలలు కట్టరు అంటే ‘మాలం గృహమ్’ అనాలి.

‘అసూర్యంపశ్య’లు— ఘోషాస్త్రీలు అప్పటినుంచీ ఇప్పటివఱకూ వస్తున్నారు. అల సులకుకూడా ఆవృడు కొడవలేదు. చక్కగా పొట్టనిమురుకుంటూ ‘తుందపరిమృజదు’ కూచుంటాడు. ‘పాత్రేనమితుదు’ ఒకడు. భోజనంవేళకు తయారు, పనికి సున్నా ఈయన. ఇంకోఆయన ‘మాతరిపురుషః’, ఇంకొకడు ‘పితరిశూరః’, మఱొకఆయన పుట్టినతరువాత తృప్తిపెట్టుగడు, గర్భంలో ఉన్నప్పుడుతప్ప—‘గర్భే తృప్తః’.

‘ట్రేడ్ యూనియన్’ సంఘాలు ఉండేవి కాబోలు పాణినికాలంలో. ‘పూగాజ్’

యోగ్రామణీపూర్వార్థ’ అని సూత్రం. పూగం అంటే, అర్థకామప్రధానులు, నియతవృత్తిలేనివారలు, నానాజాతీయులు అయిన వారి సంఘం. ఈసంఘంవారు ఎట్టిజెండాలు వేసుకొని ఊరేగేవాళ్లేమో. ఈసూత్రానికి ఉదాహరణంగా ‘లోహితా ధ్వజా యస్య పూగస్య లోహితధ్వజః’ అని చెప్పారు. ఎట్టిజెండాగలిగిన సంఘం అన్నమాట.

ఆరోజుల్లో ‘బ్రాహ్మకం’ అనే దేశం ఉంది. అక్కడ బ్రాహ్మణులంతా ఆయుధ జీవులు. వీరు ఇలాగ ఖైత్రధర్మం అనున రించుతుంటే వీరి బ్రాహ్మణధర్మం అవలంబించిన శ్రీత్రీయులు ఉన్నారు, ‘శాకపార్థివులు’. శాకప్రియులట ఈ పార్థివులు. అంటే కందారాజులు. పాణిని అనేకఆయుధజీవి సంఘాలు పేర్కొంటాడు. శూంద, మాలవ, వృక, పర్ష్యు(Persian) వగైరాలు.

‘గాడిద గుడ్డు’ వేదకాలంనాటిది కాబోలు. ‘ఇషేత్వా’ అని మొదలుపెట్టే అధ్యాయానికి ‘ఇషేత్వకః’ అని పేరు. ఆలాగే వేదంలో ‘గర్దభాండ’ శబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయానికి ‘గర్దభాండః’ అనికాని, ‘గర్దభాండీయః’ అనికాని పేరు. ఆ గర్దభాండశబ్దంతో మొదలుపెట్టిన అధ్యాయము కనపడటం లేదు. భాష్యంలో ఉదాహరణం ఉందికాబట్టి వెతకమన్నాడు ఒక వ్యాఖ్యాత. ఈ ‘గాడిదగుడ్డు’ తెనుగుని ఇంకా పట్టుకొనేఉంది, అధ్యాయం కనపడక పోయినా.

గ్రంథాలు నాలుగుతెగలుగా విభజించాడు పాణిని. ౧. దృష్టం సామ. ఈవేదం ఎవరికో కనపడింది. అది వారు చూసి చెప్పారు. ౨. ప్రోక్షం, ౩. ఉపశ్ఠా. ఈ రెండూ ఒకటే. ఏదైనా ఒకశాస్త్రంలో తమ ప్రతిభచేత మొట్టమొదట ఒక గ్రంథం వ్రాస్తే అది ఈరకంలోకి వస్తుంది. పాణినియవ్యాకరణం ఈ విధానంలోనిది.

౪. 'అధికృత్య కృతే గ్రంథే' అని పాణిని ర వరకం చెప్పాడు. ఋషులుకానివాళ్లు ఏదైనా గ్రంథం వ్రాస్తే అది 'కృతోగ్రంథః'. పాణినిరోజుల్లో ఇంద్రజననం, యమసభ, శిశుక్రిందం(పిల్లలపడుపు) మీద గ్రంథాలు ఉండేవి. అవి ఇప్పుడు కానరావు.

దేశ భేదాన్ని పురస్కరించుకొని ప్రయోగభేదంఉండేది భాషలో. 'ప్రాచాం మతే, ఉదీచాం మతే'—తూర్పువారికి ఇది నాధువు, ఉత్తరాదివారికి ఇది అని పాణిని చెప్పాడు. ఇటువంటి మహామహులు పాణిని పతంజలుల రోజుల్లోనే 'వైయాకరణభిన్నాచి' ఉండేవాడు. ఎవరైనా ఏదైనా ప్రక్రియ అడిగితే పైకి చూసేవాడు ఆయన.

అప్పటిరోజుల్లోవాళ్లుకూడా శుభ్రంగా ఉండేవాళ్లు. పతంజలిభాష్యంలో ఈశ్లోకం కనబడుతుంది:

“మూరా దావసథా స్మూత్రం
మూరాత్పదావసేవనం,
మూరాచ్చభావ్యం దస్యభ్యః
మూరాచ్చ కుపితా ధ్వరోః”—

ఇంటికి మూరంగా మూత్రవివర్జనం, వస్త్రక్షాళనం చెయ్యాలి. దొంగలకు

మూరంగా ఉండటం మంచిది. కుపితుడైన గురువుజోలికి పోవద్దు.

ఇంకొకచోట గురువుగారు 'చపేట' (చెంపకాయ) ఇవ్వటంకూడా చెప్పాడు.

బంగారుసగలు కొన్ని పతంజలి చెప్పాడు. కుండిక, కటకము, స్వస్తిక. ఇప్పటి స్వస్తిక గాజులకు, స్వస్తికాభరణాలకు సంబంధ ముండేమో.

ఉగాదిసూత్రాలని ఉన్నవి. అవి శాకటాయనుడు వ్రాశాడు. పాణినికంటే ప్రాచీనుడు. ఈ శాకటాయనుడు ప్రతిశబ్దాన్ని ధాతువుల్లోనుంచి తయారుచేస్తాడు. పుష్కర్తి వాది ఆయన. పాణిని 'ఉగాదయో బహుళమ్' అని ఒక్క సూత్రంతో అన్ని సూత్రాలూ తోసివేశాడు. అంటే పుష్కర్తి పేరే పాణిని ఒప్పుకోలేదు అని అంటారు.

అష్టాధ్యాయంలో ౮ అధ్యాయాలు ఉన్నవి. ౧ వ అధ్యాయంలో నిర్వచనం వగైరాలు చెప్పాడు. ౨ సమాసాలు, ౩ ధాతు ప్రత్యయాలు, లుక్ నియమాలు, ౪ శ్రీప్రత్యయాలు, గోత్రప్రత్యయాలు, ౫ శబ్దాలు, ౬ సంధినియమాలు, స్వరనియమాలు, ౭ ష, ష, ష, ష వగైరా నియమాలు, ఇదా గమము, యుష్మదన్మద్ శబ్దాలు, ౮ ద్విరుక్త ప్రకరణం, ప్లుతము, పూర్వతాసిద్ధం.

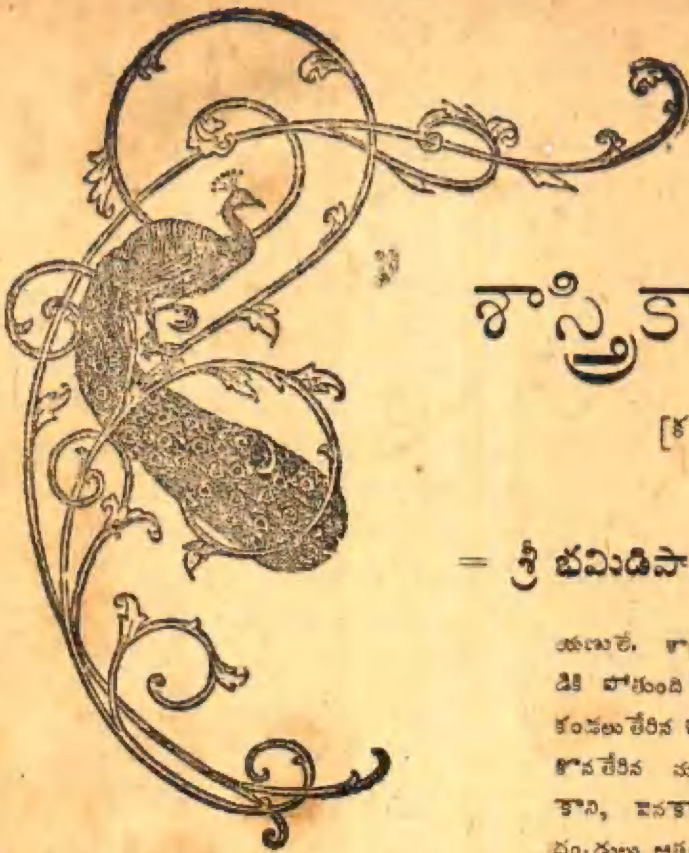
ఈ పూర్వతాసిద్ధియాధికారంలో పరశాస్త్రం పూర్వశాస్త్రాన్ని బాధించదు. పూర్వశాస్త్రం పరశాస్త్రాన్ని బాధించదు. అంటే ఈధాగంలో ఏదో ఒకసూత్రమే వర్తించుతుంది. 'మృత్ మయ' అని ఉంటే 'త'కారానికి అనునాసిక వచ్చి 'మృక్'

మయ' అయింది. అప్పుడు ఇంకోసూత్రం వచ్చి 'వ' కారాన్ని 'ణ' కారం చేస్తానంటుంది 'మృణ్మయ' అని. కాని పూర్వతా సిద్ధియాధికారంలోనిది కాబట్టి ఇకారం రాబోతున్నప్పుడు వకారం అసిద్ధమై కనపడకుండాపోతుంది. తకార మున్నట్టుగా ఇకార సూత్రానికి కనపడుతుంది. వకారం ఉంటే గాని ఇకారం గాదు. అందువల్ల ఇకార సూత్రం వెనక్కి తిరిగివస్తుంది. 'మృన్మయ' శబ్దమే సాధువు అవుతుంది.

ఇటువంటియుక్తులు ఆనేకం కల్పించి పాణిని శాస్త్రం నిర్మించాడు. ఈ శాస్త్ర నిర్మాణంలో పాణిని అసమానకాశలము విదిత మౌతున్నది. ఏభాషకూ ఇటువంటి వ్యాకరణశాస్త్రం లేదు. "ఏకః

శబ్దః సమ్యక్ జ్ఞాతః సుష్టుప్రయుక్తః స్వర్గలోకే కామధుక్ భవతి" - శబ్దముకంటే బాగా తెలుసుకొని ప్రయోగించినట్లయితే స్వర్గలోకంలో మనచాలిట కామధేనువు అవుతుందిట. అటువంటి గట్టిసమ్మిక ఉన్న వాళ్లు కాబట్టే ఆరోజుల్లో అటువంటి శాస్త్రం నిర్మించగలిగారు. ఇప్పుడు అపశబ్దం ఎందుకు ప్రయోగించావయ్యా అని ఎవరినన్నా అడిగితే 'ప్రయోగించాలని ప్రయోగించాను' అనే రోజులు. అపశబ్దప్రయోగమందు తాత్పర్యమున్నట్లయితే సాధువేదో తెలుసుకోవాలిగదా! పొరబాటున సాధుశబ్దం ప్రయోగించకుండా ఉండేందుకు. అందుకైనా వ్యాకరణం చదువుకోవాలి.

శాస్త్రికారేజీచదువు

[కథానిక]

= శ్రీ భవిషిసాటి శివరామకృష్ణశర్మ =

“ఉం చదమా, శీసెయ్యదమా?” ఇదే రామశాస్త్రికి పట్టుకున్న గట్టిసమస్య.

రామశాస్త్రి స్వగ్రామం పుల్లెటిపర్లు. అమలా పురం హైస్కూలులో చదివి స్కూలు ప్రైవటు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడయ్యాడు. అట్టే రెలివిజేటలు లేకపోయినా, అహోరాత్రాయా కృషిచేయడంచేత పరీక్షలో మంచి మార్కులే వచ్చేయి. దాంతో శాస్త్రికి ఏకారేజీగానో చేరి ఉన్నతవిద్య అభ్యసించాలనే ఉబలాటం ఎక్కువయింది. ముగ్గుడి పట్టుదలకల్ల నైలేనేమి, ఇరుగుపొరుగు వారి ప్రోత్సాహంకల్ల నైలేనేమి శాస్త్రి రిల్లదండ్రులు అతణ్ణి ఇంటరుమీడియట్లక్లాసు చదివించేందుకు ఒప్పుకున్నారు.

శాస్త్రిరిల్లదండ్రులు బాగా ఇంత వున్నవాళ్లనే చెప్పాలి. శాస్త్రిరెండి పంచకవ్యాటా పూర్తిచేసి న్యరసాయం చూచుకోడం మొదలెట్టేడు. శాస్త్రి ఇంట్లో వున్నవాళ్లంతా పూర్తిగా పూర్వచారపరా

యములే. శాస్త్రిమాత్రం ఆ వాపన లేకుండా ఎక్కడికి పోకుంది? శాస్త్రికి వికాలమైన కాటుకకడ్లు, కండలులేరిన శరీరం, సామాన్యమైన పొడుగు, కొంచెం కొనలేరిన ముక్కు—అన్నీ బాగానే వున్నాయి. కాని, జనకాల పిలకొక్కటిమాత్రం వచ్చింది! రిల్లదండ్రులు అతణ్ణి పిలక వుంచుకోమని పట్టుబట్టలేదు. దాన్ని తీసేసేందుకు అతనికి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. ఆ ప్రాంతాలలో ఇంకా పిలకలూ, గుండ్లూ తరచు చూస్తూవుండడంచేత శాస్త్రిని చూచి తక్కిన పిల్లలు అట్టే ఏడిపించేవారు కాదు. ఇప్పుడు కారేజీగా చేరబోతున్నాడు కనుక పిలక “పుంచదమా, శీసెయ్యదమా” అని రెండుకోజులపాటు శాస్త్రి తీవ్రంగా ఆలోచనచేసేడు. చివరికి “కారేజీకుర్రాళ్లయితేమాత్రం, నా పిలక ఏమైనా వాళ్ల కార్లకి ఉద్దుపడుతుంది కనుకనా? అడికాక, పిలక వున్నంతమాత్రంచేత పరీక్షలో మార్కులేమీ తగ్గించెయ్యకుండా. అందుచేత ఇన్నాళ్ల మంచి నాతోటే పుటూవచ్చిన ఈ పిలకని, పాపం, ఇప్పుడెందుకు తీసెయ్యాలి?” అని సమాధానపరచుకొని పిలక వుంచుకోసేందుకే నిర్ణయించుకున్నాడు శాస్త్రి.

ప్రస్తున్న స్రీసీపలుగారిది కలకుకునేందుకు కారేజీ వెళ్లేడు శాస్త్రి. అక్కడ ఎవరూ లేరు.

అంత విశ్రాంతిగా వుండి, “వచ్చేదో ఇంకా కాలేదేమో” అనుకొని అక్కడే చలికిలపడ్డాడు. అంతకుంతో ఎండ ఎక్కువవుతోంది. ఎవరూ రావడంలేదు. దూరాన్నుంచి తొమ్మిదిగంటలు వినబడ్డాయి. ఇంకో అరగంట గడిచింది. ఎవరూ రావడంలేదు. “ఛీ, ఇదేంకాలేటి! మా పాదాభిషేకం పడిపోయింది. పదింటికి వచ్చేవారు, ప్రిన్సి పలుగారు అధిమవతుం తొమ్మిదింటికైనా రావడా?” అని విసుక్కుంటూంటే దూరాన్నుంచి ఎవరో వస్తోన్నట్లు అనింది. “ప్రిన్సి పలుగారే కాబోయి, అంత తీవ్రంగా వస్తున్నారు” అనుకొని చెవిక్కునే లేచి నిలుచున్నాడు. “ఇంకా అంత దూరంగా వుండగానే అప్పుడే సుంకోడం ఎందుకు” అనుకొని మళ్ళీ కూర్చున్నాడు. “వచ్చేరాగానే ఈ పిరికాడిదగ్గన మేమిటా అనుకొని ప్రిన్సి పలుగారు అసహ్యపడతారేమో” అని సందేహించి, ఆయన స్త్రీమితంగా కూర్చున్నాక వస్తామనుకొని లేచి గబగబా పక్కకి వెళ్ళేడు. కొంచెం నేపు అటూ ఇటూ తిరిగి మళ్ళీ వచ్చి చూసేటప్పటికి దిరాచేసి పూర్ణమ చేయిలు దులుపుతున్నాడు! “ఇంకా అయ్యోవారు రాలేదుకాబోయి” అనుకుని వెనక్కి తిరగబోతూంటే “ఎవ్వరు వచ్చేరండి అబ్బాయిగారూ? రండి, రండి.” అంటూ వినయం వుట్టిపడేలాగ పలకరించేడు పూర్ణమ. “ఏమిటి, ఇంతకుముందెవ్వరూ వీడి ముఖం నే నెరగను, నా ముఖం వీడెరగదు, ఇంత మర్యాదగా పిలుస్తాడు?” అనుకొని, తెల్లబోతూ—

“ప్రిన్సి పలుగారు ఎవ్వరు వస్తారు?” అని వసగేడు కాస్త్రీ.

“ప్రిన్సి పలుగారండీ? ఇంకా రాలేదండీ— ఏదో మీదయ—”

“అ! ప్రిన్సి పలుగారు వచ్చేందుకు నా దయ ఏమిటోయో?”

“అదికొదండి అబ్బాయిగారూ— మా మామాయి—”

“ఇంకా కాలేటిలో అడుగేనా పెట్టలేదు, అప్పుడే నీవు మామాయి కావాలా? ఏం న్యాయంగా వుంటోయో?”

“నదిలే నమ్మరుకాని బాబయ్యా, ఇంకా కాఫీమాడా తాగలేదండీ.”

“నువ్వు అలా అంటావుకాని, నేనుమాత్రం తాగేనా ఏమిటి?”

“అయితే, ఇద్దరం వెళ్లి తాగివద్దాం, రండి” అంటూ ముందు కొక అడుగు వేసేడు పూర్ణమ కాస్త్రీ లోకువ కనిపెట్టి. “ఇంక ఈ ఘటం ఎలాగా వదిలేలా లేదు, ఎవ్వడోవ్వకు ఎలాగా పారెయ్యాలి?” అనుకొని కాస్త్రీ పాపలాకాదు తీసి ఆతని చేతిలో పెట్టేడు. అది పుచ్చుకుని మరి మాట్లాడకుండా గదిలోకి వెళ్లిపోతున్నాడు పూర్ణమ. “ఏయ్, పాపలా పుచ్చుకునిమాడా నేను అడిగినదానికి సమాధానం చెప్పవే?” అని ఆరిచేడు కాస్త్రీ.

“చాల్లండి, ఇంతటి పాపలా ఎలాగైతే నేను ఇచ్చేరు!”

“ఇంతటిపాపలా కావోతే, ఇంతకుంటే పెద్ద పాపలాలు ఇవ్వకు రావడం లేందే మరి!”

పూర్ణమకు నవ్వువచ్చింది.

“అబ్బో, ప్రిన్సి పలుగారు ఇప్పుడెప్పుడే ఎలా వస్తారండీ? మధ్యాహ్నంకాని రారు.” అంటూ టేబిలు సర్దడం మొదలెట్టేడు.

“ఇంతటి సమాధానానికి ఇంతటి పాపలా సరిపోయింది కారు కాబోయి ఈయనకి” అని ముందుంటూ వెళ్లిపోయేడు కాస్త్రీ.

మధ్యాహ్నం మళ్ళీ కాస్త్రీ వెళ్లిపోయింది ప్రిన్సి పలుగారు గదిలో వున్నాడు. కాస్త్రీ ఆయనగదిలో ప్రవేశించి చూచేటప్పటికి నలుగురై దుగురు అడవిల్లలు ప్రిన్సి పలుగారి టేబిలు కెదురుగా నుంచునివున్నారు. గదినిండా కుర్చీలూ అపి అమర్చబడివుండడంతో వాళ్ళ ప్రక్కనిమాత్రమే కొంచెం స్థలముంది. “వాస్తవిక వయసొచ్చిన అమ్మాయిలప్రక్కని సుంకోడ మేమిటి” అనుకొని కాస్త్రీ ప్రిన్సి పలుగారి కుర్చీ ప్రక్కకి వెళ్లి నుంచున్నాడు. “ఏయ్, నీ కేమీ మేనద్యులేవా, మీద కొచ్చి పడతావు? అక్కడకు పోయి సుంకో.” అని గర్జిస్తూ, ఎదురుగా వున్న గోడపైపు చూపించేడు ప్రిన్సి

నలు. శాస్త్రి హాదలిపోతూ గుండు వల్లి, అడవిల్ల లకు సాధ్యమైనంత దూరంలో వుండాలనుకొని, గోడ మూలకు ఒత్తిగిరి నుంచున్నాడు. అడవిల్లలందరికీ కాలేజీలో పీట్లు ఇవ్వబడనుయింది. వాళ్లంతా, "లేనిదిమీద పడేసివున్న ఎవరి కాగితాలు వాళ్లు తీసుకుంటున్నారు. ఇంకలోనే ప్రిన్సిపలు శాస్త్రిని పిలిచి "నీ సర్టిఫికేట్లూ అవ్వి తెచ్చేవా? ఏనీ, ఇలా తీసుకురా" అన్నారు. శాస్త్రి ముందుకు వెళ్ళాడో యేడు. చెవకాలమంది ఎవరో పిలక పట్టుకొని లాగుతూన్నట్లు అనిపించింది. శాస్త్రి ప్రిన్సిపలు గారి గదిలో వున్నానన్న సంగతే మరచిపోయి "ఏయ్, వదులు" అని అరుస్తూ బుర్రవొకమారు ట్రకా యించేడు. గోడమన్న మేకు ఒకటి నేలమీద పడి 'ఖంకు'మని మ్రోగింది. అప్పుడే వల్లిపోతూన్న అమ్మ యీలందరూ ఒక్కసారి ఘర్మన వచ్చేను. ప్రిన్సిపలు కూడా కొంచెం నవ్వుతూ, "చప్పుని తీసుకురా" అన్నారు. శాస్త్రి తీసుకెళ్లి చూపించేడు. అమ్మ చూడేక "సరే, రేపురా. అలాగింది చెబుతాను," అన్నారు ప్రిన్సిపలు. శాస్త్రి "చిత్తం"అని వెలపు తీసుకొన్నాడు. తన గదికి తిరిగి పోతూంటే శాస్త్రికి ఎన్నో అనుమానాలు వచ్చేయి. "అడవిల్లలకంటే నే నేదేగంగా తీసిపోయానని వాళ్లను వెంటనే చెప్పు కొని, తనకు ఆలోచిస్తానన్నారా? — కొంపతీసి, నాకు పిలక వుందని కాదుకదా! — ఏమో—ఇంకా ప్రిన్సిపలుగారిది పిలక కాదో తెలుసుకుందా మను కంటే, ఆయన తలపాగా పెట్టుకొని కూర్చున్నార కదా! దేముడే నాపక్షంలో వుంటే, ఆ తలపా గాలో వున్నది పిలకేఅయితే నా కేం ఫరవాలేదు, రప్పకుండా నీటు వస్తుంది" అనుకున్నాడు శాస్త్రి.

శాస్త్రికి నీటు ఇచ్చేమన్నాడు. అతని కింకేమీ అనుమానం లేదు. "శాస్త్రినే భయపడ్డాను కాని, ప్రిన్సి పలుగారిది పిలకే అయివుంటుంది" అని నిర్ణయించు కున్నాడు శాస్త్రి.

* * * *

శాస్త్రి మొదలెట్టేడు. మొదటి రోజునే శాస్త్రివారికం చూసి తక్కిన పిల్లలంతా లోతుకుట్టే

వీరు. శాస్త్రి గదిలోకి అడుగు పెట్టగానే అందరూ తలమాటా అవడం మొదలెట్టేరు. శాస్త్రి "ఏళ్లలో నేటికీ నాకు? మదగలం పోతూంటే ఎన్నో కుక్కలు మొరుగుతుంటాయి" అని లోలోపలే అను కుని, వాళ్లకి ఏ విధమైన సమాధానమూ చెప్పకుండా లేడు. మేష్టరు కూర్చునే కుర్చీకి ముందే ఒకచెంచీ ఖాళీగా వదిలివేసివుంది. ఒక్కడూ మేష్టరుదగ్గరే కూర్చుంటే, వీళ్లవరూ ఇంకేమీ అనరుకదా అనుకుని శాస్త్రి అచెంచీమీదికి కెళ్లి కూర్చున్నాడు. అప్పటి దాకా పెద్దపెట్టున పిల్లలు చేస్తూన్న గోలంతా ఒక్క సారిగా అడిగిపోయింది. ఒక్కళ్లతో ఒక్కళ్లు సమీక రుంటూ దిరుగువ్వలు మొదలెట్టేరు. శాస్త్రి, అఖండ విజయాన్ని సాధించే ననుకుని, సగర్యంగా కాలిమీద కాలువేసుకుని కూర్చున్నాడు. మేష్టరు వచ్చేడు. ఇంకలో అడవిల్లలు వచ్చి శాస్త్రిని చూచి అక్కడే నిలుచుండిపోయేరు. మేష్టరు కోపంతో "నీకు బుద్ధి వుందా లేదా, ఇక్కడ కూర్చున్నావు? వెంకి పోయి కూర్చో" అని శాస్త్రిని గడమాయించేడు. పిల్ల లంతా (అమ్మయిలతోసహా) గొల్లుమన్నారు. శాస్త్రికి ఏమీ అర్థమవడం లేదు. "ఇంకగోల చేస్తూంటే, వీళ్ల నేమీ అనకుండా, మాట్లాడకుండా ఒక్కట్లే కూ ర్చున్న నామీద కోప్పడతాడేమిటి యాయన?" అనుకుంటూ లేచి నుంచుని పుస్తకాలు తీసుకుం టూంటే ఓ అనుమానం వచ్చింది. వెంటనే మేష్టరు తలవైపు చూచేడు. ఏకా అర్థమయిపోయినట్లు తల కొంచెం వూపుతూ "ఓహో, అదీ సంగతి. మేష్టరుది పిలక కాదు, క్రాసింగు. అందుచేతే—" అని మన నులో అనుకుంటూ చెవకాలకి వెళ్ళడం మొదలెట్టేడు. ఎవరూ చోటు ఇవ్వడంలేదు. ఇంకలోనే ఓ పరిచిత మయిన కంకం తనచేరు మెల్లిగా పిలుస్తూన్నట్లు అని చింది. ఆవైపు చూచేసరికి, వాళ్లవూరి రాకలఅలవాటు అక్కడకు రమ్మని సంజ్ఞ చేసేడు. శాస్త్రి వల్లి, కూర్చొని, మెల్లిగా "ఒకే వారాయగారూ, నన్ను మేష్టరు కోప్పడుతూంటే మీరంతా ఎందు కురా అలా విరగబడి నవ్వడం! ఇదేనా చోడిదివ్యా రులు చూపించకలసిన మర్యాద! ఇంకెందుకురా మీ రేదువులు."

"నవ్వడం తప్పుకాని, ఒకే, ఆటించి ఆకట్టబట్ట కని ప్రత్యేకించిందిరా. దానిమీద కల్లి నవ్వు కూర్చున్నావు" అన్నాడు రాజా.

"నాకు తెలియక కూర్చున్నా ననగా, నాలో చిన్నప్పటినుంచి స్నేహంగా వుంటూన్న నువ్వేనా నన్నుగది కూర్చోవద్దని చెప్పాడరా?"

"నేను చెబుదామనే అనుకున్నారా. కాని, పిల్లంతా 'చెబితే తంతా' మన్నారు. ఏం చెయ్యమన్నావు!"

గంట కొట్టేరు. మేష్టరు వెళ్లిపోయేరు. గదిలో ఓమూలనుంచి ఎవరో "పిలక" అని కేకేసేరు. కాస్త్రీ ఆశ్రయత్నంగా ఆవైపుకు తిరిగి చూచేడు. ఇంట్లోనే ఇంకోమూలనుండి ఎవరో "పిలకా" అని దీర్ఘంఠేసేరు. కాస్త్రీ చటుక్కున ఆవైపుకు తిరిగి చూస్తూంటే వెనకాలనుంచి ఇంకొకరు "పిలకోయ్" అని అహ్వయంగా కేకేసేరు. కాస్త్రీ ఆవైపుకు తిరగబోతూంటే ఒక్కసారిగా గదిలో అన్ని మూలలనుంచి "పిలక" అనేక రూపాలతో మరుమోగిపోతోంది. కాస్త్రీకి పట్టరానంతకోపం వచ్చింది. పళ్లు పటపట కొరుకుతూ తిరిగి నుంచున్నాడు. వాళ్లందరిమీదా పడి ఒక్కసారిగా నలిపి చంకేద్దామా అన్నంత ఉక్కుకోకుం వచ్చి మనిషి నిలగట్లా కంపించిపోతున్నాడు. ఇంతలో ప్రక్కనున్న రాజా కాస్త్రీచెయ్యి పట్టుకుని కూర్చోకట్టి—

"కాంచెం కాంచించరా కాస్త్రీ. నువ్వలా ఉడికిపోయేవంటే ఇంకా ఏడిపిస్తారు. నిన్ను కాదన్నట్లు పూరుకోవడం ఉత్తమం" అన్నాడు.

"నీకేంరా చెబుతావు. పిల్లంతా ఇంత గొడవ చేసేస్తూంటే చింటూ ఎలాగరా పూరుకోవడం?"

"నామీద కోప్పడతా చెందుకురా మధ్యని? తిరుకోకపోతే ఏం చేస్తాచేయి?"

"ఏం చేస్తావా? ఒక్కరిద్దరినీ పట్టుకొని మెత్తగా పచ్చడికింద దుంచేస్తా నంతే. దాంతో పిల్లందరికోగం చప్పుగా వదిలిపోతుంది."

"ఒకరిద్దరికయితే కొట్టగల ననుకో. అంతనుండి కలిసి మీదపడితే ఏం చెయ్యగలవు?"

"నిజమేరా— ఏడవనీ పనువున్నీ." కాంచెం చేడు కాస్త్రీ.

* * *

కాస్త్రీకి ఆ గొడవంతా మామూలయిపోయింది. క్లాసులో ఎవరితోటీ మాట్లాడేవాడు కాదు. ఒక్క నారాయణరాజుతో మాత్రం కలిసి తిరుగుతూండేవాడు. కొంతకాల మరుటప్పటికి నారాయణరాజుని "రాజా" గారనీ, కాస్త్రీ నేనూ "దివాను" గారనీ పిలిచేవారు. అలా అంటూంటే కాస్త్రీ నిజంగా దివానుదీవంత సంబోధపడేవాడు. ఎటొప్పీ ఆ "దివాను"లో "పిలక" కూడా నవ్వసాధారణంగా కలుపుతూవుండడం కాస్త్రీకి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అతనికి ఇష్టం లేకుండా అని వాళ్లు మానుతారుకనకనా? అఖిరికి ఆదిపిల్లలకూడా తన్ను "పిలకా" అంటూన్నట్లు కాస్త్రీకి చాలాసార్లు అనుమానం తగిలింది. కాని కాస్త్రీ "పిల్లతో కేయిటి" అనుకొని వాళ్ల కేవలనా చూడకుండా పోతూండేవాడు.

కాస్త్రీ గుంకలా యిర్ర వంచుకొని క్లాసులోకి వెళుతున్నాడు. ఇంకా మేష్టరు రాలేదు. ఆదిపిల్లలంతా లైట నుంచున్నారు. కాస్త్రీని చూచి అందులో ఒకరు "పిలకదివానుగారే, తప్పక" అంది. అంతా విరగబడి నవ్వడం మొదలెట్టేరు. కాస్త్రీ చటుక్కున ఆగిపోయేడు. అతని ముఖం కేపురించింది. కాస్త్రీకి "దివాను" అన్నందుకూ, "పిలక" అన్నందుకూ అంత కోపం రాలేదుకాని, యిర్రవైదేపి ఏళ్లు నెత్తిమీద కొచ్చిన ఆదిపిల్లలు స్వీకృత లక్షా శకుండా విరగబడి నవ్వుతూంటే అరికొనిముట నెత్తికెక్కిపోయింది. కాస్త్రీకి ఒళ్లు తెలియడం లేదు. "నేను దివానైనా కాక పోయినా, మీరుమాత్రం అచ్చంగా దివాణంలో దాసీ వాళ్లలాగ వున్నారు" అన్నాడు కాస్త్రీ గంభీరంగా.

"ఛీ, నోరుముయ్. ఉత్తి అడిచివుగంటా వున్నావే!" అంది ఒకర్తి.

"నాకేం నోరు మూసుకొనేదాకానా? దివాను గారి ఆజ్ఞ. మీరే నోరుమూసుకోండి" అన్నాడు.

“ఏదీసేవులే, సంతోషించేం” అంది ఒకరి.

“చెప్పబట్టెను తనకుంటాయి” అంది యింకొకరి.

“తనకుంటే మర్రి తనకుంటాయి, పిలకుండికదా అని ఉత్తి చేతకాని దస్తమృననుకుంటున్నారేమో.” అని సూంకరించేడు కాశ్మీరి.

“తనల్లా మో? మాద్దాం”—అని చెప్పి విసిరింది ఒకరి.

అది కాశ్మీరీచేరిని రాసుకుంటూ పోయింది. ఆవివరించడాని మీక అమాంతంగా నొక్కెయ్యాలనుకొని కాశ్మీరి, ఒక్క అడుగు ముందుకువేసేడు. ఇంతట్లోకి ఏం వోచిందో, ఆసిపోయి, వెనక్కి తిరిగివచ్చి, ఆ చెప్పి తీసి చేత్తో పట్టుకొని, “అదెవార్లు అయి పోయేరుకాని, ఇవారో యీ కాలేతీ అంతా కలిసి వచ్చివా వాళ్ళిక్కి చూదివుండేవారు” అంటూ కత్తికొలది ఆ చెప్పను మారంగా విసిరేసేడు. కొంతమంది కుర్రాళ్లు ఆ గొడవంతా నిశ్శబ్దంగా చూస్తున్నారు. తరువాత వాళ్లలో వాళ్లు ఏదో రహస్యంగా మాట్లాడుకుంటున్నాడు. ఇంతలోకే మేస్తారు వచ్చేరు. అందరూ లోపలి కెళ్లి కూర్చున్నారు.

కాలేతీ వరిపెట్టేరు. కుర్రాళ్లంతా “యంచు”, “యంచు” అని కేకలేస్తున్నారు. “దివాను,” “పిలక” వదిలేసి “యంచు” అని క్రొత్తకీరు పెట్టి నన్ను ఏడిపించదలచుకున్నారు లావుంది వీళ్లంతా అనుకుంటున్నాడు కాశ్మీరి. ఇంతట్లోకే వారాయణ రాజాకూడా ‘యంచు’ అని గట్టిగా అరవడం చూచి కాశ్మీరి నిర్భాంతపోయేడు. ఇంతవరకూ రాజా ఒక్కడే అతన్ని ఏడిపించకుండా వున్నవాడని కాశ్మీరి అనుకుంటున్నాడు. తోజా రాజాతో కలిసి గదికి పోతూవుండేవాడు. ఇవారో రాజాను కంఠంకోకుండానే, ముఖం ముణుచుకొని, గుంజరా వెల్లిపోతున్నాడు. వెనకాలనుంచి రాజా వచ్చి, కాశ్మీరి భుజం మీద చేయివేసి—

“ఏరా, మాట్లాడకుండానే వెల్లిపోతున్నావు” అన్నాడు.

భుజంమీద వేసిన చేయ్యి తోగిస్తే “జెరుమా” అన్నాడు కాశ్మీరి.

“అంత కోపంగా వున్నారేరా, ఇవారో?” అన్నాడు రాజా.

“అబ్బ, నన్నీలా పోనీదూ, నీకు పుణ్యం వుంటుంది!”

“ఇవారో ఏదో వుంది విశేషం. నాతో చెప్పకూడదేమిటా కాశ్మీరి?”

“చాల్లేరా, ఏమీ తెలియనట్లు మాట్లాడుతావు!”

“వాకు నిజంగా తెలియదురా బాబూ. చెప్పమా.”

“తెచ్చుండు శేమండి? మవ్వు వాళ్లలోనే చేతపు కాదుటోయ్?”

“రామ, రామ! వాళ్లందరితోటీ చేరడమేమిటి?”

“ఆ, ఆ! చూడకపోతే మరీ చెబుదువు. వాళ్లతో చేరి ‘యంచు’ అని పిలవడం లేదురా? ఎందుకురా యీ మాత్రంచానికి అబద్ధమాడడం?”

“‘యంచు’ అంటే నీకేంరా మగ్గుని?”

“నీకు అలాగే వుంటుందిరా మరి—కాదుకాని, మవ్వుకూడా నన్ను ఏడిపించడం నీకు బాగుందా చెప్పు.”

“నన్ను ఏడిపించడం లేదురా బాబూ. నన్ను యిందాకా కొట్టిన అమ్మయినారా ‘యంచు’ అంటుంటు. ఇందాకా ఆ అమ్మయిపోగరుమోతనం చూచి, అందరూ రాన్ని ఏడిపించాలని నిర్ణయించుకున్నారు.”

“నీను నమ్మమరా—”

“కావలినే ఆ అమ్మయిమూతి ఓసారి చూడరా బాబూ, నీకే అర్థమయిపోతుంది.”

“ఆ అమ్మయినయిలేమాత్రం, అలా కేర్లు పిట్టి ఏడిపించడం నాకేమీ ఇష్టంలేదురా.”

“ఏదీసేవులే! నీయివ్వు మెరిసి కావాలి?”

“అదికాదురా—” అని యింకా ఏదో చెప్పిపోతుంటే ఓ పూవు వచ్చి “రామకాశ్మీరిగారు మీ

తనా అని అడిగెను. కాస్త్రీ 'చో'నన్నాడు. "మిమ్మున్ని ప్రీప్తిపలుగారు ఓహూ రమ్మంటున్నారు" అన్నాడు పూర్ణుడు. కాస్త్రీ వెళ్లేదు.

"నువ్వు అడవిల్లలను చాలా అవమానపరిచేవని వాళ్లంతా తిపోట్లుచేసారు. నిజమేనా?" అని అడుగుతూ, కాస్త్రీ సమాధానం చెప్పకుండానే, అమ్మయాల విషయం కలగజేసుకున్నందుకు తలవాచేట్టు తిట్టడం ప్రారంభించేరు ప్రీప్తిపలుగారు. కాస్త్రీ అందులో తన తప్పేమీ లేదని చెప్పడా మనుకున్నాడు. కాని ప్రీప్తిపలుగారు అతన్ని నోరు ఎత్తనియ్యలేదు. ప్రీప్తిపలుగారు నోరు నొప్పిపెట్టేదాకా తిట్టి, దివరని "నీకు అయిదురూపాయాలు జరిమానా చేసి, యీ మాటుకు తీసుించేమి. ఇంకెప్పుడైనా నువ్వలా ప్రవర్తించేవని తెలిస్తే నీదెవుతుకీ నీరువడుకోవలసి వస్తుంది. జాగ్రత్త, పో." అన్నాడు. కాస్త్రీ యింత పేపూ తలవంచుకొని నిలుచున్నాడు. అతని కండ్లవంటి నీళ్లు తిరిగేయి. ఆఖరికి ధైర్యం తెచ్చుకొని "అన్యాయం" అని అరచి, తలఎత్తి చూచేడు. ప్రీప్తిపలు అక్కడ లేడు. "ఇంక యక్కడ నుంచోడ మొందుకు? గడికి వెళ్లి గట్టిగా ఏడవచ్చు" ననుకొని మెల్లిగా బయలుదేరేడు. ఈమారు "ప్రీప్తిపలుగారి తలపాగాక్రింద వున్నది పిలక కాదు, క్రాపింగ్ అయి వుంటుంది" అని నిర్ణయించుకొన్నాడు, గడిగుమ్మం ఎక్కుతూ.

కాస్త్రీకి యిలాంటి గొడవలూ, అలాచేసల తోలే కాలమంతా గడిచిపోతూవుండేది. కాలేటికి వెళ్లడం, గడికి రావడం తప్ప యింకేమీ పరికించేవాడు కాదు. ఎవరితోలికీ గాని పోయేవాడూ కాదు. అలాగే మొదటిసంవత్సరం గడిచిపోయింది.

* * * *

మళ్లి కాలేటిలు తెరిచేరు. కాస్త్రీని ఎవళ్లూ అంతగా ఏడిపించడం చూసేసేరు. ఎవరేనా ఓహూ అన్నప్పటికీ, కాస్త్రీ మళ్లి తమాషగా ఏవో అనడం, అందరూ కలిసి నవ్వుకోడంతోలే పోతూవుండేది. కాస్త్రీ యీమారు కాస్త్రుర్రపత్రి, కళ్లు విప్పి నాలుగు విషయాలూ పరికించడం మొదలెట్టేడు. ఇదివరకటి

చాలా కాలేజ విద్యార్థులలో ఒక్కరికినూను చదువు మీద యావచ్చాకమైనా శ్రద్ధలే దనుకొనేవాడు కాస్త్రీ. కాని యిప్పుడు కుర్రాళ్లంతా ముందు తెంచీల కోసం చెబ్బలాడుకోవడం చూచేడు. "నాది పోరబా లేరా, రాబా. పిళ్లంతా మేమైరుదగ్గరగా కూర్చుని పోలిం వివాలని ఎలా పోట్లాడుకుంటున్నారో చూడు." అన్నాడు ఓహూజన కాస్త్రీ పక్కనున్న రాజాతో.

"అదంతా పోతాలమీద శ్రద్ధ కాదురా బాబూ. అమ్మయాలకు సాధ్యమైనంత దగ్గరలో కూర్చోవాలని వాళ్ల ఉబలాటం."

"అంతే వంటావా?"

"నువ్వెక్కడ మనిషినిరా బాబూ!"

"అయితే, వాళ్లదగ్గరగా కూర్చున్నంతమాత్రం లో వాళ్లకు కలిగే బాధమేమిట?"

"ఏమిటో, ఏం తెలితేమాత్రం నీకు అర్థమవుతుందిరా—ఏం, నీకుకూడా అక్కడ కూర్చోవాలని వుందా ఏమిటి?"

"ఛా, ఛా! అందుకు కాదురా—"

"అనా, మొహమాటం పడకు."

"కాదుకాని, ఒరే, ఇంచాకా ఆ అమ్మ యితో ఏమిటా మాట్లాడుతున్నావు?"

"ఏంలేదురా. ఆ అమ్మయినోట్లు" ఓమారు అడిగేను."

"పోరా, నీ దేవాయంతులకు లొంగిపోతా ననుకున్నావు. ఒరే, ఇంతకాలంనుంచీ మన ఇద్దరం స్నేహితులంకదా, 'నోట్లు' నన్ను అడగక ఆ అమ్మ యినే ఎందుకు అడగవలసివచ్చిందిరా? ఎవరైనా నమ్ముతారంటావా నీ మాట?"

"నువ్వు నాకు ఎలాగ స్నేహితుడవో, ఆమె కూడా అలాగే స్నేహితురాలు కాకుదనుట్రా?"

"ఓవ్, ఇంక కట్టిపెట్టుకోయ్ నీ చేదంతాయి. చాలాగే ఆమెకూడా స్నేహితురాలయితే, ఆ రెప్ప చాల్చుకుండా చూడడా లేండుకు? చెమకచెమక తిరగడా లేండుకు? ఎందుకో తెలియకుండా, ఆమె

నవ్వండికదా అని నవ్వడా లేదుకు? నాకేసి ఎప్పుడైతే అలా చూసేవా? పోనీ, నాకు నిలకుండికదా అని చూడలే దనుట. ఇంకే ముగ్ధుర్రాడికే నా అలా చూస్తావా?—ఎందుకురా అబద్ధాలాడుకోవడం?

“అదంతా నీలాటివాళ్ళకీ అర్థమవుతుందా?”

“అర్థమవకేం, చచ్చినంత అర్థమయింది. నవ్వు దానికి ఒప్పుకో వంటే.”

“అలా అనుకునే పట్టిలుకొట్టడం. నీ ఇష్టం నచ్చినట్లు అనుకో.”

ఆవేళకీ ఆప్రసంగం ఇంకేమీ రాలేదు. ఏమైనా, ఆడపిల్లలూ మగపిల్లలూ కలిసి అంత విచ్చలవిడిగా తిరుగుడం కాస్త్రీమీ నచ్చలేదు. ప్రతివాడూ ఏదో వంక కల్పించుకుని చీటికీమాటికీ ఆడపిల్లలవగ్గరకు పంకం తూండడం, పిల్లల ఎప్పుడు వస్తారో అని వాళ్ళూ ఎదురు చూస్తూండడం చూస్తూంటే కాస్త్రీకి మతిపోయేది.

వాళ్ళ క్లాసులోనే ‘కోభావరి’ అనే అమ్మాయి వుంది. సవినత్యమంతా ఆమెలో కనబడుతూవుంటుంది. ఆమెదోమలు, వేమల, విలాసాలూ ఆ కాలేజీలో వున్నవాళ్ళందరినీ (అందరూ మేష్టర్లతోసహా) ఆకర్షించేది. కాస్త్రీకూడా ఆమెలో ప్రత్యేక నుర్తించుకుంటూ వుండలేకపోయేడు.

కాస్త్రీగదికి పోయే వారిలోనే వుంది ఆమె వుండే యిల్లు. ఆచైత్రు నల్లినప్పుడల్లా కాస్త్రీగడ్లు ఆప్రయత్నంగా ఆమెగదిమీద పడుతూండేవి. ఎప్పుడు చూచినా నలంనగై దునురు మగవాళ్ళతో కలిసి నవ్వుతూ కులాసాగా కబుర్లు చెబుతూనేకొని, ఓంటరిగా ఎన్నడూ కనిపించలేదు. అక్కడికి రాకుండా, ఆమె ‘టీ’ తాగకుండా వున్న కుర్రాడు ఒక్కడూ కనిపించలేదు కాస్త్రీకి. ‘ఆమెతత్త్వం ఏమైవుంటుందా’ అని కాస్త్రీ అహోరాత్రాలూ ఆలోచించేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు అదంతా ప్రేమ అనుకొనేవాడు. వెంటనే “ఇంకేమందినీ ఒక్కసారిగా ఎలా ప్రేమిస్తుంది ఈ విడి?” అనుకొనేవాడు. ఏమీ అర్థంకావడంలేదు. ఓ రోజురాత్రి ప్రక్కమీద పడుకొని “ఏలాగైనా కోభతో (కోభావరిని అందరూ

‘కోభ’ అనేవారు) పరిచయం కలిగించుకొని, ఆమె ప్రవర్తన బాగ్రతగా పరిశీలించి, ఆమెచలనీకత్వానికి తగిన బుద్ధి చెప్పాలి” అని అనుకుంటూ, తల నిమిరుకుంటూంటే చేతికి పిలక తగిలింది. కాస్త్రీ కొంచెం నవ్వుకొని “అంతకంతకీ ఇంత తెలివిరక్కునవాడైనా పోతున్నానే? ఎందు కీ అసంభవమైన ఆలోచనలు? ఈ పిలక వున్నంతకాలం మొగపిల్లలే నాతో పరిగా మట్టాడకుండావుంటూంటే, ఆ డ పిల్లలు నాతో మట్టాడుతారా? అందులోనూ కోభా? అవ్వ!—అయినాకాని, ఆవిడి ఎలా పోతే నా కందుకు? రాత్రిం బగలూ దాన్ని గురించే ఆలోచిస్తూ ఎందు కిలా బుర్రంతా పాడుచేసుకోవడం? ఈ పాడుగొడవతోటి చదువు సంధ్యా ఎగిరిపోయేయికదా—రేపటినుంచి ఏమైనా సరే, కోభ కేరె నా తలపెట్టుకుండదు. అసలు ఆచైత్రు చూడనేకూడదు—” అనుకుంటూండగానే నిద్రపట్టి పోయింది.

మర్నాడు కాస్త్రీ కాలేజీకి పోతూంటే, వడ్లమ కంటూన్నా ఆరని కళ్ళు కోభగదిమీద పడ్డాయి. కోభ గబగలా బయటికి వచ్చి “కాస్త్రీగారూ” అని పిలిచింది. కాస్త్రీ, ఇంకెవరినో అనుకొని, వెళ్లిపోతున్నాడు. “మిమ్ముల్నీ నండీ కాస్త్రీగారూ” అని కోభ మళ్ళీ పిలిచింది. కాస్త్రీ అనుమానిస్తూనే వగ్గరికి నల్లేడు. “మీ రేమీ అనుకొకుండా, ఈ నెలవుచీటి క్లాస్ పట్టికల్లి ఇస్తారా.” అంటూ చీజీ అందియ్యబోయింది కోభ. కాస్త్రీ కంకారుతో “అబ్బేబ్బే, ఏమీ అనుకొను” అంటూ చేతిలో వున్న పుస్తకాలు చంకలో పెట్టుకొని దోసిలి పట్టేడు. కోభ నవ్వునావుకొని చీజీ అందులో పడేసి ‘థాంక్స్’ అంది. కాస్త్రీ ఆకంగా దులో ‘ఉ’ మాత్రం అనేసి బయలుదేరేడు. వెనుకూ వెనుకూ పిలక వుండో లేదో ఓసారి చూచుకున్నాడు.

కోభది విచిత్రమైన వైదు. నిజానికి ఆమెలో దురుదైతా లేమీ లేవు. తక్కిన వాళ్ళకన్న విశిష్టంగా వుండాలని ఆమెకోరిక. అందరూ తనతో మట్టాడాలనీ, అందరూ తనను మెచ్చుకోవాలనీ, అందరినీ తన చేతిలో వుంచుకోవాలనీ ఆమె ఆశ్చర్యవుండేది. దాచైన ఆలంకరణాలతోటి, తీయని కబుర్లతోటి,

తరం తారకాలతోటి, చిరువత్సలతోటి అందరినీ ఆకర్షించేది. ఎవరినీ ప్రశ్నించి అహంసించేది కాదు. కాని, వచ్చినవాళ్లందరితోటీ కులాసాగా కాస్తీపు కబుర్లు చెప్పి, టీ ఇచ్చి పంపించేది. అతే అమెకు ఆనందం. ఎంతలెంతటివాళ్లయినా వచ్చేవారు. కాస్తీమాత్రం ఎన్నడూ మాట్లాడలేదు. "కాస్తీమాత్రం ఎందుకు రాకూడదు? ఎందుకు నాతో మాట్లాడకూడదు?" అని శోధ అప్పవర్సకు బాధపడుతూవుండేది. "ఒక్కసారైనా కాస్తీ రాకుండాపోతాడా, చూస్తాను." అని గడిచిన సంవత్సరముంతా చూచింది. ఈ సంవత్సరం కూడా జరిగిపోతోంది. కాస్తీ రావడం లేదు. శోధ ఇంక ఉండబట్టలేకపోయింది. "అతడు వచ్చి నాతో మాట్లాడకపోయినా, లేపు చేసే పలకరించి చూస్తాను" అని నిర్ణయించుకుంది శోధ. ఆనాడు కాస్తీని పిలిచి చీటీ ఇయ్యడానికి కారణం అనే.

కాస్తీ కాడేజీమంచి గదికి పోతూంటే మల్లీ పిలిచింది శోధ. కాస్తీ కొంచెం సిగ్గుపడుతూ గదిలోకి వెళ్లి కూర్చున్నాడు. శోధ స్వయంగా టీకలిపి కాస్తీముందు పెట్టి 'పుచ్చుకోండి' అంది. "అయ్యే, నే వెళ్ళడూ ఇలాంటివి త్రాగండి" అన్నారు కాస్తీ. "ఇవాళటికే కాదూ, కొంచెం పుచ్చుకోండి" అంది శోధ. "నాకు ఇవ్వం లేదంటూంటే చాకనా ఏమిటి?" అన్నారు కాస్తీ కొంచెం విసుగ్గా.

"నేను ఇష్టాన్నా కాని త్రాగరా? పోసేలండి" అని బాలిగా చూచింది శోధ. కాస్తీ రెండు గ్రుక్కల్లో న్నాడు ఖాళీచేసేడు.

కాస్తీ తన గదికి పోయి కూర్చున్నాక, కాంతంగా, అనాడు జరిగిన సంఘటన ఒకపారి జ్ఞప్తికి తెచ్చుకున్నాడు. శోధ ఏం చెప్పినా అందరూ ఎందుకు చేస్తూంటాలో కాస్తీకి ఇప్పుడే కొంచెం కొంచెం ఆర్థమవుతోంది. గతరాత్రి అతనికి కలిగిన ఆలోచనలన్నీ మల్లీ పాటకరించేయి. ఇంక శోధకి తన బుద్ధిచెప్పడం అసాధ్యం కాదనుకున్నాడు.

చాటినుండి కాస్తీ తరచు శోధగదికి వస్తూ పోతూ వుండేవాడు. శోధ, అందరిలాగే కాస్తీని

కూడా మర్యాదగా చూసేది. ఎప్పుడైనా తక్కినవాళ్లు కాస్తీని చులకనచేయబోతే, శోధ వాళ్లని హరించేది. ఎంత జాగ్రతగా పరికించినా, శోధ అంతరంగ ప్రస్థావి ఏమిటో కాస్తీకి అగాధంగానే వుంటూవచ్చింది. "ఎప్పుడు సమయం చొరుకుకుండా, ఎప్పుడు శోధకి బుద్ధిచెప్పడం కలుగుకుండా" అని అనుక్షణం కాస్తీ తపాలపాలాడిపోయేవాడు.

కాస్తీ ఆశ్రుకవడినకొద్దీ సమయం చొరకడం లేదు. సర్వసాధారణంగా శోధతో ఎవరో ఇద్దరు ముగ్గురైనా వుంటూవుండేవారు. అదృష్టవశాత్తూ ఎప్పుడైనా ఒంటరిగా తలెత్తడమే కాస్తీ సిగ్గుపడి అడగడమైనా మానేసేవాడు. లేదా, కొంచెంసేపు గడిచేక, నిద్రాస్తాం దనో, భోజనానికి వెళ్లాలనో చెప్పి శోధ వెళ్లిపోయేది. తరువాత కాస్తీ వేయి కొరుక్కునేవాడు.

పెద్దపరీక్షలు వగ్గరకువచ్చేస్తూన్నాయని కాస్తీ కేమీ తెలియడం లేదు. ఒక్కసారైనా పుస్తకం తిరగ వేయడం లేదే అన్న విచారమే లేదాతనికి. అతనిని బాధిస్తున్నట్లా ఒక్కటే—శోధ. "పరీక్షలైతావే అమె ఎక్కడో, నేను ఎక్కడో? ఈ లోపునే అమెకు బుద్ధిచెప్పడం పడదా?" అనుకొని రెట్టించిన దీక్షతో సమయంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు. కాలం మాత్రం అతన్ని లక్ష్యించేయకుండా గడిచిపోతోంది.

పరీక్షలు జరుగుతున్న వారంకోసం కాస్తీ శోధను కలుగుకోవడం పనికిలేదు. అఖిలపరీక్ష వ్రాసేసి కాస్తీ వచ్చేస్తూంటే శోధ దీక్షిలో మంచుంది. గదిలో ఎవరో క్రొత్తకొక్క! కూర్చున్నట్లు కనిపించింది కాస్తీకి. కాస్తీని అపి "రేపు నేను తొమ్మిగంటల బండిలో వెళ్లిపోతున్నాను. దిగతెట్టేందుకు రైలుదగ్గరకు వస్తారుకాదా?" అంది శోధ. "రేపేవా మీరు వెళ్లడం?" అని అడిగేడు కాస్తీ క్రుంగిపోతూ. "అవును. తప్పకుండా స్టేషనుకు వస్తారుకాదూ." అంది శోధ. వస్తానని గదికి వెళ్లిపోయేడు కాస్తీ.

కాస్తీ స్టేషనుకు వెళ్లిబప్పటికి రైలు కదలడానికి ఇంక ఆటేలేదులేదు. శోధమట్టా చాలామంది మిగులున్నారు. కాస్తీ వస్తూండగానే "హెల్లో,

వచ్చేరా. రాకమో అనుకున్నాను. చాలా సంతోషం." అని ప్రక్కరిప్పుకుండా అనేసి, ఆ ప్రక్కనే నుంచుని వున్న యవకుని చూపిస్తూ "వీరు నా ఆయన" అంది. కాస్త్రీకి అర్థంకాక 'ఆ?' అన్నాడు. "అంటే, నా భర్తగా రన్నమాట. ఇంగ్లండులో వదువు పూర్తిచేసి మొన్ననే వచ్చేరు.—వీరే కాస్త్రీగారంటే—" అని భర్తకి కాస్త్రీని చూపించింది.

"కాస్త్రీగారా?" అని అడిగేడు ఆయన.

"అ, వీలకాస్త్రీగారని మీకు అప్పుకప్పుడు వ్రాసేదాన్ని, జ్ఞాపకంలేదా?" అంది శోభ.

"ఓహో, ఆ కాస్త్రీగారేనా వీరు—చాలా సంతోషం మీ వర్తనంపట్ల" అంటూ కాస్త్రీచేయి పట్టుకున్నాడు. కాస్త్రీకి ముచ్చెనుటలూ పోసేసేయి. "కొంపతీ, ఆమెపట్ల నాప్రవర్తన బాగా లేదని వ్రాయలేదుకదా శోభ? ఇంతమందిలోనూ మొగుడి చేత కొట్టింది అవమానపరిచేందుకేమో రైలుదగ్గరకు రమ్మని మరీమరీ చెప్పింది?" అనుకొని వణికిపో తున్నాడు "నేనేమో తప్పుచెయ్యలేదనీ, చెడ్డకీర్తక మైనా లేదనీ ఆయనతో చెప్పాలని చాలా ప్రయత్నం

చేసేడు. కాని మాటరాలేదు. ఇంతలోనే రైలు కూసింది. శోభ అందరివగ్గరూ సెలవు తీసుకొని రైలు ఎక్కింది. "వీలకాస్త్రీగారూ, వమస్కారం, సెలవు" అన్నాడు ప్రత్యేకంగా శోభభర్త. కాస్త్రీయిర తిరిగి పోతోంది. ఎలాగైతేనేం, ధైర్యం తెచ్చుకుని "నా చేరు వీలకాస్త్రీ కాదు, రామకాస్త్రీ" అని చెప్పడా మని చూసేసరికి రైలులేదు. గదికి వెళ్లి, వీలకమీద చేయి వేసుకొని, గంటలతరబడి నవ్వుకున్నాడు.

పెట్టి ఓ కూరినాడి పెత్తిరి పెట్టి, కాలేశ ప్రక్కనుంచి కార్ల: 'స్టేండు'కు వెళుకున్నాడు కాస్త్రీ. ఇదివరకటి పూర్వం గలగతా ఎదురుపడి "వమస్కార ముండీ అబ్బాయిగారూ" అన్నాడు. కాస్త్రీ తప్పించు కుని వెళ్లిపోతున్నాడు. పూర్వం వెంటపడి "వీలో బాబయ్యా, మీదయ—కాఫీకి—" అన్నాడు. కాస్త్రీ వెనక్కి తిరగకుండానే ఆ, ఆ, ఇంక ఈకాలేశ ముఖం చూడదలచుకుంటేకాదు నీ కేమైనా ఇయ్య దం" అంటూ నడికవేగం పెంచుచేడు. పూర్వం నిలబడిపోయి చుట్ట వెలిగించుకుంటూ "ఈయన వాటం చూస్తే పాపయ్యేలా కనబడటంలేదు" అనుకున్నాడు.

అత్తరక్షణ

*

= శ్రీ చావలి లక్ష్మీనారాయణ =

పాముకథ విన్నావురా,
మిత్రమా, పాముకథ విన్నావురా.
ఒక దేశమం దొక్క కూలివా డుండె
తనవారి విడచి ఒక్కడె బ్రతుకుచుండె
వాని కొంపకు ప్రక్క పుట్ట మొలిచింది
అందులో సర్పాల గుంపు చేరింది. ||పాము||

వీ డెన్నడైన తలపెట్ట డాజోలి
వహజముగ వీని కెంతయొ కద్దు జాలి
కాని సర్పంబు లొకపెట్టునం జెలరేగి
బున్నుబుస్సని కఱవజొచ్చె చుట్టును మూగి.

“నాగన్న ! నాగన్న ! మొక్కుతా నీకు
నేనేమి చేశాను నను కఱవజోకు”
అన్నప్పటికి మానలేదు సర్పములు
కూలివా డప్పడే వదలె ప్రాణములు. ||పాము||

చానిచుట్టంబు లీవార్త విన్నారు
“తమ్ముడో ! తమ్ముడో !” అని ఏడ్చినారు
పాము లిక బ్రతుకరా దని పట్టుబట్టి
బాదజొచ్చిరి కజ్జలను చేతబట్టి. ||పాము||

నాటినుండియు నేటికిని పాములంటే
వారు వీరనక అందరికిని మంటే
ఊరకెందులకు చంపుదురు లేకుంటే
ఎవ్వరైనను ఊరుకోరు వద్దంటే. ||పాము||

వేదాంతు లీపద్ధతుల కొప్పకోక
అడ్డువచ్చిరి పాములను చావనీక
దేవతాసర్పంబు లని వంకజెప్పి
మాన్వజొచ్చిరి వీరి మనసులో నొప్పి. ||పాము||

“దేవతాసర్పాల జోలి మాకేల”
అన్నారు వీరిలో కొంద రొకమూల
“పాములకు మంచితన మేమి టీగొడవ”
అన్నారు మరికొంద రొక్కొక్క తడవ.

ధర్మంబు గాదన్న వాద మాలించి
శాస్త్రపురాణాలు చాల గాలించి
దొరకెరా ఆధార మని సంతసించి
భారతామ్నా యఘట్టాలు చూపించి. ||పాము||

సర్పమొకటి ప్రమద్వరను కరచి చంపె
అంత దాని మగండు పాములను జంపె
అదిగాక జనమేజయుం డన్నవాడు
సర్పయాగమున పాముల జంపినాడు. ||పాము||

ఒకటి లోకిక మొకటి పారలోకికము
ఏదిప్రమో దాన జేకొంద్రు నుకము
రెండుమతములు శాస్త్రదృష్టముల్ గాన
రెండునుం జేయుచున్నా రీజగాన. ||పాము||

గుండెలులేని పండితరాయలు

శ్రీ మదునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి -

కాళిదాసునంతవాడు 'మందః కవియశః ప్రాశీ' అనుకొన్నాడు. భవభూతి యంతవాడు 'కాలోహ్యాయం నిరవధి ర్విపులాచ పృథ్వీ' అని సరిపెట్టుకొన్నాడు. 'ఏగతి రచియించిరేని సమకాలమువారలు మెచ్చరేగదా' యని తెలుగు కవులు వాపోయినారు. ఎట్టి పండితునకు గుండె ధైర్యము లేకపోయినది.

మన 'ముంగండ'లో పుట్టిన జగన్నాథ పండితరాయ లీవిషయములో అసాధ్యుడు. అతడు భవభూతివలె, కాళిదాసునివలె, దండివలె దిట్టమైన కవిగాఁ జేరుపెందియుండ లేడు. అతని పేరు లాక్షణికుఁడుగా నున్నది. ఢిల్లీపాదుసాహిత్యదర్శనార్థము వెల్లి, అక్కడ జరిపిన చిత్రాతిచిత్రములు చరిత్రములో మనము చూడఁగలము. అతడు రచించిన లహరులు, భామినీవిలాసాదులు అతని మహా కవిత్వమును మూదలించును. చిత్రమీమాంసాఖండనము, మనోరమాకుచమర్దనము, రసగంగాధరము—ఈ మూడు గ్రంథములు జగన్నాథపండితుని ఆలంకారికులలో, వైయాకరణులలో, వైయాయుకులలో ముందు కూరుచుండఁబెట్టినవి. రసగంగాధరమునకుఁ గల విశిష్టత మేరలేనిది. జగన్నాథుఁడు మహాలాక్షణికుఁ డగును, మహాకవియు

నగును, సందేహములేదు. కాళిదాసాదు లలో లేని విశిష్టలక్షణ మొకటి యితనిలో నున్నది, అదియే గుండెలులేకపోవుట. ఇది పాండితీదర్శమునుబట్టి వచ్చియుండు నన వచ్చును. 'అభి ర్లంఘితవ వానరభటైః కిం త్వస్య గంభీరతాం ఆసాతాళనిమగ్నపీవ రతను ర్జ్ఞానాతి మంథాచలః' అని వ్రాసిన మురారిని దలఁచుకొనినచో, గుండె గుఱేలు మనును. ఎంత సాహసియైన, ఇంత దర్ప ముతో వ్రాయవచ్చునా యనిపించును. అటు వంటిది, మన పండితరాజు—

“ఆమాలా ద్రక్ష్య సానో”

ర్మలయవలయితా చాచకూలా త్వయోధే

ర్యావంత స్ఫురి కాద్య

ప్రణయనపటర స్తే వికంకం నదంతు,

మృద్యకౌమద్య నిర్య

న్యస్ఫురసఘరీమాధురీభాగ్యభాశాం

వాచా మాచార్యతాయా!

పద మనభవితుం కోఽస్తి ధన్యో మదన్యః.”

అని వ్రాయుచున్నాడు. ఎట్టి సాహ సము! ఎంత పెంకితనము! అతని కవిత ద్రాక్షరసఘరీమాధురీభరితమట. అది నిజమే. అతనికి కవితాచార్యపదవి కల దట. అదియు శాస్త్రవమే. 'కోఽస్తి ధన్యో

మదన్యః' అని యనుకొన్న పండితునకు గుండె లుండవని నే ననుకొందును.

మననతరితీర్ణవిద్యార్థప్రద సని, పండిత సరేంద్రుడ నని వదేవదే చెప్పకొనెను.

“నిమగ్నవ శ్లేశై ర్మృదవజలధి రంతరీక్షరం
మయాస్మిన్ లోకే లలితరసగంగాధరమణిః,
పార స్మరతీర్థాంశం హృదయమధిరూప్యో నగవతా
మలంకారాన్ సర్వాపి గతిరగర్వాన్ ద్రవయతు”

ఈశ్లోకములో ఆత్మగర్వము కరడు గట్టినది.

మన తెనుగుకవి శ్రీనాథుడు ‘వచి యింతు నేములవాడ భీమనథంగి నుద్గండలీల నొక్కొక్కమాటు’ ఇత్యాదిగఁ గృతిపతిచే గొంత యాత్మశ్లాఘ చేయించుకొనెను. భీమనథంగి, సన్నయథంగి అని చెప్పించు కొనెఁగాని, ఆ కవిసార్వభౌముడు కూడ ‘నారిని మించిచెప్పెడ’ననుటకు సందేహపడి నాడు. ‘ఈకోణి న్నినుజోలు సత్కవులు లేరీనేటికాలంబునక’ అన్నచోట ‘ఈ నేటి కాలంబునన్’ అనుటలో శ్రీనాథునకును గొంత పితీకితన మున్నటులు ధ్వనించును. ‘ఏనుఁగు నెక్కినాము, ధరణేంద్రులు మ్రొక్కంగ నిక్కినాము, సన్మానము లంది నాము’ అని ప్రగల్భములు (కాదు, యథార్థ ములే) చెప్పకొన్న యాధునికకవులుకూడ, ‘యతియో ప్రాసమే తప్త పీరికిని రాదా’ అని యొకప్పుడు వంగిపోయినారు. అది కవులకు సహజలక్షణము. సజ్జనలక్షణము కూడను.

మఱి, మన పండితరాయలు హేమా హేమిని. అతఁ డాత్మగౌరవము నొకనాఁ డును, ఒకరచనబోను నెవ్వచ్చేసికోలేదు.

అది శ్రుతిమించినటులు అపండితులకు గోచ రించునుగాని, అతఁ డాత్మవిషయములో నెంత వ్రాసికొనెనో, అంతయు సమరాల యథార్థము. ఆత్మగౌరవము నిలఁజెట్టుకొనని పండితుని జీవితము అప్రతిష్ఠకు పతాక. ఈ ఆత్మగౌరవపరిపాలనచాకచక్రము శ్రీనాథుని పిమ్మట, నేటి తిరుపతివేంకటకవులలో వెల్లి విరిసినది. అందుకే వారి రచనలు మాసి పోవు. సంస్కృతసారస్వతములో, అలం కారవాఙ్మయములో జగన్నాథ పండితుఁడు సర్వదా సజీవుఁడు. విశిష్ట-అతని ‘ఆమూలా ద్రత్నసానో’ ఇత్యాదిపద్యములు నశింపవు.

“నిర్మాత మతన ముదాపరణామరూపం
కాఁగ్ల మయాత్ర నిహితం వ పరస్య కించిత్,
కిం నేవ్యతే మమనసాం మనసాపి గంఘః
కస్తూరికామనక కిభృతా మృగేణ.”

ఇచ్చట ‘న పరస్య కించిత్! అనిన మాట జగన్నాథుని అలత్యభావమునకు లక్ష్యమైన మాట. ఎంత సాహసపుమాట చెప్పెనో, ఆ పద్యము నేడు చదువుకొన్న మనమట్టునకు మనకు అభిమానము పుట్టు కొనివచ్చును. ఇట్టి పెంకితనము కలవాఁడు లాక్షణికకవులలో మఱొకఁడు డ్రేమేంద్రు ఁడున్నాడు. అతని జీవిత్యవిచారచర్చ, కవి కంతాభరణము దీనికిఁ దారకాణులు. ఒక యాచిత్యమునకతఁడు కాలిదాసునుండియో, భవభూతినుండియో ఉదాహరణము లిచ్చి, అవి సరిగ లేవని యనొచితికి వానిని జమ కట్టును. ఆతరువాత ‘మదీయము’ అని తాను రచించిన శ్లోకము ‘జేచితి’ పోషణ మునకుఁ జూపును. ‘మీరును వ్రాసితిరి, నేనును వ్రాసితిని. చూచుకొనుఁ’ డన్నటు లుండును, అతని స్వయోదాహరణములు.

పండితరాజు అందమైన అమరుకకవి పద్యమును బట్టి విమర్శించి తుక్కు-తుక్కు చేసి విడిచినాడు. ఇదిగో !

“కూన్యం వానగృహం విలోక్య కయవా
దుత్థాయ కించిచ్ఛవై
ర్నిద్రావ్యాజ మపాగతస్య మదిరం
నిర్వర్ణ్య పత్య ద్మఖం,
విప్రభం పరిచుంభ్య చాతపులకా
మాలోక్య గంజస్థలం
లజ్జానమ్రముఖీ ప్రియేణ హపతా
బాలా దిరం చుచితా.”

ఇక్కడ ఉత్థాయ-కించిచ్ఛవై! అన్న చోట సవర్ణరూప ద్వయసంయోగము శ్రావ్యముగా లేదట. ‘కనై ర్నిద్రావ్యాజ’, ‘పత్యద్మఖం’ అన్నచోట్ల రేఫఘటిత సంయోగము సాగనుగా లేదట. విలోక్య-ఉత్థాయ-నిర్వర్ణ్య-పరిచుంభ్య-ఆలోక్య అను క్షాప్తవత్సయాంతావ్యయములు అయిదు సారులు ప్రయోగించుట, ఆలోక్య-విలోక్య అను నేకార్థబోధకములగు సవ్యయములు రెండుమాటులు వేయుట - ఇదియంతయుఁ జూడ జగన్నాథపండితుని దృష్టిలో ‘కవికిఁ గల నిర్మాణసామగ్రి దాడిద్రవ్యమే’ యని తోచుచున్నదట.

ఈతీరున విమర్శనమునకుఁ బ్రారంభించినచో కాలిదాసు కాదు, అమరకుండు కాదు, అనర్ఘురాఘవకర్త కాదు; ఏవాఙ్మయములో, నేకవియు నాంగలేడు.

కాని, తీటివచ్చినపుడు లాక్షణికునకు, నిశితముగ విమర్శించుట యధర్మము కాదు.

ఇట్టి మోటవిమర్శకు జగన్నాథుఁడు మాత్ర మాంగునా యని! అది వేటువిషయము.

పండితరాయలు ఢిల్లీలో యవనకన్యను పలచి, పాదుసాహియనుగ్రహముచే నామెను పెండ్లియాడి యావనమును సుఖముగా నెల్లఁ బుచ్చె ననియు, వార్ధకములో వారణాసికి వెళ్లినపుడు తత్రత్యు లితనిని ‘యవనీసంసర్గ దూషితుఁ’డని యధిక్షేపించి రనియు, అప్పు డిపండితుండు ‘గంగాలహరీ’ స్తోత్రము గావిం చుచు, గంగను దగ్గరకు రప్పించుకొని, దానిలో కలసిపోయె ననియు నైతిహ్యములు చెప్పకొందురు.

“యవనీరమణీ విపద కృతునీ
కమనీయతమా నవనీతసమా,
ఉహిఊహివచోమృతపూర్ణముఖి
సముఖీ జగతీహ యదంకగతా”
“న యాచే గజాలం పహ వాదిరాజం
న విత్తేష చిత్తం మడియం కదాపి,
ఇయం సుస్తనీ మస్తకస్య ప్రసాదా
లరంగీ కురంగీ దృ గంగికరోరు.”

ఈ మొదలైనవి పండితరాయలకు యవనీసంసర్గ మున్నటులు తారకాణించు చున్నవి. ఈశ్లోకములు చాటువులై నోళ్ల నుండి వచ్చుచున్నవేగాని, సరిగా జగన్నాథ పండితునివే యనుటకు తగినంత వీలులేదు. ఇట్టివి కాలిదాసునిపట్ల, మన శ్రీనాథుని పట్ల, తెనాలిరామకృష్ణునిపట్ల తంజోపతండ ములుగా వదంతు లున్నవి. ఇవి ఖేనని-కాదని చెప్పలేము. అసలు, బొత్తిగా లేకుండ నిట్టివి పుట్టవు. ఈ యితిహాసము సత్యమైనచో, జగన్నాథపండితుని గుండెలు లేమి కిది యొక లక్ష్యము, నైవానితో నహ.

బం తె పూ వు

శ్రీ బోయి టిమన్న

వానన లేని పూవు, నహవానము కోరిని పూవు తుమ్మెదల్ ;
వాసియు, వన్నె ముద్దుగొన వాకిట నున్నది మానివోలె ; దూ
ర్వాసుని కూతురా, యెవతెవమ్మ ? ఎటన్ జనుడెంచి తమ్మ ? నీ
కోసమే పూచె నన్నటులు కోసెద, వెంతటి గండ్రగొయ్యవే !

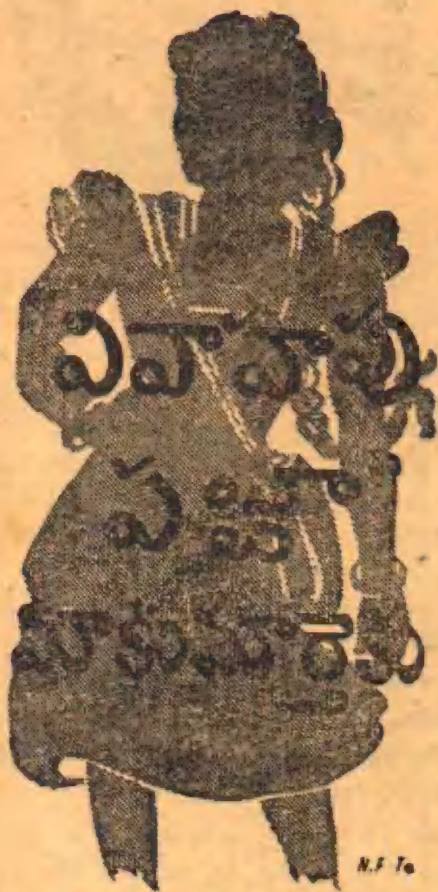
కలదు గులాబిపూ, వల మొఘల్ మహారాజులచేత పాదపూ
జలు గొనియుంటి నన్న బహుజాప్యమునన్ ; కల దల్ల మల్లె వె
న్నెలనెలకాగడా ననుచు, నీరజమున్ సిరిపుట్టినిల్లు గా
బలిసిన గర్వపంకమున భాసిలుచున్నది కోటగుంటలో !

తాతలతో గతించిన శతాబ్దపు సుప్తసమాధులం దిటుల్
ప్రేతములై, ప్రమత్తత జరించెడి నిష్క్రుతజీవికల్ సుమ
న్వారము లెన్నో యెన్నో గల ; వాతెరువుం బడి విష్ణవింప, కీ
మా తెనుగుందనంపు సుకుమారత తెండెద, వెంత లోకువే !

అంతు దరి యెరుంగని మహావిభవమ్మున పుష్కలక్ష్మి సం
క్రాంతి గృహాంగణమ్మునకు రంగులుదిద్దుటకై యువాంధ్రసీ
మంతమణిమనోజ్ఞతల మాన్యత నందెడు బం తె గోరి హే
మంతనిశాంతజాలక హిమాంబువులన్ దపియించు, జూచెదో ?

ఇది వైతాంగపు బూవు, శ్రామికప్రజాహృద్యమ్ము, సంతోషద ;
మ్మిది మావాకిటి నందనమ్ము ; అటు పా, మౌఢ్యాగ్రశాలో నినున్
గదలించున్ - గయికొమ్ము ; ఎవ్వలెకుపీకవైన మా గ్రామసం
పదమీదే పడు టింక చూచి నహియింపంబోము, ఆగంతుకీ !!

నైమనల్
ఇస్కానెసుని కంపెనీ లిమిటెడ్
1, గాంధీ బాక్స్ క్విల్ట, 101 బ్లాక్.

మదరాసు బ్రాంచి :

సేమనల్ ఇకామాలెస్సు లిమిటెడ్,
362, చైలాంబాదురోడ్, ఎన్.ఎస్.సి.

వక్ అపీయిట: పెంగుమూరు మురియం మధుర

త త త త లా డే
కండ్లు....

అది ఆరోగ్యానికి లక్షణాలు. మీ ఆరోగ్యాన్ని అంబాన్ని కాపాడుకొనేందుకు ఉత్తమ ఆరోగ్యపోషక రసాయనం కాంతి ఆలోక సేవించండి. దానిలోని రసాయన వస్తువులకు తోడు ఆనేక కేరళాకాలనుంచి ప్రీ వ్యాధులకు ఉత్తమ ఔషధమని ప్రసిద్ధి కెక్కిన చేకియ ఓమధి 'ఆలోక' చేరివున్నది.

కాంతి ఆలోక
ఉత్తమ గర్భావస్థ రోగినివారిలో

కాంతి మరీరం

తమకు—చక్కమ గోదావరికిల్లా.

దోర్ ఎంబ్లె:- శ్రీ కృష్ణ అవతర్ స్టాన్డు, కలహ.

బి టా కే ఫిన్

(తలనొప్పి దిశ్లలు)

అన్ని నొప్పలను, జ్వరములను తుడుర్చును. తలనొప్పి, పంటినొప్పి, కాళ్లనొప్పి, నిద్ర లేకుండుట, కీళ్లనొప్పలు, మలేరియా, స్త్రీల జహీషునొప్పలు, అలసట, వగైరా అన్నిటికి గాఢరంటిగా పనిచేయును. వాడు కొను విధము పొట్టుములో నుండును.

పొట్టు 3 దిశ్లలు 1 అణా.

బి టా లా క్సు

చాక్ లెట్ భేదిమాత్రము.

సుఖవితచ వామధము

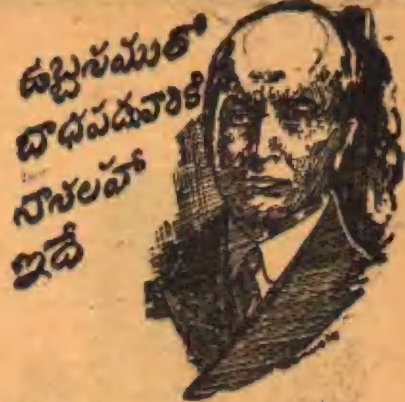
ఇది సుఖ విశేషమును కలిగించి మలబద్ధమును పోగొట్టి మంచి తీర్గకత్తి నిచ్చును. పొట్టు 2 దిశ్లలు 1 అణా.

అన్ని చొట్ట కొడుకును.

Stockists: M/S DADHA & Co.,
P. T. Madras.

Ceylon Agent: M. K. Kapadia Esq.
100 Second Cross Street, COLOMBO.

Manufactured by
BOMBAY TABLET MFG. CO.,
P. O. Box 2092, BOMBAY. 2

“తాత్కాలికంగా ఉపశమనము కలిగించే మందులను వాడడం చాలా చెడ్డతనం.”

అప్పుటికప్పుడు వెంటనే నుగ విచ్చుటయే గాక, ఉబ్బస వ్యాధియొక్క మూలకారణములను రూపుమాపి శాశ్వతంగా నడుము చేయువది పురోహిత్ వారి వ్యాస హరి మాత్రమే. వ్యాసహరిని వాడుట ప్రారంభించిన వెంటనే, దగ్గుపోయి, వ్యాస ధారాశమగుటయే గాక, తీర్గశోశము, ఊపిరితిత్తులు క్రమేణ బలపడి, ఉబ్బ సము పూర్తిగా తగ్గిపోవును.

ఉబ్బసము, ఊపిరి పలుకకుండుట, నడుమనొప్పి, గొంతుకలో వసకలిగించు దగ్గు, మొదలగు నుండెబ్బలు లను వ్యాసహరి (నీలిరంగుపొయ్యి కెట్టు)ను వాడుదు. మల బద్ధకము, పులికేళులు, పిటిస్ బాధపడు ఉబ్బస వ్యాధిగ్రస్తులగువాడు వ్యాసహరి కాంపాండు (ఎరుపు రంగు పొయ్యి కెట్టు)ను వాడుదు.

అందరు కెమిక్యులర్లకు, 3, 6, 12 టెన్సులు పైజలలో 3-6-0, 6-12-0, 10-0-0లు ధరలుగలిగినవి లభించును మద్రాసు ప్లాకెట్టులు:

పెప్పుర్పు: అప్పా & కో, చెనాబజార్ కోడ్,
,, శ్రీ క్రైస్తవ్ బ్రదర్స్, తంబుచెట్టిపిడి,
,, అమృత రత్నాకర ఫార్మసీ, నోదించవల్లి నాయక్ పిడి.

,, పంచాత్ & కో, హైదరాబాదు, సికిందరాబాదు.

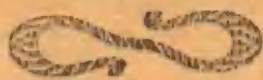
తయారుచేయువారు
పురోహిత్ ఫార్మసీ
కొల్హాపూరు.

**PUROHIT
SHWAS-HARI**

పరిష్కారం

= శ్రీ రాజ్యభండి నరసింహమూర్తి =

రంగయ్యచోటలు ఇంక కొద్దిరోజుల్లో అట్టిట్ట
యేటట్టు వుండి ఈ నాటికి ఎంత కాదను
కున్నా రంగయ్య మేలుకోవాలన్నదాన్ని అతనికి యిది
కలలోగూడా గోచరించని విమమనంబుటన అయిపో
యింది. ఎవరికో చెప్పటంమాట అట్టేపెట్టి తనకుతానే
ఆ విమమనం తలుచుకుంటే...అసలు దానికి కారణం...
దాలా నవ్వుతొలుగా వుంది. ఎవరూ నమ్మరునదాను
అయితే తన చోటలులో పనిచేసే చెంకన్న చూచా
యగా అన్నాడు-ఈ విమయన్ని గురించి...వాడి మాట
తను భార్యచెయ్యలేదు. అదేమిట ఈ నాడు కొంప
మీదికి తెచ్చింది! ఇంకా యిట్లాగే ఈ అద్దడిరోజుల్లో
అందరినోపాటు తనూ గబగబా విచ్చెవమెట్టు ఎక్కి
నట్టే ఎక్కిస్తున్నాడు ధనవంతుల అంద్రుడు. ఎంత
మంది కాలేదు?...మరి గాలిపటాలులాగే ... ఎగిరి
పోయారు. కాని ఆ ధారం పన్నని ధారమేననిమాత్రం
తలుచుకున్నప్పుడల్లా ఒట్టు గునప్పడుస్తుంది. అది కాస్తా
తెగిందంటే అంతెనుమంటే క్రిందపడితే అదివరకు
మెడలువిరుచుకుచూచిన ప్రజలంతా తులెక్కున వున్న
తారు, తామో దిగివచ్చినవారిలాగ. మల్లి భావనా
శ్రవణంలోంచి మేలుకొన్నాడు ... ముందుకర్తవ్యం
అలాచింతటానికి, ఎలా యిది? ఈ పోటీ వదిలించు
కునేది ఎట్లా? ఎవర్నన్నా సంత అడుగుదామంటే,
ముందు విన్నవాడు నమ్మకుండా! అసలు తనుగూడా
నమ్మకపోవటంమూలానే ఇప్పుడు మంపటి నెత్తిమీదికి
వచ్చింది!

అసలు కారణం ఇది—ఒక సంవత్సరంక్రితం
రాజయ్య అనే అమ్మాయి...ఎక్కణ్ణించి వచ్చిందో,
ఎక్కడ వుంటోందోగూడా తెలియదు...నచ్చి తన
చోటలుప్రక్కనున్న పెద్ద వూడలమర్రిచెట్టుక్రింద ఒక
బొయ్యి పెనం పెట్టి పెనరట్లా అట చేస్తూవుండేది.
తనూచూసేవాడు-ఎవరో అంతా రిక్తవాళ్ళూ, వికా
రీలూ కొనుక్కునిపోతూవుండేవారు. ఓ మూల,
పైనుంచి కాకులు రెట్టులువేస్తూనేవుండేవి! అయినా
ఆ అరికివారు ఆ చేం భార్యచెయ్యకుండానే ఆ
చోటికి, ఆ లిండికి అరికిపోయారు ... అలాంటి
వార్లమీద ఆధారపడివుంది రాజయ్యబ్రతుకు ...
తన, బద్ధకంగా వున్నప్పుడు అలా వీధిపైపుకి
దృష్టితులిపేవాడు. రాజయ్య పెనమీద పిండివేస్తూ
కనపడేది. రిక్తవాళ్ళు ఏమేనా సరసా లా
చోవాలూ అడివారుగానూ...వార్లకు, చిరునవ్వు
నవ్వుతూ ఆ యిగపాట్లకు వప్పజెప్పేది వార్ల సమా
ధానాల వంతుని...వారు దానికి తోగిపోయేవాళ్ళు...
అసలు వార్లే అనేమిటి, ఆమెతుల వున్న రంగయ్యకు
గూడా ఆ చిరునవ్వును చూస్తుంటే...అందులో గురిగి
చేసుకుని కులుకుతూన్న పాటను చూస్తుంటే తన
మనమూ...ఎక్కడో దాగి అడిగిమణిగివున్న పురు
షత్వమూ మడిగుండాలుదిరోది. కాని మల్లి నిగ్రహించు
కుని మొసాం ఇటు తిప్పుకునేవాడు. అయినా ఎప్పుడో
అప్పుడు అతనికి ఆమెమొహం కనపడటం, అతన్ని
కలవరపరచటంమాత్రం జరుగుతూనేవుండేది. అలాగ

కలవర పెట్టిన ఒకకోణన ఎందుకనో తన పూర్వజీవితం తన స్వప్న విభిన్న సంచరించింది! అదేమిట? ఒక్క పారి నిగిరిరా తిరిగిపోయింది చావమట్టంగా! అప్పుడు తన ఈదెంతి?...వదలొండు నిందాయేమో! ఇంటిరంగు నాన్న అస్త్రనూనూ ఏవో పని వెలుతురుండేవాడు విడుగి తిపోయే! అదైన బడికిపోలే-ఏవో పాయింట్లం ఆటల్లో పడి మరదిపోలేమట్టుకు...పాతం అప్పు తెప్పకపోయినందుకు గోడమర్చి నేయిస్తాడా? దాని! మూత్రం ఒక అంతు పాంతు లేదు! రాత్తుకుదిలగా...పాయింట్లండాకా అలాగే వుండమంటే...అన్న! కనుగొలుకున్నో నీద నిగ్రహ తిరిగేది! ఆనమయంలో మూత్రం అనకునేవాడు లేపట్టింది చక్కగా చదివి గడగడా పాతం వస్తుతెప్పే! హుటొక్కేస్తాన అందర్నీ పని..... కాని మూలు వదలంగానే గోపాలం గోటి రిక్తకు పిలకటంతో అంతా గుడిది పెట్టుకుపోయేది! కొంచెం సంపెదీగలు దిమ్మగానే, ఆటలు బాగా గెల్చి దుమ్మువస్త చూక్కా, లాగులనో యింటికి చేరగానే- అమ్మ కాస్తా "అయ్యో! చాకింటిమడకలు ఎలా ముపు కున్నావుగా!" అని కేకతెయ్యటాకాక నాన్నను పిల్చి..."ఇలా ఒక్కపారి చూడండి మీ భువుగ్రుడి ఆకతారం...ఎంత అందంగా తయారావున్నావో మరిగి!" అనేది వెలుకారంగా. ఇక నాన్న..."చదువు అల్లకపోయినా మరీ పాడుసావాసాలతో ఆకతాయి వైపోనున్నావు...మీన్న మీపంతులు కనబడి 'ఒక్క పాతంనూడా వస్తుతెప్పట లేదు మీవాడు. మీ లే ముకున్నా పరే గోడమర్చి నేయిస్తున్నాను కోరానా' అన్నాడు. నాకు పదిమందిలోనూ కలవంతైతైంది!..." ...అంటూ పిల్చి పగిలేటట్లు బాడేవాడు. నిజంగా తలుచుకుంటే ఇప్పుడునూడా ఏడుపు వస్తుంది...దాం తోనే పామ్మల్ని మూడునూడా సరిగా సయించుకుం దానే పడుకునేవాడు. రాత్రంతా కలవరింకల నిద్ర... పల్లీ తెల్లనగానే ఈ కగ్యకాండ అంతా పుకృతగా అర్రోది! పంతులు చదువుతెప్పకపోగా గోడమర్చి నేయిస్తాడన్న భయంకో అలా పాలలగట్టుమట్టు తిరిగి యింటికి పరిగ్గా పైమకు చేగకునేవాడు...ఏమిడయ మైనా ఎన్నాళ్లని చానుకుందీ! అందులో అప్పుడే

ప్రాల్లో 'మొద్దుబాప' అని కేకమెగిన రంగుకి విషయం అంటే ప్రతివాడు చెవికోసుకునేవాడే! ఇక ఈ విషయం బయటపడగానే నాన్న తెల్లంతోనే బాడే వాడు.....అప్పు అద్దుతెప్పేది కాదు. రాత్రిపూట అన్నం ఒక్కవాడు వుండేది...ఒక్కవాడు పడు పడుకోనాల్సివచ్చేది! నిద్రపట్టని ఏ అర్థరాత్రప్పకో అమ్మతో "ఇదంతా వాణ్ని దాల్చో! లేవాలనే వా ప్రయత్నిం...మరీ యింత బండవెనక అయ్యాడేమో అంటు" అంటూ నాన్న గొంగడం విడబడేది! అప్పుడు నాన్నమీద కోపం, కోపం వచ్చే! తను బండమొద్దా! తలుచుకుంటే అమోమయం. తను చదవడు. చదివితే అడ్డామలో ఎడదూ చాలడు తన ఎరుకుకనాది. ఆయితే, మరెందుకు చదవగూడదు? అంటే-ఏమిటో అసలు అటువైతే పోదు మనస్సు.....ఎంతసేపూ ఏ చెడునకో, ఏ గోటిదొడ్లో, తేకపోతే ఏ విన్నవిన్న దొంగతనాలో-ఇదే సర్దాగాని.....ఈవిషయాల్లో ఆ వాడలో తనకు పాటిలేదు.

నాన్న పెట్టే బాధా! ఎక్కువైంది! చదువా! అబ్బలేదు! ఇక ఏం తోచలేదు. ఈ ప్రాల్లోనే వుండ చలుచుకుంటే మురుగుతోడో పడి చావటంకంటే గత్యంతరం లేదు! ఇక ప్రతీకడలుచుకుంటేమూత్రం ఈ ప్రాయమంది క్షిప్రంగా చాటేయ్యలి.

నుందికో చెడుకో మొత్తంమీద రాకరాక ఆ ప్రాల్కి వచ్చింది ఒకసక్కన్న. ఇంట్లో లేకకాసుదొంగి రించి పోయాడు చూటానికి. కాని తన ఆలోచన మూత్రం మెదడులో అట్లాగే మెదులుతూవుంది! చూస్తుంటే...తనమీ దెవరో ఒరిగినట్లేంది. తన ప్రక్కనున్న ముసీలాయన నిద్రమత్తుతో తనమీదికి తోగు కున్నాడు. అదే సమయం....ఎందుకనో....కీరరం లోని నాడులన్నీ బలవంతంచేకాయి...వెంటనే ఆయన లాగ్చీకేబులోంచి బయటైన పప్పు కొట్టేకాడు. ఇక అక్కడ మరుక్షణం వుండకుండా, గేలువాడు బొట పాడు ఇప్పున్నా వినిపించుకోకుండా పరారైపోయా డు...మరీ...ఇంటికి వెడితే-అత్తా!-నాన్న బడితె వున్న పని చాకిట్లో కాపలా కాస్తూవుంటాడని గబగబ

ప్రేమను పరిగెత్తాడు. పట్నానికి తిక్కలు కొన్నాడు... ఎవరూ నుర్తుపట్టుకుండా తల కొక నుడ్డు చుట్టి పియాలగా ఒదిగిపోయినాడు పెట్టెలో! ఆ పెట్టె తెరిచి పాతాళంలోంచి స్వర్గానికి తీసికెళ్లే పువ్వుకంటాగే తోచింది! ఆ పెట్టెలోనే అర్థింటికి పోయే కొత్తపడుచుకొమాల్ని పుట్టింటిని తల్లికు కంట రడిపెట్టోంది! అనుకోకుండా వత్స వచ్చింది ఆ అమ్మాయిని చూడగానే!

పట్నం చేరాడు. అంతా కొత్తగా వుంది! ఏమిటో ఆ పల్లెటూరిలో కూపస్థులందరూకంటాగా పడి వున్నాడింటవరకూ! అయితే ఇక ముందు కర్తవ్యం? పర్వ అప్పుడు విప్పిచూశాడు. ఎన్నెన్నోవైకాకా వున్నది డబ్బు! మనస్సు చివుక్కుమన్నది! ఆ మనలాడు ఎంత అహోరిస్తున్నాడో నసిపించింది!

నవపిత్తరికంలోంచి విడిచిది బయటకు వచ్చేప్పు టికి తన్ను నురించి రనే—తెలియకుండా తాపత్రయ పడటం మొదలుపెట్టాడు... అది వుందా, ఇది వుందా అని. ఈ డబ్బుని దుబారాగా ఖర్చుచెయ్యటం ఇష్టం లేకపోయింది. అయితే ఎక్కడైనా కూలివారి చెయ్యారి. బత్తెం గడవాలి. ఈ డబ్బులోంచి నూత్రం చిల్లిగవ్వ తి త్తగువచ్చు. తన కన్నా పోకుచేసిన చొక్కె, లాగు కొని తోడుకున్న పూరివెంట పడ్డాడు. నాలుగైదు ఆఫీసుల్లో పదియేపాతలవినా తీసుకుంటా మన్నాడుగాని ఎరికలేనివూళ్లో తిండిగడిచేది ఎట్లా అని పించింది! ఆపైన శివయ్యగారు చోటలకి వెళ్లాడు. అక్కడ పదిహే నిస్తామన్నార. తిండిగూడా అక్కడే గమక మరీ లాభం!.....అవునుకా దనకుండా మరి ఒప్పేసుకున్నాడు. అక్కడ చేరిపప్పట్టింది ఆ డబ్బు కాక ఈ డబ్బుకూడా—ఏమీ ఖర్చు వుండేదికాదా యెను—కూడతెద్దావచ్చాడు.

ఏమిటో! కప్పగం తేసినట్లే... నాలుగై జేర్లు ఇట్టే గడిచిపోయాయి. తనూ కొంచెం భారీమని వయ్యాడు. డబ్బు బాగా కూడతెట్టాడు. ఆ డబ్బును తలచు కున్నప్పుడల్లా ఈ చోటలచాకిరి చాలా కష్టంగా తోచేది! అది అలాగే పెట్టిగా మురిసిపోవటం పనే మరీ తనకు గిట్టలేదు. ఎలాగైనా తిప్పయోగపర

చాలి. వ్యాపారం పోగిస్తే... తన ఒంటరిగాడు... ఈ యుద్ధపురోజుల్లో ఏం పుట్టియంచుకుందో. ఈ సందిగ్ధావస్థలో వూడగా చక్కని ఆసరాగా... మేఘాలు విచ్చిన చందగుమలాగే ప్రత్యక్షమయ్యాడు శివయ్య. శివయ్యగూడా తనతోపాటు చోటలలో చాలా కాలంనుంచి వుంటున్నాడు! దాదాపు డబ్బూ ఒక అవ్వగా వున్నాడు! డబ్బో! బాగా తోస్తే! అంచేత ఒకళ్ళ విషయాలు ఒకళ్ళకు విపులంగా తెల్పు. శివయ్య మహా పొదుపైన మనిషి. అతని చేతివినా కానీ కాను చేసి విడిచించమంటే చచ్చినా క్రిందపడడు! మళ్ళీ పొడ్డు లోకి అరిగికువుగా దూరిపోతుంది! అలా కూడ తెట్టాడు ఆతనుకూడా!

రంగయ్య అసలు ఆనాటిని మరిచిపోలేడు! ఇద్దరికీ ఎలా తట్టిందో ఒకేసారి! పువ్వుపువ్వులనిదూచి పోసి పూర్ణచంద్రుడి పాక్షిగా... మలయవర్షతాలిసాంచి నిద్ర నవకలలో తోనుకూ వచ్చే మలయవనవిడిపాక్షిగా... .. ఇద్దరూ ఒకరికొకరు మాట యుచ్చుకున్నారు.... పరాయిపురుగుతో చెప్పగూడదని!

మరి వారంగోజులకల్లా ప్రక్కజేటలో తన చేతివినాద చోటలు తెరిచాడు రంగయ్య! తన యజమాని లోలోపల అనూయపడినా... పైకిమాత్రం అభినందించాడు! అయినా అతనికి రంగయ్య అంటే సుముఖతేసంగతి ఎలా వున్నాగాని... ఏవగింపుమాత్రం లేదు.

మొత్తమ్మీర యిద్దరూ పదిప్తిగా పోగించాత. మొదటిరోజుల్లో కాస్త కష్టపడాల్సివచ్చింది! చాలా గడ్డుసరుస్థిలో ఎదుర్కోవలసివచ్చేది! ముపుకాయ అరుపు వినా వెచ్చా రిచ్చేవాడు కాదు..... అప్పటికి శివయ్య గాడిపోయ్యివర్గర చరితలపడేవాడు. పై విషయాలన్నీ తనే చూచేవాడు. తను ఆస్తమా నయా గల్లాపెట్టెదగ్గర కూర్చున్నాగాని శివయ్య ఏవాదూ మూతి ముడిచి ఎరగడు! అలా సవావుగా తొవద్దరూ ఏకమవస్సులతో నడుపుకువచ్చాత కనుకనే ఇప్పుడు చోటలకు ఒక పువాడి ఏర్పడింది! రానురాను ఈ య్యకు పనిగూడా తగ్గించాడు. కాని శివయ్య కనే

కష్టపడతా ననేవాడు. రంగయ్య అతని స్వభావం తెలిసినవాడుకనుక అట్లు చెప్పేవాడు కాదు!

అన్నింటికంటే అపావ్యం! మనం కాలగతిని పోల్చలేము! చాలా విచిత్రాలూ, చాలా వికృతాలూ జరుగుతూవుంటాయి. ఒక్కొక్కప్పుడు నమ్మలేం! శక్తి సన్నగిరి మంచమీద పడ్డాడు శివయ్య! అతన్ని గురించి ఎంత తాపత్రయపడ్డా లాభం లేకపోయింది. అతను బ్రతికే ఆశలు కనబడలేదు. దాబ్బర్లను తెస్తే శివయ్య అన్నాడూ—“రంగప్పా, యింకా నాకు బ్రతకాలని లేదు. నీవు వృథా శ్రమపడి కష్టపడ్డాన్ని మట్టిపాలుచెయ్యబోక! కాని నేనిదే బాధపడుతాను... నేను తల్లి పనికిమాలిన పెద్దనని. జీవితంలో నుఖం అంటే ఏమిటో ఎరగను. ఒక గొడ్డులాగే జీవించాను. నుఖం కోరకపోయినా నీతో వున్నప్పుడూ ఒక తృప్తి అనుభవించాను. నీచైతావేయికాలాలపాలు నుఖంగా వుండాలని కోరుతాను” అంటే... శివయ్య చెప్పిన ఆఖరిమాటలు. అవి తలుచుకుంటుంటే కనుగడ్డు నీళ్లను చిమ్ముకున్నాయి. తన కుడిభుజం శివయ్య రాతి పోయాడు. కాని తను బాగా సంపాదించాడు కనుక శివయ్యచెల్లి తన మనస్సును కలవరపెట్టించేకాని హోటలు నడపటానికి ఏమీ అడ్డురాలేదు. అప్పుడే రెండేళ్లు తిరిగి మూడోయేడు ప్రవేశించింది. శివయ్య గతించి.

ఇంతవరకూ ఏ ఒడుదుడుకులూ లేకుండా, ఏ లోపమూ లేకుండానే సాగిపోతోంది అతని జీవయాత్ర. కాని యిప్పుడే వచ్చింది అనలైన గడ్డు సమస్య! తేలిగ్గా వదిలేది కాదు. ఏకల్లే వచ్చి పుస్తూ కూర్చుంది!

అసలు... రాజమ్మ మొదట్లో ఎందుకు మెదలు పెట్టిందో ఈ సందబామా అంతా—ఇప్పుడూ అందుకే! ఆమెకి యింకా వ్యాపారదృష్టి కలగలేదు. మోసం యింకా ఆమెలో విత్తనానికొలేదు! పవిత్రపాపవృత్తులో వున్న ఆమెయొకత్యేమే ఆమెమెదడులో వున్నది! అంచేత ఆమె చేసే ఏ పనిలోగూడా కత్తి అనేది లేదు. మొదట్లో ఇద్దరుమగ్గుడు దుడిచేవారు—నడిచే

మందు అక్కడ చెల్లిగా కూర్చుని రాజమ్మమందు జీవరిగా రింటంటే—నాకేపోయేవాళ్లు ఏమనుకుంటారో అని.

అయితే యిన్నాళ్లనుంచీ రంగయ్యహోటలు పెనరల్లుకు పెద్దపేరేగాని ఎందుకనో రాజమ్మపెనరల్లు నోట్లో చేసుకోగానే అంతవరకూ దుదినుఖంలో ఒక నిర్ణయానికి వచ్చామనుకున్న ఆ మనకకన్నులవాళ్లను మరోఅంతర్లు ఎక్కించింది! “నూ యింటావిడగూడా ఇలా చేసి ఆస్థానంగా చేరికందివ్వలే”దని గొణిగాడు ఒకాయన. దీనిని దుదిమూదిన నాలుకమీద రంగయ్యపెనరల్లు వేస్తే అదిగుళువుగా చెప్పింది—కనీసేయ్యి అని. అదివరకు! మరి యిప్పుడు నాణ్యమైన వస్తువు కనబడుతోంది. అది కొన్ని నీలుకాని పరిసేతుల వల్ల ఆనాడరమైన స్థితిలో వున్నది—అంతమాత్రంచేత దాన్ని బారవిడుస్తుందా స్వాదయం! వైకి పటాటో పంగా కనిపించే ఆ కుళ్లుమూత్రం ఎన్నాళ్లు భరించటం! గర్భంతరం లేకపోతే తప్పనుసరే! ఇవరల స్వర్ణకుల్యమైనది నీ ఎన్నిక పెదురుమాస్తోంది. ఈ విధంగా వితర్కించుకున్నారు కొందరు. మొత్తమ్మీద ఒకరొకరే లాంగారు. వైగా రంగయ్యహోటలులో లాగ చీర్రలుమ్మల సర్వర్లు కా దిక్కది! చక్కగా దిరువవులూ పెరిగే కనుకాలుమలతో పంచేంద్రియాలకూ రృప్తినిస్తుంది.—అబ్బ! ఆమహత్తరమైన అనకాళం పోగొట్టుకోవటానికి నిజానికి ఎవరి అంతరాత్మ ఒప్పుకోదు! అందుకనే ఎలాగైనా ఆ కాసేపటికి తను మానాన్ని చంపువని—అది చంపుకోవటమే అయితే—తిని చక్కాపోతున్నారు. ఇంతమంది వస్తున్నా రాజమ్మ తనలో నొప్పితనాన్ని కనబరచలేదు. “భగవంతుడు నాకు మంచికోనా దిచ్చాడు” అంటుంది. అంతే. ఆ అమాయకప్పదనం నిజాని కిలాంటి మాటలతో వాళ్లను తన కలయంలో మరింత దిగించుకునేది!

ఇంకా వ్యాపారదృష్టి కలగకపోవటం చాలా మందికి అక్కరగంగా వుంది. ఏ కాస్త అడకు పోదీనా ఆకాళంలో! ఎగిరిపోవాలని చూచే ఈ గోజల్లో ఈ దివ్యమృయి ఇలా ముఖానికి తొల్పటం కొందరి తెలివితప్పువగానే పోయింది! అయితే రాజమ్మ ఈ

సంగతి తెలిసి పూరుకొందా, - లేక అసలు తెలియదా అనే మిశ్రమాన వచ్చింది. దివరకు ఓవాడు రాజమ్యుతో ముచ్చటించారు. కావాలంటే మేమంతా కలిసి పెట్టు బడి పెద్దాం అన్నారు. రాజమ్యుబుగ్గట్లో నుడిగుండం తిరిగింది. కనుపాపలు కృతజ్ఞత వెల్లడించాయి. కాని రాజమ్యు పసేమిరా వల్ల కాదని. "బాబూ, నన్నీదో ఇట్లాగే బ్రతికి మిరిచే నాలుగుదమ్ములతో పాట్టపోతు కోనివ్వండి; ఎందుకు దింపుతారు కూచిలో? నేను నీవచ్చగా బ్రతకటం మిక్కిలి లేదా" అని ప్రశ్నించాయి ఆమెకళ్లు. మత్తమందు చల్లినవాళ్లలాగే గోముగా నవ్వారు. అంతే.

కొన్నాళ్లకు రంగయ్య గ్రహించగలిగాడు. ఇది వరకట్లా సరుకైపోయిందని తిప్పికొట్టేసే తన హోటలులో నిలవవరకు రానురాను చేతుకుంటోంది! అదే రంగయ్యలో సంచలనం కలిగించింది. వెంకట్కీ పిలిచి అడిగాడు! "ఒరే! అదేమన్నా బ్రతిమాలుతోందా ఏం చాకధర కిస్తావని! అదేమిటి మరి అంతమంది మూగుతున్నాడు" అని. "లేదు బాబూ...దాని పెనరట్టు - కోప్పడిమారే కెప్తా - నేనుగూడా తిన్నానుండీ. అబ్బ! ఏం రుచి అని చెప్పను? ఏం ఏత్తదోగాని -" అంటూ, ఆరుమలు తలపుకువచ్చాయి కామల్య, నుటకలు మింగాడు. ఎందుకనో రంగయ్యకుకూడా రెండునుటకలు అప్రయత్నంగా జారినయ్యాయి! అంతమంది తననుండి ఆకర్షించేసి మంత్రముగ్ధులను చేసేసిన ఆ పెనరట్టులో ఇది ఏ క్షణిక ఆలోపించాలో తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలం ఎక్కువైంది. అటూ యిటూ పరకాయించి ఎవరూ లేకుండా చూచి "అయితే వెంకన్నా, ఆ రుచేమిటో నేనూ చూస్తాను, ఎవరూ చూడకుండా తెచ్చిపెద్దావు?" అన్నాడు. అది వివగానే యజమానిముఖంలో కళ్లు పెట్టి అర్థయ్యుక్తంగా నవ్వాడు వెంకన్న. అది గ్రహించుకుని 'నోరుబారానా' అనిమాత్రం కించపడ్డాడు రంగయ్య.

"రాజమ్యు, పెనరట్టు ఆమెలో కట్టిస్తా?" అన్నాడు వెంకన్న. ఇప్పుడే తిని పెట్టిన వెంకడు మళ్లీ రావటంఎందుకా అని అనుమానం కలిగింది రాజమ్యుకు. "ఎవరికే?" అని ప్రశ్నించింది. అతని

కందులో అదోమాదిరి నవ్వు వచ్చింది! ఇక వెంకన్న వేరే చెప్పట్లులేకుండానే రాజమ్యు గ్రహించగలిగింది. వేయిదేవుళ్లకు మ్రొక్కుకుంది. కాని ఆశ్చర్యంమాత్రం బాగా పూసింది రాజమ్యు.

వెంకన్న తెచ్చిన పెనరట్టు మొత్తమీద ఎవరూ చూడకుండానే తిన్నాడు. అతనికి ఆశ్చర్యం కలిగించిన మాట నిజం! తనూ విధివశేంవల్ల అదేవృత్తివాడు కావటంవల్ల రాజమ్యుకు పోటీ నిలవాల్సినదనివిగాని - లేకపోలే వాళ్లలాగే అగడవాలో కూర్చోటానికి ఆవంతా జంకేవాడు కాదు.

ముందు పెనరట్టువాగోగు లటుంచి రాజమ్యు యిపోటీ తనకు నుండం తప్పుతోంది. ఈ బాధ తొలిగేది ఎట్లా? పోనీ, రాజమ్యుని అక్కర్లేంది నేను పెట్టింది వెళ్లగొట్టిస్తే? ఇది మొదట్లో బాగానే వుండనిపించింది కాని ఇదట్లా 'చేతులు కావినతర్వాత ఆమలు పట్టుకోవటం'కంటే వేరే ఏమీ కాదనిపించింది! ఎందుకంటే రావాల్సినవేరు రాజమ్యుకు ఎట్లాగో వచ్చేసింది! ఈసరి ముందే చెయ్యాల్సింది! విషపు ఘడియల్లో మేల్కొన్నాడు తను. ఇప్పుడెక్కడికీ వెళ్లగొట్టినా రాజమ్యువునికి తెలుసుకు మరీ చేరుతారు ప్రజలు. అలాంటప్పుడు తన ఎత్తు సాగకపోగా ఇదంతా తన తంకూ అని తెలిసిందా అంటే, తన కెదురుదుక్క పొడిచేమాట భూయం. మరి యిక గత్యంతరం పాలుపోలేదు.

ఏదిగంగానై నా తన వ్యాపారం, తన హోటలు అటంకరహితంగా సాగాలంటే తన దారిలో ఎటు వైపు చూచినా రాజమ్యుపొడి వుండగూడదు. దీనికి రెండే ఉపాయాలున్నాయి. ఒకటి రాజమ్యుని వెళ్లగొట్టటం. ఉపాయం, ఇదేం లాభంలేదు. ఇక పోలే... ఆ, మంచిఆలోచన తట్టింది! అసలీవ్రాహ్మ మెదడులో మెరుపులాగా జిగిలుమవగానే అతని లోక ఆలోచన పట్టుకుంది! ఇన్నాళ్లనుండి రాజమ్యుని ప్రేమిస్తున్నాడా? అయితే ఈ ప్రశ్న యిదివర కెందుకు వాలేదు? ఉరుమురమగానే లేచే పెరురుమొక్కలాగే కలిగి దీవుడైతే! అదివరకు ఈభావం తట్టినన్నాళ్లా రాజమ్యు తన లోక ప్రయత్నం. అందుకని అదృష్టితో

చూచేవాడు. అయినా ఏ పరధ్యాన్నపు సమయాల్లోనో రాజమ్యము ఖరీదకలికలలోని సొంపులు తనని కలవర పెట్టినమాట నిజం! దీనివైతే బాగానే వుంది. కాని దాన్ని ఆమలుజరపటం ఎలా? రాజమ్యము తన అభిప్రాయం కష్టకృతపరచాలి! మధ్యలో అభిమానం నీకు తోంది! "ఇన్నేట్లు వచ్చిన రంగయ్యకు అమాంతంగా ఈ పెళ్లేమిటి" అంటారేమో అంత!

అంతవరకూ స్త్రీ అంటే ఎరగదు. ఎలా పరామర్శ చెయ్యాలి, ఏవిధంగా మంచిచేసుకోవాలి ఏమోగానా తెలియదు. పోనీ, అదన్నీ ఎలాగో అలా ఓపికపట్టి అక్కడ జాగ్రత్తగానే మెలుగుతాడనుకున్నా రాజమ్యం యితన్ని నీవకరిస్తుందని భరోసా ఏదీ?

ముందు, తన జేపాం, తన ఆత్మ, ప్రేమ, నీటి కంటే ఏ ఆత్మ ఏదేదోన్ని యంతవరకూ వాటివాటి పనులు సుక్రమంగా చేసుకునేందుకు దోహదమైన మూలకారణం ఏదైతే వుందో ఆ "వ్యాపారం" కోసం తనన్నన్నా చెయ్యాలి! తనకు చైహికంగా, అస్థియంగా స్త్రీయే కావాలని అనుకుంటే రాజమ్యం కాదు! ఇంకా లక్షమంది వున్నారు! రాజమ్యం విషయంలో చైవాహికత్వం ప్రధానమైనది కాదు! అది వ్యాపారరీత్యా తన హోటలుకు పోటీలేకుండా చేసుకోవటానికి!

ఈ ఆలోచనలన్నీ ఆతిగోష్ఠంగా వుంచాలనుకున్నాగాని ఏకకరికైనా తెలియకపోతే అసలు అభాను అవుతుందేమోనని వెంకన్న చెప్పినిమాత్రం వేరారు.

అవాటిరాత్రే వెంకన్న వెంటబెట్టుకుని తొలి దినర పేటలో రాజమ్యంయింటికి వెళ్లాడు. వెంకన్న రాజమ్యంయింట్లో కెల్లి రాజమ్యని పిలుచుకువచ్చాడు.

కుక్క చంద్రుడి గుమ్మడిపూవుకాంతిలో రంగయ్యను పోల్చుకోగలిగింది రాజమ్యం. మొదట నమ్మలేక పోయింది. ఎందుకో ఆమెకీరం కంటేచిపోయింది! తను కలగంటోందా? లేక మామూలు ప్రపంచంలోనే వుందా? అమె యా మామూలుడిలోనే అప్రయత్నంగా

అంటి'వెంకడూ' అని. వెంకన్న చిరునవ్వు వచ్చి పూకుకున్నాడు. రాజమ్యం తలవంచుకు నుంచునివుంది! ఇక రంగయ్యరంతు వచ్చింది! ఇప్పకమించాలి! ఎట్లా? ఏదో తడబడుతూ ఇంటిదగ్గర వల్లించిన సంభాషనే దొర్లిద్దా మనకున్నాడు.

"మలాసాగా వుంటున్నావా రాజమ్యం?" అన్నాడు. నిజానికి తన మలాసాసంగతి రంగయ్య కెందుకో! "అ. లేముడి దయవల్ల!" అని ముక్తసరిగా సమాధానం యిచ్చింది. "వ్యాపారం బాగా పాగు తోందా?" అన్నాడు కెంకో ప్రశ్నగా రంగయ్య.

"అ! ఏం వ్యాపారం? మాంటివాళ్లేదీ! ఏదో జీవనం గడుపుకునేందుకు పడే పొట్టుగాని, అది ఓవ్యాపారమేనా?" అని నిదానంగా అంది రాజమ్యం.

ఇక్కడ రంగయ్యకు తన అభిప్రాయాన్ని కష్టకృతపరిచేందుకు సమయం దొరికింది! కొంచెం దగ్గరగా జరిగి అన్నాడు—"రాజమ్యం, నీ వల్లా ఆరు వైట కూర్చుని ఆ ఎండ పొడలు మీద పడుతుంటే— నీ కీరం కమిలిపోతూ చెమరుస్తుంటే నా కెంకో జాలివేసేది. నీవు చాలా కష్టపడుతున్నావు పాపం! కానీ... కానీ... వాలో చిన్నకోరిక వుంది. అది ఎంతో కష్టం కాదు! నీకు వాకు గూడా మన భావితీవి తాల్లో ఒకవడి పెట్టేతే! నిజానికి నీకు ఎవరూ లేరు! ఈ ఒంటరితీవితం!! నీవు వాదగ్గరికి ఎందుకు వచ్చి య్యగూడమా?" ఈ ఆఖరిమాటలు విగబట్టి అతికష్టం మీద అనగలిగాడు రంగయ్య.

రాజమ్యం అటులో రక్తం చిమ్మింది. ఒళ్లు గగుర్పొడిచింది! ఏం మాట్లాడాలో తెలియలేదు. అలాగే స్తబ్ధంగా నుంచుంది. అదివరకు స్త్రీప్రాపకం ఎరగని రంగయ్యకు ఈ ముఖాపం అవుననో కాదనో కష్టకృతపరచలేకపోయింది! నిజానికి ఆ సమయంలో రాజమ్యం భావరహిత అనే చెప్పాలి! తను అదివరకటి జీవితంలో చేనివిషయమై ఆక విందులుకొని ఒక మోడులాగా వుంటోందో ఆ మోడుతో నీకు చిగిరించే అత కాకా లున్నాయి అంటే దానిలో ఏ ఏ భావాలు వుండిస్తాయో అనే గ్రీధన తిరుగుకున్నాయి రాజమ్యం మెదడులో!

మర్రి అందుకున్నాడు రంగయ్య—“ఇంత దాకా వచ్చిందా? దావరికా? రెండుమా? నిజం చెప్పాలంటే, నే నింతవరకూ స్త్రీతో సమస్తీతవనం అంటే ఏమిటో ఎరగకు. చిన్నప్పటినుంచి కూడా ఎన్నో కష్టాలు పడి మొరటునేలించి నా కేరం. ఈనాటికి కొంచెం నీచక్రింద బ్రతుకుతున్నాను. నిన్ను చూసినప్పుడల్లా ఎందుకనో నా మొదటిరోజులు గుర్తు వస్తాయి. అప్పుడు నాకు చాలా బాధగా వుంటుంది. నేను మొగవాణ్ణి! నీవు స్త్రీని. అబలవు! నాలాగే నీకు కష్టాలున్నట్లయితే ఎంత బాధపడుతున్నావో ననిపిస్తుంది! ఇదే వన్ను యిన్నాల్లుగా మథనపెట్టి ఈనాడు నన్ను నీపాదాలదగ్గరకు తెచ్చింది!” ఈ మాటలంటూంటే రాజమ్యుళ్లంటి జడివాసలాగే జలజలగా రాలాయి కన్నీళ్లు! అని దుఃఖకారణంగా వచ్చాచే, తేక ఆనందబాహుళోకూడా ఆకట్టుటం చాలా కష్టం! నిండుచంద్రుడి వెన్నెల వెలుగులో ముత్యాలాగే మెరిసిపోయాయి ఆమెఆగ్రపులు!

రంగయ్య ఆ ఖరుమాటగా అన్నాడు: “రాజమ్యూ, నీవు అడ్డుచెప్పకపోతే నిన్ను నాదానిగా స్వీకరిద్దామని వుంది” అని. ఇక ఏం చెప్పేందుకూ విషయాలు కనపడలేదు రంగయ్యకు! “సరే! రాజమ్యూ! వున్న విషయాలు చెప్పును. అలోచించుకో! నేను చెల్లిరస్తాను.” అని కదిలాడు రంగయ్య. “మంచిది” అని మాత్రం చివరి ఏదోకొలుగా అన గలిగింది. అంటే.

ఇంటిముంగిట వెన్నెలలో మంచమీద వచ్చి పడుకుంది! రంగయ్య వచ్చి తననుండేను అమూల్యగ్రం తెలకచేరాడు. మర్రి ఎన్నాళ్లకో తన విషయం అలోచించి, తననిగురించి జాబిత చే కృతి కనపడ్డాడు. అతనికి తన కృతజ్ఞత చూపటం ఎలా? తనగనుక ‘ఊ’ అంటే సుర్లసోపానాలకు తలుపులు తెరువబడతాయి. తన ‘ఊ’కు ఈనాడు అంత విలువ వుంది. ఇన్నాళ్ల తన జీవితం అంతా ఒకఎత్తు! రాబోయేది మరొక ప్లవ్వకీ. ఈ ఇంట్లోనే జీవితంలోనూ తమ ప్రత్యేకంగా ఏం కష్టాలూ అనుభవించకపోయినా గుఱియూ, శృష్టి అనేదిమాత్రం ఏనాడూ అనుభవించలేక

పోయింది! ఎండమావులలో చిక్కుకుంది తన జీవితం! మరీ నిజానికి దాపుగా పోవాలంటే పనితనంగా అనుభవించిందేమా—ఆ స్వేచ్ఛా, శృష్టి, ఆనందమూను. అంటే. తొమ్మిదేళ్లు నిండగానే తండ్రి కాస్తా చనిపోయాడు. ఇక మిగిలింది ఎకరన్నరథూరు; ఒక అన్న. అన్న పొలంపనిలోకి వెళ్లేవాడు. తను చిన్నప్రాయంలో వున్నాగాని అన్నం వండటంమాత్రం తెలుసు. ఏ పొరుగుప్రామ్యునిటికో చెల్లి ఆవాటికి యింత పచ్చడిమద్ద తెస్తే లోజు గడిచిపోయేది! అన్నతో వున్నన్నాళ్లు అన్న తన మాట నేనాడూ ఎదురు చెప్పలేదు. తనూ అన్నమాటకు ఏనాడూ కాదనలేదు. కాని అప్పుడప్పుడు — “రాజీ, నీకు చెల్లిచేసే యాడు వచ్చింది. కాస్త ఎర్రగా బుర్రగా వున్నవాణ్ణి చూచి ముడిపెట్టాలి” అన్నప్పుడుమాత్రం “అఁ! పోనూ, నాన్నదివాలకూ వాటికి చేసిన అత్తూ పొల్నూ ఇంకా అలాగే వున్నాయి. ఇంక నా చెల్లినూడా చేసే ఇంటికి ఓగుండం తవుతావా అన్నయ్యా?” అనేది. “గుండ మాకుందని పూరుకునేవా? తప్పుగుండా తల్లీ! ఏనాటికైనా నీవు పరాయియింటిపల్లవే” అని బరువు గుండెతో నిట్టూర్చేవాడు.

ఓనాడు తను పొలంపైవుకి ఏదో పనివుండి చెల్లింది. అక్కడే మంచి కనపడ్డది. మంచి ఆనాడెందుకో ఎక్కువ తోస్తీగా మట్లాడింది. చివరకు చెల్లూ అన్నది: “పిల్లా, పెద్దమోగుబరికొడుకు నీవీద కన్నేళాడు. నిన్నుగురించి పడేపడే వాలో మొరెత్తుకున్నాడు. నీవు ఏదోవిధంగా ‘ఊ’ అన్నావా అంటే బంగారు వుయ్యాలమీద వూపుతాడు” అని. అని తన గ్రామం వికసించి పొరభాల్సీ వలెనలా చిమ్ముతున్న లోజులు. తనూ రెండుమూడుసార్లు చూచిందతన్ని. ఆ వూళ్లో చెప్పకగ అందగాడే! అలాంటివాడు తనమీద కన్నేళాడింటే—తన యావనసార్థక్యానికి మురిసిపోయింది. ఆమెపెదవుమీది చిరువవువోలకరే సమాధానం చెప్పింది మందికి.

కుమ్మెదమా, వుమ్మెనికి తోస్తీ కలకటంలో కాలంయొక్క అవసరం బహుళాద్రి! అందుకేగానూల్లు రాజమ్యూ, మోగుబరికొడుకు చిన్నప్పూ త్వరలోనే

పళ్ళెం కుదిరింది. పోలాలమాటుని గంటలు గంటలు
గులకరాళ్లలాగా దొర్లించేవాడు!

అది మాఘమాసపు రోజులు. పొద్దులన్నీ అయి
బాగా నైతుజవానికి ముమ్మరంగా చేతిలో వైకం
అడుతున్న రోజులు. ఇదే సమయం అనుకుని కాద
నివ దబ్బుతో రాజమ్యుని నీచుకుని పట్టునికి వారి
తీరాడు చిన్నప్ప. రాజమ్యు అన్నని పదలానికదైనా
మనసిచ్చిన చిన్నప్పని మాడగానే కాదనలేకపోయింది.
వారిలో ఎన్నో కలుపు చెప్పాడు చిన్నప్ప! మనం
పట్నంలో పెద్ద పెద్ద మేడలూ, నైభవాల్లా చూస్తూ
అంటూ రకరకాల అనుభవాలనుగురించి ముచ్చటిస్తుంటే
రాజమ్యు స్వల్లోద్యావాల్లో విహరిస్తున్నట్లే భావించి
ంది! ఆ ప్రాయ చేరాక ఒక హోటలులో బసపెట్టా
రు. రోజల్లా పూరంతా తిరిగిరావటం, హోటలులో
భోజనం—అబ్బ! సుఖంగా గడుస్తున్నాయి రోజులు!

కాని రాజమ్యుకు అనుమానం తగలకపోలేదు.
చిన్నప్ప ఈ దబ్బు కాస్తా అయిపోలే ఏం చేస్తాడూ
అని! అవిషయం తెలుసుకున్నప్ప దట్లా సందెల్లా
రాయిపడింది రాజమ్యుకు. నిజానికి అండాకా
రాశీలేదు రోజులు! ఆమె ఏమూత్రమైనా సుఖ
శీవితం గడిపింది అంటే ఆ వాల్లోజలే! అంత
తోనే వారి ప్రేమకు స్వస్తిచెప్పాల్సివచ్చింది! మరి
రెండురోజులట్లా ఎలా ఆనవాలుపట్టి వచ్చాలో
చిన్నప్పకొండ్రీ, ఆ ప్రారంభమునకు సుబ్బరాజు తయారయ్యారు
ఒక వైదయాన. ఆ ఏనుగు చూపాల్లా పులి
చూపులు కనిపించాయి రాజమ్యుకు. లేడిపిల్లలాగే
వణికిపోయింది. గుక్కపిల్లలాగే చిన్నప్పవడిలోకి
గుప్పెడై ఒదిగిపోయింది! అప్పుడు తెలుసుకోగలిగింది
సంఘవిరుద్ధమైన పని చేశాం అని. ఆ ఆఘాపపుతోనే
ఒకగా చూచింది చిన్నప్పను. చిత్తరవోయి. అతను
తనలాగే గాభరాపడుతున్నాడు. రెండుక్షణాలు
అమితమైన నిశ్చయంలో గడిచింది. కొండ్రీ ఏం ఆనలేక
పోయాడు. కాని సుబ్బరాజు అందుకున్నాడు.
“చిన్నీ, ఎంపనిచేశావ! నీ కొండ్రీకి ఒక్కడే కొడు
కువు. అయిన సర్వవ్యం నీవేనుకుని వయ్యకునివు
న్నాడు. అలాంటి అయినకుటుంబంలో త్రుట్టి నీ క

వీడవు పని చెయ్యటం మన వంశానికి తీరని కళంకం
అయింది. అయిందేదో అయింది. తెలిసోతెలియకో
చేరావు! ఇకనైనా యింటికి పద. అట్టే అల్లరికాదేమ
లే!” అన్నాడు.

చిన్నప్ప మెదిడు అసలు పనిచెయ్యటం మానే
గింది! మాగవాడిలాగా, చిత్తరవోయి యిటు
రాజమ్యువంకా, అటు కొండ్రీవంకా చూస్తూ కూర్చు
న్నాడు. నిజాని కతెప్ప ఎదలో ఎంత తీరని ఆతేదన
అనుభవిస్తున్నాడో! పాపం! ఇటు ప్రియురాలు,
అటు కొండ్రీ... ఇటు ప్రేమ, అటు వంశగౌరవం!
అయినా ఈవాటి లోకపు దృష్టిలో ప్రేమకు సరైన
అర్థాన్ని, భావాన్ని యిచ్చి గౌరవించటంలేదు! వాన్ని
కామకంఠేనీ తుచ్చంగా చూస్తున్నారే! సుదృష్టా
యిద్దరు ప్రేమించుకోవటం అంటే వంశగౌరవాలను
తూకటివేళ్లతో పెల్లగించటం అన్నమాట. మూగి
సంసూరికి బాకానందివటం అన్నమాట. ఫలవాచా
దమ్యాయి ‘లేదిపోయింది’నో, లేక ఫలవాచార
త్పాయి ‘లేకతీసుకువెళ్లా’డనో అంటారుగాని— “వా
రిద్దరూ హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించుకుని, పంకు
చితమైన సంఘవలయంలోనంచి స్వేచ్ఛకోసం ఎగిరి
పోయారు విపాంగాలలాగ—సుఖశీవులు” అని అవరు
యింది నేటి సంఘరీతి. అందులో పడి నదిగే ప్రస్తుత
శీవులు వీర్లిద్దరూను. అందులో చిన్నప్పదే తప్పకాను.
కాని చిన్నప్ప తన బాధ్యత గుర్తించగలిగాడు! ఈ
నడిమండ్రెపు సమయంలో రాజమ్యుని కదిలేస్తే ఆమె
గతి ఏమిటి! ఈ తీవ్రసమస్య అతని మనస్సులో గొప్ప
తుపానును తేపింది. చిక్కబట్టి అన్నాడు: “నేను
రాజమ్యును ప్రేమించాను. ఆమెనే పెండ్లిచేసుకుం
టాను.” అని. క్రిందికి చూస్తూ కాలిబొటన వేలితో నేల
మీద రాస్తున్నాడు. ఆమాటలకు హృదయంలో పది
కేల నమస్కారం లిపించుకుంది రాజమ్యు! చిన్నప్ప
అమాయకత్వానికి ఆమెకు బారివేసింది.

సుబ్బరాజు ఉరుములాగా మళ్లీ అందుకు
న్నాడు: “మమ్మకదవ్వలారని చెప్పవ్వ నీకు ప్రేమ
లేవెటిరా? ప్రేమంటే ఏమిటో తెలియదు. అలాంటి
వానిమీద గాలిపేదలు కట్టి గోరిలో పడేవునుమో!

యిప్పటికి అయిన అప్రతిష్ట చాలు. కానికేం! దాన్ని
మరూ ఏం అవక—ప్రూరూ చేరూ లేవది. మనప్రాప్తీ
మన కెంత తలబంతులు తెచ్చావో తెలుసువా? లోకం
కోడైకూస్తోంది. నీకేం! మాపని ఎట్లా వుండమకు
న్నావు?" అంటూ మొత్తమీద ఒక యజ్ఞపతువును
లాగే బాక్సెట్టారు తన పనుక్షంలాంచి! నిజంగా
అక్కర్లు కర్పించిన్నప్పుడు ఈ విధమైన పరాధరం
జరుగుతుంటే ... అది ముఖ్యంగా తన
కారణంవల్ల!... కార్తవీర్యుడగు ధూమి కుంగిపోతు
న్నట్లే బాధపడ్డది రాజమృ. ఆవిద్యయులకు తన సంగతి
పట్టలేదు. ఆఖరిసారిగా చిన్నప్పకళ్లలోకి చూ
చింది. అతని కళ్లు ఎంతో బాలిగా క్షమాపణచేసు
కుంటున్నాయి. అతని నిస్సహాయత్వాన్ని కళ్ల
పరుస్తున్నాయి.

మరికొద్దికాలాలో చిన్నప్ప రాజమృకళ్లమందు
నుంచి జరిగిపోయాడు. అంతే! తన తదితానికి మళ్లీ
అతన్ని ధూడలేకపోయింది! ఇక రాజమృ తన గతి
తాను చూచుకోవాల్సివచ్చింది. కారణంగా!
తీసుకొచ్చినతర్వాత కళ్లకు గంటలు విప్పినట్లయింది.
ఎటువైపునూగాని నిర్లమమైన దట్టపుటడవి. అటు
అన్నవద్దకు పోదామా! ఛీ! యిన్నాన్ని ఎంతో
సమ్మెకగా వుండి చివరకు కెందువంకాల గొరవాన్నీ
మట్టిపాలుచేసిన తను ఆ ప్రాంతమొహం పెట్టుకు వెళ్ల
గలడు? పోనీ, క్షమించి చేరదీయటానికి తనేనున్నా

చిన్నదా చిత్తకదా? నడిమధ్యనం, బుద్ధితెల్లిన
వజుమ్మ! కావీపు స్వయంబోయింది ఆపే.

కాని అదృష్టవశాత్తు చిన్నప్ప తెచ్చివచ్చు
తనదగ్గరే దాచటంవల్ల ఏదోవిధంగా పట్నం
నుంది లేంటూ పడి ఈ ప్రాకారేరుకుంది. యింతవరకూ
లాభమో నష్టమో మొత్తమీద ఈ వ్యాపకంతో తన
పాట తాను గడుపుకుంటోంది. రోజులు సాదాగానే
గడిచిపోతున్నాయి.

తన తనయాత్ర యిలాగే ముగిసిపోతుం దను
కున్న రాజమృకు మళ్లీ ఈ క్రాంత ఆశ అనుకోవండా
మళ్ళీ చెతుకోంది. యిదీ చిన్నప్పవలె అవుతుందా?
అలాకాదు. రంగయ్య నిలకడైన మనిషి. అతని ముఖం
ఆ వెన్నెలలో చూడగలిగింది. కాలవ్యం అంటని
అనూయిత తాండవిస్తోంది. ఇందులో తన పెద్దత్యాగం
చెయ్యాల్సిందేమీ లేదు.....ఇంతలోనే రాజమృకు
నిద్రపట్టింది. ఏవేవో వియ్యవకల్లో గడిచిందారాత్రి.

ఈ సంగతి రంగయ్య చెప్పినప్పట్నించి అతని
వాటికియందు తన మామూలుదుకాణం పెట్టటానికి
ఎంతో సిగ్గుపడి చూసేసింది. మరికొన్నాళ్లకు రాజమృ
కనవడలేదు. రంగయ్యగూడా వాల్చోజాల్చింది కన
బడటం లేదు.

వెంకన్న నడిగాను. “అయ్యో! మా బాబయిదీ
రాజమృని పెళ్లి చేసుకున్నాడు. యిద్దరూ అట్టట్టా ప్రాణ్లు
తిరిగిరావటానికి వెళ్లారు.” అంటూ ముసిముసినవ్వాడు.

క వి త్వం తో క్రొత్త రీతులు

వ చ న ము లాం టి ప ద్యా లు

= శ్రీ మల్లవరపు విశ్వేశ్వరరావు =

వచనంలాటి పద్యా లేమిటి? అని ముందరే విరుస్తారని నాకు తెలుసు. అటువంటివి లేకపోతే దని రుజువుపరిచేందుకు నేటికాలపు కవిశ్రేయలలో వయోవృద్ధులైన శ్రీ వేంకటాచార్యశ్రీకృష్ణుల పద్యం ఒకటి ఉదాహరిస్తాను, చూడండి. వీరు 'కవిరాజహంస' లనీ, 'మధురకవు'లనీ విరుదు వహించినవారు. అయినా ఇది వారే వ్రాశారునుండి!

“రజనియా—నే లేయు ప్రార్థనము పెడచెవిం బెట్టి వెడలిపోయినది;

దీపకలికలా—పదమలకాంతుల దొరగి, వెల్లి మొగముతో గవబడుచున్నది;

మందిరమన్ననో—చెన్నుకొరగి చిన్నవో యివవగను వోచుచున్నది;

యాద, నాకన్నులలోనె బల్లన తెల్లచారి పోయినది;

నీవు దరిచెన మ్మీనుకే నేను తలగిపోయితిని గదా!

తలుపులు తీసిన వటులే నిరర్థకంబులై, యుంపని, మ్రొననేమి?

కనులు మూసి, నిను మదిలో గాంతును ప్రభు!”

పైన ఉదాహరించినది సీసపద్యం. ఇది శుద్ధవచనంలా ఉంది. గణవిధన చేసిచూస్తే ఛందోలక్షణాలు నిర్దుష్టంగా ఉంటాయి. ఇది వచనంలాటి పద్యం. ఇలాంటివి కాకుండా కేవలం ‘వచనపద్య’మని ఇంకొకటికూడా వుంది. అది ఒకటి ఉదాహరిస్తాను చూడండి.

“నాకు విచిత్రంబగు భావాలు కలవు.

నా కన్నులందున తెరిపొక్కిలు మయిక్రాస్కోపు లున్నవి.

నా ఈ వచనపద్యాలనే దుద్ధకర్రలో పద్యాల నడుమలో విరగదండాను.

చిన్నయ్యగారి బాలవ్యాకరణాన్ని చాల దండిస్తాను;

ఇంగ్లీషుభాషాభాండారంలోనిది బండిపోటుంలేసి కావల్సిన మాటల్ను దోస్తాను.

నాయుడువం వచ్చిపట్టు చేస్తాను.

అనుసరిస్తాను నవీనపంథా...”

ఇది ‘పంథాఫీ’ అనే ఒక యావకవి వ్రాసిన ‘ఫిడేలురాగాలు’ అనే పుస్తకంలోని మొదటి పద్యం. ఇది ఇందాకటి ఉదాహరణలూగ సీసపద్యం కాదు; మరీ ఏ ఇతరఛందస్సుకీ లొంగదు. ఇది శుద్ధవచనం; అయినా ఇది ఒక పద్యం. రచయిత దీనిని ‘వచనపద్యం’ అని పిలుచుకున్నాడుగదా! ఈ కవి ఇలాంటి పద్యాలతో ఒక పుస్తకమంతా వ్రాసి ప్రకటించాడు. ఈ రచనలను ఆధునికకవులు నవీనచైత్రితో కూడిన కావ్య పంపుటిగా ఆమోదించివున్నారు. వచనరచయితలు ఈ ‘ఫిడేలురాగాలు’ను వచనసాహిత్యంగా స్వీకరిస్తున్నామని చెయిరావలెను. కవులే వీటిని తమ పాదుగులోకి తీసుకున్నారు. అంచేత ఇవికూడా పద్యాలే అని ధృవపడింది. ఇవి వచనంలాంటి పద్యాలే కాకుండా కేవలం వచనపద్యాలే అనికూడా ఆంగీకరించకలెప్పుడు.

దీనినిబట్టి ఛందోబద్ధమైన పద్యాలు వచనంలా వ్రాయాలంటే వ్రాయవచ్చుననీ, ఛందోబద్ధకాని శుద్ధ వచనపద్యాలు అనేదికూడా ఉన్నాయనీ స్పష్టమగుచున్నది.

ఇందాకటి శ్రీ వేంకటాచార్యశ్రీకృష్ణుల సీసపద్యంలో ఛందోలక్షణలోపంగానీ, రచనాపాలభ్యులోపంగానీ వుందని ఆనదానీకీ పిలువలేదు. వారి పద్యం చేత కాని కుంటిపడకపద్యం కాదు. ఛందోలక్షణాలని చేతికింద బంట్లుగా లొంగదీసుకున్న సిద్ధహస్తం ఆక్రమగోచరిస్తూనే ఉంది. పైగా వారు తమ ఇతరకావ్యాలలో లయానియితమైన శ్రావ్యపీఠాలు విరచించినట్లు

నేను వేరుగా చెప్పవలసరం లేదు. అయినా ఒక పంద
ర్యంలో వచనంలాగు ఛందస్సును నడిపించడం ఒకా
నొక విశిష్టకాళంగా, అపూర్వవైచిత్రంగా వారికి ఉపక
రించింది. దేవునితో భక్తుడు ముఖాముఖిని మాట్లాడు
తున్న సంతృప్తి పొందేసింది లెం వారు ఈ వచనశైలి
ఆవలంబించారు అంటే కవిభావయొక్క అభివ్యక్త
తకు కవి వచనాన్ని అనుకరించడంవల్ల కూడా ఒక వైచి
త్రాని సాధించగలదని తెలుస్తుంది. ఛందస్సుయొక్క
సహజమైన నడకను అనుసరించడం ఏరీతిగా ఒక కాళ
ల్యాన్ని తెలుపుతుందో, అట్లాగే వచనస్వరూపాన్ని
అనుకరించడంకూడా కవిత్వవనకి ఒక అలంకారంగా
ఉపకరిస్తుందని రుజువువుతున్నది.

కవి తన భావాలను వ్యక్తంచేసే భావ కొన్ని
కాలలలోకి లోబడిగే అది ఛందోబద్ధం అవుతోంది. ఆ
కాలలయొక్క పదస్థులు ఒక్కొక్క ఛందస్సులో
ఒక్కొక్కరూపంలో నీవనడిపోయి ఉంటాయి.
ఒక్కొక్క ఛందస్సు ఒక్కొక్క ముగ్గులాంటి అల్లిక.
శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరుల సీసపద్యంలో ఆ అల్లికను
తెంచివేయకుండానే వచనాన్ని అనుకరించారు. పతాభి
గారి వచనపద్యంలోని అల్లిక స్థిరపడిపోయింది కాకుం
డా, స్వతంత్రంగా, ఏవాక్యంలో ఏ కొలత ఆవసరమైతే
అది ప్రయోగించుకుంటూ నడిచింది. అందువల్ల వారి
రచనలో అల్లిక అసలు ఉన్నదా లేదా అనే అను
మానంకూడా కలుగుతుంది. అలావైతే, అందులోనూ
కొన్ని గమనాలూ, కొన్ని శబ్దాలంకారాలూ, అర్థా
లంకారాలూ కూడా మన కళ్ళకు బందం వేసి నిలబెట్టి
కవిత్వభావంలో మాట్లాడుతాయి.

‘మెరివా’ అనేపతాభిగారివచనపద్యంలో చివరి
భాగం పరిశీలిద్దాం. మద్రాసుపక్ష ద్రక్షిరాన చీకటిపడిన
తర్వాత నడిచే అదనీతివదుల చర్యలను వర్ణిస్తూ వ్రాసిన
ఆవచన పద్యంలో పాదాలలో వుండే నడకలు గమ
నించండి:

“రంగుల నలుగులు గల నల్ల తేరులాగా”

“ఒకింతసేపగుసరికి”

“శరీరాన్ని సవారికిచ్చే జరరాళ్లు”

“అంగ్లొ ఇండియన్ ఆభాగినులు”

“అటూ యిటూ తలపటాయిదుమన్న మర్యా
దస్తుల మంద”

“ప్రకటించుచున్నవి తరంగాలు” అన్నప్పుడు
మొదటిసంయుక్తాక్షరంలోని రకారమూ, ‘తరంగాలు’

లోని రకారమూ ఒక యతికాని యతినికల్పించుకుం
టున్నాయి.

“విగ్రగా లేమ యసమృత్తిని” అన్నప్పుడు కలిగే
యనుకం స్పష్టం.

“గాలి ఏడుమాంది” అని వీలగా తేల్చివేయ
డంలో బాలిపుట్టించే గుణం ఉంది.

“రంగులుతున్నవి గగనంలోన***”

భువిగార్చిన కన్నీటిచుక్కల్లాగ***

తారకలు”

ఇందులో ‘గ’కారాల ఆవృత్తి బాటివీ, ‘ం’
కారంతో ప్రారంభమై ఆంశ్యపదంలో తిరిగి మారంగా
పరువమైన ‘ర’కారం చెయ్యడంవల్ల కత్తిమారిపట్టు
గ్వనించి ‘క’కారాల చేరికవల్ల విభిన్నసాత్వాదకంగా
పరిణమిస్తున్నది.

“కానీ మనుషుని మనస్సులో”

లేసుతున్నది రకరకాల కోరికలు.”

ఈ మదివాక్యంలో ‘వ’కారాల తంత్రీనిష్ఠనంవల్ల
నిష్పృహ జనించి, ‘రకరకాల కోరికలు’ అన్న చివరి
భాగంలో మూడు ప్రాప్యక్షరాల వెంబడినే ఒక దీర్ఘా
క్షరం, మరొక దీర్ఘాక్షరం వెంబడినే మూడుప్రాప్యక్ష
రాలూ చేర్చి తద్వారా ఉచ్చాస్యసమీకాల పాద్య
శ్యం చేకూర్చి నిజంగా నిట్టూర్పుతో పద్యం ముగిం
చాడు కవి. ఇక్కడ తన నిష్పృహ ప్రార్థనైన నిట్టూ
ర్పును పైన చెప్పిన అక్షరాల రంగవల్లికలో చిత్రించి,
చదివేవారు కూడా తెలియకుండానే కవిత్వభావానికి
అనవుగా నిట్టూర్పు విడిచేలాగ చేశాడు. ఇది ఛందస్సు
కాకపోవచ్చుగానీ, ఒక విశిష్టమైన రచనావైచిత్ర అని
మాత్రం అంగీకరించకతప్పదు.

మొట్టమొదట మనం ఉదహరించిన శ్రీ వేంకట
పార్వతీశ్వరకవుల సీసపద్యం తన ఛందస్సుయొక్క
సంకల్ప దామమని, స్వతంత్రాన్ని నటించింది. యువ
కవి అయిన పతాభిగారి వచనపద్యం కేవలం స్వతం
త్రంగా వుట్టి, అడుగడుగునా అవసరమైన ముగ్గులు
మాత్రం పెట్టుకుంటూ, కవిత్వావధనం మనస్సుకి చెప్పిన
గమనాన్ని స్వతస్థిరంగా కాగితంమీద పెట్టింది.
అయితే పతాభిగారి పద్యంలో గమనపు సాగములు
తో ముకువచ్చి సగర్వంగా కనిపించవు. అడకువగానూ,
అమాయకంగానూ తమ పని తాముచేసి పోయివుంటాయి.

కాని వచనపద్యాలు వ్రాసిన యువకవులంతా ఇల్లా మర్యాదగా ఉడుకునేవారు కాదు. 'నయాగరా' అనే ఒక పుస్తకంలో రామదాసు అనే యువకవి వచనపద్యాన్ని నయాగరాజులపాతలూ వదిపించాడు. ఈ పద్యంపడక మాత్రాబద్ధభండములకు దగ్గరదగ్గరగా పోతూపోతూ చంటచెంటనే విడిపోయి ప్యతంత్రమా గ్గాన్ని సర్పంలా పరుగిడుతుంది.

“చరిత్రలో తిరిగిన మరణపు
తిరగల్లో
వియ్యపుగింజల్లా
వదిగినలిగి
మండిన గుండెల్లో
కండలు ఎర్రని కెండాల్
ఎగిరిన పిలోజున !

బాడుబండికి కట్టిన ఎద్దుల
మెడపట్టెడ
గంటల గణగణలో
నివదించిన కంతారే
నిప్పుల రణకంఠారై
చగిలిన పిలోజున !

* * *

జగత్తు ఒక పోల్టర్ అడుగై
కదనానికి
కదలిం దీరోజున !”

ఇల్లా పోయిపోయి ఇంకా ఏనుంటాడు కవి:

“గట్టరల్లో అట్టడుగున
తోపిల్లిన దీనులార !

మరచక్రం తిప్పితిప్పి
అరిగిన చేతులార !

మిఖర్మజులం అఖండగోదావరిగా
పొంగిం దీరోజున !

పురోగమించిన మీరే
తిరోగమించిన శైలిక !

భవిష్యత్తు మిమ్మల్నే
స్వయంవరం చేస్తున్నది !

మీ మెల్లో పూలమాల వేస్తున్నది !

మీ కళ్యాణానికి రణభసుస్సు
విరిగిం దీరోజున !”

జర్మనీరణభసుస్సు విరిగి కళ్యాణ విజయవల్క్రి వరించిన ముహూర్తాన్ని కవి ఇంత అజేతభారితంగా ఈ వచనపద్యంలో వర్ణింపగలిగాడు. శివభసుస్సు విరిచి శ్రీరాముడు సీతాకళ్యాణానికి సిద్ధుడైనప్పుడు వాల్మీకి కూడా రామాయణంలో ఇంత అజేతం చూపాడో లేదో ! ఈరచన స్వతంత్రంగా కాకుండా కేవలం మాత్రాబద్ధమై వడిచే శ్రీ. శ్రీ. గారి కొన్ని గేయాలలాగా ఒకే కొంతని చేయడానికే వడిచేది. ఇందులో పాదాలు ఆసమానమైనవిగా ఉండవలసి విసిగించవలసినంత విసిగించకుండా వడివగలిగా యహుంటాను. అయితే, ఈ పద్యంలో కవిని ఉద్దిక్తంచేసిన ఆకాభావం భారత దేశవాసులకు సమకాలికంగా వాస్తవికానభవం కాక పోవడంవల్ల, రచనావిధానంలోని ఆర్వాటం అతిశయోక్తిగా గోచరిస్తుంది.

వచనపద్యాలలో కరుణరసం ఎంతటి తస్మయ త్యాన్ని జనింపజేయగలదో చూపించుకు తిలక్ అనే మరొక యువకవి వ్రాసిన ‘ముసలివాడు’ అనే పద్యంలో భాగం ఉదాహరిస్తాను.

“కనుగూడులు వల్ల నయి
పెనుమ్రోధులు చల్ల నయి
కీలుకీలున బాధగా
నాదినాడులు లాగగా
చలిగాలి చూరిలో కచరినటు
చలిచీను మట్టిలో నొలిచినటు
వచ్చినది, మూగినది, ముసినది
ముసలితనము

ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా,
ముసలివాణ్ణి
పైకప్పు వంగిపడు
పొడిల్లువలె నిలిచి
నీతిపోయే చింతచింతల
చూసి, రోసి,
బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా కలచి,
మిథ్యలా కలచి
గతించిన తిరించిన

బ్రతుకులోనికి
చూసి, రోసి
బ్రతుకొక్క ఆరిన వత్తికొడిలా కలచి
మిథ్యలా కలచి
పెదవిసండుల వెగటువపున తిగబట్టి
కర్రవాసుకు పొగిపోయే

మొకటి గూడని

ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా !

ముసలివాణ్ణి !

ఒకనాడు నే ప్రాశస్త్య

సామ్యవాదని

గ్రంథకర్తని

అప్పుడు భవిష్యత్తు రంగురంగుల వల

ఈనాడు గుండెలలో పెరిచే పీడకల,

నేడొక కనులపండుల నిరాశ,

మనమనగ పాగిపోయే

ముసలివాణ్ణి, నాయనలారా

ముసలివాణ్ణి."

ఇట్లు ఈపద్యం పోలుతూ, తూలుతూ, కాలు తిరిగుతున్నా, కర్రపుచ్చుకు పోటుపాటుతో నడిచే ముసలివానిలాగే పాగిపాగి—

"వివరకు, వివరకు, అక్కడికే, అక్కడికే,

అది జీవితపరమపద్యం,

అది నాగరకతగమ్యస్థానం,

అది చరిత్రల సారాంశం,

అక్కడ చీకటి, లోతతుగని చీకటి,

వట్టపుచీకటి, సుడితిరిగే చీకటి,

పాములు బుసబుట్టే చీకటి,

అక్కడికే, అక్కడికే వల్లబోయే

ముసలివాణ్ణి నాయనలారా,

ముసలివాణ్ణి !"

అని ముగిస్తుంది.

ఇంతవరకు వచనంలాంటి పద్యాలు, వచన పద్యాలుకూడా ఆధునిక ఆంధ్రసాహిత్య రంగంలో ఉన్నాయని యాభిప్రాయం కనుక, అట్టి సాహిత్యం యొక్క పార్థకత, పుట్టుపూర్వోత్తరాలూ, వాటి వాటి స్వభావం మొదలైన విషయాలను గురించిన సమాలోచన క్లుప్తంగా చేయడం అవసరం.

తన రచనకి వచనపద్యం అని నామధేయం చేసుకున్న పత్తాభివృద్ధి తన మొదటిపద్యంలోనే "ఇంగ్లీషు భాషాభివృద్ధిలో బందిపోటు" చేస్తానని చాటి చెప్పుకున్నాడు. దీనినిబట్టి ఈ రీతి స్వతంత్రపద్యరచనకి ఆంగ్లసాహిత్యప్రభావం మూలకందమైవుంటుందని మనం ఊహించుకోవడంలో పొరపాటు ఉండదు.

'ఆంగ్ల సాహిత్యంలో, వచన రీతులు' అనే గ్రంథంతో ప్రేమితులైనవర్తగారు "నేటికాలపు

ఆంగ్ల సాహిత్యంలో 'Free Verse'—అంటే స్వతంత్రభంపం చాలావిధంగా ప్రయోగంలో వుంద"ని చెప్పుతున్నాడు. ఆంగ్లంలో ఈ విధానానికి ప్రాతిపదిక బిల్ట్స్, షేక్స్పియర్లు వ్రాసిన Blank Verse లోనూ, అంతకు పూర్వపు Anglo-Saxon సాహిత్యంలోనూ కూడా కనిపిస్తాయని అప్పటి విమర్శకులు చెప్పుతున్నారు.

ఒక ఆంగ్ల విమర్శగ్రంథంలో ఆధునికుల స్వతంత్ర గమనాలని గురించి వివరిస్తూ ఇలా అన్నారు :

"నీరసించిన కవిత్వరచనావిధానాలకి చేతికర్ర తీసేసి తిరిగి స్వతంత్రగమనం అలవరించి పునరుజ్జీవనం కలిగించడానికి ఈవిధమైన ఆధునికరచనాపద్ధతి ఉపకరిస్తుంది. రైమ్, మీటర్ మొదలైన ఛందోనియమాల సాధారణంగా నిర్బంధమైన కవిత్వాన్ని నిలబెట్టేందుకు ఉపకరిస్తూ యన్నమాట నిజమేఅయినా, ఏ నియమమూ లేకుండా ఉత్త భాషా ప్రేక్షకంలో నిండిన రచన—స్వతంత్రరచన అయినా, అస్వతంత్రరచన అయినా సరే—మంచి రచన కావాలదు. స్వతంత్రపద్యాలను పరీక్షించి చూస్తే, వాటి గమనసౌందర్యం ఛందాలకు జాలను కేవలం తిరస్కరించడంమీద ఆధారపడవనీ, ఛందస్సులకు మూలకందమైన మూత్రాలలో విమూలనమైన ప్రస్తారాలను సమ్మేళనం చేయడంవల్ల ఏర్పడుతుందనీ తెలుస్తుంది."

కవిత్వంలో ఈ మార్పు ఆధునికత్వానికి ఒక దిక్పాగా ఏర్పడిపోతోంది. ఆంగ్లకవిత్వంలో నేటికాలపు రచయితలు, ఛందస్సులు బాగా నడువగలవారైనాగాని, ఇట్లాంటి స్వతంత్రభంధోరచన సర్వసాధారణంగా పాగిస్తున్నారు. మన తెలుగుకవిత్వంలో కూడా, ముఖ్యంగా గీతం సంవత్సరం తర్వాత గమనిస్తే, ఇట్టి స్వతంత్రరచన రాసురాసు పరిపాటి అయిపోయింది. ఇవ్వాలి యువకవులూ, నవకవులూ చాలా మట్టుకు ఈ రీతి వచనపద్ధతి స్పష్టిస్తున్నారు. కొత్త కవులలో మన పూర్వపు ఛందస్సులు తరుచుగా వ్రాసేవారు తక్కువ.

సాహితీసమితి తొలిరోజులలో కృత్రాలు, గీతాలు బాగా ప్రయోగించారు. మిగతా తెలుగుభండస్సులు వివిధంగా వినియోగించుకోలేదు. అంతేకాక అనేకవిధాలైన గేయాలు, అంటే మూత్రబద్ధమైన ఛందాలు స్పష్టించారు. ఛందోరహితంగా వ్రాయాలని ఆరోజులలో విమర్శకులు తేడు. తరువాతి తరంకవులు

గణపదమైన ధంబాలని వాడడం తగ్గించారు. మాత్రా పదమైన నడకలలో కేవలం క్రమపదతని వ్రాయడం మాని, అడకలలో అనేకవిధములైన తారుమారులు, తూడక తీసివేతలూ కల్పించుచున్నారు. భావోద్దేశం యొక్క అవసరాన్ని బట్టి మొద్దిగా నడవడం, వేగంగా నడవడంగాని, ఒక నడక చేయవలసిన పని అయిపోగానే మరొక గమనం ఎత్తుకోవడం, అందువల్ల పద్యం పూర్తి అయ్యేసరికి అనేకమాత్రాధంబాల చాయలు తోపించడంగాని, ఇల్లాంటి కీటుకులు చాలారకాలని తమ రచనలలో ప్రతిబింబితమైనవన్నారు. ఇంతకన్నా ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటంటే, వీరి భావయొక్క నుడికారం మాట్లాడుకునే భావయొక్క నుడికారానికి వుచ్చారణకి చేరికగా వుండటం. ఈమార్పులన్నీ - తెలిసీ, తెలియకడానూ కూడా - యువకవుల రచనలలో బోధితకూతున్నాయి. ఏగమనమూ లేని వచన రచనగా దీనిని పరిగణించేందుకు వీలులేదు. ఇందులో ఇంద్రధనుస్సులాగ అనేకరంగులు, అనేకగమనాలు, అనేక ఆలంకారాలు, అనేక ఆలోచనలు, లోతు, వైశాల్యం, ఉద్దేశం మొదలైన గుణాలన్నీ కనిపిస్తాయి.

ఆంగ్లకవిత్వంలో ఈ మార్పులని సమర్థిస్తూ విమర్శకులు ఇల్లా అన్నారు : “సాంఘిక జీవితంయొక్క గమనం మారి, పరిసర పరిస్థితులు అనుకోని విధంగా వేగంగా మారిపోతూ వున్నప్పుడు మన ఆభివ్యక్తతకు ఆధారమైన భావలోనూ, రచనావిధానంలోనూ కూడా నూతనమైన పరివర్తన కలుగుతుంది.”

ఆధునికయుగంలో సామాన్య ప్రధానగుణం, మనం మార్పులకి వశం అవుతూవున్నాం. మనం మార్పులని ఆభిలషించి ఆహ్వానిస్తూకూడావున్నాం. ఒక క్రొత్తవిషయం తెలియగానే ఒక పాఠవిశ్వాసం వొడిచి పెడుతున్నాం. క్రొత్తపరిసరాలూ, క్రొత్తఅనుభవాలూ ఏర్పడగానే పాఠమటలూ, పాఠధండాలూ వాటిని వ్యక్తపరచడానికి చాలనట్లు తెలుసుకుంటాము. సంఘ జీవితంలో క్రొత్తనిర్మాణవిధానం అక్షేపించి, అంగీకరించినట్లే కవిత్వరచనలోకూడా కవులు క్రొత్తగమనాలకోసం అక్షేపించి, వాటి ప్రయోజనాలని ప్రయోగించారా దిజువుచేస్తున్నారు.

పతనమైన ఆంధ్రసాహిత్యభేరునిని ఆదర్శ ప్రాయం చేయాలని ఆధునికులలో మొదటితరంలోని కవులు ప్రయత్నించి అభిరుచిని, అనుభూతిని ఒక స్వప్నలోకంలోకి తీసుకుపోయారు. ఆంగ్ల సాహిత్యం లోనూ మొదటి ప్రపంచయుద్ధానికి క్రితం ఇల్లాగే పరి

గింది. అప్పటి కవులు ఆదర్శప్రాయమైన ఒక దంత పార్వ్యగ్రాన్ని కవితని బంధించారని నేటి ఆంగ్లవిమర్శకులు వర్తిస్తారు. ఇప్పటి తెలుగుయువకవులు మనలోని బాహు స్వప్నానుభూతిని భూతలానికి దింపాలని యత్నిస్తున్నారు. కవిత్వాన్ని గగనలోకంలో కాకుండా వాస్తవమైన ప్రజాజీవితంలోనూ, ప్రజల హృదయా వేళాలలోనూ, నదీనీళ్ళలోనూ, రాజకీయసాంఘిక పరిసరాలలోనూ దర్శించేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇప్పుడు ప్రజానీకంయొక్క జీవితం ఎక్కువ ప్రలుద్దమై వెలకునగా ఉంది. ప్రబుద్ధజీవితంయొక్క మెలకువలన్నీ కవిత్వరచనలో ప్రతిబింబించాలంటే మన కావ్యసాహిత్యంలో ప్రచారంలో వున్న అయిదారు ధందములూ సరిపోవడం లేదు. మైగా అవి ఆరకడమూ లేదు. అందువల్ల స్వతంత్రించి, విషయభావాలకు అనుగుణమైన క్రొత్తగమనాలు కనిపెట్టుకు, నవకవులు సంపూర్ణవ్యక్తతకు మాట్లాడు నిర్మించుకుంటున్నారు.

ఇది సామాన్యప్రజలకు కవిత్వాన్ని చేరువచేసే మార్గమేకాకుండా, నూతన ధౌదోరీతులు సృష్టికావడానికికూడా ఈ ప్రయత్నాలన్నీ సహకరిస్తాయి. ప్రతి నవకవి వ్రాసే వచనపద్యంలోనూ కొన్నికొన్ని నూతనధౌదోగమనాలయొక్క లీజాలు ఇమిడివున్నాయని వానమృతం. ఈ నూతనధందములకోసం జరిగే అజ్ఞాతాశ్చేషణ ఆయారచయితల రచనలలోనే ప్రతిబింబిస్తూవుంది. శ్రీ పద్మరాజుగారు ‘చీకటి’ విసురించి వ్రాసిన వచన పద్యంలో -

“జీవితానికి నితకమన్న భోవం
రూపొందిన ఏకైకారావం
ఆ గుప్తధంధమే—
వ్రాయని పద్యయందుది
వాణ్యుతిలో” అన్నారు.

ఆ ‘వ్రాయనిపద్యాన్ని’ వారు వ్రాయడానికి పూనుకునేటప్పటికి ఈ వచనపద్యం పుట్టింది. ఇది చారికవిహృదయంయొక్క ఆభివ్యక్తతకి ఒక సాహసంగా ఉపకరించింది.

‘తిలక్’ అన్నారు ఒక వచనపద్యంలో—
“నాఅత్తురాలు కన్నీటిజడులలోతడిసిన
దయాపారావతాలు.
నాఅత్తురాలు ప్రజాశక్తి వహించే
విజయ విరావతాలు.
నాఅత్తురాలు వెన్నెలలో ఆడుకునే
ఆందమైన ఆదమ్మిలు.”

వీరి వచన వచనపద్యం అయినా, వీరి ఆశ్చర్యాల పాండిత్యంలో దయారసమూ, విజయోత్సాహం, అందం సమ్మిళితమైనా యేదీ ధీమాతో పలుకుతున్నా దీక్షవి.

శ్రీ శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు 'మహాకవి ఆశ్చర్య' అని ఒక వచనవచన చేశారు. ఆ రచనలో ఇమిడిన భావచైత్రివల్ల, శైలిచైత్రివల్ల అది పద్యం లాంటి వచనం అయిపోయింది. దానినికూడా నేను వచనపద్యమని పిలుస్తాను. ఆ రచనలో చివరని వారు నేను ఇంతవరకు చెపుతున్న సమర్థవల నన్నిటిని శ్రోదీ కరించి కవిత్వభావనా చెప్పేవారు. చూడండి :

".....ధందస్సు (గాయత్రిపాక్షిగా చెబు తున్నాను) ఎటు తిరిగితే అటే ఒకనగుంది. విధా నంగా వికారం. మాత్రలు మిగడం నాకు చేతకాదు. అల్లిక రంగవల్లి. అంకెలు మన సుకెట్లు. అడగవయ్యా, ఆర్థికశాస్త్రపండితుణ్ణి. పర్యటం పండి బద్దలవుతోంది. లావా.....దేవీ.....

అన్నీటిలో అందా వుంది. అర్థంవుంది. కాన లవనన్ని ఉపమానాలకి అక్కరలేనన్నీ ఉప మేయాలు. ఎక్కడో పోలిక దొరుకుతుంది. ఎక్కడో చేతులు కలుస్తాయి. స్నేహం చేపడుతుంది. ఇంద్రనీలమణు లను కదగించి ఎవరో సముద్రాన్ని సృష్టించారన్నారే, ఆమాట యజ్ఞపుచ్చెయ్యగలవా? కార్మిక ఘర్షణకోర ట్టెరతాలో కడలికి రూపం కలిగిందని నే నంటేనా కోపం. అవో దృక్పథ.. అవోచిత్రకృత్తి. అస్థితిలో అన్నీ తుమిస్తావు. అన్నీ రుచిస్తాయి.

దృక్కోణం.

స్వప్నాలను కోస్తున్నాడు శస్త్రచైద్యుడు...
...లలో, మేఘాలలో,.....యలలో, లోయలలో

ఉన్నవి ఉంటాయి. పోయినవి పోతాయి. నీ కంఠమే బాధ ? కా.....ధ.....కా...అబ్బా...కా...

కా...కా...కా...కాం... కాం...కాం... కాంబు !"

ఈ శ్రీ. శ్రీ. గారి వచనంలో 'వేటి ప్రపంచంలోని ప్రపవవేదన, వేటి కవిత్వరీతులలోని ప్రపవవేదన, స్వస్థమకరణంతో సహా బాంబుగా బద్దలయింది. ఈ వచనం వచనపద్యమవుతారానికి ఒక అంచు. మాతన ధందోనిర్మాణానికి ఒక ప్రాతిపదిక. నభకవుల స్వతంత్రస్వప్నాలే, స్వతంత్రధృతాలే జటిలమైన భావనా చెప్పే పుష్టమైన ఒక సమర్థన.

పతాళిగారి 'ఫిడేలురాగాల'నే వచనపద్య సంపుటానికి శ్రీ. శ్రీ. గారు వ్రాసిన పరిచయవాక్యా లలో ఈ అభిప్రాయాలే మామూలు వచనంలో విమర్శ మడుగా మాట్లాడుతూ చెప్పారు. ఆ ముక్కలతో ముగిస్తాను : "ధందస్సుల చందకాసనానికికూడా కాలం చెల్లిపోయింది. కవిబౌద్ధయంలోని రాగాలాపన ఎట్టి తీగలుగాపాగితే అదే గీతానికి ఆకారం నిర్ణయించాలి. లయగ్రాహిలో వసంతవర్ణన, మహాస్థగ్ధరలో యుద్ధ గీతం ఒకప్పుడు బాగానే నడిచాయి. నవకవికి అను కరణ అసహ్యం. శ్రాత్తరీతులు శ్రాత్తరూపంలో సాక్షాత్కరించాలి."

ఈ శ్రాత్తరూపమే ప్రస్తుతం మనం ఉడపా రించిన వచనపద్యవిధానం అని నానువది.

[ఇటీవల మద్రాసు రేడియో కేంద్రమున పోస గిన ప్రసంగమునకు విభురీకరణము.—మ. వి. రా.]

— సంక్రాంతి —

= శ్రీ తుమ్మలపల్లి సత్యనారాయణమూర్తి =

తొలికొండ నదిగో నదుప్రభల్ జమ్మెనోయ్
కులుకు తెడి పలుగాకి చీకటులు చెడ రెనోయ్,
పలువలువ జరునప్పు, తొలుకాడు జవ్వనులు
పొలమేగ యిలువదలి చనుచుండి ర దెగనుము
పల్లెసొగసుల గందువా !

సంక్రాంతి

నవ్యశోభల గాంతువా !

ఖంగారుచిందులతో ఛంగుఛంగున యెగురు
నందివాహన మదిగో కందోయికిం దోచె
సింగార మొలికించు మందారపూలతో
బంతిపూదండతో, బొంతరటిపండ్లతో
హారతులు పైకెత్తెనోయ్

సంక్రాంతి

పల్లెపడుచును చూడనోయ్.

కాశల్య మెలయించి, రంగనల్లియ లల్లి
కమ్మతేనెల జమ్మ పూగుత్తులం దెచ్చి,
గొల్పిళ్ళపై గ్రుచ్చి, గొంతు నవరించుచుకా
కలకంకజనితహా, కోమలశృతులతో

గొబ్బెమ్మ నర్పింతురోయ్,

సంక్రాంతి

ప్రాద్దు లేటు మరువగలనోయ్.

బంగారురాసులతో రంగారుచేలగని,
అందాల గుళ్ళపే రందింతు నతి కంచు,
పందేరములతోడి విందులే గూర్తునని,
శృంగార మాసంద మెదనింపె కర్నకుడు.

యీసుఖం బెట కందునోయ్

సంక్రాంతి

పల్లెపట్టుల నుడునోయ్.

పాడిపంటలతోడ, పసిడికాన్కలతోడ
ఆడుపడుచుల బిలచి, అల్లుళ్ల మురుపెంచి,
పడుచు లేచుచు దిరుగు పసిపాప నొడినెత్తి,
కనుపండు వొనట్లు, గడవనా పండువుల
కడగండ్ల మరుపుగ నెనోయ్

సంక్రాంతి

తొలిప్రాద్దు వినుతించెనోయ్.

సుఖమైన పొగ లెగయు నగరుధూపాలతో
మమకార మొదవించు మంచిగంధాలతో
యీనాభ్యు మానాభ్యు సౌఖ్యముల నంపదల్
భోగభాగ్యాలతో తులతూగుచుండునోయ్,
కలతవడు మనసె లేదోయ్,

సంక్రాంతి

కలిమిలేములు చూడదోయ్.

తన తాకిడికి యొడలు పులకలిడ చలిగాలి
వెనుపెట వదలకయె, చనుదేర పయనమై
నడయాట నుడికార మెడలించు చిరుతలతో
నసిచెడని పొరకాయ తంబురా మీటుచును,

సాతాని యరుదెంచెనోయ్

సంక్రాంతి

మేలుకొలుపులు పాడెనోయ్.

శిశిరార్ద్రనిశలందు చివురొందు సౌఖ్యమును
తుహినాంశుకిరణాల తొలుకాడుకాంతియును
పండువుల మెండొచ్చు నిండు సౌభాగ్యమును
యలదోట విహరించు నెలదేటి స్వేచ్ఛలును
మీకునై నెలయించునోయ్

సంక్రాంతి

నవ్యాబ్ధి మొదటిగుర్రోయ్.

సేలందొమ్మి కేసులు

= శ్రీ దిగవల్లి వెంకటశివరావు =

౧౮౮౨ వ సంవత్సరము ఆగష్టు ౧౫-౧౬ తేదీలలో సేలములో జరిగిన దొమ్మిసందర్శములో మాజీకృష్ణం ముదలియారుకు, ఇంకను మరికొందరును హత్యచేసి, ఇండ్లు తగులబెట్టిన శేరమనకు మద్దతుచేయుటకు కుట్ర చేసి రను అనుమానముపైన మేజిస్ట్రేటుసంతకముతో బారీచేయబడిన వారంటులునుబట్టి ఆ రెండు చేయబడి టైదులోనుంచబడిరి. తమ్ము పెండకు పట్టుకొనికొ వివరములు తెలుపవలసినదని వారడిగినను తెలుపలేదు. చెలసాలలో వారి గౌరవమునుబట్టి వారి కొసగవలసిన సౌకర్యములను తెలు ధికారులు వారి కొసగలేదు. వారిని బావీనుపైన విడుదలచేయవలసిన దని కోరినను విడువలేదు.

ఆ సందర్శములో ఆగష్టు ౩౦ వ తేదీన ౮ మందిరి, ౩౧ వ తేదీన ఒకరిని ఆగష్టుచేసిరి. చినకైలాస గొండనును ౩ వ సెప్టెంబరు తేదీన ఆరెట్టుచేసిరి. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దొమ్మిని జరిగించుటకు పీరు కుట్రచేసినట్లు అనుమానించుటకు బలత తరమైన కారణములు తనకు చూపబడినట్లు జిల్లా మేజిస్ట్రేటు ౩౦ వ తేదీన న్యదస్తూరీతో వ్రాసివాడు. అయితే ముద్దాయిలను ఆరెట్టుచేసి తెచ్చినప్పుడు ఫిర్యాదినిగాని, మరి యెవ్వరినిగాని మేజిస్ట్రేటు విచారించలేదు. ఈ సంగతులు హైకోర్టువారికి మనవిచేసినను వారు బావీనుపైన విడుదలచేయలేదు.

ఈ కేసులవిషయమై సేలములోను, సేలముజిల్లాలోను ప్రజలందరు చెప్పుకొనుచు గొప్ప ప్రయరణము జరిగియున్నందున అక్కడ విచారణ జరిగినయెడల

తమకు నిష్పక్షపాతమైన న్యాయము జరగ దనియు, ఈ కేసుల నింకొక జిల్లాకు మార్చవలసినదనియు ముద్దాయిలు హైకోర్టువారిని వేడుకొనిరి. గాని శేరము జరిగినచోటనే కేసులు విచారించుట యుచితమనియు, సాక్షులను ఇతరచోటులకు హాజరపరచుట కష్టమనియు చెప్పి హైకోర్టువారు ముద్దాయిలకోరికను నిరాకరించిరి.

ఈ సంగతులు ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించు హైకోర్టున్యాయస్థానతీర్పులలో ౬ వ సంపుటములో ౬౩ వ పుటలో గల మాజీకృష్ణంమొదలినగృహాల క్రిమినలు రివిజనుకేసులో ప్రచురింపబడినది. ఈ తీర్పు ౧౮౮౨ వ సెప్టెంబరు ౮ వ తేదీన చేయబడినది.

పొన్నసామిజిట్టిని, మరికొందరిని హైసందర్శములోనే ఆగష్టు ౩౧-వ తేదీనను, సెప్టెంబరు ౮, ౧౩ తేదీలలోను ఆరెట్టుచేసి జిల్లా మేజిస్ట్రేటుపెనుటకు హాజరు పరుపగా ఆయన ఎట్టిసాక్ష్యమును తీసుకొనకయే వారి నందరిని టైదులో నుంచెను. బావీనుపైన విడుదలకు నిరాకరించివాడు. దీనిని గురించి వారు హైకోర్టుకు క్రిమినలురివిజనుపిటికకు దాఖలుచేయగా ఆది ౧౮౮౨ సెప్టెంబరు ౨౨-వ తేదీన విచారణకు వచ్చెను. అప్పటికే ఈ కేసుల విచారణకు స్పెషల్ మేజిస్ట్రేటు నియమింపబడి విచారిణ ప్రారంభించియున్నందున వారిని బావీనుమీద విడుదలచేయుటకు నిరాకరించిరి. ఈ కేసు ఇండియన్ లారిపోర్టు ౬-వ సంఖ్య మద్రాసుసంపుటములో ౬౮-వ పుటలో ప్రకటింపబడినది.

౧౮౮౨-వ సం. ఆగష్టు ౧౬-వ తేదీన సేలందగ్గర పెవ్వయిపేటలోని ముఠును తగులబెట్టిన శేరము

నకు నుద్దేశించి రను శరణునకు నుండరంపెట్టి, పామ్మ పామిపెట్టి మొదలైన గెరిమందిరి సేలంకల్లా అడిమనర సెమన్సుజ్జి కారాగారవాస, ద్విపాంతరవాసశీలు విధించివాడు. సెమన్సుజ్జిగారి తీర్పుమైన ముద్దాయాలు మద్రాసుపాకోర్టువారికి అప్పీలుచేసికొనిరి. గాని ఆ కోర్టువారుకూడా శిక్షలను భాయపరచిరి.

ఈకేసు సంఘటన లన్నియు సెమన్సుజ్జిగారి తీర్పులో చక్కగా వివరింపబడినవి.

౧౮౮౨ ఆగష్టు ౧౬-వ తేదీన జరిగిన దొంగిల యొక్క నిజస్వభావమును గ్రహించుటకు ఈ మగిదు చరిత్రను తెలిసికొనట అవసరము.

సేలముదగ్గర పెవ్యయిపేటలోని మహమ్మదీయులు ౧౮౭౫-వ సం. మేమేలలో ఒక మగిదు కట్టుకొనుటకు కలెక్టరుఅనజ్జను కోరిరి. అప్పు డిక్కడి హిందువులు ఇది వల్లకాదనిరి. అంతట అప్పటి కలెక్టరు లాంగ్లే దొరగారు అనజ్జరిమ్మటకు ౧౮౭౬లో నిరాకరించిరి. ఈవిషయమై మహమ్మదీయులు ౧౮౭౮లో మరల వర భాస్తుపెట్టుకొనిరి. అంతట హిందువులుకూడా ఒక ఎదురుబడిఅర్జీని దాఖలుచేసిరి. హిందువుల ఊరేగింపు లకుగాని, ఇతర యూరేగింపులకుగాని మహమ్మ దీయులు అధ్యంతరములుపెట్టుకుండు పద్ధతికి లోబడి మగిదుకట్టుకొనుటకు మహమ్మదీయుల కంజ్జ నిమ్మ టకు లాంగ్లేగారు నిశ్చయించి ఆప్రకారము ౧౮౭౮-వ సం. జూలై ౧౭-వ తేదీన ఉత్తర్యులు బారీచేసిరి.

౧౮౭౯-వ సం. మే ౯-వ తేదీన మద్రాసుప్రభు త్వమువారు బారీచేసిన జీ. ఓ. ఉత్తర్యులప్రకారము తురకల మగిదుదగ్గరనుండి హిందువుల ఊరేగింపులు, ఇతరయూరేగింపులు పోవునప్పుడు మేళతాళములక, బాబాలను ఆపుచేయువలెననికూడా లాంగ్లేగారు ఉత్తర్య చేసిరి. పూర్వము మహమ్మదీయులు మగిదుకట్టుకొను టకు అనజ్జ కోరినప్పుడు, ఆప్రదేశమున నొక వారధి (Cause-way) కట్టుట క్రాఫల మనపరమగునని అనజ్జ నివ్వలేదనియు, ఇప్పు డావారధి యింకొకచోట కట్ట బడినందున ఆ స్థల మనపరములేదనియు, మహమ్మ దీయులు లేకు మగిదును నిర్మించుకొనుటకు కావలసిన

సామానంతయు సిద్ధముచేసికొనిరనియు, మూడేండ్ల నుండి ఆస్థలముదగ్గరనే ఇంకొక చిన్నకట్టవములో లేకు ప్రార్థనలు జరుపుకొనుచున్నారనియు, మునిసిపలకమిష నర్లను, ఇతరులను తా వాలోచించితివనియు, మహమ్మ దీయులకోరిక న్యాయమైనదే యని తా నభిప్రాయపడు చున్నాననియు, హిందువులు కేవలము కక్షకొరకే అధ్యంతరపెట్టుచున్నట్లు లేనకు తోచుచున్నదనియు చెప్పి కలెక్టరుగారు హిందువుల అర్జీని ప్రోసేపుచ్చివాడు.

మగిదునిర్మాణమువిషయములో హిందువులయూకే పణలు కేవలము నిరాధారములేనా యను సంఘటిని కొంచెము చూడడు. మహమ్మదీయులు లేకు మగిదును కట్టుకొనుటకు నిర్దేశించిన స్థలము నదియొడ్డున గల ఒక ఎత్తైన ప్రదేశము. అది చాలా ప్రాముఖ్యమైనది. ఉత్తరమునుండి యొక రోడ్డును, పడమటినుండి రెండు రోడ్లును వచ్చి ఆక్కడ కలియును (Converge). ఆక్కడనుండి యింకొక బాట ఏటవాలుగా పోయినది. మీదివంతెనపైకి పోవును. అందువల్ల ఆక్కడ మగిదు కట్టినయెడల హిందువుల యూరేగింపు లన్నియు పోవు రెండురోడ్లును దానికి రెండుప్రక్కలను చుట్టుకొని యుండును. ఆప్రదేశమునకు తూర్పున ఒక బీటిథూమ (Waste) ఉన్నది. దానిలో పాడుపడిన దేవాలయ మొకటి యున్నది. దాని దగ్గర నొక చిన్న విఘ్నేశ్వ రాలయముకూడా ఉన్నది. దాని దగ్గరనుండియే నదిలోని స్నానస్థుటమునకు పోవు మెల్లు కలవు. అందువలన ఆక్కడ మగిదు కట్టుటకు హిందువుల కిష్టము లేక పోవుటకు కారణము కేవలము ఆస్థమతముపట్ల అసహ నమునాత్రమే గాక లేమకు ఇబ్బంది కలుగు నను కార ణముకూడ లేకపోలేదు.

ఈ కేసులో సాక్షిసాధనములలో నొకటిగా ప్రదర్శింపబడిన భాక్కుదొర వ్రాసిన మెమోరాండము వలన కొన్ని విశేషములు తెలియుచున్నవి. దీనిలోని ఇతర దేవాలయములలోని దేవతలను ఊరేగించునప్పు డెల్ల మైనచెప్పిన రోడ్డుప్రక్కనున్న భాగీస్థలములోని విఘ్నేశ్వరాలయముదగ్గర క్షేత్రతాళములు నృత్యముతో కొలుపు జరిగితీరవలయు నను ఆచార మొకటి చిరకాలానుగతముగా నున్నది. ఆయితే సేలములో ఊరేగి

పుల విషయమై హైకోర్టుకు పోయి, మద్రాసు హైకోర్టు తీర్పుల రెండవ సంపుటము ౧౮౦౪ వ పుటలో ప్రచురణముకాబడిన కేసుసందర్భములో ఈ ఆచారముసంగతి చర్చకు వచ్చియుండలేదు. ముఖిదుకు తూర్పున గల కోడ్లమీదుగా పోవు హక్కునుగురించి మాత్రమే వాదన జరిగినది. బహుశా ఈ ఆచారము కొంతకాలము నుండి సరిగా ఆచరణలో లేకుండియుండి ౧౮౦౧ వ సం. డిసెంబరులో హిందువులు దీనిని మఱల ఉద్ధరించుటకు ప్రయత్నించియుండు రని యూహించవచ్చును.

హిందువుల యూరేగింపులు ఈ క్రొత్తమసీరు దగ్గరనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములను ఆపివేయవలెనని జిల్లామేజిస్ట్రేటు (కలెక్టరు) చేసిన యుక్తరపు సత్కాశ్రీయమైనది కాదని తలచి ఈ కేసులోని ముద్దాయి యైన సుందరముపెట్టిగారున, సెవ్వయిపేటలోని మరి కొందరు హిందూప్రముఖులను నేలముజిల్లా మనసలు కోర్టులో ౧౮౭౮ వ సంవత్సరపు అంశ ౪ నెంబరు వ్యాజ్యమును వాఖలుచేసిరి.

అప్పుడు జిల్లామునసలుగా రోక బ్రాహ్మణుడు, హిందువు లిరరప్రదేశములలో నెంత స్వేచ్ఛగా మారే గింపులు చేసికొందురో ముఖిదుప్రక్కనుండి కూడా అంత స్వేచ్ఛగాను ఊరేగింపులు చేసికొనవచ్చునని ఆయన ౧౮౭౯ వ సం. మార్చి ౩౧ వ తేదీన తీర్మానించిరి. మహమ్మదీయు లీ తీర్పుపైన జిల్లాకోర్టులో అప్పీలుచేసిరి. జిల్లాజడ్జియైన హుస్సేన్ నవాజ్ గవర్నరు మెంటువారి ౧౮౭౮ వ సం. మే ౯ వ తేదీ ది. ౬, ననుసరించి జిల్లామునసలుగారి తీర్పును ౧౮౭౯ వ సం. జూలై ౨౮ వ తేదీన రద్దుచేసి హిందువుల దావాను కొట్టివేసిరి. అంతట హిందువులు హైకోర్టులో సెకండ్ అప్పీలు వాఖలుచేయగా నది ౧౮౮౦ వ సం. అక్టోబరు ౧౧ వ తేదీన విచారణకాపడి జిల్లాజడ్జిగారి తీర్పును రద్దుచేయుచు వ్యాయస్మత్మకమైన (Lawful) సమయములందెల్ల ఇతర ప్రజలనుగాని దైవారాధనమును గాని మతసంబంధమైన కర్మలనుగాని చేసికొనువారి కొంతి ధంగము కలిగింపకుండ వ్యాయస్మత్మకమైన విధముగా ఊరేగింపులు చేసికొనుటకు హిందువులు అర్హులే యని హైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. ఇది యొక

విధమైన తుదితగవుగా తీర్మానమైనది. హిందువుల యొక్క అసలు అక్షేపణ నిది సుందరము. తమ యూరేగింపుహక్కున కీ క్రొత్తమసీరు అవ్యాయముగా నాటంకము కలిగించుచున్నదనియు, పురాతనమైన మసీదుకు చూపవలసిన మర్యాదల నిలువంటి క్రొత్త మసీదు హిందుల కర్మత లేదనియు హిందువుల అసలు వాదము, ఇది తీర్మానింపబడలేదు.

౧౮౮౧ వ సం. మార్చి ౧౫-౧౬ తేదీలలో మరీయమ్మ కొలుపుల యూరేగింపు మసీదు ప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు తమకు తగిన బందోబస్తు నివ్వవలసినదని సుందరముపెట్టిగారును, సెవ్వయిపేటలోని ఇతర హిందూప్రముఖులను (మార్చి ౯ వ తేదీన) అర్జీ దాఖలుచేయగా నది అసిస్టెంటుమేజిస్ట్రేటు ఆయన ముల్లాబీగారి దగ్గర విచారణకు వచ్చినది. అంతట ఆయన సుందరంపెట్టిగారిని, మరీయమ్మగారి ధర్మకర్తను, ఒక మహమ్మదీయప్రముఖుని విచారించి వాడు. ఈ మసీదులో సర్వకాలసర్వాస్థలయందును దైవప్రార్థనము జరుగుచుండునని ఆ మహమ్మదీయుడు పాత్యయిచెప్పివాడు. అంతట ముల్లాబీగారు మార్చి ౧౩ వ తేదీన ఉత్తీర్ణము జారీచేసిరి. మసీదులో ఎప్పుడు ప్రార్థన జరుగునో చెప్పటకు నిలులేడుకనుకను, కాంతికి ధంగము కలుగునుగనుకను దానిప్రక్కనుండి పోవునప్పుడు మేళతాళములు వాయింపకుండదని తన యుక్తరపులో వ్రాసెను. కానిని పురస్కరించుకొని ౧౩ మంది హిందువులను, ౧౩ మంది మహమ్మదీయులను కాంతికి ధంగము కలుగకుండా పూచీకత్తుల నిర్దేశవలసినదని కోరెను. అంతట హిందువులు తమ యూరేగింపును మానుకొనిరి. ఈ మేజిస్ట్రేటుఉక్తరమైన ఒక హిందువుడు హైకోర్టులో క్రిమినలరివిజన్ పిటిషను వాఖలుచేసెను. అది విచారణకు వచ్చునప్పటికే ఊరేగింపుల కాలము గడచిపోయినందున హైకోర్టువారు ఆ పిటిషనును పరిహరించిరి. అయితే లోగడ ముఖిదు దావాలో హైకోర్టువారు చేసిన తీర్మానముప్రకారము మహమ్మదీయులకు ఒక నిర్దిష్టమైన ప్రార్థనకాలము లేని యెడల ఆట్టికాలములను వారు నిర్ణయించుకొనవలెననియు, వారట్లు నిర్ణయించుకొననంత మాత్రము

హైకోర్టు తీర్పు నిర్ణయముగాకుండా మాడవలెననియు హైకోర్టువారు ౧౮౮౧-వ సం. జూలై ౧౧-వ తేదీన ఆ తీర్పులో చూపించిరి. అయితే ఈ తీర్పు సేలం జిల్లా మేజిస్ట్రేటు స్టేషన్లుగారికి పెట్టెంబరు ౭-వ తేదీవరకు చేరలేదు. అంతట ఆయన ౧౮౮౧ వసంబరులో మహమ్మదీయులకు తమ ప్రార్థనసమయములను నిర్ణయించుకొనవలసిన దని కోరిరిగాని వారు సమాధానము చెప్పలేదు. అంతట అతడే యొక ప్రజాధికను తయారుచేసి కొన్ని కాలములలో హిందువులు మశీదుప్రక్కనుండి మేళ తాళములతో పోవచ్చునని నిర్ణయించినాడు.

౧౮౮౧-వ సం. డిశంబరులో సేలముగ్రామములో జరిగిన భద్రకాళికొలుపు మొదటిదినము ఊరే గొఱుటుక్కినము, స్టేషన్లుగారు దగ్గరనుండగానే, మశీదు ప్రక్కనుండి మేళతాళములతో ఎట్టి యాటంకమును లేకుండా పోయినది. మూడవ దినమున సుందరము పెట్టి గారు హైకోర్టు వదలి మశీదుమార్పుప్రక్కనున్న ఒక తూము (Culvert) దగ్గరనుండి అడ్డముగా పోవుటకు ప్రయత్నించగా పోలీసువారు ఆటంకపరచినారు. అంతట నాలుగవ దినమునాటి యూరేగింపు ఆగిపోయినది. తొని అయిదవదినమునాటి యూరేగింపు సక్రమముగనే జరిగినది. ఇట్లు హిందువులు మశీదుప్రక్కనుండి ఊరేగింపుచేయు హక్కును చాలా నయప్రయాసలకు లోనై కోర్టువారు పొందగలిగిరి. ఈ తగవులలో మహమ్మదీయులు ఓడిపోయిరి.

హిందువులకు కలిగిన విజయమువలన వారు చాలా ఉత్సాహమును తెంది తమ యూరేగింపుల నింకను చైభవముగా జరుపుకొనవలసి మశీదుప్రక్క రోడ్డుదగ్గరనున్న తూమును పెద్దదిగా చేసి రోడ్డును వికాసముచేయుటకు ప్రయత్నించిరి. వారి యదృష్టవశమున అప్పుడు సేలము మనిసిపలుకమిషనరలుగా ఎన్నుకొనబడినవారు హిందూసంఘముయొక్క వేములారములను, అభిప్రాయములను మన్నించుటకు కృతనిశ్చయమైనవారై యుండిరి.

ఇట్టి స్థితిలో ౧౮౮౨ వ సంవత్సరము తామసేల ౧ వ తేదీన చెన్నపట్టణప్రభుత్వమువారి క్రొత్త

డి. ఓ. ఉత్తర వొకటి వచ్చినది. బహుశా మెన్షన్దోరగారి తిరువారి చర్చల క్షేముత్తరవే కారణమైయుండును. సేలముపట్టణమున కాంతిభద్రతలను స్థాపించుట కొరకు ఆదనపుపోలీసులను సమకూర్చిన స్టేషన్లుగారి చర్యలను ప్రభుత్వమువారు ఖండించిరి. సామాన్యప్రజల అల్లరులను (Civil Tumult) ఆ గుంటకు తమ పోలీసు పిబ్బంది చాలనే చాలదనియు, అల్లరులు కలుగునని తోచినప్పుడు పిలిచుపాకులను చలాయించుటనే నిషేధించు విషయముతో సాధ్యమైనంత వివేచనతో, జాగ్రత్తను ఉపయోగించవలసినదనియు ప్రభుత్వమువారు హెచ్చరించిరి.

న్యాయమును పరిపాలించు విషయములలో హైకోర్టువారిచ్చిన తీర్పున, దానిని అనులుజరుపుటలో నుపేక్షభావమును నూచించు ప్రభుత్వమువారి యుత్తరవును ఒకదానికొకటి విరధ్యముగా నున్నట్లు భారతీయప్రజాసామాన్యములలోని సామాన్యకృతులకు ఊచుటలో నాశ్చర్య మేమున్నది?

౧౮౮౨ వ సంవత్సరము జూలై నెలలో మారియమ్మ ఉత్సరములు జరుగును. ఆ సమయములోనే ఆ సంవత్సరము రంజాన్ పండుగ వచ్చెను. ఆ పండుగములో మహమ్మదీయులు తమ మశీదులో నిరంతరాయముగా ప్రార్థనలు జరుపుచుండుననియు, హిందువులు రంజంతరగతి మేజిస్ట్రేటుదగ్గరకు వెళ్లి తమ మారియమ్మయ్యుత్సరములలో మేళతాళములతో మశీదు ప్రక్కనున్న కన్నాదుర్గిలోనుండి యూరేగింపులు పీడికొనిపోవుట కష్టము పొందివారనియు, అట్లు చేసినయెడల కాంతి భంగము కలుగగలవనియు, మహమ్మదీయులు గ్రామాంతరమున నుత్సాహం నున్న జిల్లా మేజిస్ట్రేటుకు జూలై ౨౦-వ తేదీన అర్జీపంపుకొనిరి. అంతట జూలై ౨౧ వ తేదీనుండి ఆగస్టు ౩ వ తేదీవరకు హిందువులు మశీదుదగ్గర మేళతాళములతో ఊరేగింపులు జరుపరాదని జిల్లామేజిస్ట్రేటు హిందువులను విచారించకుండా వారి పకోక్షముననే ఉత్తర్యచేసినాడు. అంతేగాని అటువంటి పరిస్థితులలో తాను సేలమునకు వచ్చినయెడల యుక్తమని తలంపలేదు.

స్తోమ్యుగారి హయామలో నేలములోని హిందువుల ఇంట్లలో జననమును కుర్రకార్యముల సంవత్సరములో కూడా కొన్ని నిర్దిష్టసమయములందు ముగియవలసివచ్చుచుండిరి. స్తోమ్యుగారి తరువాత వచ్చిన జిల్లా మేజిస్ట్రేటు కాలములో నటువంటి యూరేగింపులు రెండు నిషేధించుట తా వెరసను నని ముగ్గులీగారు సాక్ష్యమిచ్చినారు.

౧౮౮౭-వ సం. జూలై ౨౮-వ తేదీన అటువంటి యూరేగింపు ఒకటి ఆగ్నేయవంధి పోవుచువలన వక్కడ కొమ్మి జరిగెను.

కొంతమంది చాకలివాండ్లు తమ కులములో నొకడు మరణింపగా నా కనమును మేళతాళములతో ఊరేగించుచు అప్పు వెట్టివీధిమండి నదిదగ్గరకు తీసికొని పోవుచుండగా నలుచదిమంది మహమ్మదీయులు వారిపైన బడి దౌర్జన్యము చేసిరి. అంతట నదిదగ్గర పెవ్వయి పేటవైపునను, గోగ్గజైపునను రెండువేలమంది జనము ప్రోగ్గనట్లు జాన్మముగాను సాక్ష్యములు చెప్పినారు. అప్పుడు హిందుమహమ్మదీయుల కొట్లాట జరిగినది. చాలా రక్తపాతమైనది. గాయపడి ఆసువుత్రకి వచ్చిన వారిలో హిందువులును, మహమ్మదీయులును సమానముగానే యున్నారని జిల్లా సీనియర్ జడ్జముగారి సాక్ష్యములో నన్నది. జూలై ౨౯, ౩౦-వ తేదీలలో కూడా అల్లరి సాగినది. ఆయుధములతో మిలిటరీదళము వచ్చినందువల్ల కొట్లాట ఆగింది. అప్పుడు దౌర్జన్యమును ప్రారంభించినది మహమ్మదీయులేయనియు, హిందువులు తిరుగబడి దానికి ప్రతికీయ జరిగించినదియు ఆగష్టుకొట్లాట కేసులను విచారించిన పెవ్వయిజడ్జిగా రఫి ప్రాయపడిరి. అంతేకాదు; ఈకొట్లాటలో పాల్గొనినవారిపట్ల జనపబడిన చర్యకూడా చాలా అసంఖ్యపీకరముగ నున్నదనియు అభిప్రాయము చెబుచుచ్చిరి. కొమ్మిచేసినవారిపైనదాఖలుకొబడిన కేసులను మేజిస్ట్రేటుగారు పెవ్వయి కోర్టుకు కమిటుచేయక తానే విచారించినాడు. మలబారు నుండి వచ్చి కొమ్మిలో నాయకత్వమును వహించిన యొక మాపీళవానికి ఒక సంవత్సరము కారాగారశిక్షయు, జాల్మానాయమాత్రమే విధించిరి. మేజిస్ట్రేటుకోర్టులో

శిక్షింపబడిన తర్కిన మహమ్మదీయులు అప్పిలుకోర్టులో తప్పించుకొనిపోవగలిగిరి. దీనివలన నేలములో హిందువులకు న్యాయము దొరక దను భావము కలిగినదనియు, రాజకీయముగా నీ భావము చాలచిక్కులను తెచ్చి పెట్టుటకు కారణమైనదనియు పెవ్వయిజడ్జిగా రఫి ప్రాయపడిరి.

కొట్లాట జరిగిన మరునాడు, అనగా జూలై ౨౯-వ తేదీన జిల్లా మేజిస్ట్రేటు ఊరిలో హాజరుగా లేనందువలన “డిప్యూటీ” సహాయ మేజిస్ట్రేటుగా రొక నిషేధపుట త్రావును జారీచేసిరి. ఇది చాలా విచిత్రముగా నుండెను. పెవ్వయిపేట బజారువీధిగాని, ముగియదగ్గరగాని హిందువు లెవ్వరును మేళతాళములు వాయింపరాదనియు, ఖాజీగారును పేషెయింట్లుగాను తప్ప మహమ్మదీయు లెవ్వరనుకూడా పెవ్వయిపేట ముగియలోనికి ప్రార్థనల నిమిత్తము పోరాదనియు సాదన చేయబడిన ఈ విషయతప్ప ఉత్తరపు జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారు ఊరినుంచి వచ్చి ఆగష్టు ౧౧-వ తేదీన రద్దయి వరకును అమలులో నుండెను.

నేలములో నింతభూరములు జరిగినతరువాత కొన్నాళ్లకు జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారు గ్రామమునకు తిరిగివచ్చిరి. అయిన రాగానే మరొకయున్నదిగర్వగర్తలైన సుందరము పెట్టిగాదను, మరియొకరును పైన చెప్పిన యుత్తరువులన తాము ఆమోదించిన మరొకయున్న యుత్సవములను జరుపుకొనుటకును, ఊరేగింపు చేసి కొనుటకును తగిన పోలీసుబందోబస్తుగాని, మిలిటరీ బందోబస్తుగాని నేలములో హాజరుగా నుంచవలసినదని కోరుచు జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారివద్ద ఆర్జీని దాఖలుచేసిరి. ఈ ఆర్జీలో తమకు సహాయ ముదపరమైన సందర్భములు బాగుగనే వివరించిరిగాని ఒక పేరాలో వ్రాసిన మాటలు మాత్రము జిల్లా మేజిస్ట్రేటుగారికి ఆగ్రహమును కలిగించెను.

డిప్యూటీ మేజిస్ట్రేటుగారు జారీచేసిన నిషేధపుట యుత్తరువులన మహమ్మదీయులు తాము బలవంతులమైనందువల్లనే ఈ యుత్తరువు జారీచేయబడినట్లు వారనుకొనునట్లు చేసినదనియు, మహమ్మదీయులు పేదీ కోరులైనందువల్ల (Troublesome) బాధింతులను

వర్తిప్రాయముతో ప్రభుత్వమువారు చారిపట్ల పక్షపాత బుద్ధితో నీ నిషేధపుట త్రవ్వవలెనని చెప్పినది. పిందువు లనుకొనుటకు కారణమైనదనియు, మఱియు వాయు తీరువునకు ప్రజలను లోబలించియుంచుటకు అధికారబలము లుపయోగించి వానిని అనుబంధమున వలసినదనియుచువలనను, వాని మల్లంఘించినందువలన కలిగిన శాంతిభంగము నివారణచేయవలసిన శాంతి భంగముకన్న ఎక్కువగా నున్నదనియు కానవచ్చును. అయింపవలె ప్రజల హక్కులను కాపాడుటకు వలసిన బలములను సమకూర్చియుంచుచుండల కొట్లాటలను ఆణి ముట కనసరమైన బలములను సమకూర్చవలసినవచ్చు నను సంగతి అనుభవమువలన విశదమగుచున్నదనియు, ఆ యుత్తరువు అన్యాయముగనూ, నష్టకరముగను ఉన్న దనియు అర్జీదారులు వ్రాసిన మాటలు జిల్లామేజిస్ట్రేటు గారికి కొంత ఆగ్రహముకలిగించెను. ఈ అర్జీవిషయమై జిల్లామేజిస్ట్రేటుగారు ౧౮౮౨ సం. ఆగష్టు ౧౪ తేదీన ఇట్లు తీర్మానించినారు:—“ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అర్జీ దారులు కోరు రక్షణను ఇచ్చుటకు జిల్లామేజిస్ట్రేటుకు ఎంతమాత్రమును పావకాళము లేదు. అట్టి పావకాళ మున్న పక్షాడ అట్టి రక్షణ నొసగుట తన విధి యని జిల్లామేజిస్ట్రేటుకు తోచుట లేదు. ప్రస్తుతము పెక్కుయి షేటలో ఊరేగింపులు జరుపుట తేజాకరము కాదని యు, శాంతిభద్రతలను కాపాడుటకు మేజిస్ట్రేటులునూ, పోలీసువారును తమ యధికారముల నన్నిటిని అనసర మునుబట్టి వినియోగించుకొనియు అర్జీదారులను హెచ్చు గించడమైనది.” అని తన తీర్పులో వ్రాసినాడు. ఈ యుత్తరువువలన నుందరముపెట్టి మొదలైనవారి కింక కోర్టుద్వారమునగాని, అధికారలద్వారమునగాని తమ హక్కులను కాపాడుకొనుట కవకాళము లేదని యాధి యైన దనియు, అందువలన పిరందరు వాలోచించుకొని కుట్రచేసి తమ హక్కులను నిలువజెట్టుకొనుటకు అక్రమ చర్యలకు దిగి ౧౮౮౨ వ సం. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన దుర్మార్గుత్వపేరములను జరిగించినా రనియు పిరి మైన మోషువడిన కేసులలో ప్రాసీక్యూషను (ఫీర్యా టు) తరపున వాదించబడినది. ఆ కేసులను విచారించిన నెత్తుబట్టిగారిని ఈ యర్జీప్రాయమే కలిగినది. ఆగష్టు ౧౬ వ తేదీన జరిగిన ఘోరములకు కేవలము

మతావేకమే కారణము కాదు. తమ సివిలుహక్కులను కాపాడుటకు న్యాయపరిపాలనాధికారము అసమర్థ మైన దని పిందువులకు తోచినది. అనగా అధికారులు మహమ్మదీయులను చూచి భయపడిపోయినారని పిందు వులకు తోచినది. ఈ మహమ్మదీయులు దౌర్జన్యపరులై విజృంభించినందువల్ల ఇకముందు వారి మాటయే చెల్లు బడియగుననియు, మళ్ళిదుదగ్గర నిక మేకతాళములు వాయించుట కంతమాత్రమును వీలుండదనియు, ఎంతో కష్టపడి మోక్షోద్ధవరకును పోయి సంపాదించుకొని వచ్చిన హక్కు లిట్లు అన్యాయముగా తీసికేయ బడిన దనియు పిందువులలో సామాన్యజను లందరికీని తోచినది. వా ర్యాగహముతో ముడిపడిరి.

పిందువులకు న్యాయముగా నున్న హక్కుల ప్రకారము వా యారేగింపులు చేసికొనుటలో పెట్టి యాటంకమును లేకుండా రక్షించి వారి హక్కులను కాపాడుట ప్రభున్యాయాధికారుల విధి యనుమాట నిజము. అయితే అప్పటి పరిస్థితులలో అట్టి హక్కులను చలా యించినయెడల శాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగు నను అర్జీప్రాయముతోనే మైన చెప్పిన నిషేధపుట తీరువులు వారీచేయబడినవి. అట్టి పరిస్థితులలో నట్టి యుత్తరువు వారీచేయుట పట్టణములో నీక్రమములు, అల్లరియు చెల రేగుననియు, వానిని ఆణవి న్యాయరక్షణముచేయు టకు తా మసమర్థుల మనియు అంగీకరించుటయేకదా! అట్టి యుత్తరువులు పలుమరు వారీచేయబడినప్పు డవి ప్రజాశాంతిని కాపాడుట కవసరములే యని న్యాయ మైన హక్కులకు భంగము కలిగి బాధపడువారు సరి పెట్టుకొని యూరకుండగలరా? న్యాయమైన హక్కులను తృణీకరించుటకు దౌర్జన్యమునకు దిగిన బలవంతుల పక్షమువారిని అధికారు లేమియు చేయలేక న్యాయ పక్షమువారిమైన నిట్టినిషేధాజ్ఞలను ప్రయోగించి బాధించు చున్నారనియు, అక్రమపక్షమువారివలెనే తాముకూడా పగుబలమును జూపి దౌర్జన్యములకు దిగినచో తమ హక్కులను మన్నింపబడి సాధనగలదనియు ప్రజాసామాన్యమునకు తోచుటలో నాశ్చర్య మేమన్నది? ఇట్టి భావములు ప్రజలలో వ్యాపించినప్పుడు సివిలుహక్కులను కాపాడుటవలన వచ్చు చిక్కులన్న సివిలు హక్కులను రద్దుచేయుటవలన వచ్చు చిక్కులే యధిక

యగా నుండును. సుందరము నెట్టి మొదలైనవారు
 నీలముజ్జల మేజస్త్రిటుదగ్గర వాఖలుచేసిన అర్థిలో పైన
 చెప్పిన భావములు ధ్వనించినవి. అధికారులకు పక్ష
 పాఠబుద్ధి నాశోపించుటవలన నాఅధికారులకు ఆగ్ర
 హము కలిగిన దని హైకోర్టువారు గ్రహించిరి. కాని
 అర్థిదారులట్టి యాశోపనము చేయుట తగదని నిరసించిరి.

పైన చెప్పబడిన సందర్భములలో బాల్మోక్టీలు
 అప్పటి పరిస్థితుల కొక ప్రత్యక్షనిదర్శనముగా కనబడు
 టయేగాక ఎవ్వరో కొందరు బుద్ధిపూర్వకముగా కాంతి
 భంగమును కలిగించుటవల్లనే ఆ కొల్లట జరిగియుండు
 నని మేజస్త్రిటుమనస్సులోపల నున్న అనుమానము
 సుందరము నెట్టివైరాల అర్థిలోని మాటలలోని ధ్వని
 వలన బలపడినట్లుకూడా మేజస్త్రిటు తన తీర్పులో
 వ్రాసిన మాటలనుబట్టి కనబడినది. ఆ యుత్తరవులోని
 ధ్వనికూడా అసమంజసముగానే యున్న దని హైకోర్టు
 వారికి తోచినది. “అర్థిదారుల మనవిని త్రోసిపుచ్చు
 టకు మేజస్త్రిటుకు హక్కు కలదుగాని ప్రజాకాంతిని
 కాపాడుటకొరకు అర్థిదారులకు అసాక్ష్యము కలిగించ
 వలసినదైనందువలన వారు దానిని భరించుట విషయ
 ములో మనస్సులను పరిపెట్టుకొనులాగున మేజస్త్రిటు
 కొంత సానుభూతితో ప్రవర్తించియుండవలసినది.
 అప్పటి పరిస్థితులలో వారి హక్కులను నిరోధించవలసి
 నచ్చిన దనియు, మునుముందు పరిస్థితులు చక్కబడిన
 పిదప వారి హక్కులను కాపాడవలసియు మంచి
 మాటలైన చెప్పక తన ఉత్తరవుక బట్టి ఎన్నటికిని
 కూడ వారి హక్కులను కాపాడవలసిన బాధ్యత తనవ
 లేనేలేదని వారికి నింతకలుగునట్లు వ్రాసినాడు” అని
 హైకోర్టువారు తమ తీర్పులో వ్రాసిరి.

మగ్గిదులవద్ద మేళతాళములు

మగ్గిదులవద్దనుండి హిందువుల యూరేగింపులు
 పోవుటకు గల హక్కులవిషయమై మగ్గిదులయెదుటనుండి
 హిందువులు మేళతాళములతో పోకరాదను ఆచారము
 బహుశా హిందూదేశము మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము
 గ్రొంద నుండినకాలమునాటి నైయుండునని నెవ్వకొక
 యధిప్రాయపడినాడు. అట్టి మర్యాద పురాతనమైన

మగ్గిదులకేగాని క్రొత్తమగ్గిదులకు చెల్లుబడికొదనియు
 కూడా వ్రాసినాడు. మఱియు పూర్వము మగ్గి
 కేసులో హైకోర్టువారిద్విన తీర్పు ఈపురాతనాచార
 మను భూయపరచుటయే యగునుగాని క్రొత్తహక్కు
 లను ప్రసాదించుట కాబాల దనియు తీర్మానించినాడు.
 హైకోర్టువారి విషయమై ఇట్లు వ్రాసిరి: అట్టి యా
 చార మున్నట్టి కోర్టులో వాదించబడి యుండలేదు.
 అట్టి ఆచారము నే హైకోర్టువారు నింతవరకు
 అంగీకరించియు నుండలేదు. ఈ రాజధానిచరిత్రను
 బట్టి చూచినచో నేకాలమునందును కూడా
 ఈ ప్రాంతములన్నియు పూర్తిగా మహమ్మదీయుల
 పరిపాలనకు లోబడియుండలేదని తెలియగలదు.
 అందువలన అట్టి యాచారము సర్వేసర్వత్రా ఉండుట
 కవకాశములేదు. మహమ్మదీయరాజ్యాధిపత్యము స్థిర
 ముగా నెలకొల్పబడిన జిల్లాలలో మతావేతనమైన పరి
 పాలకవర్గమువారు తమ మతముపట్ల పొలికులైన దేశీ
 యులు గౌరవమును చూపునట్లు కాసిందియుండును. ఆ
 రాజ్యాధిపత్యము పోయినతరువాతకూడా ఆ మతాభి
 మానాలు తమ యభిమత మే అమలుజరుగునట్లు చేసియుం
 దును. మగ్గిదుల విషయములో ఆ స్థలముయొక్క పని
 త్రేతను పురస్కరించుకొని అట్టి మర్యాదను వారు కోరి
 యుందురను నిశ్చయజ్ఞతయూహాకూడా ఫలియైనదే యై
 యుండవచ్చును. అట్టి ఆచారము రుజువుచేయుట
 యెంత వ్యాయస్థానమువారు దాని సంతకవరకు వార్షింక
 నిరో నేను చెప్పజాలను. కాని ఇట్టి హక్కులవిషయ
 ములోను, మతపర్యములనుబట్టియు, కులచారములను
 బట్టియు కొరకు మర్యాదల విషయములోను పూర్వకాల
 మున రాజ్యముచేసిన ప్రభువుల రాజాదరణమునకు పాత్ర
 ములైన మతధర్మము దేశముయొక్క (వర్ణకు, వై)
 శేలు) ధర్మరాస్త్రమునందు మార్పులు కలిగించిన
 కోరికలకు చెందినది. ఇప్పుడట్టి యవకాశములు
 లేవు. ఈ ఇంగ్లీషుప్రభుత్వము ప్రజల మతవిష
 యములందు జోక్యము కలిగించుకొనదుగాని ప్రజలంద
 రను సర్వసమానమైన పౌరసత్వహక్కులు గలవారే
 యనునూత్రముపైననే పరిపాలన జరుపును. రాజకాల
 లను స్వేచ్ఛగా నుపయోగించుకొనకుండ ఒక కులమునా

నింజొక కులమువారి కట్టి యాటంకమును కలిగించుట కీ ప్రభుత్వ మంగీకరింపదు. ముఖ్యముగాని అప్పు కుక్కలకాదా ప్రభుత్వమునకు బాహ్యముగా వెంచ బడదు. లోగడ నున్న కొన్ని యాచారములు ఇప్పటి కాలమునుబట్టి అనుచితములుగా నున్నవి. ఆరాజకము నకు, నిరంకుశత్వమునకును బదులుగా క్రమపద్ధతి గల ప్రజాస్వాతంత్ర్య మేర్పడినప్పుడు మార్పులు కలుగక తప్పదు. అయితే ఆ మార్పులు చేతనేమిటి బుద్ధిమంతులు పొన్నించునట్టివిగా నుండవలెను. దేశాగ్రేణింపుల విషయములో నవి మరెవమునకు సంబంధించిన వైనప్పుడు ఒక మతాలంబులైనవారిని తమ దేవాలయముల ప్రక్క నుండి అట్టి యారగింపులను స్వేచ్ఛగా పోలివ్యమని కోరుటకన్న లేమ ఆరాధనలను ఒక్కొక్కప్పుడు నిలుప నలసినదని కోరుట ఎక్కువ కష్టమును కలిగింపదు కాని ఏ పక్షమువారి మతాభిమతములును వ్యాయాజాప్రయము మార్పులకు విలులేదు. ఒక మతస్థుడు తాను సత్యమని నమ్మని మతమునకు సంబంధించిన మతమువారి యారాధనస్థలమును పవిత్రవంతమైనదిగా నంగీకరింపమని నిర్బంధింపబడుట కష్టపడకపోవచ్చును గాని ఇతరమతములవారు ప్రార్థనచేసికొనుటకు సమాజేతమైనప్పుడు వారి కాంతికి భంగము కలిగింపకుండ నుండుటకు వారికి గల వివిలుహక్కులను మన్నించుట కభ్యంతరము చెప్ప వీలులేదు.

ఆచారమునుబట్టియే అట్టి హక్కులు స్థిరపరుప నలసినవృత్తెడల ఆ యాచారము వ్యాయమైనదిగను, నిర్దిష్టమైనదిగను ఉండవలెను.

౧౮౭౦ లో చెన్నపట్టణమునకు గవర్నరుగా పంపిన సర్ తామస్ మన్రో గారు జూలై ౧౮ వ తేదీన వ్రాసిన మినిస్ట్రులొ మేజిస్ట్రేటులు సాధ్యమైనంతవరకు క్రొత్త యాచారములను సమర్థింప బ్రయత్నింపక పూర్వార్చారమునే సమర్థింపవలెనని వ్రానియ్యండెను. అది పల్లకులలో విభులయి మారేకులనుగూర్చి వ్రాసిన మాట. ఆ హక్కులనుగరించి ౧౮౮౭ లోను, ౧౮౮౧ లోను వ్యాయస్థానములు తీర్మానించియున్నవి.

మతసంబంధమైన ఆరాధనముకొరకుగాని, ప్రార్థన కొరకుగాని సమాజేతమైనవారికి ప్రత్యేకరక్షణము నొసగు వ్యాయనిధి వ్యక్తులు పైకేటుగా చేసికొను ఆరాధనలకు, ప్రార్థనలకు వర్తించునది గాక ఒక జన సమాహము సమష్టిగ చేసికొను (Congregational) దానికి వర్తించునదై యున్నది. అట్టితరీ ఇతరుల హక్కులకు ఇబ్బంది కలుగకుండ నుండుటకుగాను తా మెప్పుడెప్పు డట్టి ఆరాధనలను, ప్రార్థనలను జరుపు కొనునదియని నిర్దిష్టముగా ఆ జనసంఘమువారు చెప్ప నలసియుండుదురు.

తాము ప్రార్థనలు, ఆరాధనలు చేయు స్థలము పవిత్రమైన వన కారణమునగాని, అచ్చట రాత్రిం బడల్లు ఆరాధనలు, ప్రార్థనలు జరుగుచుండు నను నెవ మునగాని ఇతరజనసంఘములు రాజదాటలమైన యథేచ్ఛగా పోవు హక్కులకు భంగము కలిగింపరాదు అని మైకోర్టువారు తీర్మానించిరి. రాజదాటల సుపయోగించు ఒక కాళువారి నింజొకకాళువా రాటంకపరచుటకు ప్రయత్నించినందువలన కాంతిభద్రతలకు భంగము కలుగునని తోచినప్పుడు మేజిస్ట్రేటులు అతలంబింపకల సిన పద్ధతులనుగరించికూడా మైకోర్టువారు చర్చించిరి.

మైకోర్టువారు లోగడ ఇచ్చిన తీర్పులో నెట్టి మార్పును చేయువలసిన అవసరము లేదనియు, ఈవిషయమై నెవమనబట్టి చేసిన సూచనలు అప్రమతము లనియు తీర్మానించిరి. మైకోర్టువా రీత్యకహాదమునెల్ల చర్చించి తుదకు ఆగష్టు ౧౮ వ తేదీన జరిగిన కౌట్లట సంవర్ధములో క్షింపబడిన ముద్దాయిల క్షేలకు మాత్రము రద్దుచేయక వానిని ఖాయపరచిరి.

ఈకేసులకు మద్రాసుమైకోర్టులో ముగ్గురు వ్యాయమూర్తులు గల ఫుల్ బెంచువారు ౧౮౮౭ వ సం. నవంబరు ౨౧-౨౨, ౨౩-౨౪ తేదీలలోను, డిశంబరు ౧-౨-౪ తేదీలలోను, ౧౮౮౩ వ సం. జనవరి ౯ వ తేదీనను విని పరిష్కరించిరి. ఇది ఇండియన్ లాజిస్ట్రేట్ ౮ వ సంపుటము ౨౦౩ వ పుట మొదలు ఇరవైపుట లుగా ప్రచురణమైనది.

మద్రాసు ప్రభుత్వపు ఖాదీప్రణాళిక

= శ్రీ సీతంరాజు సుబ్రహ్మణ్యశర్మ =

ప్రపంచమున కుపకార మొనరింపగల మహాసుభావులు జన్మించుటయే అగును. వారి ఉపకారమును సమకావించు కృతజ్ఞతతో స్వీకరించుట మరింత అరుదు. స్వార్థహీనులై, త్యాగశీలులై ప్రపంచప్రజా నీకమునకు మహాత్మరసేవ చేసిన మహాసుభావులు స్వార్థ పరుల కుగ్నిశిచ్చెట్లకు బలియైపోయిరి. వ్యక్తిత్వాంతి ములు, ఆదర్శములు ఆ వ్యక్తిత్వచింతకాలములో అంగీకరింపబడు భాగ్యము బుద్ధభగవానునివంటి ఏ కొద్దిమంది మహాత్ములతో లభించినది. తమకు తోచినట్లు ప్రజానీకమునకు ఆదర్శములను, ధర్మములను, జీవనపద్ధతులను ఏర్పరుచుటకుగాక గౌరవముకొరకై పాటుబడి ఆత్మ వంచన చేసికొన్నవారిని చరిత్ర ఏ వాడూ స్మరించదు. మహాసుభావుల గొప్పతనము వారి ఆదర్శములందేగాక, ఆ యాదర్శములందు వారికి గల విశ్వాసము, ధ్యేయ నిష్ఠలయందుకూడ గోచరించును.

నిష్పక్షికదృష్టితో మద్రాసు ప్రభుత్వ గ్రామపునర్నిర్మాణ, ఖాదీప్రణాళికలను గమనించినవారు కల్లోలిత ఆర్థిక ప్రపంచమున కది యొక విమూర్త, అమరకాంతిసందేశ మని అంగీకరింపకపోరు. శ్రామికవర్గచింతములో ఇది యొక మాత్రేయగారంభమే కాగలదు. తోటిమానవునకు, ధనమునకు, యంత్రమునకు రానిన యైన శ్రామికుడు జీవాభ్యుదయకారి కాదు. స్వతంత్రుడై, ధనమునకు, యంత్రమునకు యజమానియైన శ్రామికుడే భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యములకు పునాది కాగలడు. దురదృష్టవశాత్తు, మద్రాసు ప్రభుత్వ ఖాదీప్రణాళికను విమర్శించువారిలో చాలమంది ఆ ప్రణాళికవలన నష్టపడెదమనె ; మరికొందరు క్రొత్త ప్రత్తియంత్రములకు సమ్మతి నీయరని విని అనవసరాందోళన చెందినవారు.

ప్రభుత్వ ఖాదీప్రణాళికను కొంతవరకు గత నవంబరు భారతసంచికలో వివరించితిని. విమర్శలనుకూడ కొన్నింటిని కొంతవరకు వివరించితిని. కాని తదుపరి చెల్లదన కొన్ని విమర్శలను విచారించి, ప్రణాళికను గూర్చి ఒక నిశ్చితాభిప్రాయమునకు వచ్చిన బాగుండునని తోచుచున్నది. అందువలన అట్టి విమర్శలను ఈ క్రింద విచారించుచుంటిని. ఇందు ఉదాహరింపబడిన అంకెలు నేను ప్రాసచేసినవిమాత్రము కావు. విమర్శకులు తమ వాదములను సమర్థించుకొనుటకై చూపిన అంకెలనుమాత్రమే నేను ప్రయోగించుచుంటిని. విమర్శకు లొసగిన అంకెలు వారి వాదములను బలపరచుటకన్న ఎట్లు బలహీనమొనర్చుచున్నవో పరిశీలింతును.

ఖాదీప్రణాళికవలన ప్రత్తికత్తిరివారులు నష్టపడిపోవును రని ఒకరి ఆభిప్రాయము. ఇందుకు ప్రధాని వివరముగా సమాధాన మొసగియున్నాడు. గత పదునైదు సంవత్సరములలోను మన రాష్ట్రములో మరకదుట్లు పెట్టింపు, మరమగ్గములు ఒకటిన్నరకెట్లు వృద్ధి పొందినవి. కాని అవి ఉపయోగించు ప్రత్తియంత్రము మూడింతలైనది. ఈ క్రింది అంకెలను గమనింపుడు :

		(ఉపయోగింపబడిన మరకదుట్లు)		(మరకదుట్లు)		(ఉపయోగింపబడిన మరకదుట్లు)	

రకము ప్రతి చాలక ఈ క్రింది, అమెరికాలనుండి యిప్పుడే దిగుమతులు చేసుకొనుచున్నాము. మన రాష్ట్రమునకు ఇప్పుడు ఇచ్చిన ౩,౫౦,౦౦౦ మరకదుక్కుమారుడ స్థాపించిన మనము యింకా ఎక్కువ ప్రత్తిని దిగుమతి చేసికొనవలెను. అంతేగాని మన దేశములో ఇంకా ఎక్కువ ప్రత్తి పండిత అవకాశము లేదు. గత ఇరువ దేండ్లనుండి ప్రభుత్వము, ఇతరులు చేసిన కృషిమూల ముగా ప్రతి ఎకరములోను ఇప్పటికన్న ఎక్కువ ప్రత్తి పండించుటకు గల అవకాశము చాల తక్కువయని నిర్ధారణయైనది. అదిగాక ప్రత్తికి పనికివచ్చు పొల మంతయు అప్పుడే ప్రత్తి పండించుచున్నది. ఇక తుంగ భద్రాప్రాకెట్ల మొదలైనవాని మూలమున కొంతభూమి ప్రత్తినుండి వేరుపంటలకు మార్చబడునేమో! కాబట్టి యిప్పుడు ప్రత్తిపండించు, ఇకముందు పండించితోయే రైతులకు భాదీప్రణాళికవలన ఏమి నష్టము? కంబో డియా మొదలైన మేలురకముల ప్రత్తి పండించువారి సంగతి విచారించుము. ఇప్పుడు అట్టివాకుల పంట ౨ లక్షల బేళ్లు. ఈపంట వృద్ధియగుటకు అవకాశము లేదు. ఈ ప్రత్తి పండించుటకు పనికివచ్చు ప్రదేశము లన్నియు ఈ ప్రత్తిని ఇప్పుడే పండించుచున్నది. ఇప్పుడు short staple (పొట్టిపింజ) ప్రత్తి పండించుచున్న రాయలసీమ మొదలైన ప్రదేశములలో Long staple (పొడుగుపింజ) ప్రత్తి పండించుటకు అవకాశము లేదు. ఇప్పుడున్న (పొడుగుపింజ) long staple ప్రత్తి యిప్పుడున్న విల్లులకే చాలులేదు. అదిగాక, భాదీప్రణాళిక అభివృద్ధిచెందినకొలదియూ, వ్యవస్థలు మూలతీయటయందు మంచి ప్రావీణ్యము సంపాదించురు. వారు ౬౦, ౮౦ సెంటర్ల నూలుకూడ తీయ గల్గుదురు. అట్టివారికి మంచినరకముల ప్రత్తి కావలసి వచ్చును. కాబట్టి మంచినరకముల ప్రత్తికి ఎప్పుడును చాలా అవసరము ఉండిపోతున్నది. ప్రత్తిపండించు రైతులకు మామూలుధరలు గిట్టునుగాని, నష్టపడు నవ కాళమే లేదు. పొట్టిపింజ ప్రత్తిని యుద్ధకాల ములో అమ్ముట చాల కష్టమైపోయినది. ఇకముందు ఇట్టి ప్రత్తి తేలికగా అమ్ముడుపోవును. మంచినరకము

ప్రత్తి దుర్వినియోగముచేయుటకు ననుకొనవలసిన అవ సరము లేదు.

విల్లులుజమానులకూ, విమర్శకులకూ చేనేతపని వాంఛ్రు నష్టపడిపోవుదు రని, పాపము, చాల భయము. ప్రజలకు నమ్మించుట, డబ్బు ప్రోసచేసుకొనుటవలె, సులభమైన కార్యమని బహుశః వీరి తలంపైయుండ వచ్చును. మనరాష్ట్రములో పనిచేయుచున్న చేతిమగ్గ ముల సంఖ్య ౪,౯౬,౦౦౦; సుమారు ౫ లక్షలు. మన రాష్ట్రములో సెలకు ౪౮,౪౦౦ బేళ్ళ నూలు తయారగును. అందు అల్లికవిల్లులు, మరమగ్గములు మొదలైన వాటి అవసరములు తీరిపోగా ౩౫,౮౦౦ బేళ్ళు చేనేత పనివారికి మిగులును. కాని అభిలభారతప్రణాళికప్రకారము మనకు ౧౯,౦౦౦ బేళ్ళు మాత్రము ఇచ్చి, మిగిలినది యితరరాష్ట్రములకు ఎగుమతిచేయబడుచున్నది. ఈ ౧౯,౦౦౦ బేళ్ళనూలు చేనేతపనివారికి సెలకు ౧౦, ౧౨ లోజులుమాత్రమే పనియిచ్చును. సెలంత వీరికి పని దొరకుటకు ౪౭,౫౦౦ బేళ్ళ నూలు కావలెను. కాబట్టి మనము అభిలభారతప్రణాళికను అనుసరించి సంతకాలము మన చేనేతపనివారికి కావలసిన నూలు దొరకదు. మనకు క్రొత్త మరకదుక్కు కావలెనన్న అ. భా. ప్రణాళికను అంగీకరింపవలసినదే కదా; మనము “క్రొత్త మరకదుక్కు కావలెను. నూలు మాత్రము ఈయము” అన్న భారతప్రభుత్వము ఒప్పు కొనునా? అది మిగతారాష్ట్రములకు నష్టముకదా? అ. భా. ప్రణాళికప్రకారము మన రాష్ట్రములో విల్లులు వృద్ధిపొందునది ఇప్పు డున్నదానిలో ఎనిమిదవ వంతు. కాబట్టి యిప్పుడున్న విల్లులు, పెట్టితోయే క్రొత్తవిల్లులు అన్నియు కలిపినా చేనేతపనివారికి సెలకు ౧౫ లోజుల పని దొరకదన్నమాట. నూలుదిగుమతుల మాట తలపెట్టుట లేదుకదా. కాబట్టి యీ అభిల భారతప్రణాళికయే యింకొక పదేండ్లపాటు అనుసరించిన, చేనేతపనివారు ఏముగురుకో దురూహ్యము. వారికి నష్టమేయన్నది? సెలలోజుల కూలి ౧౦, ౧౨ లోజుల పనితోనే గడింతురు. జ్ఞానమార్కెట్టులో నూలు కొందురు. అందువలన సేకదా చేనేతగుడ్డఖరీదు దాదాపు ఖద్దరుగుడ్డఖరీదంత యున్నది. కొన్నింకములకు ఎక్కువ

మాన ఉన్నది. చేనేతపనివాండ్ర శ్రేయోధిలాభులు
 మనము ఆ. భా. ప్రణాళికను అనుసరించవలెనని కోరరు.
 అంటే మనకు క్రొత్తమరకదుక్కు అవసరములేదు అని
 చెప్పగల ధైర్యము మనకు ఉండవలెను. మనము ఆ. భా.
 ప్రణాళికనుండి బయటికి వచ్చివేసితి మామకొనుదు
 అప్పుడు మన చేతివస్తువులకు 35,000 చేళ్ళ నూలు
 (సెలకు) దొరకును. కాని యిది చాలదు. ఇంకను
 ౧౨,౦౦౦ చేళ్ళు కావలసియుండును. మన కిక్ మిల్లులు
 కొరకవుకాబట్టి మనము ఖద్దరుపైనే ఆధారపడియుండ
 వలెను. ఖద్దరునూలు ౧౫౫ కోణున కొక చిట్టెయు తీసె
 ననుకొనుదు. సెల కది మూడు 3 పానుల మాలగును.
 (పానునూలు ౪౪ అంగుళముల పన్నుగల 3 గజము
 లకుపైగా గుడ్డ అగును) మన రాష్ట్రములో మొత్తము
 ౧3,౨౦,౦౦౦ కుటుంబము లున్నవని అంచనా
 చేయబడినది. కుటుంబమున కొకరుచొప్పున వడికిన
 సెలకు 3౯,౭౫౦,౦౦౦ పాన్లు, లేక ౯౯,౩౭౫ చేళ్ళ
 నూలుగును. మన చేనేతపనివారికి చేరినిండ పనియిచ్చు
 టకు ౧౨,౦౦౦ చేళ్ళుమాత్రము ఇంకను కావలెను.
 కాబట్టి రాష్ట్రములో ఎనిమిదవవంతు కుటుంబములకు
 ఈ ప్రణాళికను చెంటినే అమలుజరుపవలెను. ఇప్పుడు
 పనిచేయుచున్న మిల్లులు పాతవై పోయినప్పుడు ఇంకను
 ఎక్కువ చొట్ల ఈ ప్రణాళికను అమలుజరుపవలయును.
 ఒక్క కలంగేతతో ౮ జిల్లాలలో మద్యనిషేధము జరిగి
 నప్పుడు, మాడుకీజిల్లాలలో ఖాదీప్రణాళిక ఏల అమలు
 జరుపకూడదు? సారాంశము : ఆ. భా. ప్రణాళిక ప్రకా
 రము చేనేతవారికి కావలసిన నూలు ఈ దశాబ్దములో
 దొరకుట ఆసంభవము. వారు ఏనాటికైనా ఖద్దరునూలు
 వైపుకు తిరుగవలసినవారే.

భుద్ధనుభవ చాల హెచ్చు, వీదజనులు కొనలేరని
చాలయంది జాలిపడుచున్నారు. అటువంటివారు ఏ
గ్రామమునకైనా పోయి గతవాలుగై జేడ్లలో ఎవ
రెవరు, ఎంతెంత మిల్లుబట్ట కొన్నాకో, ఎంత చేసేత
గుడ్డ ఎంత ధరకు కొన్నాకో విచారించిన బాగుండును,
మిల్లుబట్ట, రేమనురాక పూర్వము, బస్తీలోని జనులకు—
అందును ధనవంతులకే—గాక, నిజమైన వీదజనులకు
వొరకనే లేదని అందరయి ఎరుగుదురు. వీదవానికి కాపము

వాని దీవతవమే! ఈవాడు దీవవారికొరకు మొనరి కన్నీరు గార్చు పెద్దలకు ఆవాడు మెదల్చుటకు నోరు లేకపోయినది. అసలు మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట ఎంత ఖరీదు, అనువిషయమును పరిశీలించుము. మిల్లుబట్ట ౨౦ వ నెంబరు గజము తయారుధర ౦-౫-౬; అమృతము ధర ౦-౮-౦; అంటే తయారైన నెలలోగా, కొట్టు లోనికి వచ్చిన గంటలోగా—బ్లాక్ మార్కెట్టుకు దాని వదితపు—అమ్ముచుపోవు గుడ్డుకు మధ్యస్థులైన వర్తకు లకు గజమునకు ౦-౨-౬ లాభము. ఇది నిర్ణయింపబడిత ధర. ఈధరకు లేమనిండు రాకపూర్వము ఏదిదారునలో (నూటికి) కొనెడివాడు. ప్రభుత్వభాదీప్రచారికప్రకా రము ఖద్దరుగుడ్డఖరీదు ౧-౭-౧౦. చాల పెచ్చు. కాని మనము ఇచ్చు ధరలో సగము వడకువారి కూలియే. అంటే ఎవరికి కావలసిన మాలు వాకే తీసి కొన్న గుడ్డఖరీదులో సగం యివ్వవక్కరలేదు. మిగిలిన దానిలో గజమునకు ౦-౪-౦ ప్రభుత్వము బహుమతి యిచ్చును. పోగా ఖద్దరుకు గజమునకు యివ్వవలసిన ధర ౦-౮-౦ మాత్రమే! వడకుట యిష్టములేనివారు, భౌగ్యంతులు ఎక్కువ యివ్వవలసియుండును. కాల క్రమేణా ఒకటిరెండు సంవత్సరములలో వడకుట బాగా చేతనగునప్పటికి, నేతకూలికూడ కొంతవరకు తగ్గును. అప్పుడు ప్రభుత్వము బహుమతి తీసివేయును. అయినను మనము నికరముగా యివ్వవలసిన డబ్బు గజ మునకు ౦-౮-౦ కు మించు నవకాశము లేదు. కాని కంట్రాలు తీసివేయుటతో మిల్లుబట్టధర తప్పక పెరు గును. కాబట్టి సామాన్యపరిస్థితులలో మిల్లుబట్టకు మన మిచ్చు ధరకన్న మనము వడకుకొన్న మూలలో తయారుచేసికొన్న బట్టకు తక్కువయే యివ్వవలసి వచ్చును. మనము అన్యభాష్యభాష్యులకాలమును వడకు టకు ఉపయోగింతుముకాబట్టి మనకు మొత్తముమీద ఖద్దరుబట్టరలన ఖరీదులో నష్టమేమియు ఉండదు. చేనేతపనివారు చాలమూలు బ్లాక్ మార్కెట్టులో కొను చున్నారు; నెలకు ౧౦, ౧౨ రోజులకన్న ఎక్కువ పనిలేదు. కాబట్టి చేనేతబట్టధర చాల పెరిగిపోయినది. చాలరకముల చేనేతబట్టకన్న ఖద్దరుబట్టయే చతురగా బజారులో పోరుకుచున్నది. చేనేతపనివారు ఇప్పుడు

నేయుచున్న నూలు ఎక్కువగా ౨౦, ౪౦ నెంబర్ల నూలు. ఒకసంవత్సరముపాటు రాట్టుముపై అనుభవమున్నచో ఆనెంబర్ల నూలును తీసుగల్గుదును. ఖాదీ ప్రతాపిక ప్రకారము మనగుడ్డకు యిన్వోల్యుషన్ ధర యీ క్రిందివిధముగా నుండును : ప్రత్తిగర, ఏకులు చేసినచో ఆహూరి, నేతహూరి, చాకలిహూరి, ప్రభుత్వప్రసాద్యు ప్రత్తిగర గజమునకు ౦-౧-౬ కు మించి ఎప్పుడూ వుండదు. మిగిలినఖర్చులు ఇంకొక ౦-౧-౬ వుండును. నేతహూరిమాత్రము చాల పెద్దమొత్తము. సామాన్యపరిస్థితులు నెలకొల్పబడి తీవ్రవ్యయము తగ్గి, నెలంతా పని దొరకుచున్న ఆ నేతహూరిమాత్ర తగ్గునని మనము ఆశించవచ్చును. ఆ నేతహూరి ఎంత తగ్గిన బట్ట మనకు అంత తక్కువకు గిట్టును. కాగా ఒక్క ప్రత్తి చేయవచ్చును. మనము శ్రమపడ నరసరములేకుండా మిల్లు బట్ట, కోణా శ్రమపడి ఖద్దరుబట్ట ఒకటే ధరకు గిట్టిన మనము అనవసరముగా శ్రమపడేవే! కాని మిల్లుబట్ట మనకు చాలినంత దొరకుటలేదు. అది చాలినంతవరకు హెచ్చుధర యిచ్చి చేనేతబట్ట కొనుచున్నాము. మనకు కావలసినంత మిల్లుబట్ట యిప్పుడు దొరకు చిన్నము లేంయు లేవు. కాబట్టి మనము చేనేతబట్టపై ఆధారపడియుండవలెను. దానికన్న, మనము మనపైననే ఆధారపడియుండుట మంచిదికా? అదియేగాక, ఖద్దరుబట్ట చాలరకముల మిల్లుబట్టకన్న చాల ఎక్కువ మన్నికగలది. ముఖ్యముగా భోవకులు, చీరలు మొదలైనవరకములు. గ్రామస్థులు మిల్లుబట్టకు ఏవాడూ ఆదరించలేదు. మిగిలిన చొక్కాడ్లు మొదలైన రకములలోగూడ మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట చాల వయము. ఇవియన్నియు లెక్కచేసి చూచిన, మిల్లుబట్టకన్న మనము వడికి నేయించుకొను ఖద్దరుబట్ట చాల చవుక అవలయును.

ఈమధ్య సర్ గోపాలస్వామయ్యగారు ప్రింటింగ్ లో ఒక పెద్ద తీర్మానమును పాఠ్యముచేయించి వారు. వారి యుద్దేశ్యము ప్రకారము "చేనేతపరిశ్రమను ప్రోత్సహించుటకు, సంఘటింపరచుటకు, వృద్ధిపరుచుటకు; దేశములో గుడ్డకు, నూలుకు దినదివాణిజ్యము చెందు

చున్న అవసరమునుతీర్చుటకు; మిల్లు బట్టలలో ప్రోత్సహకరమైన ఎసుకుతివ్యాపారమును నిర్మించుటకు; అన్నిటికి మించి, పల్లెలలోని, పట్టణాలలోని సామాన్యమానవుల తీవ్రప్రమాదమును వృద్ధిచేయుటకు" క్రొత్తబట్టల మిల్లులు కావలెను. ఇది మేడిపండువాదమునకు మచ్చపైన మతలము.

చేనేతపరిశ్రమవారిని సురక్షించి వారి వాదమును ఇంతకు ముందే గమనించితిమి. సర్ విక్టర్ సమాన్ గారు, చేనేతమగ్గులులకు విద్యుచ్ఛక్తిని కూడ సరఫరా చేసినచో అవి మరమగ్గులులతో పోటీచేయగలవని చెప్పుచున్నారు. అది మిల్లుయజమానులకు సంబోధకమా? వారు నెమ్మది నెమ్మదిగా చేనేతమగ్గులులను వాణిజ్యము చేయుటకు ప్రయత్నించకపోయినచో వారి మిల్లులగతి ఏమగును? మన రాష్ట్రములో క్రొత్త మరమగ్గులులూ కూడ పెట్టుచున్నారే. అవియు చేనేతపనివారి అభివృద్ధికేవా? ఎప్పుడైన, చేనేతపనివారిని రక్షించుటకు ప్రభుత్వము ఏమైన తలపెట్టిన, మిల్లుయజమానులు ఇంత గందరగోళము మరల చేయరా? మిల్లుయజమానులు తమ పేులును కొరుచున్నారని చేనేతపనివారు తలచిన వారి వివాదమునకు వారే ప్రోత్సహింకొన్నవా కాదురు. మిల్లులరలన మనము ఎంతవరకు బట్టలనిషేధములలో స్వయంపోషకము కాగలము? మన దేశమునకు సంవత్సరమునకు ౩,౨౦౦ మిలి టన్ల గజముల గుడ్డ కావలెను. కాని యిప్పుడు ౪,౮౦౦ మి. గజముల గుడ్డయే తయారగుచున్నది. పోగా మిగిలిన ౨,౪౦౦ మి. గజములు ఎప్పుడూ కొరతయే నన్నమాట. అందుకుగాను ఆ. భా. ప్రతాపిక ౧౩౦౦ మిలియనుల గజముల గుడ్డకొత్పత్తిని తలపెట్టింది ఈ కేంద్రప్రభుత్వప్రతాపిక ౧౯౪౮ నుండి ౧౯౫౩ వరకు నెమ్మదిగా కాగ్యరూపము చాల్చును. అంటే ౧౯౫౩ లో మనకు మొత్తము ౩౦౦ మి. గజముల గుడ్డ యింకనూ కొరత గనే యుండును. అదియును బొంబాయి రాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౨౪ గజముల చొప్పున యిక్తురలు; మద్రాసు రాష్ట్రములో తలకు సంవత్సరమునకు ౧౬ గజముల చొప్పుననేనట! కాబట్టి ఎప్పుడో ఆ. భా. ప్రతాపికను తీసివేసి, విదేశములనుండి మిల్లులు

తేలికగా తిగుతుంటే తేలికగా వీలై నప్పుడుగాని, తేలికమన దేకములో బట్టలమిల్లులు తయారుచేయు యంత్రాగారములను స్థాపించి, కావలసినన్ని మిల్లులు తయారుచేసి నప్పుడుగాని మనకు కావలసినన్ని బట్టలు దొరకును. ఇందుకు నిశ్చలవృత్తితో పరిచేసిన ఒక దశాబ్దము పట్టవచ్చును. అప్పటివరకు మనగతి వీరు చెప్పు తీయటి మాటలు వినుచుండుటయే! దేశములోని పిత్తి యిట్లున్నప్పుడు ఎగురుగుల సంగతి చెప్పవలసరములేదు. దేశస్థులకు చాలినంత నుడ్ల లేనప్పుడు, విదేశీయులకు నుడ్ల ఎగుమతిచేయుటవలన నష్టపడున దెవ్వరి? ౧౯౩౯ సంవత్సరములో మనదేశమునుండి మొత్తము బట్టలఎగుమతులు ౫౭ లక్షలరూపాయలు; ౧౯౪౫ సం.లో అది పది కోట్ల రూపాయలకు పెరిగినది. ఇది నిజముగా సంతోషకరమా? దేశములో ప్రజలు బట్టలకొరకు అల్లాడుచుండ ఎగుమతిచేసిన ప్రభుత్వము, దానికి మద్దతిచ్చిన ధనికవర్గము, అట్లు చేసితమని చెప్పటకు సిగ్గు యిన పదవలె నే? ఏ ఆమెరికా, ఇంగ్లాండు దేశములలోనో ప్రజావపరముల నిట్లు తృప్తికరించి, నిర్లక్ష్యముచేసిన ఆ ప్రభుత్వ అపాటు ఏమై యుండెడినో! ప్రపంచమున సుస్థిరకాంతి వెలకొలుపుటకు వాగ్దములు పెద్దలు అన్వేషించుచున్నారు. ఒకదేశమును చేరొక దేశము కొల్లగొట్టుట, (ఆర్థికముగా) పీడించుట సుస్థిరకాంతికి సోపానములా? మన దేశమునకు మర మింత కష్టపడి స్వరాజ్యమును సంపాదించుకొన్నది ప్రపంచమున వెనుక బడియున్న జాతులను ఆర్థికముగా మన చేతికింద నుంచుకొనుటకా? వారిని మనతో సమానుల చేయుటకా? ఇట్లన్న విదేశీవ్యాపారము కూడవని మాత్రము కాదు. దాని కొక వాడుకపదము. మన దేశములో వస్తువులు నిజముగా ఎక్కువ యుండి, అదేకముగా కొంతయేయుండి, వ్యాపారములో ఏ దేశమునకు ఎక్కువనష్టము లేకున్న యెవల వర్తకము చేయవచ్చును. కాని దేశప్రజలకు మున్నుచుట్టి, అధికలాభములకు విదేశీయులలో అమ్ముట ధనికవర్గవిధానము. మనదేశము ఆ పంథాను ఏవాదూ అనుసరించదు. అయ్యిం గారు చెప్పిన రెండు, మూడువేదాంతములు కేవల పరస్పరవిరోధములు; అవి జరుగునని వాటను నమ్మియుండెను.

అన్నిటినిమించిన దున్నది. సర్వప్రజానీకముయొక్కయు జీవనప్రమాణమును అభివృద్ధిచేయుట. క్రొత్త మిల్లుల స్థాపనవలననే యిట్టిది జరిగినట్లు ఏదేశ ఆర్థిక చరిత్రలోనూ నూచవలు దొరకకపోవచ్చును. మిల్లులలో పనిచేయుచు తక్కువజీతములు, అవాశోగ్యకరమైన యిండ్లు, పొట్టనిండని తిండి మొదలగు బాధలు పడలేక కూలీలు యూనియనులు స్థాపించి, సమ్మెల ద్వారా తమ కోర్కెలను కొంతవరకు పెరచేర్చుకొనుటచే, వారి జీవనప్రమాణము వృద్ధిపొందుచున్నది. అది గాక, వారి జీతములు చాలవని తోచి ప్రభుత్వము సాంఘికాధారములను (social security) కల్పించుచున్నది. ఆశోగ్యభీమా, నిరుద్యోగభీమా మొదలయిన ఆధారములను ప్రభుత్వము కాపనములద్వారా కల్పించవలసిన అవసరములు కల్గినప్పుడు, ఆ క్రామికవర్గము మిల్లులున్న నే బాగుపడుదు రని చెప్పట, ఏమి సమంజసము? ఈ విధముగా ధనికవర్గము, వారిచే నడుపబడు పెద్ద పెద్ద యంత్రాగారములు మన దేశములో సాగుచునేయున్న అది ఆర్థిక, సాంఘిక విప్లవములకు దారి తీయగలదు. ప్రపంచమునం దన్ని దేశములలోను పరిశ్రమలను ప్రభుత్వము తమపరము చేసికొనుట లేదా? చివరికి ద్రిటలతోకూడ. అది యంతయు ఎందుకు? గత పదిమీదగా మన రాష్ట్రములోని మిల్లులు భాగస్వాములకు, క్రామికులకు ఎంతెంత జబ్బు పంచిపెట్టి నది లెక్కచెప్పవలెదు; ఎవ రెక్కువ లాభముపొందుచున్నది తెలియగలదు. కొందరు మిల్లుయజమానులు తమ కూలీల సౌకర్యముకొరకు తక్కువరేటుకు ధాన్యము మొదలైనవి అమ్మి నష్టమును తామే భరించుచున్నారు. మంచికే, అది కూలీల అభ్యుదయమును, విశ్వోమును మూచించునా?

ఈ ప్రణాళికవలన రాయలసీమ చాల నష్టపడునని ఒకరికి విచారము. మన రాష్ట్రములో ప్రతిపం దించు పాలము మొత్తము ౨,౪౧౩,౯౧౦ ఎకరములు, అందులో ౧,౦౭౪,౫౩౭ ఎకరములు రాయలసీమలోనే. మన రాష్ట్రములో మొత్తము ప్రతిపంబ సామాన్యముగా ౫,౪౩,౩౧౦ లేట్లు; అందు ౧,౦౯,౧౯౦ లేట్లు రాయలసీమలోనే. అంటే వాదాత్ర సగంపాలము,

నాలుగవవంతు పంట అన్ననూట. కాబట్టి రాయల సీమ ఎంత బయటకబడియున్నదో తెలియగలదు. రాయల సీమలో ఎక్కువ పొట్టిగింజ ప్రత్తి పండును. అది ముడుకనూలుకు, రాట్నములకు బాగుగా పనికి వచ్చును. రాయలసీమలో ౮౦,౨౦౦ చేరిమగ్గములు కలవు. రాయలసీమలో దీదవారికి కొదవ లేనట్లే ధన వంతులకును కొదవలేదు. ఇంతవరకు అసలు ఒక్క మిల్లయినా ఎందుకు స్థాపింపబడలేదు? అ. భా. ప్రణాళిక ప్రకారం మొత్తం ౭౨,౦౦౦ మరకదుళ్లతో, ౫ మిల్లల స్థాపనకు అనుమతించినది. దానితో రాయల సీమలోని ప్రత్తి యంతయు నూలు అగునా? ఎట్లును కొంత భాగము ఎగుమతిచేయవలయును. పోనీ, ౫ మిల్లల నూలు ౮౦,౨౦౦ మగ్గములకు సరిపోవునా? మిల్లలు తీసిన నూలును అ.భా. ప్రణాళిక ప్రకారం ప్రభుత్వము ఎక్కడికి పంపమన్న అక్కడికి పంపి తీరవలెను. యుద్ధకాలములో రాయలసీమ ప్రత్తి అమ్మట చాల కష్టమైపోయినది. రాట్నములు వృద్ధి అయినచో అట్టి భాధ యుండదు. తుంగభద్రా ప్రాజెక్టువలన చాల విద్యుచ్ఛక్తి జనించును. అది యంతయు కొత్తగా స్థాపింప బడు ౫ మిల్లలు ఉపయోగింపలేవు. అదిగాక ఆ విద్యుచ్ఛక్తిని గ్రామగ్రామములకు అందించుమని ప్రభుత్వము చెప్పచున్నది. దానితో కుటీరపరిశ్రమలు వృద్ధి చేయబడునని కూడ చెప్పినది. కాబట్టి తుంగభద్రా ప్రాజెక్టు విద్యుచ్ఛక్తి నిరుపయోగమగునని అనుకొనవలసిన అగత్యము లేనేలేదు. ౫ మిల్లల స్థాపనతో రాయల సీమ ప్రజానీకము ఎట్లు సర్వసంపదలను గడించు కొనగలదో తెలియదు. ఇప్పటివరకు "కష్టములపాలై యున్న దీదజనులు" మిల్లల స్థాపనకు ఎట్లు ధనము సమకూర్చికో తెలియదు. రాయలసీమ ప్రజల మేలు గోరువారు బహుళః గృహపరిశ్రమలను అభివృద్ధిచేయవలెనని, వానికి విద్యుచ్ఛక్తి విధిగా అందించవలెనని కోరుతురుగాని ధనవంతులకు లాభముచేకూర్చు ౫ మిల్లల స్థాపనను ఎట్లు బలపరుపగలరు?

Location factor ఆయా ప్రదేశములలో ఆయాపరిశ్రమలు ఆప్రదేశముయొక్క జనాభాకు తగినంతగా వృద్ధిపొందినవా లేదా నూచించును. వస్త్రపరిశ్రమ

location factor మనరాష్ట్రమునకు ౦.౫ వున్నది; location factor ౧.౦ వుంటే ఆపరిశ్రమ మొత్తము దేశజనాభానుబట్టి మనరాష్ట్రములో జనాభాకు తగినంత ఉన్నదని యర్థము. కాని యిందు ౫ లక్షల చేరి మగ్గములను లెక్కచేయలేదు. కాబట్టి మన రాష్ట్రములో వస్త్రపరిశ్రమ మన జనాభానుబట్టి యుండవలసినంత ఉన్నదనియే అర్థము.

మన దేశములో సంవత్సరమునకు తలకు ౧౬ గజముల గుడ్డ ఖర్చు అగుచున్నది. కొన్ని దేశములలో ౬౪ గజములుకూడ ఖర్చు అగుచున్నది. సంవత్సరమునకు వ్యక్తికి 3౦ గజముల బట్ట సరఫరాచేయవలెనని పెద్దల అభిప్రాయము. ఇప్పుడు మన రాష్ట్రములో బట్ట వ్యక్తికి సంవత్సరమునకు ౧౨ గజములకు మించి దొరుకుట లేదు. కాని అ. భా. ప్రణాళిక ప్రకారము బొంబాయిరాష్ట్రమునకు ౨౪ గ. , మనరాష్ట్రమునకు ౧౬ గ. సంవత్సరమునకు, వ్యక్తికి వచ్చునట్లు నిర్ణయించబాలును. భాద్రప్రణాళిక ప్రకారము తలకు సంవత్సరమునకు ౨౦ గజములు వచ్చును. కాని మిల్లుబట్టకన్న ఖద్దరుబట్ట మన్నిక ఎక్కువగాబట్టి యీ ౨౦ గజములు ౨౫-3౦ గజముల మిల్లుబట్టకు సరిపోవును.

భాద్రప్రణాళిక ఏవ్యక్తికి పూర్తికాలము పనియిచ్చుటకు ఉద్దేశింపబడలేదు. ప్రతివ్యక్తియు విక్రాంతికాలములో కొంత భాగమును వడసటకు వినియోగించవచ్చును. ౧౦ సంవత్సరములు దాటిన విడ్డంగ, స్త్రీలు ముఖ్యముగా ఈప్రణాళికను అమలుజరిపెవరు. నలుగురు వ్యక్తులు గల కుటుంబములో, ఒకరైనా లేక ఆందరైనా కలిసి రోజునకు ౨౨ గంటల చొప్పున వడికిన సంవత్సరమునకు వారికి ౮౦ గజముల గుడ్డ తయారగును. కాలక్రమేణా రోజూ వడకవలసిన కాలము ౨౨ నుండి ౨ గంటలవరకు తగ్గవచ్చును; నూలు మంచిదికూడవచ్చును. మన రాష్ట్రములోని ప్రజలలో ఎక్కువ కుటుంబములకు రోజుకు ౨౨ గంటలు విక్రాంతికాలము లేకున్నదా? ఉన్నచో, వారిని తమకొంత ఆకాంక్షమును వినియోగింపునని కోరుట నిర్బంధమా? వృథా పుచ్చుకాలమును సదుపయోగ మొనరించుకొను దని

కొద్ది మొత్తములను దాచుకొగలవారికి కలుగు ఒక సమస్యను పరిష్కరించుట

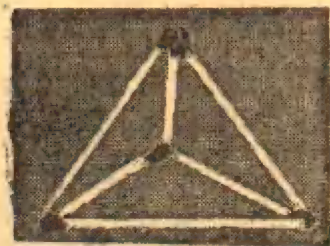
AC 9176

సమస్య:-- అదే అగ్గిపుల్లలతో వారూ

మొక్కిగమలంపై ఏర్పరుచుడు.

జవాబు:-- బల్లమీద కి అగ్గిపుల్లలను ఒక
మొక్కిగమలాగా అమర్చుడు. మిగిలిన మూడిం
టితో పటమునందు తెలిపినట్లు ఒక పిరమిడ్
(బహు భుజా నోపురము)ను పూర్తి చేయుడు.

పనిలేక తిరిగి నుండునపుడు ఇట్టి సమస్యలు
అలోచనలను కలిగించి, అనందమును ఆనంది
చేయవచ్చును. అయితే, అధిక రక్షణ విషయము
అన్నిటికంటెను ముఖ్యమైన సమస్య. అయినప్పటికి ఈ సమస్య ఎట్టి భయమును కలుగ
జేయ వలసరములేదు. ఎందుకనగా, దబ్బును దాచుకొనుదిగు చక్కని ఏర్పాటునుచేసి
ఈ సమస్యను పరిష్కరింపవచ్చును. నేమిటో నేనింగ్గు చర్చిఫీకేట్లను, స్టాంపులను
యొక్కునమంచి ప్రజలు కొనుచున్నారు. మిగిలినాడే కొని సంవత్సరము సంవత్సరము
దాచుకొనిన దబ్బును వృద్ధిచేసికొని అధికరక్షణను పొందుడు. దబ్బును చక్కగ పెట్టు
బడి చేయవలయుననినచో నేమిటో నేనింగ్గు చర్చిఫీకేట్లను కొనవలసినదే. వాటిమీద
మంచి వడ్డీ గిట్టడమేకాకుండా అది ఎంతో లాభమైనది.

నేషనల్ సేవింగ్సు సర్దిఫీకేట్లు

వీటివలన కలుగు ముఖ్యమైన లాభములు ఏవనగా:--

1. దాని నేమిటో నేనింగ్గు చర్చిఫీకేట్లను 5, 10, 50, 100, 500, 1000, ఈ 5000 రూపాయల వరకు కొనవచ్చును.
2. ఒక కుటుంబములోని ప్రతిమిడియు (ముగిసినది) కుదిరితే నేషనల్ సేవింగ్సు 5,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును. ఇట్లయితే 10,000 రూపాయలవరకు కొనవచ్చును.
3. 12 సంవత్సరములలో పది కంటే 100 కి 500 వరకు పెరుగును. పెట్టుబడిచేయు ఒక్కొక్కరూపాయ రూ. 1-8-0 లు అగును. ఇది వరకు పెట్టుబడి ప్రక్రియల దాన ఇవ్వలను అవ్వలక వడ్డీ.
4. వచ్చే వడ్డీమీద షాంపూన్యకర్త వసతియిరును.

5. 2 సంవత్సరముల వాటికి 5 సంవత్సర పిటివి ఒక్కొక్కరును మార్పుకొన వచ్చును. (5 రూపాయల చర్చిఫీకేట్ల విషయములో 18 మాసముల వాటికి వాంతు)
6. కొద్ది మొత్తములను దాచుకొగలవారు 1 రూపాయను, 5 అణాను లేదా 4 అణాను నేనింగ్గు స్టాంపులను కొనవచ్చును. ఇట్లు కొనగా కొనగా, స్టాంపులను గ్రహించి రూపాయలైనపుడు, వాటిని ఇరులుగా ఒక చర్చిఫీకేట్లను తయారుచేయవచ్చును.
7. చర్చిఫీకేట్లు, స్టాంపులనుచే దాస్తాఫీసులలో గాని, కలెక్టర్లు పెట్టుబడిచేసినవిమించివేయవలసినవికాదుగానినవి పెట్టుబడివడ్డీగానీ, నేనింగ్గు బ్యాంకులలోగాని దొరకును.

మీ నేనింగ్గు గ్రూపులో మీరు ఇప్పుడే చేరండి!

ఇంతవరకు కూడ సాటి మెరుగనిది!

ఇప్పుడు లభించు మంచిగంధం మా వెండిబిందీ
లోమా మైసూరు మంచిగంధం మా వెహికల్ మే
వ్యక్తమైనది. అత్యుత్తమమైనదియిప్పుడు. మం
దులలో ఉపయోగించుకోవాలి. సబ్బులను
తయారుచేసుకోవాలి. సువాసననిచ్చు రుచికర
వస్తువులను తయారుచేసుకోవాలి. 'మైసూరు'
అని పేరుగల కాంధిల్ ఫుక్ ఆయిల్ అత్యు
త్తమమైనది.

మైసూరు

ఫౌండర్స్ వుడ్ ఆయిల్

MADE IN

మైసూరు ప్రభుత్వం వారు

జీవితమాధుర్యాన్ని అనుభవించండి

యువకుడా, ఉత్సాహివి కమ్ము. విచారించడవేల? జీవిత
మాధుర్యాన్ని అనుభవించుటకు సుప్రసిద్ధ సెక్సాలజిస్టు
డా॥ నారును సంప్రదించుము. రహస్యవ్యాధులు మూల
వ్యాధి, పీటితో యిక బాధపడవద్దు.

డాక్టరు నారు, సెక్సాలజిస్టు,

నారూ హాస్పిటలు,

24, బ్రాడ్వే, మదరాసు.

జనాబుకోరకు తపాలబిళ్ళలు పంపవలయును.

సంప్రదించుకాలము :—8 మొదలు 12 వరకు, సాయంత్రము 4 మొదలు 7 వరకు.

ఆదివారము 8 మొదలు 12 వరకు. సాయంత్రము మూసీపేయబడును.

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు రహస్యంగా ఉంచబడును.

ఇప్పుట నిర్బంధమైనచో మరి నిర్బంధము కావలసి? ఒకచేత కోపానకు ౨ నుండి ౨౨ గంటలవరకు నూలు తీయట కష్టమైనచో రాట్నమును అభివృద్ధిచేయుమని కోరవచ్చును. ఇప్పుడున్న రాట్నముపై ౧౨ గంటలకు ఒక చిట్టెము తయారైన, ౧ గంటకే ఒక చిట్టెము తయారగునంత వేగముగా, గులుపుగా తిరుగు రాట్నమును ప్రవేశపెట్టుడని ప్రభుత్వమును ఒత్తిడిచేయవచ్చును. రాట్నమును విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపుటకు వెంటనే ఏర్పాటుచేయుమనవచ్చును. సర్ విక్టర్ సమూన్ గారు విద్యుచ్ఛక్తిసహాయముతో తిరిగిన చేతి మగ్గము మరమగ్గముతో పోటీచేయునని చెప్పినారు; అటులే విద్యుచ్ఛక్తితో తిరిగిన రాట్నము మరకడుగుతో పోటీచేయగలదు. ఇట్టి రాట్నమును కనిపెట్టి నట్లు వారే చెప్పియున్నారు. ఐనప్పడు ఈరంటిని తోడించి పనిచేయుటదా? ఇట్టియంత్రములుమాత్రము నవుకదై, సర్వప్రజానీకమువన అందుబాటులో నుండవలెను. ప్రభుత్వము వానిని అందించు బాధ్యత తనవైననే వేరీకొనవలెను.

ఒక ప్రముఖ వ్యాయకాస్త్ర వేత్త యీ మధ్యనే రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకు క్రొత్తమిల్లును నిర్మాణించుటకు అధికారములేదని పిధాంతీకరించినాడు. పరిశ్రమలన్నియు రాష్ట్రప్రభుత్వముఅధికారములోనివేగాని, యుద్ధకాలమునందు కేంద్రప్రభుత్వము కొన్నిటిని తన అధికారములోనికి తీసికొన్నది. ఇప్పుడు యుద్ధము ముగిసి సాధారణపరిస్థితులు తిరిగి నెలకొల్పబడుచున్నదిగాబట్టి తిరిగి వానిని తన అధికారమునకు ఇచ్చివేయుమని రాష్ట్రప్రభుత్వము కోరవచ్చును. మంత్రిత్రయమాచనల ప్రకారము పరిశ్రమలేగాక నుంక ములుగూడ రాష్ట్రప్రభుత్వాధికారములోనే యుండునకదా. త్రోసివేయబడుచున్న పూర్వకాలపు రాజ్యాంగ చట్టమును పట్టుకుని ఎంతకాలము ప్రాకులాడుదురు? రాష్ట్రప్రభుత్వకిఫార్సుపై ఇచ్చిన మరకడుగ్గును రాష్ట్ర ప్రభుత్వకోరికపై కేంద్రప్రభుత్వము ఎందుకు రద్దు చేయదు? ఇటునంటి విషయములో రాష్ట్రప్రభుత్వము, కేంద్రప్రభుత్వము తగాదా కల్పించుకొనునా? అదియు

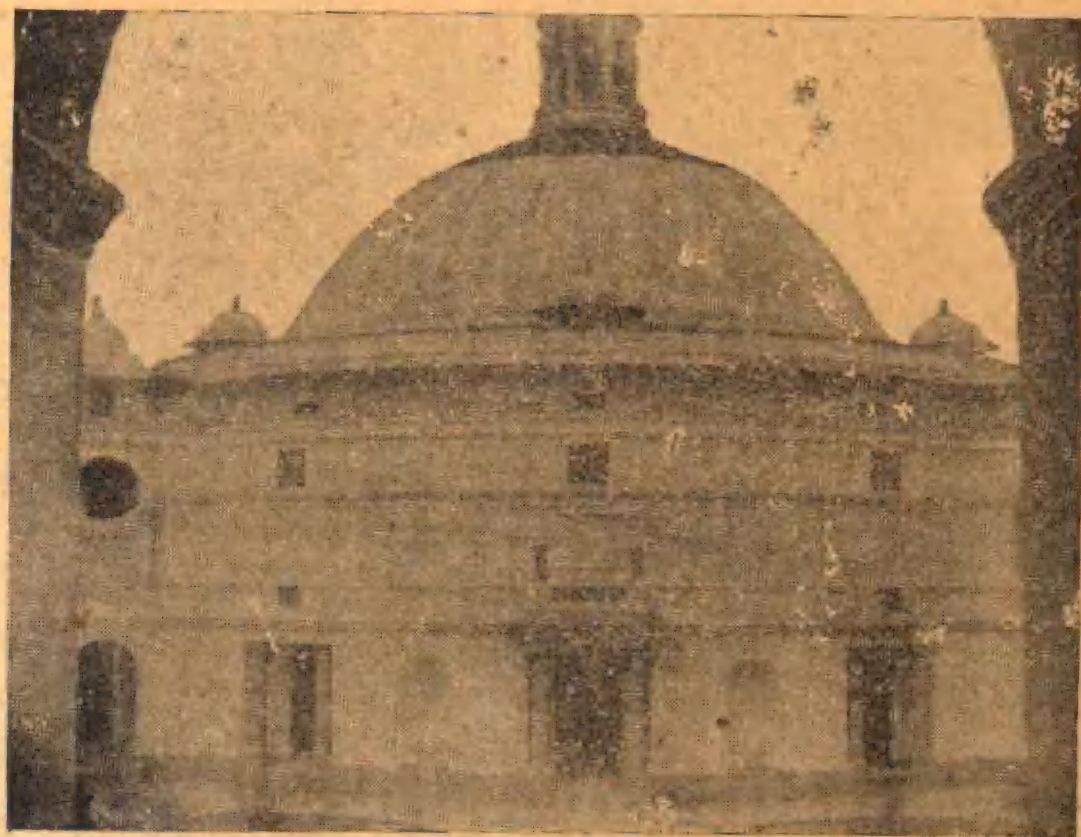
తార్కారికముగా తన అధికారములో నున్నదాని? పరిశ్రమను స్థాపించినతరువాత దానిని రక్షించునది రాష్ట్రప్రభుత్వమేకదా. రాష్ట్రప్రభుత్వము వస్తుపరిహారమును ఇత్తుమన్నప్పుడు, క్రొత్తగా వచ్చునది ౨౦ మిల్లులైనా లేదే, యింత దింపుడుకళ్ళింత ఎందుకు? రాష్ట్రప్రభుత్వపర్యావరణములపై చన్నీళ్ళు జల్లి కేంద్ర ప్రభుత్వము ఎన్నాళ్ళు నిలువగలదు? ఐనను ఇప్పుడు కేంద్రమున పనిచేయుచున్నది ప్రజాప్రభుత్వము. సంయుక్తమంత్రవర్గము లున్నంతమాత్రమున అధిక సంఖ్యాకులు అల్పసంఖ్యాకుల అడుగులకు మడుగులాత్త వుండేనా?

విమర్శకులందరు భాదీయన్న తమకు కోపము లేదనియు, దానికి దేశముయొక్క ఆర్థికవ్యవస్థలో తప్పక తావు గలదనియు, కావలసిన ప్రభుత్వపు అనవరములన్నియు భాదీతోనే తీర్చవలసినదనియు బూటకములాడెదరు. భాదీని విారు నిజముగా ప్రేమించిన మిల్లులను ఎట్లు ప్రేమించగలరు? ఒకేమారు దొంగ యందు, నష్టపడినవానియందుకూడ విారు బాలికల్లునా? భాదీకి గృహపరిశ్రమలలో కెల్ల మేల్పుంతిగా స్థానమున్న తప్పక మిల్లులు దానిని పాడుచేయుచున్నవని ఒప్పుకొనవలెను. అంతేకాని ఇతరులను సంకృప్తిపరచుటకు రెండువైపులను మాట్లాడుట సమంజసము కాదు.

రాష్ట్రపతి కృపాలనీ పదివేలమంది ప్రజాప్రతినిధుల సభలో భారతదేశ రాజకీయ, ఆర్థిక ప్రజాస్వామ్యమునకు, విద్యుచ్ఛక్తితో నడుపబడు గృహపరిశ్రమలలో పనిచేయు ప్రామితుడే మూలకందమని ప్రపంచమునకు ఎలుగెత్తి చాటినాడు. పరిశ్రమల సహకార సంఘములను, వినియోగసహకారసంఘములను స్థాపించవలసిన దని సలహాయిచ్చినాడు. జనమరలాలుకూడ యిదే అభిప్రాయమును చాలకోకలగ్రందనే చెబుచున్నాడు. వారు చెప్పిన మాటలను రాష్ట్రమంత్రులు విని తలయూదిరి; ప్రధాని ప్రకాశం కార్యరంగమున ముందుగా తానై ప్రవేశించినాడు. తక్కినవారు కలిసిరా రనుకొన నవసరములేదు. ఒకచేత రాకపోయి

నను చారి నై జమే బయటపడును. కాని మన పసి యుండును. వారు చిత్తమిట్టితో పనిచేయుకపోయిన
రాసుప్రధానిపక్షము పరియోగితి కాచిమాత్రము కాశ్యము తప్పుక. విఫలమైపోవును. వారు అకళంక
కాదు.

భరితమంతయు వ్యక్తుల విశ్వాసముపై ఆధార అట్టివారిని తప్పుక దీరించవలసివచ్చే.

ఢిల్లీలో రాజ్యాంగ పరిషత్సభా భవనము.

గ్రహణం

[కథానిక]

= శ్రీ జీవనశర్మ -

“భాయి ఫరీద్, ఈ వేళ కలవు. రాత్రికి చంద్ర గ్రహణం. పాయంత్రం ఏడుగంటలబండిలో వైజ్-గ్ వెళ్లి సమద్రస్నానం చేసివస్తాము మారామం గాడు, నేనున్నా. మళ్ళీ రేపు ఫస్టు పేసింజరులో వచ్చేస్తాము. సువ్వు రేపు కొంచెం ఎక్కిగా లేది కూర్చి మస్తరు తీసుకో. అంతే. యింతలో నేనూ వచ్చేస్తా” నన్నాను. అందుమీద వాడు “బాటండి మోహన్ భాయి, మీ హిందూస్ బ్రాబ్బు. సమద్రస్నానం యేమిటి! సువ్వు చదువుకున్నవాడివికాదాను. గ్రహణంనాడు సమద్రస్నానం చేస్తే ఓర్లు బంగారం అవుతుందివోయ్! యేవో పదిమంది ఆడాల్లు స్నానం చేస్తుంటే మనకీకట్లో మజానూసింవో వోయ్, నాకి తెల్పు. మంత్రాల్ గింత్రాల్ సదివేది లేదు, ఏమీ లేదు.” అని అగి అవోలా కొంచెగా కన్నుకొడుతూ “నేనూ వచ్చేందికి నూస్తున్నాక్ భాయి-యేలాగా” అన్నాడు. “చాల్లేవోయి, తురకనన్నావీ! నీ కెందుకు గోపలాస్తు”మన్నాను. కానీ, ఉపనూ, వాడు ఊరు కోలేదే! “అర, మీ భిమ్మర్లు మడిగామంఛాలో మూట ఖట్టింది మాకూ కొంచెం యిక్వండోయి. నేనూ కూస్తాను. నేనూకూ కంఫర్లు, మఫ్లర్ అంతా ఓర్లం చేసివచ్చా”నన్నాడు. “ఫచ్చామరా భగవంత! యీ తురకగ్రహణం వచ్చేగానీ విడుపుండదు. పిల్లని చంక

తెట్టుకున్నట్లు వీ డెందుకురా” అనుకున్నాను. కాస్తే వే ఏమనలేక, సరే కానీ అన్నాను. ఇంతలోకి మారామం గాడు నైలైపోయాడు. పదంపని నీవునుచేపు నడిచాం. లక్కిగా ఫరీదుగా డన్నాడుగదా-“భాయి, కొంచెం నంబర్టుకి వుంది.” అన్నాడు. నేనుకూడా డ్రూడ్గా “అరరే, గ్రహణం భాయి! మిందిపోతుంది. నకు మ్తూటాంరా”అన్నాను. వాడు పోయాడు. “నైతాను వదిలిందిరా బాబూ, హుషారు చె”య్యన్నా మారామం గాడితో. ఫరీద్ అన్నాడు వాడు, పాపం, అమాయి కంగా. “వాడే వస్తాడు. లేకపోలే సోతాడు. పదరా” అన్నాను. కిక్కురుమనకుండా నడిచేడు మారామం. అదృష్టవశాత్తూ ట్రెయిక్ ప్లాటుఫార్మ్మీద నిలబడివా అన్నట్లు మెల్లిగా అగుతుంది. “పదరా, బండెక్కు” అన్నా మారామం గాడితో. వాడింకా “ఫరీద్”అన్నాడు. నేను చించుకుంటూ “వాడికోసం వుండిపోతా వేంటి! ఇంతకి తురకముండావాడి కెందుకు తొందరకి” అన్నాను. నైలైక్కితాం. బండి కదిలిపోయింది. జన సమ్మర్లం జాస్తీగా వుంది. బాగా చూసుకునే సరికే “వాల్లేర్” అన్నాడు. నైకిమాచా. నిజంవే. గేటు దగ్గరకి చొరవగాచేతుని రామంగాల్లి యాడు క్తున్నా. బండి అగింది. గమ్మన దిగకాం యిద్ద రమూనూ. మాకు టిక్కెట్లు తేవుగదండీ. ఇహ కిల్లి,

పోదా, పిగరెట్ వగైరా సరంబానేకరణి బయల్లే రాము. యెప్పుడు పోయాడో మారామంగాడు, ఎక్కడికి పోయాడో - కనపడదు. తెగవెరికా. వైకమ ప్లాటుఫారం అవతల చివర యెవరో గలభాషడుతుంటే చూడడానికి పోయాడు. ఇహ నాకు వాణ్ణి కనుక్కోదం నీతాశ్వేషణి హనుమంతుడై నంత పడెంది. ఎలాగైతేం కనుక్కున్నా. రైలుడిపార్టురుటైముకి గ్రహణింక పట్టిపిందేమా - నిప్పులు గక్కుకుంటూ పోరున్నాది. అక్కడి గొడవలో మా కాస్టర్లింగే తెలియలేదు. ఇదన బొన్గుబున్నులే నయం. గంటమందు నుంచి ప్లాస్టింగు తెలుస్తుంది. పోనీ అన్నాను. రామం గాడికి కొన్ని రానిచ్చాను. నేను కొన్ని స్వీకరించాను. దాంతో ముగ్ధప్రవర్తయి అకాపుల్ చెప్తన్నాను. రామంగాడు ననకా, నేను ముందున్నా. తోవగడవ లేదు. అదృష్టవశాత్తు - చావులమడుం వాటేసరికి ఒక అగ్రహారావ్యాధిసంఘం తగిలింది. సంఘం అంటే పంచాయితీనే అనేనా కాదు. కుడతయం - ఒకటి నేను సుమా అని చిరకాలసమశ్రేణిప్రదరామేయం జల్లుతున్న ధావళి లోంగి చూస్తున్న దర్భాసనకట్టచిన్న గావంధామరిజేయబడి వేలాడుతున్న పెండ్లి యూడి, వెత్తిన మూడుపరకలో తక్కువో లెక్కతెలి లేదు-పిలకా, చేతులో కర్రా-రివలటంటి కాస్తులు గారు. ఆ వెనక మారగట్టుపంచ మడిపాత్తుపంచ మట్టిన చంకలోమాట. విడిపోయిన జట్టు ముడివేసుకోతో తూంటే చేపట్టు దప్పి సగం జారుతుంటే ఉహూ అని విసుక్కుంటూన్న నలభైయేళ్ల ముత్తైదువ అనుకుంటా. ఇహ సూడు. ముసుగు. యెత్తయిన పెట-హో దెల్లా వున్న గుర్రమైన ఉత్త కాళ్ళూ నడుస్తున్నాయి. కాలుని వేయిరా రామం అన్నాను. వాడు యాడిగిల బతుకూ నేవున్నాడు. నానడకా బరువెక్కింది. పట్నంలో హైకోర్టు విడిచి పండులంట పోతుంది యింజను. అంటే ఆస్పత్రిదిబ్బ యెక్కుతుంది. ఆ లావుకే మావోగీకూడా ప్టీరైంది. నాచురల్ గాను యెక్కుడు అయిపోయింది. జాన్ లో కొంచెం స్పీడు రేతైంది. కానీ కొంచెంసేపులో నెంబరు శ్రీ పోగీ డిగ్రీలై కోర్టువార అగింది, నేను నెంబరు శ్రీ

అయ్యాను. ఒక పదిగజాలు నడిచాను. అక్కడోహ ములుపుదగ్గర నేను తవ్వకుని మా రామంగాడికి వా ఫ్లానం యిచ్చా. బండి పాగింది. బాలారిజేటగాను చేరింది. యింతలో వెనకటి నెంబరు శ్రీ దగ్గరగానిచ్చి దగ్గా. దాంతో మెల్లగా యేవురన్నా. ఆవిగ్రహం అను గ్రహంగా తేమాయించి ముఖందగ్గర చూసి "మీదేవు" రంది. "రాంభురం" అన్నా. అంటే నీకంటేట అంది. సముద్రస్నానానికా అన్నా. యేదో వూసుపోక అని సమాధానంవచ్చింది. యేంస్నానో అన్నా. "నాబ తుగు సముద్రంకంటే యిది గొప్పది గాదు. నా జన్మ కచేచా"లంది "ఏం" అన్నా. డైక్టురీష్యు రాలేదు. మాసంగా నైకులై నైకు ప్లాకేస్ పాగిస్తున్నాం. ఏవో ఒకటిరెండు జీవాలు ముమ్మల్ని తప్పించుకు నడిచాయి. కానీ విడ్డూరంగా కనపడలేదుగాలోలు. మూగజీవా లని. మెల్లిగా నే నొక్కరినీ యింటి దగ్గరుండడం యిష్టంలేక పోలికే మానాన్నతో వచ్చా నంది ఆగ్వని. ఆహా అన్నాను. అంతలో అగి "మీరు రెండు అరటిపళ్లు కొనిపెట్టా"డని కవ్వనన్న దుప్పటి పైకెగిరి పోకముడిదగ్గరగాలోలు చావిన జమ్మి విప్పి తీక్తూ నావేపు చూస్తూంది. "అక్కర్లేదు. నే నిస్తా" నని చొరవచేసి ఆమెచేతులకు తోకి వారించాను. "హీహూ, సరే"నని ముసిమసివత్తుతో "పదం"డంది. ప్రేకు లాఫై బండి ప్లాస్టయింది. మేమా బాలారిజేట చివర కొచ్చికాం. ముందు బ్రెయిక్ హాల్టయివుంది. అల్లంత దూరంనుంచే "సుందీ-" అని అరుపొచ్చింది. అరిగిపోయి దిగునెక్కిపోయిన అడగొంతు. "అ-" అని ఆవిగ్రహం ముందుపోయింది. నే తగ్గా. నడుస్తున్నా అడుగులైక్కిడుతూ. ఇంతలో ఆగంతే "యెక్కడి కొచ్చినా బాగానేవచ్చింది డిడిక్కిమాలిన సంత-అయితే దూరంగా తగల"డంటూ గర్జించింది. నేను పొడిలాను. రామాన్ని పిలిచి "ఒకే నావంట్లో దాగు లేదు. చలిగా వుంది స్నానం చెయ్యమ. లాతగారితో పోయి నువ్వు చేసిరా. నే నడుగో" అని చూపుతూ "ఆయిసకదిబ్బవీడ కూయంటాను రా." అన్నాను. వాడు పారిపోయాడు. మందలో కలిసి పోయాడు. నేను మెల్లిగా ఫ్లాంగుమాతాన్నున్న దిబ్బ వేరేను

పక్కడినే. అతేవు భాగీగానే వుంది. వెన్నెల పా
లాలకబోగినట్లుంది. తూచున్నాను. యేదో తెల్లని
యాపం నావేపు వస్తోంది. నాగుండెలు వేడెక్కి
వాయి. ఆమగురు దగ్గరయింది. “ఏవోరన్నా. “మీరా”
అంది. “ఏ మిలా వచ్చా”రన్నా. “ఈచల్లో స్నానం
యెవరుచేస్తారని అలా అన్నాను అంతే” అంది. “సరే.
అయితేకూచో” అన్నా. ఆకాశంవేళూ, చంద్రుడి
వేళూ చూస్తున్నాం. ఓ చిన్నమబ్బు చంద్రుడిదగ్గి
లైంది. ఇరుగో అని ఆవ్యక్తి దగ్గరై “గ్రహణమే కా
బోలు” అంది. ఆమెగుండెగ్గరి నాకు వినిపించింది. నా
గుండె ప్రతిధ్వనించింది. “ఊ”అని నిదానంగా చూ
స్తున్నా. ఇంతలో నాకళ్ల కడ్డంగా చెయ్యిపెత్తినది
వచ్చి. “అదిగో పడుతూం”దని ధ్వనించింది. ఔనన్నా
ఏదో యిదిగా. నిజంగా గ్రహణమే. చుట్టుప్రక్కలకు
చూచా. వెన్నెల మసగ్గావుంది. నాకు చెచ్చగా యేదో
లేగిలింది. సగంవైగా గ్రహణం పట్టివుంది. క్రమంగా
నీకటి పొచ్చింది. ఓ పావుగంట. మళ్లా వెలుగు
పొచ్చడం మొదలుపెట్టింది. “గ్రహణం సరా”అం
దాధ్వని. “యిక విడువే” అన్నా. అప్పటి వెన్నెల
లాగే తెల్లబోయింది దామొహం. చెమట దిండువులు
మొహమీద అవుపించాయి. నానోసలు చెమట
నాకు చల్లగా కనిపించింది. మసగలో మా రామం
గాడు వస్తున్నాడు. రోడ్డుమీదికి వారింది చంద్రుడి
ప్రక్క మబ్బులాగ. రామంగా దొచ్చి “యహ పరేనా
బావా” అన్నాడు. “అయిపోయింది పదరా, పోదా”
మన్నాను. దాల్లో యేదో కొంచా మన్నాడు రామం
గాడు. “కావలిస్తే కొనకో” అన్నా-ఒక అణా
యిచ్చిసి. నాకు వాడి ధ్యానం యేమేనా వుంటే
గాదా. యేదో కంఠాలాగ అడుగులుపడుతున్నాయి.
ఏదో ఆలోచనలు. ఏం తెప్పగలం? ఆ తీయని పం
కుల్లో, ఆ మెత్తనలో, ఆ సంతృప్తిలో యాదుతూ
ఊపిరిపలవక, “పేరేనా అదగలేమా” అన్నా గట్టిగా.
మా రామంగాడు “ఏవరి పేరు బావా” అన్నాడు.
“ఫరీదుగాడురా” అన్నా. “ఫరీదుపేరు యెరగవేమిటి?
అదగవ మెండుకు” అన్నాడు. “కారురా”అని సర్దుకొని
యింకే గ్రహణమో తెలియక పేరదగలేదన్నా. కాబో

సని పూజకున్నాడు పాపం నాకు. మళ్లీ కల్లుమంత
కీగలుమూగవట్లు ఆ లోచనలు మూగుతున్నాయి.
యింతలో “వాల్తేరుస్తేమను కొచ్చాం బావా” అన్నా
డు. నిద్రబోతున్న నాకళ్లు విప్పి. నిజమే...బండ
క్కేము. యింటికి చేరాం. తెల్లారిపోయింది. పక్క
మీద చేరవాలేదు. అంతే. “ఎప్పుడు పడకంటి? లే” అంది
మా చెల్లెలు. విసుగ్గా “గ్రహణం స్నానం చెయ్యడాని
కల్లాను. బడలిక. లేవ”కన్నా.

౨

పదిగంటలైంది. లేచా. మా చెల్లెలు కాఫీ తెచ్చింది.
యిల్లాలు “రాత్రి గ్రహణం పట్టింది. స్నానమేనా
లేదు. ఆసలు మొహవేనా లోలుచుకోకుండా కాఫీ
యేంటే” అంది. నాగుండె యెందుకో యుల్లుమంది.
లేది దంతధావనంపొందిం లఘుమార్గంగా లేర్పిసి,
కాఫీగొనూ భాగీచేసి నాకళ్లకి చూచా. నీవ లవ్వడే
దగ్గరకొచ్చేస్తున్నాయి. వొట్ల విరుచుకుని లేచి, మై
కున్నాయి వేసుకుని, ఫరీ దేవుయ్యడా అని నాళ్ల
యింటి కల్లా. మధ్య రామకాస్త్రీగారి ఇల్లాక్కటే.
ఆలలదే వాల్లిల్లు. అంటే యిరుగూపాడుగ - మాదో
యిల్లు మరి. గేటుగా వున్న లేదీక పెట్టిచూచా. ఫరీదు
చెల్లెలు చాందుమాత్రం ఒక పురిటిపిల్లకు సంరక్షణ
చేస్తూ అవుపించింది. నన్ను చూచి లేచిపోయింది.
చాందుని చిన్నప్పటినుంచీ యెరుగుదును. ‘దండ్రీ’ అని
మా చనువుగానే వుండేది. అయితేయేం, పద్దెనిమిదే
ల్లొచ్చాయి. కలకలదగ్గ లేదో పని దాని సెనిమిటికి.
అంతా పదికోలాలైంది. అక్కడ అల్లర్లలో ఆమెధర్త
లేసిపోలే యిక్కడ కొచ్చిసిందిట. యీ మధ్య నాకళ్ల
బడక పోల్చలేకపోయాను. నిజమే. కాని, “అన్న మస్త
రికి యెల్లిండు” అని చెప్పిన గొంతు పోల్చాను. అయితే,
యెందుకో పలకరించి విశేషా లేమిటని అడిగి తెలుసుకో
లేదు. మనస్ఫూరితో యింకా లోలినాటిరాత్రి కలల
పొలిమేరల్లోనే నిరుగుతూంది. సరే అనిమాత్రం అన్నీ
సనిమిది! బతులులేరాను. ఊరకాటి వదికారలు
వెళ్లు. ఫరీదు యెరుగయ్యేడు. అల్లంతమూడంనుంచి

“భాయి, మీది మంచిగ్యానం బట్టింది. నాకి వచ్చే వానికి యిల్లాకపోయింది భాయి, భవించు” అన్నాడు చిన్న మొహంతో. దాంతో నేను సర్దుకున్నాను. “మా బలేగా చేశావులే! మీ కుదకమతానికి గ్రహణం యేంటిని నా కనుట తెలియకుంటేమా పోనీ వస్తే-మాస్తే నీకు బుర్ర కమ్మకుంటేమా కొంచెమని చూశా. కనిపెట్టుకుని చూసి చూసి విసుగెత్తివచ్చాను. ఇహనేమైతేగానీ బాడెల్లిపోతుందని పోయాను. యెంతమజాగా వుండనుకున్నావు” అని విసుగుదల, కోపము, వ్యధికరణం ముప్పిరిని జమాయించాను. దాంతో వాడూ కొంచెం తాళాపడి మల్లీ మొదలు పెట్టాడు. అదంత “అలా వచ్చింది భాయి. నిను, నెస్తాను. ఆ పెట్టుకొంద కూతురాం పద” అన్నాడు. యిద్దరం చెట్టుక్రింద కూచున్నాము. వాడిలా చెప్ప మొదలెట్టాడు: “భాయి, మీతో నెంబరుటూ చెప్పి వచ్చితి. ఆ వరకలో కూచున్నా. సిన్నీకటి. యెవరో సిన్నీతట్ట నెత్తిని తెచ్చి ఆ యిసికిదిబ్బమీన పోమ్మ రింది యెందుకో అటుకూ యిటుకూ మానుకుంటూ యెల్లిపోయింది. దానికి పోసిచ్చి యేటో మాదామని యెల్లా. తెల్లగుడ్డ, గుడ్డుడికాయమాట వుంది. యిప్పు నూశా. నువ్వు కెప్పిలే నమ్మ భాయి. గుండె దడ వడా, దదాభదా కొట్టొంది. కాలు చూసికి పోయాయ్. సిన్నీరిడ్డ వుండ! నూశా. భరిక్కివుంది. సిన్నీగా మూల్గుసీతుంది. నెయ్యి వొణికింది. ఫుట్టిసీ కుక్కిని పట్టుకుని యిటికి నీరి మాచాండ్కి చెప్పా. అదీ, భాయి, యేడ్చీసింది. నువ్వు నిజంగా నమ్మ. భయ్యా మావలెవుకల్ల నెప్పింది. యెల్లా. యెవరినీ అడిగిది? నివ్వా రేవు. తిరిగితి ఒకమణిపిపా రైచ్చా. సాల్వంది మాచాందీ. మల్లీ యెల్లా. రాత్రెల్లా నలమారు తిర్గాను భాయి. మాచాండ్ దానికి నెస్తాను నెస్తాది. నాకిభి మంతోసం. యెవరిక్కి నెప్పకూ భాయి. చాలా మందిది మీ గ్యానం.” అని ఇర్రె ఆవేదనతో చూస్తూ అంటున్నాడు. ఆ ఆవేదన చూస్తుంటే నాకు మాట లేదు. ఎలాగైతేనేమి, “చాలా, మహాగొప్ప పని చేశావు. పద” అన్నాను. వాడి ఆవుతాసహ్యాద సిక్కుపడ్డట్టయింది. మూగగా ముందు నడిచాడు. నేను

అనుసరించాను. అయితే, కామన్ నెస్సు భాగీ అయింది. యంతలో యిల్లు చేరాం. ఫరిదుగాడు నా నెయ్యి పట్టు కొని “భాయి, యెవ్వరికి తెల్పికు. నీకు సలాం నేస్తా. మాచాండ్కి పానం భాయి.” అని కన్నీటితో చెప్ప మంతో చేక్కు ఆఫ్ అయిపోయిన దైనమోలాగ నా బ్రెయిన్ ప్రారంభించింది పని. “యీ దుర్మార్గుప్రపరి యే భుదాలుడు చేసుంటాడు? ఆ పనువు స్త్రీ సహజ మైన మార్పుహృదయకోమలత్వం చచ్చిందే! నయం, చంపికిందిగాడు! ఆవుత, ఆ పనికి సాహసం చాలదు. కాని యేంకేస్తుంది, సంఘానికి పెరిది చేసుంటుంది. దిక్కుచూలిన సంఘం! కుంతివంటిది కులదీపకు దైనవాణ్ణి కూరాకులో ముల్లులా తీసిపాకేసు కుంది. అహల్య ఆ ప్రణయపుటుకుకుతో మార్పులేమ మనిచేసుకుని పుత్రప్రదోహం నెత్తిని రాసుకుంది. యీ సంఘపు చెళుకు సహించలేదు. యెవరైతా యింతే. కాని, యీఫరిదేంటి? వాడి కనికారహృదయం, ఆ చాండ్ లో బయలుదేరిన తల్లిప్రేమతరంగం. ససవ సంఘం మావార్లలో ఒక్కరికి లేకపోయిందే? సిక్లంటి చేవుళ్లు మాసంఘంలోవాణ్ణి అమకూటే యెంత గొప్ప గా వుంటుంది, యెంత ఆవర్యంగా వుంటుంది? మాబండ్ రాళ్లకేనా పదునెక్కుకుంటేమా!” అనే మొదలైన ఆలోచనలు ఆ తొలివాడు సముద్రన్నావాల రేవులో ములగదానికి ముందుకు విరుచుకుపోయ్యే ప్రవాతరంగ పంక్తిలాగ, ముంచేస్తాం లోకాన్నని యీసుపాగు లేకుండా పడునూ పేకగా ముందుకొచ్చి విరుచుకు పడే మహాతరంగాల్లాగా హోరెడుతున్నాయి నా బుర్రలో. గ్రహణంలో మలిగిపోతున్న చంద్రకళలాగే నాకాగిల్లో నలిగిపోనున్న ఆ అజ్ఞాతకర్మక్రితరంలాగ పుక్కిరిదిక్కిరైపోతున్నాయి. గ్రహణం విడుపుయా పుతోపాటు తెల్లబోయిన మొహంతో లేలిపోతున్న కళ్లతో వెళ్లిపోతున్న ఆవ్యక్తివిడుపువలె. అకళోకుండానే మాయంట్లో రామంగాడి పిలుపుతో విడిపోయి చప్పుబడిపోయాయి, యింట్లోకి పోయాయి. కాలం యీతలపులను దూరంగా దొర్లించేస్తుంది. మనోదృష్టి దెసకు, యాదస్తులేఖిగురాదా మాసిపోయి యెన్నో కొత్తచుక్కలతో నాలుగు ఋతువులు నడిచి పోయాయి.

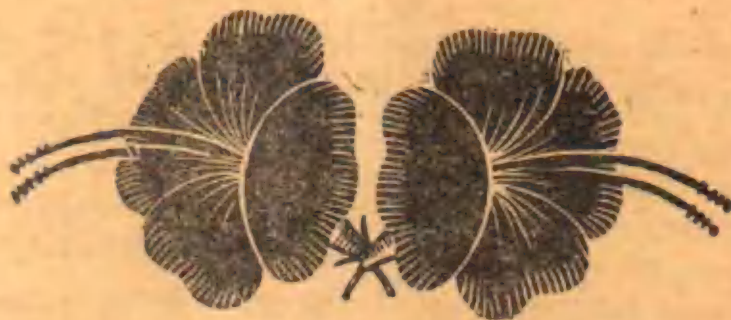
3

కరువుకి గ్రహణాల్లావంటూరు, మల్లా మరో గ్రహణం! అయితే సూర్యగ్రహణం, మహాగోప్యగ్రహణమని మావాళ్లు, రామకృష్ణ పెల్లమాను. ఏరేంటి, వారేంటి, బట్టగట్టుకు వెల్లిపోయారు. సరిగా మాడుగుంటలకిపట్టు, ఇంకా పండెండే అయింది. నేను యింటికా వుండి పోయాను. పగలు గ్రహణంలో మజా యేమంటుంది గవక! యింతకీ పాలుబోయాను. ఫరీదింట. చాండ్, ఆ మెడగ్గిరగానే మాపారుగురామకాప్తికూతురు మీనా కూర్చుని మాట్లాడుతున్నాడు. ఆ ప్రక్కనే ఫరీదు యేం చేస్తున్నాడో. తెర అడ్డం. యేం చెబుతుంది? పిల్ల గొడవ పిల్లది. "మీనమ్మా, మీయాకారాలు కాన కట్టడమ్మా. మీకు యావోయినులో..." అంది చాండ్ లీ. మీన మొగం వాలుకుని "యేంకెయ్యను చంచూ వారాత" అంది. ఒక్కక్షణ ముండి, మొగంవాలాకునే, నీళ్లతో బరువెక్కిన కళ్లతో, బొంగుబడిపోయిన పాతరంబురాతగనాదంవంటి ధ్వనితో "నా కాలోయేట వెల్లిచేశారు. నే నీడేరసరికి మాయింట్లో పెద్దగోల అయింది. యెప్పుడో కూడా తెలిదు". "ఇప్పుడెన్నేల్లం బాయి" అంది చాండు. "దిబ్బన్నేళ్లు! యెందుకు? యిరవై" అంది బరువుగా మీన. "పాపం! మనకు నిల్లం కట్టలే" అంది చండు. ఉయ్యిల్లో పిల్లడు లేచాడు. చండు లేచి వెల్లి తీసుకొచ్చి "పాలెస్తా. యెత్తుకో" అంది. మీన అందుకుంది. యెందుకో వట్లు రుల్లుమంది. కొత్తగాబోలు. పిల్లాడిని కాళ్లు చాచి పండరెట్టుకొని ఆ బుగ్గయా, బోనోరూ చూస్తూంది. చెమ్మకల్లిన కళ్లతో. చండు పాలు తెచ్చి- "నివ్వు పట్టున్నా" అంది. అదో యిదిగా తోచినా, యేమీ అనలేక పద్దుకుని పాలుపొయ్యడం మొదలెట్టింది. పూర్తవుతుంటే "మీనమ్మా, నీకు రిడ్డలకి యెత్తి పాలు యివ్వడం బాగానే వచ్చునే!" అంది. నా కంఠ అదృష్టమ" అంది మొగం పక్కకి తిప్పుకుని. ఒక కన్నీటి చుక్క విడమిడ పడడం చూచింది చాండ్. పాత పూర్తయింది. కూర్చోబెట్టింది. లేచిన పిల్లడి నుండే చేత్తో రాస్తూ "పిల్లడు బాగుంటాడే. కాని మీలో యింకా

అన్నం పెట్టరా? ఆ అన్నంతోనే బావుంటా" రంది మీనా. "అవునమ్మా, యిది మా ఆసారం కాదు. మా అన్న కానదుట్టు కూడెట్టుమంతాడు. కాని నాలుది యేరు." అని దగ్గరసా వచ్చి చెవిలో పెట్టగా "ఇది నా పిల్లోడు కాదు. మా ఫరీదోకి దొరికిండు. ఎప్పుడో యేటో! మన కెందుకని పొల్తోనే పెస్తన్నా." నంది చాండ్. మీనమొహం రక్తం ఒక్కసారి యింకిపోయింది. "యెన్నాళ్ల యింది" అంది. "ఇదిగో ఎనిమిదివెల్లెలిపోలే. కిందవారి గానం బట్టడా, అప్పుడు" అంది. మీనమ్మకీరం కంపిస్తూంది. కళ్లంట నీళ్లు కారుతున్నాది. చెమటపోతుంది. "చంచూ, పోతా. జ్వరం వస్తూంది" అని లేవబోయింది. కాని చాండ్ "ఇదేంటో వింతగా వుండే" అని తన లోతు తెలియకుండానే ఒడ్డు తట్టియాచి- "నేడే జరం. తల్లాప్పి! ముందిత్రాకాని యెటింతలో యిలాగయ్యే" నంది. మీనమ్మ మరచిపోయింది పరిసితి. ఆవేగముతో "చంచూ, నువ్వు పెంచు" అంది. "ఏం, ఏటి" అని వింత ఆశ్చర్యముగా చూస్తూ చేయిపట్టుకుని అడిగింది మీనని. మీనమ్మ యేమో చెవులో చెప్పింది. చండు వింతగా వింటూ- "అలాగా, మీ పారుగుమహానా" అంది. తెరవరం ఫరీదు విన్నాడోయేమో, నిద్రలేచినట్లు వట్లు విరిచి మూరిగాడు. మీన పారిపోయింది. అప్పటికి కెండుగుంట అయింది. ఫరీదు లోపలి కొచ్చేడు. చాండు విషయం అన్నతో చెప్పింది. ఎందుకో కీమలాడారు. నా నిశ్చయం చాండ్. "సరే, ఆ లాప్పుకోకపోలే తప్ప" దన్నాడు ఫరీదు. వెకిపోయాడు. మరికొంతసేపువివస ఫరీదింటనే తెరకు ఒక ప్రక్క దిన్న మర్రిలో కూచున్నాను. ఫరీదు నిలబడ్డాడు. "పోవారిరా. అవతల గ్రహణంవేరే పోతూం" దన్నాను. "ఉండోయి, పడతాది గాఢం. అప్పు డిది రాత్రిగాఢం, యిప్పుడు పగలుగాఢం. తొందర యెమ్మా" అంటాడు. "ఎందుకు పిలిచావో చెప్ప" అని తొందరచేశాను. "అరేభాయి, పట్టి గాఢం మీ యింటికి మా యింటికి పడతాది. ఇక్కడ నూడవోయి" అని వేళాళాళ్ల పతాయించుతోంటే నా కొట్ల మండుకొచ్చి, "నీ మొహం! మా యింటికి మీ యింటికి పట్టడ మేమిటి? సూర్యగ్రహణం లోకమం

దరికి పడుతుం" నన్నాను చిక్కగా. "అరే భాయి, యిది అచ్చాగ్యానంవోయి. మదిల్లో నడతాడివోయి." అంటున్నాడు. వాడి కం నాకం అర్థంగాలేదు. యింతలో తెర యెత్తుకొని ఆకిందనించి ఒక యెనిమిది నెలల బాలుడు దేకివస్తున్నాడు. ఫరీదు కొంటిగా నవ్వుతూ "అయ్యో పండ్లూ, మాడవోయి నీ మొకం. గ్యావం యిక్కడ పడుతుంది" అన్నాడు. యేమో ఎల్లెక్రిక్ మెకుమారు తగిలించి. పొమ్మకొట్టి పోతూ వెళ్లిగా చూస్తున్నాను. ఆ పాకివస్తున్న వా చిన్నవాటి పోనోకి తీవం వచ్చివట్టు. ఫరీద్ తెట్టిం చాడు. "మాడువో నీ మొకం! గ్యావం యిది మా యింటికి పట్టింది" అన్నాడు. నా దుహాలు నలప లేదు. "ఇది మనయిద్దరిల్లకి పట్టాడి వోయ్" అన్నాడు తిరిగి తెట్టింది. తెల్లలోయి చూస్తుండ గానే తెర తొలగించాడు. నాచూపులు నేలకి పోయి నాయి. అవతల నాలాగే క్రిందమాస్తా మధ్య క్రిగంట చూస్తూంది మాపక్కింటి రామకాస్త్రీ విధవకుమారు మినమ్మ. ఫరీద్, చందు యిద్దరూ పోయిగా నవ్వుమొ పోల్తో మమ్మల్ని చూస్తున్నారు. మినయేమోగాని నాకు కాళ్లక్రింద నేలలేదు. కంప్లీట్ లో ఆయి పోయింది 'నా'అంతా. "పండ్లూ, పంచాంగం చూచి

నెప్పువోయి యిదేం గ్యావంవో. నీకి తెజంటు నెస్తాను" అన్నాడు. తోహూ, నాకు మాటగాని, పుప్పూగాని వుంటేగామా! "అరే పండ్లూ, మీ. మన గ్యావార్కి పలం యెత్తురీదివోయి?" అన్నాడు. "వాది" అంది చాండ్. "వాది" అన్నాడు ఫరీదు. తలెత్తి కూన్యంగా చాళ్ల నవ్వులోని కొంటితనానికి - భయపడి, పెదవులు కన్నీళ్లతో తడిచేసుకుని "మీన" అన్నా. వెంటనే మీన "కారు. మంది" అంది. బప్ప! మా మాగత నానికి, వేదన! గట్లు తెగిపోయాయి. ఒకరినొకరు చర్చిబలికినవాళ్లలా చూచుకుంటున్నాము. ఫరీ దన్నాడు-"భాయి, యిది మా అల్లాకి తెల్పు; యాలకి తెల్పు. నీకు నాకి తెల్పు. రచ్చించుభాయి. మాచాంద్రి బలికిందికి యిలా పోనీ" అన్నాడు దీవంగా. "ఏమైనా నానివ్వ"నంది చాండ్ కీమాగా. "పోనీ మజ్వే పెంచు. నన్ను చూచుకుంటూవుండనీ" అంది మీన. ఒంటెంట పొగల్లోస్తూన్నాయి. హారేరాం అన్నాడు యీ వా న్నిక పశువు. అల్లాహో అక్కరన్నాడు అమాయికపు ఫరీదు. జైహింద్ అన్నాడు కొంటెగా మీనాచాండ్లు. అయితే యీ కుర్రాడిపేరు? 'మోహానిండ్'మీనా మియా' అందామా? అన్నాడు ఫరీదు. సమాధానం చెప్పకుండా తల నంచుకొచ్చిగాను యింటికి- నేనెం చెప్పగ ల్పంలేకంటే ?

విమలాదిత్యుని రాజ్యాధిరోహణము

= శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి =

ఆంధ్రమహాభారత కృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుడు. ఈ రాజవృక్షము వేంగివిషయాధీశుడైనను చాలకాలము పరిపాలించలేదనియు, పాలించిన యా కొద్దికాలమైనను సుఖముగా గడుపక పెక్కుచిక్కులను లోనయిననియు చారిత్రక విమర్శచే తెలియవచ్చుచున్నది. వీని వివరములేవియు నాంధ్రశాసనములచేతగాని, గ్రంథములచేతగాని తెలియవచ్చుటలేదు. నేడు ఆంధ్రద్రావిడ కర్నాటక దేశములలో దొరకిన సాధనములచేత వీరిని రాజ్యాధిరోహణమునకు సంబంధించిన విషయములను ఈ శ్రీదియట్లూహింపవచ్చును.

విమలాదిత్యుని అన్నయైన శక్తివర్మ శ్రీ. శ. 1011 సంవత్సరమున మరణింపగా విమలాదిత్యుడు తక్షణమే రాజయెను (సా. గ్రా. ఇం. VI పు 349). కాని ఈతని శాసనములు ఏవియు 1018 శం. వరకును ఆంధ్రదేశమున కనబడకుండుట ఆశ్చర్యకరముగనున్నది. ఈ ఏడెనిమిదిసంవత్సరములలో కడపటిసంవత్సరపు శాసన మొకటియే దొరకుట ఈ నడిమికాలమున నీ ప్రభువు ఆంధ్రదేశమున నుండెనా, లేక ప్రవాసియై విదేశాంతరగతుడాయెనా యను సందియమున కెడమిచ్చుచున్నది. ఇందులకు లోడుగా వీరిని శాసనమొకటి ప్రవిడదేశమున దొరకియున్నది. ద్రవిడాధిపతియైన మొదటి రాజరాజ లోగురి ఇరువదితొమ్మిదవ సంవత్సరమున (శ్రీ. శ. 1014) విష్ణువర్ధన మహారాజు విమలాదిత్యుడేవుడు తంజావూరులోని తిరువయ్యూరులో 'లోకమహాదేవీశ్వరముడయి మహాదేవునికి శాన్ని చెందిపా

త్రలను దానమిచ్చిన ట్లాక శాసనము కలదు [A. R. 215 of 1894; S. I. L. V 514]. ఈ విమలాదిత్యుడు ఆ లోకరాజయొక్క కొమాతయైన కుందవాంబాదేవి భర్తయని శ్రీ. శ. 1010 సం. నాటి యొక యలవ శాసనమువలన తెలియుచున్నది [S. I. I. VIII 234]. ఆంధ్రరాజవృక్షుడైన రాజరాజనరేంద్రుడు తన కలిసిండి శాసనమున తాను విమలాదిత్యుకుండవాంబల తనయుడై వట్టును, కుందవాంబ లోకాధిరాజైన రాజరాజయొక్క కొమాత యనియు చెప్పియున్నాడు [భారతి, చిత్రభాను ఘట్టన, స్వభానుచైత్ర, వైశాఖములు]. ఇందుచే నీ మహారాజు తన దేశమును వీడి లోకదేశమున కేగి తన మామగారైన రాజరాజచోగుని యాస్థాని యందు కొంతకాలముండెనని స్పష్టమగుచున్నది. మఱి నిరంతరము ఏమిటక పరిపాలింపవలసిన రాజ్యమును వీడుటకు ఏదో గొప్ప కారణముండవలయుగదా. ఎవరో బలవంతులైన శత్రువులు ఈతని రాజ్యముమీదికి ఎత్తివచ్చియుండురనుటకు సందియములేదు.

ఈ కాలమున నాంధ్రులకు ప్రబలమిశోధులు కర్నాటకులు తప్ప మఱియెవ్వరును కాలరారు. ఏలయన శక్తివర్మ పరిపాలించుచుండగానే ఆతని రాజ్యాంతిమ కాలమున పశ్చిమ చాళుక్య ప్రళవర్తియైన యైనవ విక్రమాదిత్యుడు ఆంధ్రదేశముపై నెత్తివచ్చి గోదావరికి తూర్పుభాగమున నుండు దేశమున కొంతయల్లరి గావించినట్లు చాళుక్యశాసనములవలన తెలియుచున్నది. పశ్చిమ చాళుక్యులకు సామంతులైన నొకంబరాజులలో ఘటియంకకాడు అను మహావతికి నీనాధిపతి

యైన బ్రాహ్మణుడు, ఘటియంకకాని బ్రహ్మధిరాజు
వెన్నయభట్టారకుడనువాడు శ్రీ. శ. 1010 సం. పు
కాసనమొకదానియందు 'మలయమర్దను' డను విరుద
ముచే వ్యవహాళుడు. [బ్రాహ్మరీకాద్వయ వాల్యం
2F, పుట 44]. ఈ విరుదముచే చాల చరిత్ర తెలియు
చున్నది. చాళుక్యులకు పామంతులైన నొకటి పల్లవ
రాజుల సేనాపతి తన ప్రభువులకై మలయమును
మర్దించినట్లు దీని యర్థము. ఈ మలయమునది ఆంధ్ర
దేశమందలి యొకభాగమని ఈ యుద్ధారములచే తెలియ
వచ్చును. వేంగీదేశమున తూర్పు కనుమలలో నేకు
పాటికొండ లను భాగపరిసరములే నాటి మలయమని
యొక కాసనముచే తెలియుచున్నది. 'సర్వలోకాశ్రయ
శ్రీ విష్ణువర్ధన మహారాజుల ప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య
సంవత్సర ౪ క్రాపి వెంగివాటి మలయమర్దలమున
చాళుక్య సముద్ధరులైన మూరపరాజు శ్రీ భీమేశ్వర
మహాదేవరకు' డీపమునకై దానము చేసెను [S. I. I.
IV NO 117]. ఈ మూరపరాజునకు ఈ కాసనమందే
'మలయమాత్మాండు'డని విరుదము కలదు. శ్రీ భాస
రాజు వేంకటకృష్ణరావు పంతులుగారు ప్రకటించిన
ఆంధ్రదేశీయ రాజవంశావళి గ్రంథమున [Dynasties
of Andhra Desa] విష్ణుకుండిన రాజుల రెండవ మాధవ
వర్మ [సుమారు శ్రీ. శ. 458.488] త్రిపాట మలయాధి
పతియని వర్ణించు సందర్భమున నీ మలయమును వేంగీ
దేశభాగముగా సమర్థించియున్నారు [పుట 405, 428.]

పై ఘటియంకకాని కాసనము శ్రీ. శ. 1010 మే
నెల 10 వ తారీఖున వ్రాయబడిన దగుటచేతను, ఆ
తర్వాత సరిగా నొక సంవత్సరమునకే శ్రీ. శ. 1011,
మే 10 వ తారీఖు విమలాధిక్యుడు రాజ్యమునకు
వచ్చిన ట్టుండుటవలనను, చాళుక్య విక్రమాధిక్యుని
పామంతులను, సేనాధిపతులను కైకవర్మరాజ్యాం
తిమ కాలమున ఆంధ్రదేశముపై కైవడివచ్చిననియు, ఈ
కల్లోలముల నడుమనే ఆతని రాజ్యపాలనము ముగిసి
యుండుననియు తోచుచున్నది. వీని నెల్ల పరికింపగా
విమలాధిక్యుడు రాజ్యాధిరోహణ మొనరించిన యదిర
కాలమునకే శ్రీమత్తుల దాడికి నిలువలేక ద్రవిడదేశము
నకు పాటిపోయియుండవలయును అని విశదమగు

చున్నది. విమలాధిక్యుడు నిప్పుకు దేశమును త్యజించి
పోయెనో తెలియదుగాని యీతని కాసనము 1014
శ్రీ. శ. లో తిరువయ్యూరులో నుండుటచే నీత గా
సంవత్సర మట సంజెనట నిర్వివాదాంశము.

ఇంతకాలమును పశ్చిమచాళుక్యులు ఆంధ్రదేశ
మందుండినో లేదో తెలియదుగాని, బహుశః విమలా
ధిక్యుని ప్రాచ్ఛలముచేతనేగాబోలు నాతని కాసనముఅది
రాజేంద్రచోళుడు పశ్చిమచాళుక్యులనిడికి దండెత్తి
వచ్చెను. ఈతని మూడవసంవత్సరమున చేయింపబడిన
కాసనములలో ఇతడు చాళుక్యులను జయించిన యు
దంతము గలదు. 'తిరుమన్నివళి'యని యారంభమున
నీతని ప్రళిస్తులలో నొకదానియందు ఈతడు 'ఇదై
తులై నాడు, వనవాసి, కొల్లిప్పొక్కై, మన్నైక్కద
క్కై' అను ప్రదేశములను జయించినట్లు కలదు
[451 of 1908; Colas, Vol. 1. P 282]. అప్పటి
కింకను రాజరాజు బ్రదికియేయున్నాడు. మొదటి
రాజేంద్రచోళుడు యావరాజ్యాధిపిత్తుడై, తండ్రితో
జూడ శ్రీ. శ. 1012 సం. నుండి పరిపాలన మొనరించు
చుండెను. కావున నీతని మూడవసంవత్సరము శ్రీ. శ.
1015 అగును. ఆ సంవత్సరమునందో, లేక అంతకు
కొంతముందో రాజేంద్రచోళుడు చాళుక్యులతో
యుద్ధమొనరించెనట స్పష్టపడుచున్నది.

ఈ సందర్భమున ఆచార్య శ్రీ నీలకంఠశాస్త్రి
గారి యభిప్రాయము విప్లవకొనదగినదిగా లేదు. శ్రీ
శాస్త్రిగారు రాజేంద్రచోళుని ఈ యుద్ధము అప్పుడు
జరిగినదికాదనియు, తత్సూర్యము 1004 లో రాజరాజ
చోళుడు సత్యాశ్రయ చాళుక్యునితో చేసిన యుద్ధ
మునే వివరముగా చెప్పుచున్నదనియు నిభిప్రాయపడు
చున్నారు [Colas, Vol 1. P 286]. ఈ యభిప్రాయము
చే మరల తమ యుపన్యాసములలో చెల్లడించిరి.
ఈ యభిప్రాయమును త్రోసివేయుటకు కారణములు—

(1) 1004 వ సంవత్సరమున జరిగిన యుద్ధమున
నిచ్చుటను కొల్లిపాక ప్రస్తావము కావరాదు.

(2) పైగా కొల్లిపాకయు దాని పరిసర ప్రదేశ
ములును ఈ కాలమున చోళులదాడికి గుఱికాలేదు. తో

గుల దండయాత్ర మొనారుమండి సరిగా కర్నాటకము యొక్క నడిమి దేశమునకు నడచి విజాపురమండలమునం దలి దోనూరువలకును పోయినది.

(8) మైగా రాజరాజశాసనములు స్థూలముగా నీతడు రట్టపాడి సప్తార్ధలక్షదేశమును జయించెనని చెప్పుచున్నవని శ్రీ ఆచార్యులవారే వ్రాసియున్నారు [Colas, Vol 1. P 210] దోనూరు వలకును చోళులు కర్నాటక మధ్యమునండి ప్రవేశించినందుననే చాళుక్యులు వేంగిని ప్రవేశించి చోళులను ఇవలికి లాగుటకు ప్రయత్నించినది తెలియుచున్నది. సత్యాశ్రయండు 1005 సంవత్సరమున శ్రీతైలమందుండినందు వలనను [బ్రాంట్ కర్నాటకశాసనములు I-I. 50]; 1006 వ సంవత్సరమున వాతని బ్రాహ్మణనేనాధిపతి, 'దుర్గత్రయ మల్ల, సత్తిగవంకకాం' మొదలైన దిరుదుములు గల వాడు, 'వాఙ్మలకమలభానుడు' 'దన్నవయన్యదల యను రెండుగోటలుం గాల్పిచచ్చి చేల్వోలవిడిపి' యుండుటచేతను (S. I. I. VI 102); 1007 వ సంవత్సరమున, సత్యాశ్రయని తంత్రిపాలుడు అన్నపయ్య యను నాతడు నేటి వరంగల్లుదేశమును పాలించుచుండినట్లుగా నాదేశమున, వరదన్నకేటకు పోవుమార్గమున పొన్నవోలు గ్రామముకడ దొరకిన యొక శాసనముచే తెలియుటచేతను (అప్రకటితశాసనము. మైదరాబాదీయ లక్ష్మణరాయపరిశోధకమండలివారు తీయించిన ప్రతి వింబమును నాకు దయతో చూపిన శ్రీమండలివారికి కృతజ్ఞుడను); తూర్పు కర్నాటక రాజ్యము చోళుల వాడికి లోనుకా లేదనియు, తీరాంధ్రరాజ్యమున చోళుల బలములేమిచే చాళుక్యులకు ఎత్తవచ్చుటకు అనుకూలము గానే యుండెననియు తెలియుచున్నది.

(4) రాజేంద్రచోళుడు ఈ 1004-1007 లోపల జరిగిన యుద్ధములో పాల్గొన్నది వాస్తవమని పరాక్షూరు శాసనముచే తెలియుచున్నను చోళులశాసనములలో దాని ప్రస్తావము వెనువెంటనేరాక 1015 వలకు నిలుపబడి యుండుటయు, అతడు 1012 లోనే యవరాజైనను ఆ వెంటనే అతని ప్రతాపము చెప్పు పందర్బమున నీ విజయమును చెప్పక రెండు సంవత్సరములుండి మూడవ సంవత్సరమున చెప్పటచేతను ఇయ్యది అప్పుకు

శ్రోతగా జరిగిన విషయముగాని పాతసంగతి కాదని నిశ్చయమగుచున్నది.

(5) కొల్లిపాక ప్రాముఖ్యతను కొంత గుర్తించవలసియున్నది. ఆంధ్రదేశమును కొట్టుటకు కర్నాటకులకు అయ్యది పరియైన మాటుగా నుండెను. ఈ పరిస్థితి రాజరాజకాలమున కలుగలేదు. రాజరాజ శ్రీ. శ. 985-వ సంవత్సరము రాజ్యమునకు వచ్చినప్పటికిని అతని యాజనసంవత్సరము వలకును నాతడు కర్నాటకులను తాకినట్లు కనబడదు. ఆంధ్ర రాజ్యముకై ద్రావిడకర్నాటకుల పోరు పన్నపన్నముగా నీ కాలముననే ప్రారంభమైనది. శ్రీ. శ. 978 లో, తైలపుడు రాష్ట్రోద్యోతులను జయించిన కాలమునకు 20గా జటాచోడ భిముడు దానార్లవుని చంపి వేంగీరాజ్యమును దాదాపు ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పరిపాలించినను ఈతనికిని తైలపునికి ఎట్టి సంబంధముండినదో తెలియదు గాని తొలక కర్నాటక తైలపునితో యుద్ధమొనరించి కొంతరాజ్యమును (బల్లారి, అనంతపురము, మైసూరు) కైవసము చేసికొనిన విదవనే చోళరాజరాజు వేంగీ విషయమున ప్రవేశించెను. తైలపునితో యుద్ధ మొనరించినప్పుడు రాజరాజు వొలంబవాడి రాష్ట్రమున ప్రవేశించి రొద్ద మను ప్రదేశమున (అనంతపురముకల్లాలోని పెనుగొండతూటాకాలో నున్నది) చాళుక్యులతో యుద్ధ మొనరింపగా చాళుక్యులు చోళులను ఓడించి శ్రీ. శ. 992 లో నూటయేబది యేనుగులను అపహరించిరి (S. I. I. IX-I 77). ఈ విషయానంతరము 999-1000 సంవత్సర ప్రాంతమున చోళులు జటాచోడభిముని చంపి శక్తివర్ధము వేంగీసామ్రాజ్యమున ప్రతిష్ఠించిరి. ఈ కాలముననే బహుశః విమలాదిత్యుడు చోళరాజమహారికను వివాహమాడియుండును. ఇది మొదలు పశ్చిమ చాళుక్యులు శక్తివర్ధకుగాని, విమలాదిత్యునికిగాని, రాజరాజ వరేంద్రునికిగాని ఒక నిమిషమైనను తీరికలేకుండునట్లు కొట్టుచునే యుండినందువలన జటాచోడునితోడి పూర్వ స్నేహమో, లేక చోళులు తమ్ముకొట్టిగదా వేంగిమీదికి నడచిరను కారణమున ద్వేషభావమో తొలకదీనికి కారణమై తర్వాత కొండంతయైనదని తలంప

వలసియున్నది. వీటి యెట్లున్నను వేంగియందు చోరుల ప్రాబల్యము వచ్చిను చాళుక్యులకు ఎంతమాత్రము గిట్టక పోగా తత్ఫలమే చోరులకును, చాళుక్యులకును పోరు పోసగినది. తైలపుని కుమారుడైన సత్యాశ్రయునికిని రాజరాజునకు జరిగిన ఈ యుద్ధమును గురించి తొలు దొలినత శ్రీ. శ. 1008 వ సంవత్సరముననే చోళశాసన ములలో ప్రస్తావములు కనబడుచున్నవి. ఈ సందర్భ మున యుద్ధములు శ్రీ. శ. 1007 వ సంవత్సరము వఱకును జరిగియుండుటచే శక్తివర్ధరాజ్యము సుఖవంతము కాదని స్పష్టము. పైగా చోరులు మైసూరురాజ్యము మీదినుండియే కర్నాటకమును ప్రవేశించుటకు కారణము గంగపాడియ, నోలంబపాడియ వారి ప్యాధీన ముండునని.

ఈ పరిస్థితి సత్యాశ్రయుని కాలమువఱకును జరిగినది. శ్రీ. శ. 1008 వ సంవత్సరమున సత్యాశ్రయుడు గతించినంతట ఆతని సోదరుని పుత్రుడు విక్రమాదిత్యుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. వేంగీసామ్రాజ్యమును కృష్ణాతీరముమీదుగా వచ్చి కొట్టిన యెడల చోరులు కొంత సమీపస్థితులం దుంచురని తలచియేకావోలు చాళుక్యులు తమ ఉపాయములను మార్చిరి. ఈ మారు గోదావరికి ఎగువనువచ్చి తూర్పున మలయమును మర్చించి ఆ వెనుక విమలాదిత్యునే తరిమివేసిరి. యుద్ధరంగము పూర్వముండిన ప్రదేశములనుండి ఇతర ప్రదేశములకు వ్యాపించుటను ఈ కాలమున కనవగును. ఇట్లు చాళుక్యులు పశ్చిమమునుండి రాక ఉత్తరమునుండి వేంగి మీదికి దిగుటయు, ఆపై పుననన్న రాజులతో తర్వాత నేపాము కలుపుటచేతను విమలాదిత్యుడు రాజ్య శ్రష్టుడై చని రాజేంద్రచోళదేవుని కొనివచ్చి తాను మరల రాజ్యమందు కుదురుకొనుటయేగాక చోరులను కొల్లిపాకవఱకును తనకు పశ్చిమోత్తరమున తన కీచువులు కావించుప్రయత్నములనభ్యగ్ను ము కావించుటకును పంపియుండును. కొల్లిపాక చాళుక్యుల రాజధానినగరములలో చాల ముఖ్యమైనది. పైగా చక్రకూట, మలయ, కలింగములకు చాళుక్యులకు ప్రస్తావారంభస్థానముగా మండియుండుననియు తోచుచున్నది.

వీనివెల్ల పరికింపగా రాజేంద్రచోరుని తృతీయ వత్సర శాసనప్రస్తావిత యుద్ధములు విమలాదిత్యుడు తిరువఱ్యూరులోనుండిన కాలమునకును, ఈ తృతీయ వత్సరమునకును నడుమ జరిగిన వని తేలుచున్నది. అనగా శ్రీ. శ. 1014-1015 సంవత్సరముల నడిమి కాలమున జరిగియుండువలయును.

విమలాదిత్యుని బాధించిన కర్నాటక రాజేవ్య డైయుండుచో తెలిసికొనుటకు కొంత యత్నము వలయును. శ్రీ. శ. 1015 సంవత్సరమున చాళుక్య జయసింహుడు 'మల్లికార్జున, జగదేకమల్ల' విరుదాందీతుడు రాజ్యాధిరోహణమొనర్చెను. కాని యే యుద్ధము 1015 సంవత్సరమునకుముందే ముగియుటచేత అప్పటి కింకను జయసింహుడు రాజ్యమునకు రాలేదని తలంచుటకు అనకాశము కలుగుచున్నది. చాళుక్యుల చరిత్రను పరిశోధింపగా జయసింహుని రాజ్యాధిరోహణమునకును, ఆతని క్షేమ సోదరుడైన విక్రమాదిత్యుని మరణమునకును నడుమ కొంత అంతరాయ మేర్పడినట్లు కనబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుని శాసనములలో దొరికిన కడపటివాని తారీఖు శకము 986 శ్రావణమాసమునకు సరియగు జూలై 1014 సం. శ్రీ. శ. [S. I. I. IX-I, 79]. కాని యీ శాసనము కొంత చెడియుండుటయేగాక ఇందు సంవత్సరము [ప్రభవాది] చెప్పుటలేదు. ఈసంఖ్యలోని కడపటి 6 సందేహోన్నతముగా నున్నది. విక్రమాదిత్యుని కడపటి సరియైన తారీఖు శకము 988 పరిధావి పుష్కమధ, 18, సోమవారము ; దీనికి సరియైన శ్రీ. శ. 1102 సం. దిసంబరు 29 సోమవారము [Local Records-Vol 25 p 47]. ప్రమాది అనందసంవత్సరములలో విక్రమాదిత్యునివిగాని, జయసింహునివిగాని శాసనములు కావరావు. జయసింహుని మొదటిశాసనము శకము 987 రాక్షస సంవత్సరమున నున్నది [E. C. VIII Sb 16]. ఈ నడిమికాలమున విక్రమాదిత్యుని యవరజాడును జయసింహుని పూర్వజాడును వైన అశ్వగయ్య పరిపాలించుచుండినట్లు కొందఱభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈతనింగూర్చిన ప్రస్తావములు జయసింహుని కుమారుడైన అహమముల్ల సోమేశ్వరుని శాసనములలో గలవు

[వాగాయ కాసనములు, హైదరాబాదు పురాతత్వ శాఖాప్రచురము, 8 B, పంక్తి 28]. ఇందులకు ప బృంహకముగ కాసనములలో నీతడు 'సృష్ట' డనియు 'క్షీతీశ్వరుడు' అనియు, మహా వీరుడనియు గలదు [S.I.I. IX-I. 158 L. 11; 118, L 14; బాంబే కర్నాటక శాసనములు, 109 Of 1929-30]. కాని ఇందులకు కొంత భాగము గలదు. ఈ అయ్యనక్షీతీశ్వరుడు ఆతని సోదరుడైన జయసింహుని కాసనములలో నెచ్చటను కానరాదు. జయసింహుని దాలతాబాదు తామ్రపట్టి కలోగాని, హిరణ్ పట్టికలోగాని అయ్యననామధేయము ఎందును కానరాదు. మఱి తొలుదొలుత ఈతని స్వరణము సోమేశ్వరుని కాసనములలోని వంశావళులలోనే కనబడుచున్నది. పైగా నీ అయ్యగయ్యయొక్క కాసనములేవియు ఇంతవఱకు కనబడలేదు. తనకు సోదరుడును, తనకు ముందు రాజ్యభారము వహించినవాడును వైనవాని నామధేయమును జయసింహుడు వదలిపెట్టుటకు ఏదో కారణముండవలయును. అయ్యగయ్య వాస్తవచారిరేకపురుషుడే. సోమేశ్వరుని వ్రాలెలను త్రోసిపుచ్చుటకు వీలులేదు; ఏలయు తన పెనతండ్రి వృత్తాంతమును ఆతడు చక్కగానే ఎఱిగియుండును. పైగా ఈ సోమేశ్వరకాసనోక్తనామధేయముల వరుసలో విక్రమాదిత్యుని నామానంతరము అయ్యగ నామధేయము వచ్చుటచే నీతడు విక్రముని మరణానంతరము కొంతకాలము జీవించియే యుండవలయునని యేర్పడుచున్నది. ఇందువలన లేదనిచేయువగా విక్రమాదిత్యుడు కాలముచేయువాటికి జీవించియుండి తదనంతరము అనతికాలముననే పట్టాభిషేకము జరుగులోపలనే ఈతడు మృతిజెందియుండును. ఈతడు సింహాసనముడైయుండిన యెవల జయసింహునికాసనములు ఈతని నామమును వదలియుండజాలవు. కావున సోమేశ్వరుడు తన కాసనములలో పెనతండ్రిని కీర్తించుట కేవలము రాజవంశావళిని పూర్తిచేయుటకేగాని కేలుగాదనియు, రాజవంశీకుడు గాన సృష్టననియు, క్షీతీశ్వరుడనియు కీర్తనననియు తలంపవలయును.

రాజుల పట్టాభిషేకములు సాధారణముగా నెల దినములలోనే జరుగుట యాచారము. చాళుక్య సోమ

శ్వరుడు కుంగధిద్రలో స్వయముగా మునిగి చని పోయినప్పుడు ఉత్తర క్రియలైన వెంటనే పద్మనైవేదికనునాడు (కుభస్వీకరణ సమయమున కావలె) ఆతని కుమారుడు భవనైకమల్ల సోమేశ్వరుడు పట్టాభిషేకము చేసికొనెను. సాధారణముగ నొక రాజు పోయి మఱియొకడు పద్మనైవేదికములలో పట్టాభిషేకము నందకపోయిన దాని కేదో బలమైన కారణము కలదని గ్రహింపవలయును. మఱి ఈ అయ్యగయ్య ఏల రాజ్యాధిరోహణ మొనర్పలేదో, ఏ సందర్భమున మరణించెనో తెలిసికొనుటకు ఆధారములు దొరకలేదు. వేంగీదేశమందలి విషయములచేతను, చోళకాసనాధికములచేతను సరిగా విక్రమాదిత్యుడు మరణించి, అయ్యగయ్యయు గతించి జయసింహుడు రాజ్యమునకు వచ్చు సమయమునకు చోళుల చట్టపాడి దండయాత్ర సాగెనని వైన తెలియవచ్చినదానిని ఆనుసంధించుకొనవలయును. కావున విమలాదిత్యుని బాధించిన రాజులు ఈ మువ్వన కర్నాటకులని స్పష్టము. తొలుత విక్రమాదిత్యుడు, కేక్తికర్మయంత్రగా మలయును 'మర్దించి' సంక్షోభమొనర్చెను. ఆ తర్వాత 1014 లో విమలాదిత్యుడు దేశత్యాగియైనందున విక్రమాదిత్యుడే ఆందుల కారణమని యూహించుట సమంజసముగానున్నది. చోళులు విమలాదిత్యుని పునఃస్థాపితంజేయుటకు వచ్చినప్పుడు అయ్యగయ్యు, జయసింహుడును ఎదిర్చియుండురు. సాధారణముగ ఒకరాజు మరణించి మఱియొకడు సింహాసనమునకు వచ్చులోపల శత్రువులొడికి దండెత్తవలయునని నీతిశాస్త్రము. ఈ సందర్భమున అయ్యగ గతంపగా జయసింహుడు రాజైయుండును.

విమలాదిత్యుని వేంగియందు పదిలపఱచుటకు చోళరాజు గొప్ప యత్న మే చేయవలసియుండెను. చాళుక్యులను యుద్ధమునందు ఓడించుటతో చాలదు. కొంతకాలమైనను విమలాదిత్యుడు బాధపడక తన వీట మండవలయునని చాళుక్యులమీద పెద్ద చెప్పుదో తీయవలసియుండెను. ఈ సందర్భమున కొంత అట్టి పనియే జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. కల్యాణచాళుక్యులకాశములను పరికింపగా విక్రమాదిత్యుని మరణానంతరము దేశోపద్రవము ఏర్పడి జయసింహుని ఆతని మంత్రులు

కొంత కష్టమయిన రాజ్యమందు నిలిపినట్లు తెలియుచున్నది. ధార్యాదక్షిణ గడన తాబాకాలో దొరకైన యొక పరిశిష్యుని శాసనమున కేవలరాజును దండనాయకుడును, అతని కుమారుడు మధవరాజుదండనాయకుడును గోదావరీతీరమందును కొంతకాలదేశమందును యుద్ధ మొనరించి తైలపదేవుని సంహారముచేసినట్లును, మధవ రాజు గుజ్జపురందును చోళులమీదికి నడిచి సింగవృపుని యొక్క మెప్పును పడవినట్లును, అతడే ఒకానొకనిని విక్రమాదిత్యుని సింహాసనమందు నిక్షేపింపజేసినట్లును కలదు [బాంబే కర్నాటక శాసనసంపుటి I I. 72]. ఇందు తైలపదేవుడు ఈ కల్యాణి చాళుక్యశాఖాపున రుద్ధారకుడు, ఆహవముల్ల నూర్పుడి తైలపదేవుడు, సాధారణముగా చరిత్రగ్రంథములయందు పేర్కొనబడు ఇమ్మడి తైలపదేవుడు, రొద్దముకడ రాజరాజును ఓడించినవాడు. విక్రమాదిత్యుడు జయసింహుని అన్నయ. సింగవృపుని జయసింగవృపునియనుటకు సంగ్రహీతశబ్దము. ఈ శాసనము చాలచోట్ల పరిశిష్యుని యన్నును పై విషయములు మాత్రము చక్కగానే కనబడుచున్నది. మఱియు విక్రమాదిత్యుని సింహాసనమునకు ఎక్కింపబడిన యారాజునుగుఱించి వాక్యములివి. పం. ౬. "...క్రమాదిత్యున విదితం రాజ్య విధూరియౌతే నిలిపి తత్పాదబ్ధ..." దీనియర్థము—“విక్రమాదిత్యుని [యొక్క] విదితమైన రాజ్యైర్విర్యయుందు నిలిపి అతని పాదాబ్ధముయొక్క” అని. ఎవనిని నిలిపెనో చెప్పవట్టి ధాగము పరిశిష్యునినది. ఇదిగ్రంథాంతర సంవాదము చేతగాని తెలియదు. మఱియొక శాసనమందు కుండను రాజును మహాప్రచండ దండనాయకుడు చేసిన యుద్ధము లిట్లు వర్ణింపబడియున్నది— "...చారుచాలక్యరాజ్యైర్విర లక్ష్మీరక్షకం, కోసకళకుళకుళం... చోళకాళాళిని, మళయమహీమద్దకం కుందరాజం" [బాంబే కర్నాటక శాసనములు 124 of 1932-33]. మఱి యొక శాసనము దీనికి 'కటకదగోప' యనియొక విరుదము కనబడుచున్నది [E. C. VII SK 125] ఈ విరుదములచే నీతడు మనోహరమైన చాళుక్య రాజ్య క్షీరలక్ష్మిని రక్షించినవాడనియు, కోసలకు పిడుగువంటివాడనియు, చోళులకును నల్లని అతని పాతమువంటివాడనియు, మలయ ధూమిని మర్దించిన

వాడనియు తెలియుచున్నది. దీనికల్ల ముకుటాయ మానమైనది 'కటకదగోప' యనునది. కటకమనగా రాజధాని నగరము; రక్షకుడని యర్థము. వాటికటకము మాన్యభేటము. దీనినే చోళులు మన్నెక్కడక్కడ అని పేర్కొనిరి. మాన్యభేట నగరమును చోళులు ముట్టడించినప్పుడు కుందరాజు దానిని కాపాడినందు చేత నీ విరుదమును వహించియుండవలెను. కావుననే చాళుక్యరాజ్య క్షీరలక్ష్మీరక్షకుడాయెను. ఈ శాసన ముందే మఱియొకచోట నొక కన్నవపద్యము జయ సింహుని సింహాసనారోహణమును గూర్చి యిట్లు వర్ణించుచున్నది.— పరిశిష్యునిగొందరిని నిందతమ ప్రయమం తెరల్చి బం దొనెనిననే కేవలకుడుమర్కాతమం కలికాలదేవైయం దెనెగిడె తూర్తితార్తి క్షీరలక్ష్మీయ నొల్పిన తెన్నుగోజగ క్కెనెదిరెనింఘవిత్తురమ నేదిదనా జయసింఘుకల్లధం.

దీనిభావము—“పర్యక్త ప్రసరించి పర్యయన్న చీకటులను పొంద్రోలి తన ప్రభావమును తెలుపుచు ఉదయపర్యతమును మూర్ఛము ఆలోహించువిధమున కలియుగముయొక్క పాపవృద్ధిని ఖండించి దానికి నిలవరములేక చేసి, ప్రపంచమునకు కృతయుగ లక్ష్మి యొక్క సుగుణసంపత్తిని ప్రకటించుచు, జయసింహ కల్లభుండు తన సింహాసనము నధిరోహించెను.” ఈ విషయము క్రీ. శ. 1019 సంవత్సరమున నీతని పట్టాభిషేకమునకు వాలుగు సంవత్సరముల యనంతరము చెప్పబడియున్నది అతని రాజ్యాధిరోహణముం గూర్చి చెప్పటచే ప్రస్తుతోపయోగియే.

ఈ యుద్ధములచే తెలియవచ్చున దేమనగా చోళరాజు కర్నాటకముపై దండయాత్ర సాగించుకాలమునకు సరిగానో, లేక కొంతముందో కోసలులు చాళుక్యుల మీదికి దాడి ఖండిరిని తెలియుచున్నది. లేక చాళుక్యులే కోసలముపైకి వెడలియైన నుండవచ్చును. క్రీ. శ. 1014-1015 కు నడుమ చోళదండయాత్ర సాగినందునను, విక్రమాదిత్యుడు కోసల దండయాత్ర వాటికి తీవ్రించియుండినందునను ఇది తత్కూర్వవిషయముగానే గ్రహింపదగును.

ఈ కోసంలేవరు? కోసలరాజ్యము కర్నాటక రాజ్యమునకు ప్రాగుదగ్గిలో గోదావరీనదికి చాల ఎగువను ఉత్తరదక్షిణ భారతములకు చేరినదిగానున్నది. చేరినట్లైన మొదటి కోక్కలని కుమారులు ప్రభువేతరులైన పదునేడుగురులో నొకడు కళింగరాజును వాడు సనునొకడైన కేతాబ్ధారంధకాలమున తమ్ముని దేశమున జయించి అచట తన యధికారమును నెలకొల్పినట్లు తెలియుచున్నది [Dynastic History of Northern India by, Prof. H. C. Ray Vol II p 802]. మఱియొక రాజపుత్రుడు, లక్షణరాజును సతదు, కాలయ్యగ మంతుడైన త్రిపురీవగరాధీశుడు యువరాజువేపురి కుమారుడు క్రీ. శ. 1010 సం. ప్రాంతమున నొక కోసలవాఁగుని నిర్మించినట్లు నెప్పకొని యున్నాడు [చరిత్ర పుట 471]. ఈ రెంటిని జూచి పై యింక వురు చేది జ భువారలు తమ పెద్దల యధికారమును కోసలమందు నెలకొల్పినట్లు తలచియున్నారు. ఏది ఎట్లున్నను కోసల రాజ్యము చేదిరాజుల స్వాధీనమై ఆ మంతుల యవరజశాఖ యొకటి అచట వర్ధిల్లినది. తర్వాత జయసింహునితో చేరినట్లైన గాంగేయదేవుడు యంధ మొనరించినందుచేత నీ కాలమున చాళుక్యులకు కేత్రపులైన కోసలరాజు బహుశః కళింగరాజై యుండును.

మఱి విశేష మేమనగా నీ కోసలయంధమును (చాళుక్యుల దండయాత్రయు), చోళులయంధమును చాలవరకు, కొన్ని నెలల వ్యత్యాసముచేతనే, సను

కాలికములుగాను పరస్పర సంబంధముగలవిగా నున్నవి. చాళుక్యులకును చోళులకును ఏర్పడిన వ్యర్థలు క్రమముగా రగులుచు ఒకరి నొకరు కొట్టకొనుట కవకాశములు పెదకుంచుండిన కాలమున చాళుక్యులు కోసలలతో యంధ మొనరించుచుండిన కాలము పరియైన వాదనుకాగా దండయాత్ర పెదలి, చోళరాజు వేంగియందు విమలాదిత్యుని ప్రతిష్ఠించి వెంటనే అచటకుండి బయలుదేరి మ్యాఖేలముమీదికి వాడినెవలి వానిని జయించి కొల్లిపాకకునుపోయి కుదకు కుందనురాజు మాధవరాజుడులు తేరుమగా నెనుదిరిగిపోయెనని తలంపవలయును. ఈ విధముగా నిశ్చయములతో నిరువాసులయంధము చాళుక్యులకు చాలకష్టముగా మండియుండును. అట్టి పన్ని వేళమున విక్రమాదిత్యుడు కోసలదండయాత్రా నంతరము గతింపగా, అయ్యనయ్య ప్రతికియుండి ఇంతలో చోళదండయాత్రారంభమున నెప్పచో గతింపగా, చాళుక్యుల కులక్రమాగతులైన దండవాయకులు తమ పరాక్రమమును చూపి జయసింహుని రాజ్యాధిపతినింజేసి చోళులను తఱును గొట్టిరి. చోళులును విమలాదిత్యుడు రాజై మరల వేంగియందు నెలకొన్నదే చాలునని తలంచి, ఇంతయంధమైన తర్వాత కొంత కాలమునంతైనను వేంగికి భయములేదని తలంచి తన చేతమునకు పెదలిపోయియుండును. విమలాదిత్యుడును క్రీ. శ. 1018 వఱకును రాజ్యమును పాలించి తన కుమారులైన రాజరాజనరేంద్ర విష్ణువర్ధన విజయాదిత్యులకు యాశీర్వదమును జగదమాడుటకు తగిన పరిస్థితిగల రాజ్యమును ఆస్తిగా వదిలిపోయెను.

అ శాం తి

= శ్రీ సుందరాచారి =

నరసింహాంధ్రపుం డవరశయ్యను వ్రాల డిడేమి యింక ? నా
శిరమును వేల్పుచుండ నను చింతలతో పగలెల్ల ద్రోచి, రా
దరిసిన చీకటుల్ మరల, తాపములో పడిపోయి, వేగుకై
త్వరపడుచున్న నాబ్రతుకుభావములో గల కామ వేమియో !

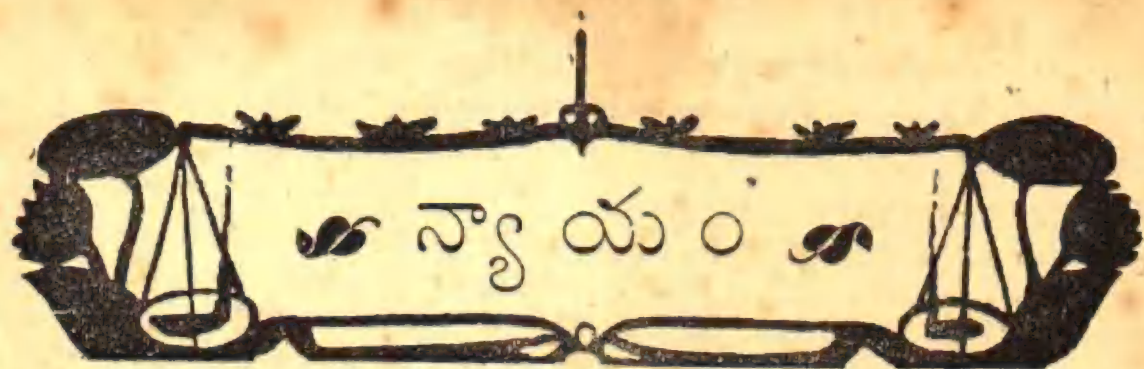
పగలెల్ల పనిపాటులో దగిలి, పాపం బెంతగా డస్సినో
జగ మీరేతిరిరాణికొగిలుల వాసంబంది నిద్రించె, నా
వగ లెత్తెనను దానికేమి ?-దిగులా, భారంబ ? ఈజన్మలో
నగినా, యెచ్చిన నాకు నేనె యని-నే నానాడె నిట్టూర్చికో.

పరవెను చిమ్మచీకటులు, ప్రాణి యొకండును కొట్టి లేపినా
తెరువడు కళ్లు ; మేల్కొనవు తెమ్మెరపిల్లుకూడ ; చెట్లలో
మురమురపాటు లేదు ; చలమూని నిశీథము నేలు గూబయే
తెరచిన కళ్లలో కొరవిదీపము లెత్తెను నాకు తోడుగా.

రెప్పలు వాల్చుసీక, చెలరేగుచు, చీకటిచెల్మికల్మిలో
నిప్పుల నూది, వెల్గు కనసీయక, భూమము చుట్టుముట్టగా
కప్పుచునున్న-ఈ కిలతగర్భములో గల మర్మ మేమియో
చెప్పగలేను నేను : ఎడ చీలుచునున్నది యీతలింకలై.

కమ్మని చందమామ తెగగాచిన వేళల ; నన్నజాబిపూ
రెమ్మని కమ్మతావి బిగి ప్రీతిమెయిన్ నను పిల్చువేళ ; లే
లెమ్మని పాడు చిన్నిగుల లెంతగ వేడినగాని-నిద్ర నా
కమ్మనకిన్న మిన్నయని కన్నులు మూసితి మొన్న మొన్న నే

[నాటకం]

= శ్రీ సోమంచి యజ్ఞస్మశాస్త్రి =

ఈ నాటకంలో పాత్రలు:—

రాఘవయ్య—స్థావరుగారు

రాజారావు—స్థావరుగారి కొడుకు. కొత్తగా స్థావరుపనిలో ప్రవేశించాడు.

రామయ్య—స్థావరుగారి పెద్దగుమాస్తా.

మోహనరావు—స్థావరుగారి మూడోగుమాస్తా.

ఫిర్యాదితరపు స్థావరు, ముద్దాయితరపు స్థావరు, జడ్డిగారు, కోర్టుగుమాస్తా, కోర్టుబుట్రోతు, జూరీమనుష్యులు, శైలునూపరింటెంజెంట్, హెడ్ వార్డురు, ఒకరిద్దరు వార్డురు.

వెంకడు—ఓ బ్రాహ్మణుడు.

సుందరమ్మ—మోహనరావు ప్రేమించిన స్త్రీ.

మొదటి అంకం

[స్థావరుగారి ఆఫీసు. ప్రజలొదికి కనిపిస్తున్న గదిలో పెద్ద గుమాస్తా రామయ్య కూచుని వ్రాసుకుంటువుంటాడు. ఈ గది

నింది రెండు ద్వారాలు కలిపిస్తాయి. ఒకటి స్థావరుగారి గదికి; రెండోది చిన్న గుమాస్తాలు కూచునే గదికి]

(సుందరమ్మ ప్రవేశిస్తుంది. రామయ్య తలెత్తకుండా వ్రాసుకుంటువుంటాడు)

సుందరమ్మ—వందలంది.

రామయ్య—(కళ్ళతో చూచింది) పరికింది చూస్తూ ఏవూరు నునది?

* ఈ నాటకానికి గాల్ఫర్డ్ ట్రాన్సిట్ "జర్నల్" అన్న నాటకం చాలావరకు ఆధారం.—సో.య.రాస్త్రి.

సుంద—మోహనరావుగా రున్నారాండి !

రామ—ఇంకా రాలేదు. పశ్చిమ వైపున వాతో చెప్పియు.

సుంద—ఏమీ లేదులండి. సొంత వ్యవహారం.

రామ—టబ్ టబ్. సొంతవ్యవహారాలు మాట్లాడుకోడంకోసం అఫీసుకొస్తే ఎలా? చాలా పనితోందరలో వున్నాము. అసలతను సరిగా వేళకి రాదు. తరవాత సొంత వ్యవహారాలు పెట్టుకు మాయంటే ఎలా నడుస్తుంది! అవన్నీ ఇంటిదగ్గర కానియ్యకో కూడదు!

సుంద—ఇంటిదగ్గర లేరండీ!

రామ—ఇంటిదగ్గర లేక, అఫీసుకి రాక ఏం చేస్తున్నట్టు!

సుంద—నన్నేం చెయ్యమంటారండీ?

రామ—చూసుండి! అది నేనేం చెప్పమ?

సుంద—చాలా తొందరవ్యవహారమండీ.

రామ—అత నిక్కడ లేండే! వాతో చెప్ప నంటాయారీ, మరి, నన్నేం చెయ్యమంటావమ్మా?

సుంద—వచ్చేదాకా మాయంటాలండి.

రామ—అదోటా!

సుంద—(కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ) కనికరించాలి. నాప్రాణం రక్షిస్తారు.

రామ—(తెల్లబోయి) ప్రాణం రక్షించడమేమిటి?

(ఒక్కనిమిషం నిశ్శబ్దం. మోహనరావు ప్రవేశిస్తాడు)

రామ—అమ్మయ్య! అతనేవోచ్చాడు. త్వరగా తేల్చుకుంటే. ఈ వ్యవహారం నా కేం నచ్చలేదు. స్త్రీదరుగారు ఆసలే చంపరాననుడు. ఇలాంటిది కంట పడ్డాయంటే తుడుచుకుంటాడు.

(కట్టపట్టుకుని యజమాని గదిలోకి వెళిపోతాడు.)

సుంద—(సన్నని గొంతుతో) మల్లీ కానుడు మొదలెట్టాడు. రాత్రి నాగొంతు నులిమి చంపెయ్యడానికి ప్రయత్నించాడు. ఆయన నిద్రలేవకమునుండే.

నిల్లలతో బయటపడివచ్చేశాను. మియింటికి వెళితే నువ్వు కనిపించలేదు. అంతే అఫీసుకే వచ్చాను.

మోహ—నే యిల్లు మాల్చేశాను.

సుంద—రాత్రి మన ప్రమాదం మందా?

మోహ—ఓ. టిక్కెట్లు కొనేకాను. పదకొండు గంటలకి వేచుకుదగ్గర కలుసుకో. మన వివాహం ఇది వరకే జరిగిందనిమాత్రం మరిచిపోకు.

సుంద—రెళ్లదానికి భయపడ్డం లేదుకదా!

మోహ—మీసామానంతా సిద్ధంగా వుందా?

సుంద—ఎక్కడ నిద్దరలేచిపోతాడో అన్న భయంచేత అన్నీ అక్కడే వొడిచేశాను. తిరిగి ఇంటి చుట్టుపక్కలకి వెళ్ల లేదు.

మోహ—(తెచ్చుకొన్నట్టు) అంతసామ్య వృథా అయిపోయిందే! ఎంత కావా లివ్వకు?

సుంద—పది పానరూ సాయలు చాలమకుంటా!

మోహ—మనం ఎక్కడికి వెళ్తున్నామో మాత్రం ఎరిగి తెలియనివ్వకు. అక్కడికి వెళ్లివరకవరక మన కష్టాలన్నీ మరిచిపోగలం.

సుంద—నీకు కష్టంగా వుంటే చెప్పు. నీకు కష్టం కలిగించడంకంటే నేను ఇక్కడే వుండిపోయి ఈ రాక్షసుడి ప్రేమల్లా చచ్చిపోవడమే మంచిది.

మోహ—మనం వెళ్లితీరాలి. ఏమైతే అదవుతుంది. నువ్వు వాతో వుంటావుకదా!

సుంద—ఇప్పుడైనా ఫరవాలేదు. నువ్వు అంటే చాలు. మించిపోయింది లేదు.

మోహ—కావలసినంత మించి పోయింది. (తేలులోనించి డబ్బు తీసియిస్తూ) యిదుగో పదిపాను రూపాయలు. వేచుకుని పదకొండుగంటలకి రావడం మాత్రం మరిచిపోకు. సుందరి! (అని ఉద్రేకంతో కాగ లించుకుంటాడు. ఇంతలో రామయ్యగారు రావడం చూసి విడిచిపోతారు. రామయ్య తానీగా కుర్చీమీద కూచుని—)

రామ—నచ్చలేదు వ్యవహారం!

మోహ—మల్లీ ఇలాంటిది జరగడం.

రామ—అఫీసులోనే!

(మోహనరావు బానిసత్వలేడు)

అర్థమయినదా ! ఏదో చుట్టూ వున్నట్టు కనిపించడంవల్ల ఈమాటుకి కనికరించాను. (దాయకులూ, పిల్లలూ పక్కం బయటికి తీసి) ఇది చదువు. "పరిశుద్ధ తీవనము" అని చాలా బాగా రాశారు.

మోహ—కృతజ్ఞుడి !

రామ—ఇక చూడు ! సుబ్బారావు వాడిది వెళ్లిన పని పూర్తిచేశావా ?

మోహ—లేకుంటే పూర్తవుతుంది.

రామ—అప్పుడే వారమయింది, అతను వెళ్లి పాంశవ్యవహారాల్లో ఆఫీసుపని ఆశ్రయ అయిపోతేంది. ఇలా అయితే ఇక బరగదుమమా ! ఇక్కడికి ఆవిడొచ్చినట్టు చెప్పవలసిందే...కాని.

మోహ—చాలా కృతజ్ఞుడి. (లోపలికి వెళ్లిపోతాడు)

(రాజారావు లోపలి కొస్తాడు. ఇరవైఎనిమిదేళ్లుంటాయి. మలాసాగా తేలికం గడిపిద్దామని ప్రయత్నం చేసి మిసిగి)

రాజా— ఏం రామయ్యగారూ ! అంతా కుళీలమా ?

రామ—అలా.

రాజా—నా స్నేహితుడా ?

రామ—ఏమగుంటున్నావో ఇక్కడే వున్నాను.

రాజా—ఎగ్జిక్యూటివ్ యాడానికి వెళ్లా !

రామ—అలాంటిది ! సరేగాని, ఈ కత్తులుకాగితాలు పార్టీకి పంపించుకుంటావా ?

రాజా—నాన్న ఏమన్నాడు ?

రామ—ఈ మాత్రందానికి ఆయన్ని బాధ పెట్టకం ఎందుకు ?

రాజా—మనం అలాగైతే వుండకూడదు.

రామ—అతిస్వల్పవిషయం. ఫీజునా గిట్టదు. నవ్వు చేసిపారేద్దా.

రాజా—నాన్నదగ్గరికి పంపిస్తూ, నా నెత్తిమీదెందు కీబాధ్యత ?

రామ—మీయిస్తుం. మరి ఇది...ఇంటికేగాదా !

కాగితాలు రాయడం పూర్తయిపోయింది.

రాజా—నాకు తెలుసు. అందులో ఆకాష్టం చేర్చుకుంటా ఉంటేనే మంచిదని నా అభిప్రాయం.

రామ—దాన్నిగురించి నవ్వు గొడవపడనక్కర్లేదు. మనం ఏది చేసినా "లా" మనపక్షం చూసుకునే చేస్తాం మీనాన్న అవునంటే, కాదనడానికి బద్ధకన్నా ధైర్యంందా ?

(అంటూవుండగా రాఘవయ్యగారు లోపలికొస్తారు. అరవయ్యే ఖంటాయి. తెల్లమీసాలు. నడకలో, మాటలో రాజుగీతి వ్యరిస్తూ వుంటుంది.)

రామ—నే ఇప్పుడే ఈ కాగితాలు మోహనరావుచేత సాఫురాయింది తీసుకొస్తా. (అని లోపలికి వెళ్తాడు)

రాజా—ఇంటి తగాదా...

రాఘ—గంభీరం నడిపించవలసిందే... నవ్వు మనకి బాంకులో నాలుగువందలకేరైగా వుందని చెప్పినట్టు జావకం !

రాజా—అవును !

రాఘ—మూడువందల యాభయ్యైకకేరై తక్కువేల్తోంది ?...ఈమధ్య కొత్తచెక్కు లేమీ లేవు. చెక్కుబుక్కు ఇలా తీసుకురా... (రాజారావు చెక్కుబుక్కు తీసుకొస్తాడు.) చదువుతాను, సరియాడు. అయిదు. యాభైనాలుగు. ఏడు. అయిదు. ఇరవై ఎనిమిది. ఇరవై. తొంకై. పదకొండు. యాభై రెండు. దెక్లైబికటి . . సరిగ్గా ఉన్నాయా ?

రాజా—అర్థమవడం లేదు. నాలుగువందలకేరైగా వున్నట్టు నాకు బాగా తెలుసు.

రాఘ—ఇలా లే. (అని పుస్తకం రికార్డేసి చూస్తూ) ఈతోంబైయానాలు చెక్కబుడి ?

రాజా—ఎవరు వ్రాసింది ?

రాఘ—నవ్వే.

రాజా—(పుస్తకం పుచ్చుకుని చూస్తూ) నాల్గి ఏడు...గోవిందంగారి ఇంటికి వెళ్లిన గో. క్రితం

శుక్రవారం పెల్ల మంగళవారం తిరిగిచ్చాను. జ్ఞాపక ముందా? కానీ, నాన్నా...నే తీసుకున్నది తొమ్మిది రూపాయలే. సరిగ్గా నాకర్కుల! పరిపాటింది. ఇంటి కొచ్చేటప్పటికి అర్థదా మిగిలింది.

రాఘ—అ చెక్క చూడనీ... (పుస్తకం పుచ్చుకు తిరిగేస్తూ) సరిగ్గా నే పుక్కుట్టుందే! ఆరోజున సామ్య తీసుకొచ్చిందెవరు?

రాజా—(జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ) ఆరోజున... రెడ్డిగారి నిల్లు...నకలురాస్తున్నాను...హీ... రామ్మయ్య కిచ్చాను చెక్క, సామ్య తెచ్చింది.

రాఘ—ఈ అక్షరాలు వాగర్తగా చూడు. దస్తూరీ నీదేనా?

రాజా—రాత నాదానిలాగే వుండి చూడ్డానికి. (పరికిందిచూసి) నా అక్షరాలు కొంచెం పెనక్కి తిరుగుతాయి. ఇది ముందుకి తోసుకొస్తున్నట్టున్నాయి. నే తొమ్మిది రాస్తే, ఎవరో తొంభైకింద దిద్దినట్టుంది.

(రామ్మయ్య గదిలోకొస్తాడు)

రాఘ—అకన్నీ ఆడుగులేనని! చూడు. రాజా రావుకి చెక్క మార్చి సామ్య తీసుకురావడం జ్ఞాపక ముందా? కిందటి శుక్రవారం.

రామ—(రెడుచుకోవడా) ఆ. తొమ్మిది రూపాయలు.

రాఘ—ఇది చూడు. (అని చెక్కలుక్క అందిస్తాడు).

రామ—ఊహా... తొమ్మిదిరూపాయలే. అప్పుడే ఫలవారం తెప్పించుకున్నా. ఫలవారం వేడిగా ఉం పేనే నాకివ్వం. చెక్క ముచ్చా రావు కిచ్చి సామ్య తీసుకురమ్మన్నా! తీసుకొచ్చాడు, అన్నీ రూపాయి నోళ్ళే. జ్ఞాపకముందా! జబ్బావాడి కిచ్చడానికీ మర్రి చిల్లర మార్చుకునాచ్చింది. నన్ను చూడనివ్వండి. తప్ప చెక్క తీసేట్టుంది.

రాజా—ఊహా.

రామ—తెలుసుగా వుండే మరి!

రాఘ—నువ్వు ముచ్చా రావు కిచ్చావు. ముచ్చా

రావు సోమవారంనాడు రంగూ పెల్ల పోయాడు. తెలిసిందా సంగతి!

రాజు—(నువ్వు చిత్తుక్కుతువగా) అలా అయితే గేరం జరిగిందన్నమాట. అదేమి! మన ఆఫీసులో నేరా లేమీ జరిగే....

రాజా—అలా అయితే బాగానే వుండును!

రామ—నే నిక్కడన్న ఇరవై తొమ్మిదేళ్లలోనూ అలాటి దెప్పదూ జరిగలేదుకదా!

రాఘ—చాలా తెలివి కలుగుతో చేకాడు పని. అంతలు గ్రాసినతరవాత నాగా విడిచిపెట్టకుడదని ఇది నీకు పాఠం, తెలిసిందా!

రాజా—అవును... అప్పుడు చాలా తొందరలో వున్నా...

రామ—(ముసం చిన్న బుచ్చుకుని) ఏమిటో నామనస్సంతో పాడయిపోయింది.

రాఘ—కంటర్ ఫాయిల్ కూడా మార్చాడు. చాలా ఆలోచించి చేసిన పని. ముచ్చా రావు పెల్లన మీద చేరు?

రామ—'సిటీ ఆఫ్ రంగూన్'.

రాఘ—టెలిగ్రామిచ్చి, రంగూను చేరగానే అరెస్టుచేయించారీ. ఇంకా చేరవుండదు.

రామ—వాడి కుటుంబంగతి! వాణ్ణి చూస్తే నాకు చాలా ఇష్టంగా వుండేదీకూడా! మ్రరామ చంద్రా! వైగా ఈ ఆఫీసులో!!

రాజా—రాంకునుమాస్తాని కనుక్కోనా?

రాఘ—ఇక్కడి కోమాటు తీసుకురా. పోలీసుకి కబురుచెయ్యి.

రాజా—పోలీసుకి!.. (అని బయటికి వెళి పోతాడు)

రాఘ—నర్త్యరత్నవల్ల ప్రయోజనం ఉందం గానా, లేదంటానా?

రామ—మీరే క్షేమం తిన్నగా బోధపడటం లేదు.

రాఘ—నిన్ను తిన్నగా ఎరగనివాళ్ళ! నీకథ కట్టుకథలా వుంటుంది. ఏం?

రామ—అవునవ్వకండి. (అని చిరునవ్వు వచ్చు తాడు. పాతాస్త్రాగా విచారపు ముహూర్తం పెట్టి) నాకు చాలా కష్టంగా వుందనుకొండి...నా కన్నకొడుకు ఇలాటిపని చేశాడా అనిపిస్తోంది.

రాఘ—ఘంటాలంపని. ఏం?

రామ—కలత పెట్టేస్తుంది. అంతా సర్వంగా వదలడావుంటే ఇలాటి చేదో బరువునుంది. ఇవారే నాకు టిఫి నేం సంబంధించి మరి!

రాఘ—అంత కష్టంగా వుంది!

రామ—ఇలాటి చేదన్నా జరిగినే, అలా అంతా భగవద్భావం చేస్తే కొన్ని నామనను వదులువడం వుంటుంది. కంఠో, మహాదేవ, కంకరా, దీవదయాలో... (రహస్యం చెబుతున్నట్టు) వాడి చేదో అవుకోలేదు దురాశ కలగుండాలి.

రాఘ—అప్పుడే అయ్యెను! అతనే నేరంచేసి నట్టు నిర్ధారించాడే...

రామ—ఇలాటిది చెయ్యవద్దు...కావాలంటే, ముప్పైయేళ్ళో కూడమా! వాదో నెలదీతం పోరేద్దును. కంఠోకంకరా...

రాఘ—నువ్వురా రాగానే కలుగుచెయ్యి...

రామ—...దీవదయాలో... జగద్రక్షకా... (నుందరమ్మ లోపలికొస్తుంది) మరి కయారయావూ, అసలే గొడవల్లో పడినావుంటే...ఇప్పుడే చివరి చూడాలికి వస్తే.

నుంద—ఒక్క నిమిషమేనండీ.

రామ—ఇట్లే గమ్మా చెబుతూవుంటే న... ఒక్క నిమిషం లేదు, అరనిమిషం లేదు.

నుంద—మరలాగండి! చూపిస్తారా.

రామ—పీకలమీది కొచ్చిందిరా బాబూ! "నురువులరాక, దాసివృత్తి" అన్నట్టు...దంపక అలా పయన గేటుదగ్గర కాసుకుతున్నప్పుడు...బయటకొచ్చి వచ్చుకు పట్టుకుంటువుగాని... (నుందరి వెలిపాతుంది.) కంఠో కలకరా...ఇదొక్కటి లంపటం సంపాదించుకున్నావంట, ఈ మోహనరావు! ...దీవదయాలో...

(రామ నువ్వురా, రాజారావు లోపలికొస్తారు)

రామ—మీనాన్న లోపలున్నాడు... (రాజారావు లోపలికి వెలిపాతాడు) (నువ్వురా) కూచోండి. అనవసరంగా మిమ్మల్ని బాధ పెడుతున్నాం...

నువ్వు—నాకు అయ్యెను రాగా జ్ఞాపకమంది అంతా సరిగ్గా అన్నట్టే కనిపించింది.

రామ—నూతనా! కాలం మంచిది గాక పోతే అలా చెడుబుద్ధులు పుట్టుకొస్తావుంటా యనుకొండి...

నువ్వు—అవునవును.

రామ—(రాఘవయ్యగారి గదికినే చూస్తూ) నిన్నవాడే అనికొండి...ఇదివరకు చాలామట్టు చెప్పాను. చెక్కు రాయడంలో వాగర్తగా వుండాలి, అంతెంతవారే బాగా విడిచిపెట్టకూడదని. అయినా ఏమన్నా లక్ష్యం ఉంటేనా?

నువ్వు—మొహం గుర్తుపట్టగల వనకుంటా. దిన్నవాడే...

రామ—మీ కివ్వకు అతన్ని చూపించలేము బహుశా!

(రాఘవయ్య, రాజారావు గదిలోనించి వెళిస్తారు)

రాఘ—నువ్వు, మా అల్పాయినీ, రామయ్యనీ చూశారు. మాలో ఎవరూ కాకుండా!

నువ్వు—(వచ్చుతో, రియాలిటీ) అచ్చే. కాదండీ.

రాఘ—(రామయ్యతో) మోహనరావుని పిలు.

రామ—అనవసరంగా అతనినెందుకండీ. అసలే భయపడుతుంది. అందులో ఈమధ్య...

రాఘ—అలా అంటే ఎలా? పండేమానివారణ చేసుకోవడం అతనికి మంచిది! ఈ క్యంపోం అంగు కనిపెట్టాలిగాదా, ఎలాగాను.

రామ—అవునవ్వకండి... (అని నీళ్లు నములు తాడు)

రాఘ—ఊ, పిలు...

రామ—(ఇలా చేసేదేమీ లేక) ...మోహనరావు! ఆ కవులు కాకితాలు ఇలా తీసుకురా, ఓహూ!

మోహ—(లోపలినించి) వొత్తున్నా (అని కాగితాలకట్ట తీసుకొచ్చి రామయ్యగారిచేతికిస్తాడు.)

రామ—సరే. ఆ దుగిరిన పనికూడా త్వరగా పూర్తిచేసెయ్యి!

(మోహనరావు లోపలికి వెళిపోతాడు)

(రాఘవయ్య నుమాస్తాకేసి చూస్తే నుమాస్తా 'ఇతే' అని శిలీపూతాడు)

రాఘ—నిజం. మనం అనకున్నది కాదే యిది!

నుమా—కీచృయంగా. నన్ను నుర్తుపట్టాడు. పారిపోడుకదా!

రామ—వెళ్లాలంటే, మనముందునించే వెళ్లాలి. మరోదారి లేదు. (అని మోహం చాలా విచారంగా పెట్టేస్తాడు)

(తలుపు తీసుకొని మోహనరావు బయటికి పోతాడు.)

రాఘ—ఎక్కడికి?

మోహ—ఇప్పుడే పోస్తా.

రాఘ—ఒక్క రెండునిమిషా బుండు. ఈ కవలలవిషయం చూట్టాడాలి.

మోహ—అలాగే. (అని తిరిగి గదిలోకి వెళిపోతాడు)

నుమా—పామ్మ పట్టుకెల్లండి ఇతేసేనని, అవ సరమిసే, ప్రమాణంచేసి చెప్పగలను. ఆరోజున నేటిసేను! వెళ్లకమునుపు ఇచ్చిన ఆఖరిచె క్కది. కాగా జ్ఞాపకముంది. నే వెళ్లిస్తా. కావలసివచ్చుడు కబురు పంపించండి. (అని వెళ్లిపోతాడు.)

రాజా—ఏం చేద్దా మిప్పుడు!

రాఘ—మోహనరావుని రమ్మను... ఆ చెక్క బుక్కు నాచేతికియ్యి!

రామ—తల తోక తెరిడంలేదు... ముచ్చా రావు చేకా దిసకున్నాంగా!

రాఘ—చూద్దాం!

రాజా—రాజా! ఒక్కనిమిషం. కాగా ఆలోచించావా?

రాఘ—రమ్మకు లోపలికి!

రామ—(గదిద్వారాకి వెళ్లి) ఒకమాట ఇలా రా.

మోహ—(కమ్మా) ఏం?

రాఘ—(పాతామ్మగా ఆకలిపైపు తిరిగి) ఈ చెక్క నీకు నుర్తుందా?

మోహ—నుర్తులేదండీ!

రాఘ—తిన్నగా చూడు. జ్ఞాపకం తెచ్చుకో... కేందటి శుక్రవారం మార్చావు.

మోహ—అదా! ముచ్చా రావు ఇచ్చిందా?

రాఘ—అవును. నాకు తెలుసు. యిల్లి నవ్వు ముచ్చారావుకే సామ్మ ఇచ్చేకావు. ఏం?

మోహ—అవును.

రాఘ—నీకు ముచ్చారావు ఇచ్చినప్పుడు పరిగ్గా యిలాగే వుందా?

మోహ—ఉండే అనుకుంటా!

రాఘ—రాజారావు తొమ్మిది రూపాయలకి చెక్కరాకాడిని తెలుసుకొనూ నీకు!

మోహ—కాదు. తొంద్ర.

రాఘ—(గద్దె) తొమ్మిది!

మోహ—నాకు అదంతకడం లేదు.

రాఘ—అంటే, ముచ్చారావో, నవ్వో చెక్క దిస్తేకాదు.

మోహ—నే... నే.

రామ—అహహం. తొందరలేదు. ఆలోచించుకుని మరీ చూట్టాడు.

మోహ—(తేరుకుని) నేను కాదు అపని చేస్త!

రాఘ—రాజారావు ఈచెక్క రామయ్యకి ఒంటిగంట కొచ్చాడు. అప్పుడే అరేసు టిఫిన్ తెప్పించుకున్నాడుకదా, మన కాంక్ష తిలకు.

రామ—దాన్ని కొడిదిపెట్టకపోయాను!

రాఘ—అదే. అంచేత ముచ్చారావు కొచ్చాడు. నవ్వు ఒంటిగంటాడది పోనునీమిహలకి చెక్క చూర్చి

సామ్యు తీసుకున్నావు! నువ్వు దీనిని వెళ్లక పూర్వం ఇచ్చిన ఆఖరి చెక్కు యిదికనక ఆపంగలి తెలుసు.

మోహ—అవును. నువ్వురావున్నే హితులు ఎవరో అక్కడ ఉండడంవల్ల చెక్కు మార్పుకరమృని వాడేది కొచ్చాడు.

రాఘ—అయితే నువ్వు నువ్వురావు చేకూడటావు ఈసేరం!

మోహ—నాకేమీ తెలియకపోయింది.

(రాజారావు తండ్రిచెవులో ఏదో చెబుతాడు)

రాఘ—నువ్వురావు కనివారంతరవాత మళ్లీ ఇక్కడి కొచ్చాడా?

రాఘ—(మోహనరావుకి సహాయం చేద్దామనే ఆశ్రయంతో) ఈమూ, సామవారం ఉదయమే వెళ్లిపోయాడు.

రాఘ—ఏం, మోహనరావు! కొచ్చాడా?

మోహ—(హిస్ట్యంట్) రాలేదు.

రాఘ—అలా అయితే, ఈ కొంటర్ ఫోయిల్ లో అక్షరాలు మంగళవారంతరవాత ఎవరు దిద్దారు?

రాఘ—అదేమిటి?

రాఘ—సంగతంతా తేలిపోయింది. ఈ చెక్కుబుక్కు సుక్రవారంనంచి, మంగళవారం రాజారావు తిరిగొచ్చినదాకా, అతని తేబులోనే వుండిపోయింది... ఇప్పుడుకూడా ఈసేరం నువ్వు చెయ్యి లేదనే అంటావా?

మోహ—లేదు. లేదు. నేనే చేశాను!!

రాఘ—(కుమిలిపోయి) క్షిరామచంద్రా! ఇదేంపని!

మోహ—ఆ సామ్యు చాలా అవసరంగా కానలి సాచ్చింది. ఏం చేస్తున్నావో తెలిసిందికాదు.

రాఘ—ఇలాటి దురుద్దేశం నీబుర్రలో ఎలా ప్రవేశించింది నాయనా అబ్బ.

మోహ—నాకే తెలియలేదు. ఒక్కనిమిమం ఏదైపోయింది.

రాఘ—చాలా దీర్ఘమైన నిమిమం! నాలుగు కోశాలయినా వుండిపోయింది. ఏం?

మోహ—చేసిన చాలాసేపటిదాకా ఏం జరిగిందో తెలియనేలేదు. ప్రమాణం చేస్తున్నాను. తరవాత సేరం ఒప్పేమికోదానికి ధైర్యం చాటిందికాదు. సామ్యు తిరిగి తప్పకుండా ఇచ్చేస్తాను. నిజంగా ఇచ్చేస్తామమించాలి. (అని రాఘవయ్యగారి కాళ్లు పట్టుకుంటాడు)

రాఘ—(కాళ్లు పెనాకి తీసుకుంటూ) గదిలోకి పో...

(మోహనరావు వెళ్లిపోతాడు)

రాఘ—ఎంతసేరం చెయ్యిలో, అంత చేశాడు.

రాఘ—ఇంత మోసం చెయ్యడం! అందులో ఇక్కడ!!

రాజా—ఏం చేద్దాం?

రాఘ—అలాచెందుకు? కేసు పెట్టడమే!

రాజా—మొదటితప్ప.

రాఘ—(నమ్మనట్టు తల ఆడిస్తూ) నాకు నమ్మకం లేదు. ఇంత నేర్పుగా గ్రంథం జరపగలదూ?

రాఘ—ఏదో దురాశ పుట్టింది. అనుమానం లేదు.

రాఘ—దుర్బుద్ధులుంటేనే దురాశలు పుట్టుకొస్తాయి!

రాఘ—అవు. నూ. అబ్బబ్బ. ఈదేహం బహు చెడ్డది. మనచేత ఎంతగడ్డయినా తినిపిస్తుంది కదా... జగద్రక్షకా! పొద్దన్న ఆర్మీ మూడూనికొకరినడ ఇక్కడి కొచ్చిందిలే!

రాజా—నే లోపలి కొత్తంటే ఇక్కడండి వెళ్లామా?

రాఘ—ఈమ... బంధుత్వ మేమీ వున్నట్టు లేదు... కాపరం చేస్తున్నామనిషే...

రాఘ—ఆరిలేదన చెయ్యన్న మాట.

రాజా—ఈమాటకీ క్షమించి వదిలితప్ప మంచి నమకుంటా. దబ్బిచ్చేస్తామంటున్నాడుగా! తెలిసింది వదిలితే చాలు.

రాఘ—కేరం మాట ఎలా వున్నా, చేపిన కృత్రిమలోచనకి మాత్రం తీయించకూడదు. ఒకవేళ పట్టుబడితే సుబ్బారావువీడ లోతుకుపోతుందికదా అని ఎత్తువేళాడు. చెక్కుబుక్కు మంగళవారండాకా నీ జేబులోనే వుండిపోయిందన్న సంగతి అతను గుర్తించనేలేదు.

రామ—నుందివాడేమరి! ఎన్నోరోజులనుంచీ ఎత్తుకొస్తున్నాడనడానికి సాదకాళం లేదు. అతను ఆపుకోలేని కోరిక ఏదో అతన్ని లొంగదీసేసి వుంటుంది.

రాఘ—నుంచి బుద్ధి, అలవాటులూ వుంటే ఇలా నిమిషంలో ఎవరూ లొంగిపోరు. చుట్టుపక్కల డబ్బుంటే ఈయకునేమనిపిలా కనిపించడం లేదు. అసలు అతని కళ్లలోనే తెలుస్తోంది అంతా!

రాజా—(కొంచెం విచురుకో) అది మనం ఇది తరపు కనిపెట్టినట్టు లేదే?

రాఘ—ఇలాటి వాళ్లని లక్షమందిని చూశాను. దయదలిస్తే చాధం లేదు. తప్పచెయ్యడానికి వీలేకుండా కట్టుదిట్టం చెయ్యాలి. అంతే...

రాజా—అయితే, కైలే?

రాఘ—(సంకోచిస్తూ) ప్రాధాన్యం ఎలానో తెలియకుండావుంది. మన ఆఫీసులో వుంచుకోదానికీ వీలేదు నమ్మకం లేకపోతే.

రామ—అవునవును...

రాఘ—అతని సంగతి తెలియనివాళ్ల దగ్గరకి పంపించడం మరీ అపవద్యం. మనం సంఘక్షేమాన్ని గురించి ఆలోచించాలి.

రాజా—కాని, "ఏడు దొంగ" అని ఇలా వాతపెట్టేయ్యడమేనా? ముహూనిదా?

రాఘ—మిగిలినవన్నీ పరిగావుంటే ఈమాటకీ ఆలోచిద్దాను. అన్నీ దుర్గుణాలే!

రామ—అదికాదు నే అన్నది. అతన్ని కంట పెట్టేసిన సంగతులు...

రాఘ—అదే, అది. తన యజమానులని మోసం చేసే ధనం అవసరించడమేకాకుండా, నేరాన్ని మరో

నిర్దోషినిదికి తొయ్యడానికి ప్రయత్నం చేశాడు. మరి, ఇలాటి పరిస్థితుల్లో కేసుపెట్టకపోతే, ఎప్పుడు పెట్టాలో తెలియకుండావుంది.

రామ—అతని ముందుగతి మరి!

రాఘ—నీ వుద్దేశంలో, అసలు ఎప్పుడూ, ఎవరూ కేసుపెట్టకూడదన్నమాట!

రాజా—ఆ మాట తలుచుకుంటే నాకు బాధగా వుంది!

రాఘ—వొడ్డి చాతాఖానీలోకి దిగుకోంది.

(అని లేచి తన గదివైపు వెళ్లబోతూవుంటే)

రాజా—నువ్వే అతని పరిస్థితుల్లో వున్నా ననుకో నాన్నా...

రాఘ—చాలా అనుకోమంటున్నావే?

రాజా—సొమ్ము అతనికి ఎంత అవసరమైందో మనం చెప్పలేం!...

రాఘ—(గుమ్మందగ్గర ఆగి) నా మాట నమ్ము! చేసేవాడు అవసరమన్నా చెప్తాడు. లేకపోయినా చెప్తాడు...చెయ్యనివా, లోకం తల్లకిందులయినా చెయ్యకు!

రాజా—మళ్లీ ఇంకెప్పుడూ ఇలాటిపని చెయ్యనిది వాదానం చేస్తున్నాడుగా...

రామ—సేవ, ఒకవేళ, అతనితో మాట్లాడుతా ననుకోండి. అతన్ని అవసరంగా బాధపెడదామని కొడుగా మన ఉద్దేశమయినా?

రాఘ—ఇంక చాలు...మనకు నిశ్చయించేమ కున్నా. (అని గదిలోకి వెలిపోతాడు)

రామ—మీ నాన్నని మనం ఏమీ అనుకో కూడదు. మంచి జెడ్డులు బాగా అనుభవం ఉన్న మనిషి కాని...అయినమాటకీ వ్యతిరేకంగా మనం ఫలహా చెప్పకూడదు!

రాజా—వీడివినట్టుంది. మర్యాద వాలాగే అనుకుంటున్నావు. నాకు తెలుసు. నన్ను సమర్థించుకు రాకుండా?

రామ—నేనేమనుకుంటున్నానో నాకు తెలియకుండావుంది.

రాజా—చేపదానికి తీరవాత విచారిస్తాం
ముమా...

రామ—అతనికి చేతున్నప్పుడు తెలియ
కావాలి.

రాజా—(అతి కోపంతో) ఒకసారి... ఏమి
దయచాక్షియ్యండి...

రామ—ఇదుగో చూడవచ్చు. ప్రతిదా
లలోనూ సరియై ఆలోచించాలి.

(పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు ప్రవేశిస్తాడు)

పో. ఇ—సీ సరుగా రున్నారా?

రాజా—(కోపంతో) ఉన్నారు. మీ రొచ్చా
రని చెబుతాను...(అని లోపలికి వెళితాడు)

రాఘ—(వైకొస్తూ) నాకు విచారంగానేవుంది.
నీలై చే పూయకుండు ననుకో. కాని అంతరాత్మ ఏమి
ఒప్పుకోవం లేదు. ధర్మవిర్వహణలో వెనకా ముందూ
ఆలోచించకూడదు. మోహనరావు! ఒక్కమాట
యిలా రా!

(మోహనరావు పైకి రాగానే రాఘవయ్య
సంజ్ఞ చేస్తాడు. ఇన్స్పెక్టరు సంజ్ఞ పైకి తీస్తాడు)

మోహ—(వెనక్కి తప్పుచుకుంటూ)కొద్దోద్దు.

పో. ఇ—మంచివాడివికాదు! రమ్మా!!

రాఘ—పోర్లరీ చేస్తున్నాడని ఫిర్యాదుచేస్తు
న్నాను.

మోహ—ఈ ఒక్కరోజుకీ వొదిలిపెట్టండి.
ఇంకో మనిషి వుంది నామీద ఆధారపడి. ఆయ్యకి
కోసమే ఈనేరం చేస్తూ ఒక్కరోజు...

(రాఘవయ్య లాభంలేదని చెయ్యికిత్రుతాడు.
దానితో మోహనరావు లొంగిపోతాడు)

రామ—(బొంగురు గొంతుకతో) శంకరా!
దయచేసి... ఏం గొడవ తెచ్చిపెట్టవయ్యా!

(అంతా నీళ్ళబింబం. తేలురుమాలుతో మోహం
కుడుచుకుంటూ కుర్చీలో కూలబడిపోతాడు)

[స శ్లేషం]

వర్ణము - రేఖ

అర్చి

= శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు =

ఉద్దేశించి వర్ణరేఖలను ఒకపద్ధతిన ఏర్పాటుచేసి
నపుడు ఈ ఏర్పాటు ఒక చలనాన్ని తప్పక నూచి
స్తుందనీ, ఈ వర్ణరేఖల సంకలనముల ననుసరించి చిత్ర
ములో ఉద్భవమైన ఈ చలనం కళాపద్ధతులలో నడ
వడంచేత లయ అని దీన్నడవమయిందనీ ఇది
వరకు అన్నాను. అందుచేత చిత్రం లయపూరిత
మవడానికి ముఖ్యాధారములు సమచిత్రవర్ణరేఖలు. అది
గాక వర్ణమో, రేఖో, ఏ ఒకదాన్ని వినియోగించ
కుండా రూపరచనగాని, సంకలనంగాని చిత్రంలో
నూచించడం అసంభవం. రూపభేద, ప్రమాణ, సంకలన
ముల ననుసరించి యేర్పడు ఈ లయ వర్ణరేఖలను వివా
నూచించడం అపాధ్యం. చిత్రకళావిధానంలో ప్రధా
నాంశములైన ఈ వర్ణరేఖలు రెంటికీ అంచేత ఒక అవివా
భావసంబంధం ఏర్పడిఉంది. కాబట్టి ఈ రెంటినీ
వేర్వేరుని నిర్వచించడం, ఏటి భావములను వేర్వేరుగా
చర్చించడం అనవసరం. అయినప్పటికీ ఒక్కొక్క
వస్తువు చిత్రరచనలో రేఖ ప్రాముఖ్యతవహించవచ్చు,
మరొకవస్తువు వర్ణం ప్రాముఖ్యత వహించవచ్చు.

రేఖానుసారమయిన భావప్రకటన వట్టి రేఖా
నిర్మితమయిన చదరచిత్రాలయందేగాక, వర్ణరీతులకంటె
రేఖ రెక్కువ ప్రాముఖ్యత వహించిన చిత్రాలన్నిటికీ
చెందుతుంది. ఈ రేఖ లవ్వడు రూపములను సృష్టిక
రించి, రూపభేదాన్ని ప్రకటించి, చిత్రంలో అవసర
మయిన స్థాయిల వేర్పరచి, చిత్రాని కొలిత స్థితి,
లేక స్థూలత నిష్టా సజీవంచేస్తాయి. చిత్రంలోని వాలు
తాళ్లను చక్కగా నూచిస్తూ, వర్ణకాథంగిమలందు

రూపములస్పష్టతగాకుండా చేసి, ఈ రేఖ లొక్కొక్క
వస్తువు చిత్రవికాసకారణ మవుతాయి. చిత్రకళలో
శిల్పి (Sculpture) పద్ధతులు కొన్ని ఆవలంబించి
నపుడు భావప్రకటన సంపూర్ణంగా రేఖాపర మవు
తుంది. శిల్పంలో చదరచిత్రపద్ధతు లమరినప్పుడుకూడ
చిత్రం రేఖాపరమే అవుతుంది. విలాసమయ జీవితచిత్రాలు ఈ రెండుపద్ధతులకూ చెందిన వడంచేత,
శిల్పంలోనూ, చదరచిత్రాలలోనూ, ఏటిలో విలాస
మయరేఖలకే ప్రాముఖ్యత వస్తుంది. చిత్రం రేఖాపర
మయినప్పుడు, అందరి రూపాల కొక స్పష్టత కలిగి,
రూపభేదం చక్కగా అనుభవకుండు. ఇటువంటి చిత్రా
లల్లో ప్రతివిషయం స్పష్టమయి, ఒక సంపూర్ణత
చిక్కుతుంది. అందుచేత ఈ రేఖాపద్ధతి వట్టి హృదయ
పరమైన భావభావనేగాక, కల్పనకు సంబంధించిన
అలోచనపరమైన నిర్ణయవిధాన మవుతుంది.

ఇంక రెండో విధానం వర్ణకాథంగిమమీద
ఆధారపడి ఉంటుంది. పూర్తిగా వర్ణకాథంగిమమీదనే
ఆధారపడి, రేఖలను పూర్తిగా వదలివ చిత్రరచనలలో,
ఒక్కొక్కవస్తువు రూపభేదం స్పష్టంగాక, వాలు
చాట్లుకూడ అస్పష్టత వహించి మూసిపోతవి. అందుచేత
లయగతుల నొక్కొక్కవస్తువు కొలుపోవడం సంభ
విస్తుంది. అదైన రేఖాపద్ధతిలోవలె, ఉద్దేశ్యానుసరణ
మైన రూపం సంపూర్ణంగా భావనాంశముల నందు
కొనకపోవచ్చు.

అయినప్పటికీ, సంపూర్ణంగా చిత్రకారుడు
వర్ణకాథంగిమనే అనుష్ఠించినపుడు, రూపాలు వాయు

వికర్ణతల ననుసరించిన వెలుగునీడలలో ప్రవర్తింప ప్రయత్నించేస్తాడు. అప్పుడు వస్తువు, నిర్మితరూపాన్ని వదిలి, వర్ణవెలుగురుల ననుసరించిన ఒక ప్రత్యేకతకు నడిపించవచ్చు. విచిత్రరూపముల నందుకొన్న ఈ చిత్రము అప్పుడప్పుడు, అతిమనోహరములై, అనేక చిత్రవిచిత్ర మాతృభావముల కాలవాలం కావచ్చు.

వర్ణికాభంగితు యనగా, దృష్టిచెదరు రీతిన అనేక తరువరంగుల సమ్మిలితం కాదు. తేజఃప్రమాణములను స్థాయిపరంగా నూచిస్తూ, పొందిక గలిగిన అవసరవర్ణసంకలనం. వర్ణవర్ణముల కలయిక అతిమృదు లమై, ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలో ఏకవర్ణస్వరూపమే కానరావచ్చు. మరొకప్పుడు అనేక చిత్రవిచిత్ర వర్ణముల పొందిక కలిగి, వర్ణవిభేదంతో వెలయవచ్చు. తేజఃప్రమాణ నిర్ణయ మనగా, వర్ణచ్ఛాయలయం దంత ముల, లేక స్థాయిలకేర్పాటునొందించడం. అప్పుడు ప్రతివర్ణంలో పెక్కుఛాయలు, ఛాయచ్ఛాయ కొక నిర్మితతారతమ్యం ఏర్పడుతుంది. ఈ తేజఃప్రమాణముల నూచించు పద్ధతిన, చిత్రకళలో అనేకవర్ణముల కవ సరం లేదు. ఈ భావము ననుసరించే, ఉత్తమచిత్రకారుడు, అనేకవర్ణములు వాడినప్పటికీ, తన వర్ణసంకల నానికి ఏకవర్ణతరూపము నిచ్చి, వర్ణికాభంగిములో ఏకత్వము నొకదాన్ని స్థాపిస్తాడు. అంతర్భావపరిణామాల ప్రవర్ణనంలో కళాసృష్టిని ఉత్తీర్ణత చెందినప్పుడు చిత్రకారుడు, ప్రకృతిలోని వర్ణవిభేదము నంతగా పాటించడు. ప్రకృతిని కావచ్చిన వర్ణవర్ణముల వాత దుద్దేశించి నిర్దేశింప నవసరములేదు. అజంతాదుల్లో నేటి వరకూ చెక్కుచెదరకుండా నిల్చిన, ఉత్తమకళా సృష్టికి చెందిన చిత్రాలన్నీ ఈ రీతినే రచనలైనవి. పాశ్చాత్యదేశంలోకూడ ఉత్తమకళాకర్త లనదగిన రంగ్రాంటు, వెల్యోరచవలలో కొన్ని చిత్రములు ఈ పద్ధతిన చిత్రించినవే. వీటన్నిటిలోనూ వర్ణికాభంగిమ యావత్తూ పంచలోపాచ్ఛాయ, లేక రజతమేఘచ్ఛాయ వర్ణశ్రుతి నందుకొని, ఇంపై చిత్రమునకు అతిమనోహ రత నిడుస్తాయి. ఈ ఏకశ్రుతి నమకరించి వర్ణికాభంగిమ పర్యవసానం ఏమనగా, అతిసరళంగా చిత్రంలోని చలనగతులు పుష్టమై, చిత్రం లయప్రదమై, సంతృప్త

తీవంతో ప్రకాశిస్తుంది. చిత్రమందు సుఖభంగా మన కొక నిమగ్నత ఏర్పడుతుంది.

తేజఃప్రమాణముల నమకరించు చిత్రాలల్లో, ఛాయవెలుగులలో నొక విలాసమయవికాసం సమకూడు తుంది. దీనివలన చిత్రం ఒక చలనగతిని పొందకతప్పదు. సంతృప్తవర్ణికాభంగిమమీదనే ఆధారపడి, తేజ లభలే లేక, తేజఃప్రమాణముల నమకరించిన చిత్రాలల్లోని రూపములకు లావణ్యపరమైన ఒక అస్పష్టత ఏర్పడి, అప్పుడప్పు యొక విశ్వాసభావం కల్పితమవుతుంది. దీని పరిణామం ఒక్కొక్కప్పుడు చిత్రంలోని రూపములకు ఒక అలోకస్వభావము కలిగి, మనలో అప్పటివరకు నిద్రావస్థలో ఉన్న మాతృభావముల వెన్నింటినో ఆ చిత్రం మేల్కొల్పగలదు. ఈ శ్రేణికి చెందిన చిత్రాలు లయపూరితములై, అతిరసవంతములై ఈ నాడు మన దేశంలో బంగారీకళావిధానంలో అనేక రకాలుగా ఉత్పన్నమవుతున్నాయి. ఈ చిత్రములలో ప్రకటితమైన రూపాలు, వాస్తవికత కేవల సులంధం లేక, ఆకర్షణవికాసము నొకదా న్నందుకొని, అతి ముఖ్యమైన సాయాప్యలయల ననుసరించి, హృదయ రంజిత నాదములను పెక్కింటిని కలిగిఉంటవి.

పాధారణంగా వాస్తవికసృష్టిలోకూడ లయ భావన వర్ణవికాసముల ననుసరించే ఏర్పడుతుంది. అందు చేత చిత్రరచనలందు, వర్ణికాభంగిమను ఉద్దేశించి వర్ణ కల్పనలకు పూనుకొకపూర్వమే, లయరూపమును అన గావాన చేసుకోవడం అతిముఖ్యం. ఈ కారణంగానే అనాదిన మన వక్తలు చిత్రకళాభ్యాసమునకు ముందు గాన, సంగీత, నాట్యకాస్త్రములను పఠించుట అవసర మని నిర్వచించారు. దీని భావం ఒకటే. లయస్వరూపం సంగీతస్వర్యములందే అవగాహన ములభం. ఈ వైయాప్య లయను వర్ణరేఖల సాయాప్యమైనరూపులకు చిత్రకళ. అంచేతనే ఈ చిత్రకళ సంగీత, వృత్తములకు ఉత్తర పథమయింది. కాబట్టి ఉత్తమచిత్రకారుడు ఈ లయను వర్ణికాభంగిమమందుకొని, లేదా కేళాపూర్వకంగా కొని, లేక ఈ రెండింటి నిమిద్ధికొని ప్రకటితం చేయకతప్పదు.

చిత్రకారుడు రేఖలలో లయనుద్దేశించినపుడు, వాటి కొక గతి ప్రాప్తమై, విన్యాసభావం ఒకటి ఉదయిస్తుంది. విన్యాసపరమైనప్పు డీరేఖ అతివిలాసమయమై, ఆది అంకు కావరాని అపారతమ ప్రకటిస్తుంది. అమృతం అంతశ్చలనం కలిగి లయప్రదమయిన ప్రకృతికి విన్యాసం ఒక నిఖితానుభావ మయింది. మొలక, వృక్షం, పుష్పం, గింజ, తిరిగి గింజమంచి మొలక—ఈ రీతిన మనం నిత్యమెరిగిన ఒక అనుభావం. వసంతేఋతువులో ప్రకృతియం దీ అనుభావం అతిమనోహరమై, సర్వమానవదృష్టి కాకర్షణీయ మవుతుంది. కళాకర్త డీ అనుభావం సర్వకాలసర్వావస్థల యందును కావరాకతప్పదు. చిత్రంలో మాడ లయనుద్దేశించినపుడు ఈ విన్యాసానుభావం తప్పక కలిగితీరుతుంది. చిత్రం రేఖాపరమయినప్పుడు రేఖల కీ విన్యాసం తప్పదు. ప్రాచీనహైందవకళలో చిత్రకళ అన్ని విధములా రేఖాప్రాముఖ్యత కలిగి ఉండటంచేత రేఖా విన్యాసం ఒక ప్రధానగుణమయింది.

అంచేత ప్రాచీనహైందవకళలో, రూపచిత్రాలల్లోనేమి, జీవీవిచిత్రాలల్లోనేమి ఈ రేఖావిన్యాసం తప్పక కావనస్తుంది. కాని ముఖ్యంగా జీవీవిచిత్రాలల్లో రేఖలకేగాక, చిత్రమున కంతటికీ ఆది అంకు నిర్ణయించ ఆకళ్యమయిన, ప్రకృతిలోని నిత్యవిన్యాస భావము అతిస్పష్టంగా ప్రకటితమవుతుంది.

ఇప్పటికి చర్చించిన శ్రుతివిషయం రేఖాపూర్వకంగానే చిత్రంలో ప్రకటితమొప్పునప్పు. ఈ కారణంగానే ప్రాచీనభారతీయకళలో రేఖమే కళాస్పృష్టి ముఖ్యయోగమయింది. ఈ నూత్రముల నమనరించే చిత్రకళలోని రేఖావినియోగాన్ని గూర్చి విష్ణుధర్మోత్తరీయంలో చెప్పిన వాక్యాలు గమనించలేగినవి. “రస్మాంల కొరకు రేఖలు; పండితులకోసం వర్తనా—అనగా వెలుగునీడలు; స్త్రీలకొరకు అలంకారాలు, ఆధరణాలు; సామాన్యజనానీకీ దివ్యవర్ణములు.” అంచేతనే లయ ప్రాధాన్యంగా కొని, విన్యాసపరమై ఈ రేఖ భావప్రకటనల కొక ప్రభుమస్థానం గణించింది. ముఖ్యంగా, చిత్రం లయప్రదమై, రేఖలలో నొక విన్యాస ముదయించినప్పుడు, చిత్రములయం నొక

అనంతభావ ముదయించి, బాహ్యదృశ్యతీతమి మనలను చేరుచేసి, మరిపించి, ఒక నిమగ్నత నివ్వగల శక్తి కల దౌతుంది. అందుచేతనే లయ నమకరించు ఈ రేఖ చిత్రాలకు నిజకోథ నిచ్చి, ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయగల ముఖ్యాధార మవుతుంది.

మ డం గాలు

ఇక మన ప్రాచీనులు చిత్రకళనుగూర్చి నిర్వచించిన మడంగాలను గూర్చిన విచారం ఒకంత చేయవచ్చు. చిత్రానికి అసలయిన అంతరాత్మ భావం; జీవం లయ; శరీరం మడంగాలు. సంపూర్ణంగా శరీరం నిర్మాణమై, జీవం కలిగిఉన్న పుడే, ఒకవస్తువుమొక్క అంతరాత్మస్వరూపాన్ని కనుగొనే ప్రయత్నం కలుగవచ్చు. అంతేకాని, నిర్జీవమయిన కేవానికి మనం ఆత్మనిచారం చేయం. ఇంతేగాక, అంగసౌష్ఠ్యం లేని శారీరకబాహ్య రూపం మనకు నచ్చకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు హేయమైనదీ కావచ్చు. అప్పుడు మనం దానిపై సారించు దృష్టికి నిమగ్నత కలుగుటే దుర్లభం. మాడంగానే విముఖత కల్గించు చిత్రాలల్లోని జీవం గుర్తించి, వాటి ఆత్మనిచారం చేయడం కలుగదు: తదనుసారంగా ఆనం దానధూతి ఆసలు పొసగదు. అందుచేతనే సామాజిక నకు ఆనందహేతు వచదానికి మూలమయిన, చిత్రకళిరానికి అంగసౌష్ఠ్య మొనగూర్చు ఈ మడంగములను గూర్చిన విచార మతిముఖ్యం.

మన ప్రాచీనులు, చిత్రకళలో నిర్వచించిన మడంగాలు, రూపభేదం, ప్రమాణం, లావణ్యం, వర్ణకాంక్షగిమ, రేఖావిన్యాసం, సాదృశ్యం, లేక సంకలనం అని చెప్పవచ్చు. ఎందుకనగా, మనం ఇప్పుడెరిగిన గ్రంథాలల్లో, కామనూత్రన్యాఖ్యానంలో యశోధరుడు మడంగాలను నిర్వచిస్తూ, రూపభేదం, ప్రమాణం, భావం, లావణ్యయోజనం, సాదృశ్యం, వర్ణకాంక్షంగా పేర్కొన్నాడు. విష్ణుధర్మోత్తరీయంలోనూ, తదితరగ్రంథాలల్లోనూ రేఖ చిత్రమునకు ఒక అంగంగానే నిర్ణయించి అడరీతిన చర్చించారు. ఏ విధంగా ఆలోచించినా రేఖ మన ప్రాచీనచిత్రకళలో ఒక ముఖ్యమయిన అంగం. భావం అనేది చిత్రకార

ఇంక, దాని ఆత్మగా పరిగణింపబడింది. అంచేతనే
నేను మొదట అన్నట్లు, మనం నాలు రూపభేద,
ప్రమాణ, లావణ్య, వర్ణి కాభంగియ, తేజావిశ్వాససాధ్య
శక్తిగా నిర్ణయించబడినట్లుంది.

చిత్రకళాలక్ష్యమును సంపూర్ణంగా గుర్తెరిగి,
దాని రహస్యమును అతిమాత్ముంగా అవగాహనంచేయు
గతిగివందుకల్గ, చిత్రములలో మూలదృష్టి కావనయ్య
ఈ బాహ్యలక్షణములను అంగములుగా నిర్వచించారు.
కాని కళాలక్ష్యమును పరిగా గుర్తెరుగక, దాని రహస్య
కోధన సంపూర్ణంగా చేయని నీనాదేశాలలో చిత్రకళా
లక్షణములనే అరింటిగా పేర్కొన్నారు. అతేవనగా,
సజీవమయిన లయప్రకృతి, అక్షుల ననుకరించు రూప
నిర్మాణం, ప్రకృతియనుకరణ, సమచిత్రవర్ణి కాభంగియ,
అందమయిన సంకలనం, మెరుగు, వీటిలో మొదట
పేర్కొన్న లయప్రకృతి జీవమునకు సంబంధించినది.
చిత్రరచనలో నిది యొక పర్యవసానమే అయి, ఉత్తమ
చిత్రమునకు నుణమయింది. కాన రచనానుష్ఠానంలో
కొక నిర్వచనం కాదు. చివర పేర్కొన్న మూడునూ
ఉత్తమచిత్రలక్షణములే అయి, రచనాపర్యవసానాలే
అవడంచేత వీటి అనుష్ఠానం, విమర్శన చిత్రరచనలో
నిర్వచించి నిర్ణయించలేము. కాని రెండవది, మూడవది—
అనగా అక్షుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం, ప్రకృతి
యనుకరణ—చిత్రరూపరచనలందు నిర్వచనీయమయిన
అనుష్ఠానభాగములే అయి, సాహిత్యమునీయగలవు.
కాని అక్షుల ననుకరించు రూపనిర్మాణం ప్రకృతియను
కరణే అవడంచేత, ఈ రెండునూ ఒకటే అయి,
రెంటిగా పేర్కొనడం అవసరమయింది.

లక్ష్యము నపరే గానక, కళారహస్యకోధనే
లేని పాశ్చాత్యులు, చిత్రకళలో లక్ష్యన్ని, రహ
స్యాన్ని, లక్షణాలను, అన్నింటికీ ప్రకృతియనుకరణే
ప్రధానమని నిర్వచించారు. ఏది ఎట్లున్నప్పటికీ, ప్రకృతి
రహస్యముల కోధించలేని పాశ్చాత్యులకన్న పాక్షిక
ములకు చెందిన నీనాదేశపుకళ ఉత్తమమైన దనుటలో
ఏ సందేహమూ లేదు. లయ, భావం చిత్రకళకు ముఖ్య
అంశములని వీళ్లు బాగా గ్రహింపగలిగారు. చిత్రకళా
రహస్యమును సంపూర్ణంగా కోధనచేసి, తత్పరమును

గ్రహించిన ప్రాచీనభారతీయులు కళకు ముఖ్యోద్దేశం
రసస్పృహనీ, ఆత్మభావం అనీ, జీవం లయ అనీ, కలిరం
భాగాలు మడంగములనీ గుర్తించి, ఈ ఆరు అంగము
లనూ నిర్వచించారు.

ఈ ఆరు అంగములలో మొదటిది రూపభేదం.
చిత్రకారుడు తనలో ఉద్దేశించిన అనేక భావములను
సమహర్షి, ఒక చిత్రమును ఉద్దేశించి, భావనచేసి,
తన భావన ననుసరించి కల్పనచేసి, చిత్రరచనకు
పూనుకొంటాడు. ఇతని భావనలో ఒక్కొక్కప్పుడు
ఏకరూపమేగాక, అనేకరూపములు ఇమిడిఉండవచ్చు.
ఈ రూపములన్నీ ఆత డుద్దేశించిన చిత్రమందు
రచించవలసిఉంటుంది. ఎందుకనగా, చిత్రమునం దీ
రూపములన్నీ సంపూర్ణముగాను, స్పష్టంగాను ప్రద
ర్శన కావచ్చును, చిత్రకారు డుద్దేశించిన భావములన్నీ
సామాజికుని హృదయముం దుదయింపువు. అందుచేత
ఈ రూపముల నన్నింటినీ, విడివిడిగా, స్పష్టంగా
చిత్రంలో నిర్దేశించు అవసరం ఒకటి ఉంది. వర్ణము
లతోగాని, రేఖలతోగాని, లేక ఈ రెంటితోగాని,
చిత్రకారు డీ రూపము లన్నింటికీ స్పష్టత నిచ్చి,
ప్రదర్శింపవచ్చు.

ఒక్కొక్కప్పు డీరూపభేదం వర్ణరేఖావరమే
గాక, రూపమున కిచ్చు లక్షణములబట్టికూడ యేర్పడు
తుంది. ప్రకృతిలోని రూపములను, మూలమాత్ము
దృష్టి గమనించి, రూపరూపమునకు నిర్త్యమైన లక్ష
ణములను మన ప్రాచీనులు అనేకరకాలుగా నిర్వచించి
సంప్రదాయాలుగా ఒనర్చారు. బృహత్సంహితలో
సాధారణంగా పురుషులను అయిదు రకాలుగా నిర్వ
చించారు. హంస, భద్ర, మాంత్య, రుచక, కాసక
అని ఆ పంచవిధాలు. బృహస్పతి, బుధుడు, శుక్రుడు,
కవి, అంగారకుడు అని పంచగ్రహాలను చెందుతూ,
వీళ్లు లక్షణాల నన్నింటినీ పేర్కొన్నారు. ఎత్తు,
లావు, ఇతరమానప్రమాణాలు, వర్ణము, అనేక ఇతర
లక్షణాలు అన్నీ చక్కగా నిర్ణయించారు. వీళ్ల ననుస
రించి స్త్రీలను కూడా పంచవిధాలుగా వర్ణించడ
మయింది. ఇంకేగాక, విష్ణుశాస్త్రరీయంలో ఈ
పంచవిధపురుషులను, స్త్రీలను ఒప్పుకొంటూ, అనేక

ఇతరకాలుగా మానవజాతి పరిణామి చర్చించారు. గ్రామస్థులు, తట్టణవాసులు, గొప్పవార్యులు, విధవలు, సామాన్యులు, కంసాలులు, మల్లులు, వైదికులు మొదలైన రకరకాల మన ఘోషణగాక, వివిధజీవజ్వలములూ వర్ణించవలయునది. అట్లైన లోకావీక్షణియైన మహా పురుషులు, దీక్షాస్థిరులు, దేవతలు, రాక్షసులు, మల్లులు, గంధర్వులు, కిష్కిరులు, విద్యాగరులు—వీళ్లందరికీ ఎవరి కుండవలసిన లక్షణాలను వారివారికిగా, విరివిగా పేర్కొన్నారు. ఈ లక్షణముల నన్నింటినీ చిత్రరచనలో నిర్దేశించ వలెనైతే పోవచ్చు. కాని ముఖ్యమైన కొన్నింటినేమాత్రమే చూపించి, చిత్రకావ్యము రూప భేదప్రకటనయందు ఉద్దగ్ధుడౌతాడు. అందుచేత సంపూర్ణభాగ్యసాధకు, అవసరమైన ఈ రూపభేదం ఒక ముఖ్య అంగమయి, వర్ణరేఖావర్ణమేగాక లక్షణ పరంబుడ అవుతుంది.

వివిధరూపములను, వాటి యాకారములను చిత్రమునందు సుస్పష్టమగు ఈ రచనభాగాన్ని, రూప భేదం అనవలయుంది. నిశ్చయంగా చిత్రరచన కది ఒక అంగమే అయింది.

రెండవది ప్రమాణం. రచనలో రూపం నిర్ణయ ప్రమాణముల ననుసరించవలెను, ఒక వికృతాకారం తప్పక కలుగుతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఈ వికృతాకారం ఆసలు ఉద్దేశించిన రూపమునే పోలక, చిత్రకారుని భావనలను మన కందజేయకపోవచ్చు. అందులో చిత్రమందు అనేక రూపముల సుస్థితిచూపవలెను వివిధ రూపముల పరిమాణములను, వాటిలో శీర్షదవలసిన పరస్పరతారతమ్యములను, తగ్గుదలినవాటియం దేర్పడవలసిన అవివాభావసంబంధమును చూపించుట కీ ప్రమాణం లభి అవసరం. ఈ ప్రమాణముల ననుసరించి కొంతవరకు చిత్రం లయప్రద మవుతుందని ఇతరభావ్యమే చెప్పవలయుంది. అందుచేత చిత్రంలో ప్రమాణాలు అనుచితమైనపుడు ఆ చిత్రం లయతప్పి, సామాన్యుల నకు ఏ విధంగానూ అకర్షణీయంకాదు. ఈ ప్రమాణములు సంప్రదాయపరమైనవగు కళాకర్తభావనలు సుష్టమగుట అతిసులభం. చిత్రంలోని లయగతులుకూడ అంత సులభంగానే గ్రాహ్య మవుతాయి. మన ప్రాచీ

నాలు ప్రకృతిని పరికిరించి, గమనించి నిర్వచించిన ప్రమాణము లెన్నో ఇప్పుడు సాంప్రదాయపరమైనవి.

మానసాకారములు ఇవి ఆయరకాలుగా నిర్వచించారు; మాన, ప్రమాణ, పరిమాణ, లంబమాన, ఉచ్ఛాన, ఉపమాన మను మద్యిభాలు. మానం అనగా శిరస్సు కొనమంది నిలువుకొలత; ప్రమాణం చెవ్వుకొలత; పరిమాణం చుట్టుకొలత; లంబమాన మనగా లంబము ననుసరించిన పొడవుకొలత. లంబం అనేది ఒక రాతికో, మరో లోహపదార్థాన్నో చారానికి కట్టి ప్రస్తుత నిల్పులు ఉపయోగించవలె నను ఎరుగుదుము; ఉచ్ఛాన మనగా లావుకొలత; ఉపమానం అనేది గెండు పాదాల మధ్యకో, లేక రెండు చేతుల మధ్యకో ఉన్న దూరపు కొలత. రూపనిల్పంలో మానం అనే ఎత్తుకొలతను వాస్తునిల్పంలో ఉత్సేధం అని అంటారు. ఈ మాన ప్రమాణములనుగూర్చి మన పూర్వులు నిర్ణయించిన కొలతలను సంపూర్ణంగా నిర్వచించడానికి ఒక గ్రంథం చాలదు. మనం ఎరిగినంతవరకు హిందూ సంప్రదాయంలో మానప్రమాణములను నిర్వచించిన గ్రంథాలు ముఖ్యంగా మానసారం, బృహత్సంహిత, విష్ణుశాస్త్ర త్రయం, కృత్తిమీసారం, చిత్రలక్షణం, సుప్రభేదాగమం—ఇలాంటివి ఎన్నో గ్రంథాలున్నాయి. శాస్త్రసాంప్రదాయానుసారం ప్రతిమానలక్షణం ఇంకా ఎన్నిగ్రంథాలున్నాయో మనం చెప్పలేము. కాని ఒక్క విషయమాత్రం తప్పక మనకు ఇప్పుడు తెలియవలెను అదేమనగా, కళకు, ప్రకృతికి గల అవివాభావనం బంధం. కళలో వినియోగింపగలిగిన లయస్వరూపములను, మానప్రమాణములను గూర్చి మన పూర్వులు ఎప్పుడూ చర్చిస్తూనేఉన్నట్లు విదితమవుతుంది.

ఈ మానప్రమాణము లన్నికూడ అంగుళమానము ననుసరించే నిర్వచింపబడినవి. ఈ అంగుళమానము ననుసరించి, దేవతలు, ఉత్తమపురుషులు, సామాన్యులు, మల్లులు, రాక్షసులు, స్త్రీలు—అని ఇవి ఏమిటి, చిత్రరచనలో అవసరమైన ప్రతివస్తు ఆకారరూపములను ప్రమాణముల శీర్షరీతి నిర్వచించారు. ఈ సంప్రదాయానుసారమే చిత్రములో ప్రమాణముల శీర్షరచి, రూపకల్పన మొనరించవలెను రూపభేదం అతి

పుష్టమై, చిత్రభావావగాహనలు సులభంగా లభ్యమవుతాయి. కాని సంప్రదాయవిరుద్ధంగా నూత్నపద్ధతుల నందుకొని చిత్రకారుడు ప్రమాణములను నిర్మించుకొని, చిత్రరచన చేసినపుడు, ఒక్కొక్కప్పుడు అందరిలయ వక్రగతి వసుపరిచి, సామాజికునికి సులభంగా అందకపోవచ్చు. అయినప్పటికీ, ఎప్పుడెరుగని నూత్న విచిత్రచిత్రభావము లీచిత్రముల మూలకంగా ఉద్దీపితం కావచ్చు.

చిత్రరచనలో ప్రమాణం కెందువిధాలు. రూపములకు సంబంధించినది ఒకటి: కెందువది వర్ణములకు సంబంధించినది. ఒక్కొక్కప్పుడు వర్ణచ్ఛాయలందే చిత్రకారుడు తేజఃప్రమాణముల నేర్పరచి, చిత్రంలో కొన్ని స్థాయిల నందుమూలంగా నేర్పరిచి, తన భావనలకు ఉచితనిర్మాణము నిచ్చి, లయనిచ్చి ఉత్తీర్ణత పొందగలడు. అందుచేతనే చిత్రరచనలో ప్రమాణము లనుగూర్చి విచారించునపుడు త్తయ, వృద్ధి, వర్తనా అను మూడింటిని విష్ణుభక్తిలో త్తరి కులలో పేర్కొనడమైనది. * త్తయ, వృద్ధి అనేది స్థూలదృష్టికి రూపాలు ఎక్కువగాను, తక్కువగాను అనుపడడం అన్నమాట. దూరాన ఉన్న వస్తువు చిన్నదిగానూ, దగ్గరది పెద్దదిగానూ, దూరాన ఉన్న వస్తువుయొక్క వర్ణంబూడ తగ్గడం, అదే దగ్గరకొచ్చినపుడు సుష్టంగా ఎక్కువగా తోచడం—ఇది ప్రతిచిత్రకారుడూ ఎరగకతప్పదు. సాధారణదృష్టికి ప్రకృతిని తిలకించినపుడు ఈ త్తయ వృద్ధి గోచరించకపోవచ్చు. కాని చిత్రరచన కాయత్తమైన చిత్రకారుడు వీటిని గమనింపకతప్పదు. వర్తనా అనేది వర్ణచ్ఛాయలందు స్థాయిల నేర్పరచడం అని చెప్పవచ్చు. జలం ను నీడలని పాశ్చాత్యవిమర్శకారులంటారు. ఈ వర్తనా మాడువిధాలని మన ప్రాచీనులు చెప్పారు. పత్రజ, బిందుజ, విరిక అని. అనగా, చక్రలను కూర్చికొని, చుక్కలను వినియోగించిగాని, లేదా వర్ణమునే సంపూర్ణంగా వినియోగించిగాని దీన్ని తెలియజేయవచ్చు నన్నారు. ఈ వర్తనాను చిత్రమందు ఉద్దీకించి రచించడంలో పెక్కువిధానా లుంపవచ్చు. ఎన్ని ఉన్నా ఈ మూడింటికిందనే రాకతప్పదు.

* త్తయ, వృద్ధి: Fore-shortening అని ఆంగ్లంలో అంటారు.

అన్నివిధముల ప్రమాణం అనేది చిత్రకల్పనలో ఆతిముఖ్యమైన అంశమయింది. కాంట్రీ ప్రమాణం చిత్రరచనలో ఒక ఆంగం గా నిర్వచించడ మయింది.

లావణ్యం మూడవ ఆంగం. లావణ్యం అనగా, మెరుగులతనం లేకుండా, కంటి కింపుగా ఒక దిద్దిన సొంపు కలిగిఉండడం. అర్థిశ్లేష్టమయిన మధువును, కురుపి యొకడు, హేయమయిన బాహ్యరూపం కలిగి, మలినవస్త్రాలతో, దుగ్గంధాలను వెదజల్లుతూ అసహ్యప్రదేశంలో, సొట్టలకలిగి వికృతమైన మురికి పాత్రలో మన కందిచ్చినపుడు, అమృతస్వరూపమయిన ఆ మధువు మనకు రుచించకపోగా, ఒక్కొక్కప్పుడు విషతుల్యమై, మన మది గ్రహించకనేపోవచ్చు. కాని అదే మధువును నవయౌవనం చిలుకుతున్న, చక్కగా అలంకరించుకొన్న మందరి యొకతె, లావణ్యగుల వనుకరిస్తూ, మనాదనలతో, మందహాసంతో, నిర్భా లిన్యమైన చక్కటి ముత్యపాత్రలో మన కందించినపుడు మన కదే మధువు అమృతతుల్యమై గణింప కేక్కింగాని అపరిమితానందం మనల వాదహిస్తుంది. అందుచేతనే, చిత్రకారుని ఉద్దేశ్య మెంత ఉత్తమమైననూ, ఆతని భావ మెంత ఉన్నతమయిననూ, చిత్రంలో లావణ్య మతిఅవసరం. చిత్రంలో ఈ లావణ్యవసరతను, అవాదించి నుర్తించిన మన హింసా దేశంలో మానవాకృతుల నిర్మాణరీతులు లావణ్యము వద్దేకించి ఒకపద్ధతిన ఏర్పరిచారు. ఈ రూపాల నిష్కడు పాంప్రదాయాలుగా మనం గ్రహిస్తాము. యోగసాధన లతో గణించిన రూపాలు దివ్యమై, పకలలావణ్యముల నొప్పువని మన ప్రాచీనులు నుర్తించారు. మెఱుగైన మును నూచించు వట్టి కండరముల పుష్టి ఈ రూపము లందు కావరాకపోవచ్చు. కాని యోగసాధనలవలన గణించిన ఆంకశ్చేత్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఈ రూపాలు నిశ్చయంగా నిర్దేశిస్తాయి. మన ప్రాచీనశిల్పంలో ఉన్న శివుడును కిచ్చిన ఆకారనిర్మాణ మంతయు ఉత్తమవతా శివునను ననుసరిస్తూ, అతిలావణ్య ప్రదమై, ఈ దివ్యరూపము ననుకరించినచే అయివుంది. కాని ఏ ఆంకశ్చేత్తులను, నిజప్రజ్ఞలను ఎరగని పాశ్చాత్యులకు ఈ ప్రజ్ఞాశ్చేత్తులను గణించుటకు నిజసాధన

మయిన యోగపద్ధతి తెలియదు. అందుచేత ఈ యోగ సాధనవలన వచ్చు, లావణ్యముల బిందు ఈ దివ్యకేరీర రూపమును వా రెరుగుటకు అసలు పీలులేదు. అంచేత ఈ రూపములయొక్క అందచందములు వారు ను దైర్య గ మండుటలో ఆశ్చర్యమేమియులేదు. వా రెరిగిన దేవా పౌందర్యం వట్టి పరీక్షమచే సమకూరు కందరముల పుష్పి మాత్రమే. నిజముగా ఈ కందరముల పుష్పి ఏ అంతః ప్రజ్వలను మాచించక వట్టి పశుబలమునే నూచిస్తూ ఒక్కొక్కప్పుడు అతిమొరటుగాకూడ కానవస్తుంది.

అపైన చిత్రంలో లయప్రదర్శనానికి ఒక ముఖ్యసాధనం ఈ అంతశ్శక్తుల నూచించుట. అంచేతనే నిజంగా యోగసాధనవలన వచ్చిన దివ్యరూపం నిజ కేరీరకేటలను నూచిస్తూ, అంతఃప్రజ్వలను తెల్పుతూ, లయగతులను నిర్దేశిస్తూ, అతిఅందచందంగా కనపడి నిజలావణ్యమును ఒప్పుకుంటుంది. నిజముగా పాశ్చాత్య కళలో కందరముల పుష్పిని స్పష్టంగా నూచిస్తూ అతి అందమైన మానవాకృతులను నిర్మించారు. కాని ఉత్తమమైనదవశిల్పముందున్న లావణ్య మీరూపము లందు నిజముగా కానరా దమటలో ఏ సందేహమూ లేదు.

చిత్రరచనలో రూపప్రదర్శనమునకు లావణ్య మొదలించు భావము ననుసరించే, తద్రూపభంగిమలు, అనుభావములు నాట్యకాస్త్రము ననుకరించవలె నని నిర్వచించారు. నృత్యాభినయములు గెండును నాట్య కాస్త్రమునం దిమిడియున్నవి. ప్రకృతిలో మానవున కున్న చేష్టానుభావముల నన్నింటిని లావణ్య మొప్పుతూ లయగతుల నొనర్చుటయే మన నృత్యాభినయము. అందుచేతనే నృత్యము, అభినయము చక్కగా చేయు టకు ప్రబలసాధన మవసరమయింది. లయపరమైనందున, ఈ నృత్యాభినయములు సంగీతకళ ననుకరించకతప్పదు. ఈ కారణంగానే విష్ణుభక్త్యంతరియంలో చిత్రకా రుడు కావలెనన్న ప్రభువాద గానం, తర్వాత సంగీతం, తర్వాత నాట్యకాస్త్రం, అపైన చిత్రకళ నభ్యసించ వలెనని చెప్పడమయింది.

దీని కంతటికీ కారణం చిత్రానికి లావణ్యం అతిముఖ్యమైన అంగం. లావణ్యత ఒక రూపనిర్మా

ణంలోనే కాదు. చిత్రములోని రేఖలన్నింటికీ, వర్ణ ములకూ, వీటి పొందికకూ, అంతటికీ అవసరం. చిత్ర కారు దుద్దేశించిన ప్రతిఅంశమునకూ ప్రతినిమిషం లోనూ ఈ లావణ్యత ఆత్మవసరం.

ప్రస్తుతం మన దేశమందు అనేక చిత్రకారులు, ఈ లావణ్యనిజరహస్య మెరుగక, మన ప్రాచీనచిత్ర ములలో గమనించిన కొన్ని అంశములను స్థూలదృష్టి న మాత్రమే గమనించి, అతివక్రగతిన అనుకరించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. దీని పశ్యవసానం ఒక్కొక్కప్పు డీ చిత్రము ఆపశ్రుతిన బడి, అమూల్యమకావచ్చు కూడ. ప్రాచీనులు ఉత్తమ పురుషులం దనుపరచిన అంతర్దృష్టిని నూచించు అర్థనిమిలితనేత్రములను, ప్రతిపురుషరూపమునకు అతిఅనుచితంగా నమర్చి, దానినే ముప్పాతికనిమిలిత మొనర్చి, ఒక నుడిభావ మునుకూడ ఉదయింప జేస్తున్నారు. స్త్రీ రూపము లందు ప్రాథమ కివ్వవలసిన మదధరితస్థితి కనుభావ మైన అర్థ నిమిలితనేత్రాన్ని ముగ్ధలకూ, కన్యలకూ ఇచ్చి, అరూపముల నిజసాంపునే మరుసపరుస్తున్నారు. అతిసుందరములైన చేతులను, చేళ్లను, వాటి నిజలావణ్యరూపముల నందుకొనలేక, అతినిడుపుగా వికృతంగాకూడ అవాటి చిత్రకారులు కొందరు ప్రదర్శించడం మనం చూస్తూనే ఉన్నాము. ఇదంతయు సరియైన విజ్ఞానసంస్కారములు లేవి, వట్టి సాధనచే సమకూడిన చాకచక్యంతో చిత్రరచ నలకు పూనుకొన్నందువలన ఏర్పడిన దురవస్థ. నిజరహ స్యము నెరుగక, వట్టి ప్రకృతియనుకరణ నిర్భాగ్యకళ అయినట్లే, ఉన్నతమైన మన ప్రాచీనకళయొక్క ఇట్టి ఆభాసముకూడ అంత నిర్భాగ్యమైనదే.

వ్యాచది వర్ణి కాభంగిమ, విదవది రేఖావిన్యా సం. ఈ రెంటినిగూర్చి చాలవరకూ ఇతిఃపూర్యమే చర్చించడమయినది. చివరది సంగలనం. సంస్కృ తంలో సాదృశ్యం అని అంటారు. మిగిలిన అయిదు అంగములవలెనే, చిత్రమునకు ఆరవ యంగమయిన ఈ సంగలనం అతిముఖ్యమయినది. రూపములం, రేఖలు, వర్ణములు అన్నియు నిజప్రమాణముల వనుసరించినపు డికీ, వీటన్నిటికీ చక్కటి సంగలనం కుదరకపోయి

నప్పుడు చిత్రమునకు ఒక ఏకత్వం అబ్బదు. ప్రతి అంశము విడివిడి, అతుల్యములుగా చిత్రం ఏర్పడి, సామాజికమని నిమగ్నత నివ్వలేక, చిత్రకారుని భావం అగమ్యగోచరమవుతుంది. సంకలనం చెడిన, లక్ష్యగతు లేర్పడక చిత్రం నిర్ణీతమవుతుంది. చిత్రములో ప్రాముఖ్యత వహించి, చిత్రమున కంతయు కేంద్రమై, సామాజికమనిలో భావోదయానికి కారకమువలన ముఖ్యమయిన విషయంకూడ చిత్రమందలి మిగిలిన అంశములలో నదృశ్యమై అసలే కానరాకపోవచ్చు. అందుచే తనే చిత్రంలో పై అంగములన్నింటికీ చెందిన సంకలనం ఆఖరున పేర్కొనవలసివచ్చింది.

ఈసంకలన భావము ననుసరించే, చిత్రమందు మానవాకారాలు అనేకవిధాలుగా చిత్రించవచ్చునని, అందులో ముఖ్యమైనవి తొమ్మిదింటిని శిల్పరత్నమందు పేర్కొన్నాడు. ఋజుగత—అనగా ఎదుటి దృశ్యం; అన్యజ-వెనకనుంచి కనబడేవిధం; సావీకృత కారీర-వంగిప్రక్కనుంచి కాననాటిది; అర్ధబిలోచన—ముఖంపక్కనుంచి కేరీరం ముప్పాటిగా కానరావడం; పార్శ్వగత-పూర్తిగా పక్కనుంచి; పరావృత్త శిరస్సు-భుజస్థంభం వెనక్కు వంగిన విధానం; పృష్ఠగత—వెనుకనుంచి కేరీరపైభాగం కొద్దిగా కానవస్తుంది. పరివృత్త శిరీర-పైభాగం, అనగా కటిపలంబుంచి కొంచెం వెనక్కు తిరిగి ఉండడం; ఆఖరుది సమానత. ముప్పొని కొద్దిగా వంగిన కేరీరం వెనకనుంచి కాననాటిధం. మరోచోట ఇలాంటివి ముఖ్యమైనవి పదమూడింటిగా పేర్కొన్నాడు. ఈభంగిము లన్ని క్షయ, వృద్ధి ననుసరించి వ్యక్తపరచవలసినవికూడ నిర్ణయించారు.

సాధారణంగా ఏకమానవాకృతి కలిగిన చిత్రాలన్నీ ఏక, ద్వి, అతి అని మూడుభంగిములందు చిత్రించడం ఉత్తమ మని, అదేవిధంగాకూడ చిత్రించడం సంప్రదాయమయింది. కాని పలుఆకారాలు కలిగి, ముఖ్యాకారం కేంద్రమవలసిన చిత్రాలల్లో, రూపాలను అనేకభంగిములందు చిత్రించ ఆవశ్యకతఉంది. ఇవేవికూడ మన పూర్వీకుల దృక్పథంమంచి తప్పిపోలేదు. అంచేతనే మడంగములలో చిత్రరచనందు సంకలనానికి ఎక్కువ ప్రాముఖ్యత నివ్వవలసివచ్చింది.

ఈ సంకలనం అపలు చిత్రకారుడి భావనలోనే ఉన్నట్లుంచవలసిఉంటుంది. కాన ప్రకృతిమంచి

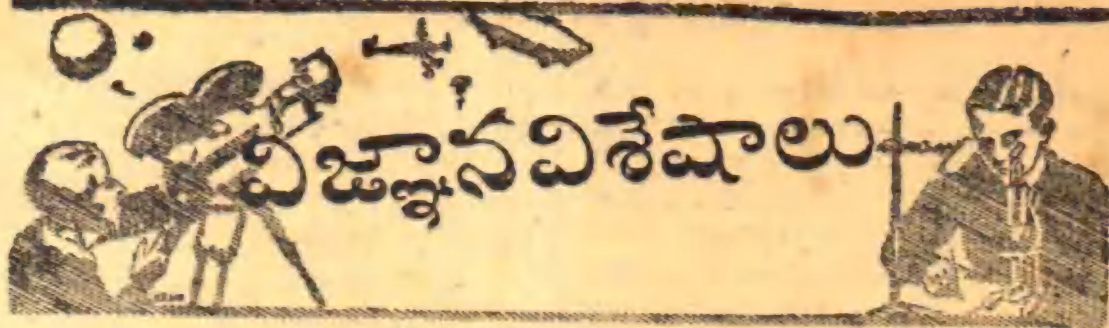
గ్రహించిన భావముల నన్నింటికీ రూపకల్పనచేసి, తన ఉద్దేశమున కనుగుణ్యంగా తన భావనలోనే సంకలన మిచ్చి చిత్రకారుడు చిత్రరూపమును నిర్ణయిస్తాడు. అప్పుడే అతని భావన సంపూర్ణమై, చిత్రరచనకు పూనుకోవడానికి వీలవుతుంది.

చిత్రమునందలి రూపములకేగాక, రేఖలకు, వర్ణములకు, మానప్రమాణములకు ఈ సంకలనం చెందిన వడంచేత, చిత్రంలోని ఈ అంగములన్నీ నిజసంకలనపదముల ననుసరించే ఏర్పడవలసిఉంటుంది. చిత్రమున కంతటికి విశ్యత నిచ్చి, లయగతిని నూచించుటకై ఏర్పడిన ఈ సంకలనపదములను సరిగా గుర్తించుటకు, సంపూర్ణ విజ్ఞానసంస్కారాలు, తదుపరి ప్రకృతియందలి లయానుసరణంగా నిశ్చితమయిన సంకలితనిర్మాణక్రమాన్ని గుర్తించి అవగాహనంచేసికొనుట అత్యవసరమవుతుంది.

ఈ విధానమే మన హైందవచిత్రరచనయందలి విశిష్టత. పాశ్చాత్యచిత్రరచనలందు, సాధారణంగా చిత్రమందలి ముఖ్యాంశములను భావనచేసి, చిత్రరచనకు పూనుకొన్నతర్వాత అంశఅంశములను, ఒకటి తర్వాత ఒకటి ఇరికించి, సంకలనచిత్రాలను తయారు చేయడం అంద రెరిగినదే. అంచేత ఎన్నో చిత్రాలు రచించగా కొన్నిమాత్రమే ఉత్తమచిత్రాలవడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. కాని హైందవచిత్రకారుడు సంపూర్ణవిజ్ఞానసంస్కరములు కలిగిన ఒక మహాయోగివలె, యోగపద్ధతిన చిత్రకల్పనకు, తర్వాత రచనకు పూనుకోవలసి ఉంటుంది. అసలు భావనయందే, సంపూర్ణ సంకలనమయంగా చిత్రమున భావనచెయ్యగలిగి, చిత్రరచనకు పూనుకోవడమే.

ఇందుగురించి చిత్రరచనావిధానమును గూర్చి, చిత్రకారుని సంకల్పమును ఒక యోగిపద్ధతిగా విశదీకరించినట్లు, భాచరుగారు ఒక పురాతనశాస్త్రగ్రంథము నుంచి ఏరితీసివ్రాశారు.

చివరికి మనం గుర్తించవలసింది - ముఖ్యమైన అంశం: ఈ మడంగములూ, ఏకంగానూ, సమచిత్రంగానూ అమరినప్పుడే చిత్రం ఇంపై మనదృష్టి పాకగ్గింపగలదు. చిత్రం ఆకర్షణీయమే కానవుడు, దాని నుంచి రసానుభూతి దుర్లభం. అందుచేతనే ఈ మడంగ విచార మతిముఖ్యమైనది.

మొక్కల ప్రపంచములోని వింతలు

సామాన్యముగా సస్యాదులు ద్వేషించువాటిలో అపరిమితమయిన చరి యొక్కటి. అయితే, హిమయలోగూడా పుష్పించే మొక్కలున్నవి! వసంత కాలములోగూడా ఆబ్బుపర్వతపు వాఝప్రదేశము లందరి మంచు కరగిపోదు. దట్టముగా అడుగుమంద మతో కట్టియుండును. ఈ మంచుక్రింద ఉండే మొక్కలు, పాపము, మొగ్గలు నేసుకొన్నను మంచు కరగునంతాక పుష్పింపకనే వేచియుండును. ఈ ఆల ప్తము సాల్డెల్లా (Soldanellas) లనే మొక్కలు మాత్రము సహింపలేవు.

మంచులో పూలు

మంచు కరగుట కింకా చాలకాల ముండగానే పూవుకొడలు బయటికి రాను దారినేర్పరుచుకొన మొదలిడును. అంత దట్టమయిన మంచుగడ్డ నీ కోమల మయిన వాళము లేవిధముగా చిల్లువడలేని పైకి రాగల వోకదా! అంతటి చరితోగూడా వసంతుని పిలు పి మొక్కలు తప్పక విడగలవు. పెంటనే పూలకొడలు పెరుగవారంభించును. కాని, పాపము, హిమోపరి చరకమునుపే వీటి పెరుగుదల నిలిచిపోవును. అపు డామంచుపారలోనే పువ్వుములు వికసించును! మార్గ రక్షిలో ఈ పువ్వు మేవిధముగా వృద్ధిచెందగలదో అట్లే మంచుక్రింద గూడా ఉండును. ఈ మొక్క పువ్వుములు నీలము, లేక కుంకుమరన్నె గల గంట ఆకారపు పూలు. పువ్వుములు బాగా వికాసముపొంది నపెంటనే ఈ మొక్కయంతయు ఈ ఘనకార్యసాధన

యందు శక్తియంతయు గోల్పోయినదా అన్నట్లు, వాడిపోయి ఆరిబలహీనత పొందును. ఈ మొక్కలోని నిల్వశక్తి యంతయు పుష్పించు కార్యమున ఉన్న శక్తిగా మారుటచేత, ఈ మొక్క మంచులోనికి తొచ్చు కొనిపోయి పుష్పింపగలదనియు, కడపట వాడిపోవుట శక్తిలేమి యనియు శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పినరు.

కారే పొదలు

మూర్ఖు బికోపా, ఆరియాల దీక్షుధూములతో సువాసన వడజల్లే డిట్టానీ (Dittany) అనే తెల్లని పూలతో అందమయిన మొక్క పెరుగును. వెచ్చని గాలిలో ఈ మొక్కతద్ద నిప్పుపుల్ల అంటించినచో పొదయంతయు ఎత్తిని మంటలతో ఆసరింపబడును. అపు డా మొక్కసువాసన మరి ఘాటుగా దిక్కు లన్నియు వ్యాపించును. మంటలు చల్లారినతర్వాత చూచిన మొక్క ఏమాత్రము చెక్కుచెదరక నిలిచి యుండును! అందువల్ల ఈ చెట్టుకు కారేపొద (Burning Bush) అనిపేరు. నిప్పుంటుకొని కారిపో వునది ఈ మొక్కనుండి వెల్వడే పరిమళతైలపారము (Essential oil).

దోపిడీచేసే మొక్కలు

మానవుని దేహ మాక్రయించి బ్రతికే జరిపురుగు, కొక్కెపురుగు (Hook worm) మొదలయినవి మాన వుని శరీర వాని సలుపగలవో అంతకు రట్టింపు ప్రాణ హాని గల్గించే పరాన్నభుక్తులు మొక్కల ప్రపంచ మలో లేకపోలేదు. పరాన్నజీవము (Parasitism) కు పేరుపెట్టిన మొక్క అన్నవి. చాలామొక్కలు వ్యాధిముగా (అంటే పచ్చని ఆకులు గలిగి) తమ ఆహారమును తామే తయారుచేసికొని జీవించును. వీటి

అహారము దోపిడీకేసి జీవించునట్టి పరాన్నభుక్తులు (Parasites). వీటి తేజస్ తమ కారిత్యమిచ్చిన మొక్కలకీరమునందు ఆహారద్రవము పిల్చుకొనుట కొరకే నిర్జీవమయియుండును. వీటికి తమ కార్యము ఇచ్చిన మొక్కలను చంపవలయు నని ఏమాత్రముగూడా ఉండదుగాని దోపిడీకి తాళజాలక ఆతిథ్యమిచ్చిన మొక్క రాను రాను కృశించి చనిపోవును. ఒక మొక్క ఈ విధముగా చనిపోగానే రెండవమొక్క నీపరాన్న జీవి ఆశ్రయించును. ఈ పరాన్నభుక్తులలో కొంచెము వ్యాయము గలవిగూడా ఉన్నవి. జొన్న పొలములలో జొన్న మొక్క వేర్లకు చుట్టుకొని పెరిగే జొన్నమల్లె (Striga) అనే తెల్లని చిన్నపూలు కాచే మొక్కను చూచియుండువచ్చును. ఈ జొన్నమల్లెకు పచ్చని ఆకు లున్నవి గాని ఆహారద్రవము (Sap), నీరు, లవణములకు జొన్న మొక్కపైననే ఇది ఆధారపడియుండును. ఇది పట్టిన జొన్న మొక్క కొద్దిలో

జాలలోనే కృశించును. ఇట్టి కొంచెమువ్యాయము గల పరాన్నజీవి గంధపుమొక్క (Sandal Tree) నూడా. ఇట్టి పరాన్నజీవులు తమకు కావలసిన పండిపదార్థము తామే చేసికొగలవు. వేరేమొక్కల ఆహారము దోపిడీ చేసి తినే పాకుజీవితమువల్ల స్వయముగా ఆహారము తయారుకేసికొనే శక్తిగూడా కొన్ని పరాన్నభుక్తులు గోల్పోయినవి. వీటిలో పచ్చదన మనేదే ఉండదు. వీటికి పుష్పించుట, పునరుత్పత్తి చేయుటే ముఖ్యకార్యములు. ఇటువంటి రకపు మొక్క మీరు పొగాకుచేమలలో చూచియుండవచ్చును. ఈ మొక్క పొగాకుమల్లె (Orobanchae) అని పిలువబడును. ఇది పొగాకుమొక్కలోనుండి ఆహారము, పండిపదార్థము అంతా దోపిడీచేయును. ఇది మొలచినదా, పొగాకు పూర్తిగా నాశనము చేయువరకు విడువదు. ఇట్టిదే జావాదీప్తపపు మొక్క యొకటి. దీని కార్యమిచ్చిన దురదృష్టపు చెట్టును పీల్చి పీల్చితేనే ఈ మొక్క ప్రపంచములోకెల్ల పెద్దపువ్వుమని ప్రఖ్యాతిపొందిన వాల్లడుగుల చెట్టు గల పువ్వుము చేసికొగలదు.

గాలిలో వేలాడే మొక్కలు

కొన్నిరకముల మొక్కలు బంపలమీద, చెట్టు మీద పెరుగుచుండును. ఇవి పరాన్నభుక్తులు గావు. వీటి అసలు గృహము ఉష్ణమండలములు. అక్కడి అడవులలో వేలమీద గాలి, ఎండా తగులకపోవుటవల్ల కాలక్రమేణా ఇవి దొరకిన చెట్టు పెత్తిమీదా, లేక ఏలినపైనువాసరకే బ్రతకడము నేర్చుకొన్నవి. వీటికి భూమిలో సంబంధము లేకపోవుటవల్ల మహిరుహము లకు దొరకినట్లు వీటికి జలము దొరకదు. ఎప్పుడో వాన పరిసేనే వీటికి నీరు. ఈ వింత “చెట్టిమీద—బ్రతికే అలవాటు” కనుగొన్నముగా వీటికి రెండురకముల వేర్లుండును. ఒకరకపు వేర్లు ఈ మొక్కల ఆధారము నుండి పడిపోకుండురట్లుగా బంధించును. రెండవ రకపు వేర్లు గాలిలో వేలాడుచునే గాలిలోని చెమ్మ నంతయు అడ్డుదుకొనితమవలెనే పిల్చుకొనుచుండును. ఈ మొక్కలు ఉపరిద్రుమములు (Epiphytes) అని పిలువబడును. ఈ రకపు మొక్కలే ఆర్కిడ్స్ (Orchids) అనవవి. ఇవి చాల అందమయిన, వెలగల ఉత్కృష్ట వనపు మొక్కలు.

గాలియాల గ్రంథకర్తగారి దివ్య చూర్ణాలు

మొండి వ్యాధులను ఖండించును.

శ్రీ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ, మాలానా అయిల్ కలాంఅజాద్, ప్రభువుల యెదుట రాంఘరు కాంగ్రెసులో వీటిలో యిది వట్టు గాలిలోకూడా యీదవచ్చునని రుజువు చేసినట్టియు, సర్. రాధాకృష్ణ మొదలగు వారిచే కొనియాడబడిన “గాలియాల” గ్రంథమును రచించిన యోగిగారిచే యోగ శాస్త్ర రీత్యా తయారుచేయబడినవి.

ప్రాచీన యోగీశ్వరులు వ్యాధి నివారణ మునకు, నిత్య యోగనమునకు, పూర్ణ యుర్దాయమునకు వాడుచూ వచ్చినట్టివియు, మానవ దేహమునకు అత్యవసరమైనట్టివియు, సులభముగా తీర్చునునట్టివియునైన, అత్యధిక పోషక పదార్థములతో నిండియున్న ఔషధ రాజములు.

యోగి, యస్. ఎ. ఆచార్య,

కంగరాయకొండ (నెల్లూరు జిల్లా).

M. S. M. Ry.

మాంసములినే మొక్కలు

మావల్లులు, బంతువులే గాను మాంసాహారము చేయుగలవి. మొక్కలకు గూడ అతిచేతనవును. ఫెండి-ఇండో-నైసాలోని కొచ్చిన్ - నైసా దేశములో కూజా మొక్క (Pitcher-Plant) అనే పురుగులు దివి తీవించే చెట్టు బ్రతుకును. ఈ చెట్టు అకుళాన పోషకపుగా ఉండి చివర కూజాకలిగియుండును. కూజాలో వాన పడకుండా ప్రైమాతయుండును. కూజాగొంతులో తేనె గ్రంథులు (Nectar glands) అనుర్బుజియుండును. దాని క్రింది భాగములయ్య మైవముచే చేయుబడి వారి పోవునట్లుగా నుండును. కూజాలో అడుగున జిగటద్రవ మొకటి యుండును. ఈగ మొదలగు పురుగులు తేనె యందలి ఆసచే కూజాగొంతు ప్రవేశించి, మూతపడుటచే తప్పించుకొని పోలేక మైవమునుండి వారి లోనిద్రవ ములో పడి మునిగిపోవును. వెంటనే ప్రాణము విడుచును. పిమ్మట చెట్టు సావకాశముగా ద్రవమునహార్యమున పురుగును తీర్చించుకొనును. కూజాలోని ద్రవము ఆహారము చెదకయుంచునట్టిదే గాక పూతిసాశకము (antiseptic), ములభజీర్ణకారి గూడానట!

“రాము”

అయుర్వేద వైద్య నిలయం వారి
“లు కో రి యా క్యూర్”

స్త్రీలకు తరుచు సంభవించు శ్వేతరక్త ప్రవరణము లకు, బహిష్ట బాహ్యులకు దివ్యావధముని పది సంల అనుభవముచే చెప్పగలగుచున్నాము. దీనిని నేవించుట వలన ఇంకను యితర గర్భాశయ వ్యాధులన్నియు నిర్మూలమై, వంశ్యశ్వము తొలగును. అశేకముంది దీర్ఘజీవులకు వాటి గుణము పరీక్షింపబడిన ఆయుర్వేద వైద్యరాజము.

90 మాత్రల ప్యాకెటు రు. 2-8-0.

ప్యాకింగు పోస్టేజి అదవము.

అయుర్వేద వైద్య నిలయం,

P. O. ఎలగుర్రు - కృష్ణాజిల్లా.

అన్ని ముఖ్యపట్టణములలో పోస్టులు కావలెను.

రాజ్యాంగపరిషత్తు పరిణామము

*

= శ్రీ డా. బోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య =

స్వరాజ్యము స్వరాజ్యము అని ఇప్పటికి కం ఏళ్ల బట్టి దేశము ఘోషపెడుతున్నది. మొట్టమొదట ఈపదము ౧౯౦౬-వ సంవత్సరములో శ్రీ దాదాభాయినాథోజీగారి అధ్యక్షతమున కలకత్తాలో జరిగిన కాంగ్రెసునందు వాడుకలోకి వచ్చి, తదాది, కొండల మీదికి కొద్దు ఏ విధంగా నియోన్నతాలను ఎదుర్కొనవలసివస్తుందో ఆ ప్రకారంగా ఒకప్పుడు వైర్యంగానూ, ఒకప్పుడు భయముతోనూ కొందరు ఈ పదమును ఉపయోగించుచు కట్టవడపడిరి. ౧౯౧౨-వ సంవత్సరము ప్రారంభమున జస్టిస్ మురళీచరణమైత్రాగారి తీర్పువల్ల స్వరాజ్యము అను పదము సవ్యమైన పద మనియు, దానిని వాడిన దేశద్రోహకరము కాదనియు నిర్ధారణ చేయించుకొనగలిగిరి.

౧౯౨౧ నంది స్వరాజ్య మను పదము కాంగ్రెసుయొక్క ధ్యేయముగా, కాంగ్రెసునిర్ణయములలో మొదటిసూత్రముపదవిని అలంకరించి, తదాది ఆకాలగోపాలము ఈ పదమును వాడుకలోకి వచ్చినది. కాని దాని అర్థము ఒకప్పుడు విప్లవాత్మకముగనూ, మరొకప్పుడు సంశోచముగను ఉంటూఉండెడిది. కడకు ౧౯౨౯-వ సంవత్సరమున స్వరాజ్యమునకు పరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము అని నిర్వచనముచేయుబట్టి ౧౯౨౯-వ సం.ము డిసెంబరు ౩౧ వ తేదీ ఆధికారి ౧౨ గంటల రావినదిఒడ్డున స్వరాజ్యపతాకము స్థాపింపబడ్డది. అప్పటిమొదలు స్వరాజ్యమునకు యత్నములు జరుగుతూవచ్చినవి... లవణపతాగ్రహసమరము జరగడము, గాంధీ ఇర్విక్ ఒడంబడిక ఆవడము, కాని అధికారి వర్గమువారుమాత్రము అందుకు ఇయ్యకొనకపోవడము చేత ౧౯౩౧ లో ముగిసిన సమరము ౩౨-౩౩-౩౪ వరకు పెంపొందింపబడి, ౧౯౩౬-వ సంవత్సరములో

జరిగిన లక్నో కాంగ్రెసునందు ప్ర ప్ర భ మ ము న రాజ్యాంగపరిషత్తు నిర్మాణము మన తత్వాలక్ష్యమని నిరూపింపబడి అప్పటిమొదలు ౧౯౪౬-వ సం.ము డిసెంబరు ౯ వ తేదీవరకు దీని విషయమే పోరాటము జరుగుతూవచ్చి, మనము విమానమునందు పైకెగిరినపుడు ఒకప్పుడు మనయొక్క రక్తము యావత్తును తలకెక్కినట్లును, ఒకప్పుడు తలనుంచి రక్తము యావత్తును నాభికి దిగిపోయినట్లులను ఏ ప్రకారము అనుభవించుకొనెదామో, ఆ ప్రకారమే ఒకప్పుడు పరిషత్తు సఫలమైనదని ఉద్విగ్ధులగుచు, భేదరులవలె ఆనంద ప్రవృత్తులమై, మరొకప్పుడు నిష్ఫలమైన దను విస్మయభావముపైకొన్నప్పుడు సముద్రమువరకు పోయి అశోభాగమునకు కూరుకుపోయిన చెబ్బతిన్న నదివలె దుఃఖించుచు వివరకు ఎటులై తేకేమి అటు తిరిగి ఇటు తిరిగి ౯ డిసెంబరునకు ఢిల్లీ నగరమునందు ఈ పరిషత్తు సమావేశము అగుట సంభవించినది. కాని మహానుభావతిన్న ఆ పదవలోని ప్రయోజీవులవలె కొందరు ప్రయోజీవులు ఎటుల విచ్చిన్నమగుదురో, ఆ ప్రకారము తలొక సుంపుకు తలొకచారి బట్టి, కొందరు ఇంకను నామరూపములు లేకయు, కొందరు శత్రు ఫలమునకు భూదలగుటయు, కొందరు అలంకారకల మధ్య కాలయాపన చేయుచూ ఉండుటచేత ఇప్పటికిని ఈపరిషత్తు ప్రయోజీవులు అందరూ ఏకమై గట్టునకు చేరకుండ జాలిరి.

౩౦ మందిపై చిలుకు లీగుమహమ్మదీయులు ఇంకనూ పరిషత్తులోకి రావలసియున్నాడు. సిఖ్కులు వచ్చిరికాని, ఎప్పటికప్పుడు తమబారి, తమహక్కులు, తమప్రత్యేకతన గూర్చి మాట్లాడినీరియుండు ఉన్నాడు. ౧౪ గురు పరిషత్తుభ్యులు ఏపార్టీకినీ చెందనివారు

మొత్తమువీడ కాంగ్రెసువారికో కలిసిమెలిసి పని చేయుచున్నారు. కాంగ్రెసువారులు కమ్యూన్ డ వచ్చిన ఇతర ప్రయోజీకులయొక్క పౌకర్యములను మరదిపోక ఏ ఉపసంఘమును నియమించినా, సర్ గోపాలస్వామి ఆయ్యంగారిసేమి, సర్ అల్లాడి కృష్ణ స్వామయ్యసేమి, సర్దార్ పారశామసింగ్ సేమి, ఆంటోనీసేమి, శ్యామప్రసాదముఖర్జీసేమి, రైటానర విల్ జయకర్ సేమి, డా. డిసెల్యూసేమి—ఇట్టివారిని కమిటీలలో చేర్చుకొని క్రయిస్తప్తులను, ఆంగ్లో ఇండి యన్లను, హిందూమహాసభవారిని, స్త్రీలకు ఉపసంఘ ములకు నిర్ణయించుచు జాగ్రత్తగా వ్యవహారములను మాయకొనుచు పదవచుక్కాని పదిలముగా పట్టు చున్నారు.

ప్రథమంలో ఆర్యక్షణానమునకు ఎవరా అను విషయములో లోపల చర్చలు జరిగి, చివరకు కాంగ్రె సువారా, కాంగ్రెసీతరులూ అను విమాంస వచ్చి, కాం గ్రెసువారే ఉండవలె నను సిద్ధాంతమును స్థిరపరచబట్టి ప్రస్తుతము కేంద్రప్రభుత్వములో ఆహారశాఖను నిర్వహించుచున్న డా. రాజేంద్రప్రసాద్ గారిని ఈ స్థానము నలంకరింపజేయు నిర్ణయించి, ఏకగ్రీవముగ సభవారు ఏరిసి అంగీకరించుటలు చేయుగలిగిరి. ఏవిధ ముగా శాసనసభలలో ముందర పార్టీసమావేశమై, అక్కడ గావింపబడిన తీర్మానములు బహిరంగసభలో లాంఛనమునకుమాత్రమే ప్రవేశపెట్టబడి, అనుజూల ప్రతివాదములలోకేమే ఆమోదింపబడుతూ ఉండునో, అదేరితిన (౧) చర్చనిర్ణయసంఘము (ప్రాసీజరకమిటీ), (౨) సంస్థానములవారు నియమించిన నరేంద్రరాయ బారమండలిలో రాయబారములు జరుపు ఒక సంఘము, (౩) పరిమత్తుయొక్క సలహాసంఘము (అడ్వైజరీకమిటీ) (౪) ఆర్థికవిభింజీల నిర్ణయసంఘము (ఫైనాన్సు అండ్ ఫ్లాఫ్ కమిటీ), (౫) ఎన్నికల సవ్యాప సవ్యులు నిర్ణయించు క్రెడిట్ లీ ససంఘము, (౬) గృహ కృత్యసంఘములు నియమింపబడి, అందులో నియమింప బడిన సభ్యులు ముందుగనే నిర్ణయింపబడి సర్వజన సమ్మతమువూడ పరిమత్తుయొక్క బహిరంగసభయందు అంగీకరింపబడిరి. ఇంకనూ పౌరకృత్యసంఘము, ఆల్పు

సంఖ్యాకసంఘము, ఆదివాసులు, ప్రాతిపత్తిపాక్కు లనున్న గ్రామీణ సంఘములు ఈ జవనరి వరకూ ఆపుచేయబడినవి.

గృహకృత్యసంఘమునందు అన్ని రాజధానుల ప్రతినిధులూ ఉండునటుల నిర్ణయింపబడినది. తక్కిన వాటిలో సర్వసమత్వప్రాతినిధ్యము ఏర్పరుపబడినది. డిసెంబరు ౬ వ రేదీన బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారు జారీ చేసిన తాఖీదుననుసరించి నూతనపరిషత్తులు ఏర్పడిన విషయము సాంతముగా దినపత్రికలయందు చర్చింపబడియు యున్నది. శాఖలలో (పెక్లెజ్ లో) సమ్మతులు తీసుకొనవలసిన పద్ధతి రాజధానులను కూటుములుగా ఎంచి ఒక రాజధానికి ఒక ఓటు చొప్పునగా, లేక ఎంతమంది కృతులున్నారో కృత్తికి ఒక్కటొక్కటిగా ఓటుతీసుకొనవలెనా అన్న విమాంసలో ఇంతవరకూ సందేహముగా ఉన్న విషయమును నిర్ధారణచేసి కాంగ్రెసును బలవంత పెట్టి “దీన్ని మీరు అంగీకరిస్తేనే తప్ప వివాద నిర్ణయింపబడినటువంటి రాజ్యాంగవిధానమును పార్లమెంటుముందర మేము పెట్ట”మనియు, ఏ సంఘమువారైననూ అధికసంఖ్యాకులుగా పరిమత్తును బహిష్కరించినచో ఆయాభాగములకు పరిమత్తుచే నిర్ణయింపబడిన విధానము ఆనువర్తింపజేయబడదనియు, ప్రధాన మత సేవీతప్ప తక్కిన అవసరములందు ఫెడరల్ కోర్టుకు రిఫరెన్సుచేయవలసినవైనచో అది అన్ని పార్టీలవారి యొక్క సమ్మతివలనే జరుగవలెననియు మున్నగు నూతన విషయములు ఈ తాఖీదునందు నమోదుచేయబడి ఉన్నవి. కాంగ్రెసువారు చిరకాలము తాము నిరాకరించి, ఎట్టి అభిప్రాయము వెలిబుచ్చవలయునో తీర్పుచేసుకొనలేదు. చివరకు మిరట్ కాంగ్రెసునందు ఆమోదింపబడిన విధానమునకు తలదండ్రుకవాసి ఛేదనము ఉన్నను అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘమువారు సమావేశమై నిర్ధారించినగాని ఓటులేదని గ్రహించి, ఆ సభలో పరిపూర్ణమైన చర్చకు అవకాశము ఉన్నదని తలంచి, తాము ఎట్టి అభిప్రాయమూ ఇవ్వకాలక కాంగ్రెసుకార్యసంఘమువారు అఖిలభారతకాంగ్రెసు సంఘసమావేశమును డిసెంబరు ౬ వ రేదీన సమావేశము జరుప నిశ్చయముచేసినారు. ‘వెనక్కిపోతే గొయ్యి,

ముందుకు వచ్చే నయ్యి అన్న స్థితిలోనికి కాంగ్రెసు వారిని బ్రిటిషువారు దింపుట చూడ వారియొక్క రాజనీతి ఎంత కుట్రలమో, ఎంత గూఢమో ఇప్పుడు తెలియుచున్నది. అమాత్యశ్రయమువారు వచ్చినప్పుడు బ్రిటిషువారికి సరుక్షేణ్యము కలదని, వారి నిజాయితీని గూర్చి సందేహము ఏకవలసినదని గాంధీగారు మున్నగు వారు ఘోషించిఉండి, ర మాపక్షము పూర్తిగా తిరుగకముందే అట్టి నిజాయితీ వారియందు లేదనియు, వారి మార్గము కక్షమార్గ మనియు విశదముగుట ఆశ్చర్యముగా మున్నది. పత్వోగ్రహయొక్క లక్షణము ఎదిరి వానియొక్క సద్భావమునే ఆరోపించవలయును, దుర్భావమును నిరూపించుట దను సిద్ధాంతమువీరది ఆధారపడియున్నది. కాని రాజకీయమునందు అట్టి కేవలసిద్ధాంతము, నిర్మితముగు పురావధావములు ఎంత వరకూ తీర్మానములోకి, అనుభవములోకి రాగలవు అన్న సందేహము పోషమాపకమానదు.

జరిగిన దేదో జరిగినది. ఇకముందు రెండంగమునందు ప్రశ్నేంచి యుద్ధముచేయవలూ, లేక మనకూ వానికి సామరస్యము కుదిరి సమాధానమార్గము అనుసరణీయమో అన్నది ప్రకృతసమస్య. దీపెంబరు ౬ తాళిదును తిరస్కరింపవలయునని చాలమంది అభిప్రాయము. ఇందలి పూర్వపక్ష, సిద్ధాంతములు యోచింపవలసినవి. తిరస్కరించెదరా—బ్రిటిషు మంత్రులగ్రము వారిని ఎదిరించినందువల్ల వారి సలహాను అనుసరించి లీగువారికి పురుషత్తునియ్యట నిశ్చయమే కాని ఇప్పుడే పాకిస్తాన్ ను ఆంగీకరించినటుల గూడా అగును. అంగీకరించిరా—లీగువారియొక్క ప్రతిష్ఠ ఆకస్మమునకు పల్లి జిన్నాగారియొక్క అవాంతరములను పోషించి తిరిగి ఆయనచేత వనక అడిగినవిగాకుండు మల్లీ కొత్త లోక్కలు చేయించునటుల చేసినవారగుదురు. ఈరెంటి మధ్యనూ “రైస్ ధీరవతి మే మన” అన్నటుల కాంగ్రెసువారు ఎటూ చెప్పజాలక దోలాయమాన స్థితిలో వున్నారు. జిన్నాగారి అవాంతరముల అన్న అర్థమేమి? వారినిగూర్చి మనము ఇటుల విమర్శించుట సవ్యమా, అపసవ్యమా? సంప్రదాయసిద్ధమా, సంప్రదాయవ్యతిరేకమా? అన్న విషయమునుమాత్రము

యోచింపవలసి యున్నది. మహమ్మదీయులయొక్క అభివృద్ధిలోని నూత్నమును ఒక్క నిమిషము ఆలోచింతముగాక! ఎప్పుడెప్పుడు కాంగ్రెసువారు అందో శేవజరిపి సంస్కరణలను పొందగల్గిరో ఆప్యుకప్పుడెల్లా మహమ్మదీయులకు జరిగిన అప్రయత్న పూర్వకములగు ఉపకారములను ఇందుక యోచింతము. ౧౯౦౫ వందే మతరక్షణద్యమ ప్రారంభఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి శైదులు, చెప్పలు రాగా ౧౯౦౬ లో మహమ్మదీయులకు ప్రత్యేకవియోజకవర్గములు లభించెను. ౧౯౧౭ లో జరిగిన మహాముల్తఫలితముగా కాంగ్రెసువారికి ఎట్టి సవ్యఫలితమూ కలుగకపోయినా ౧౯౧౬లో మహమ్మదీయులకు “వాయిటేజి”—అనగా బలము ఎంత ఉన్నప్పటికీ వారి జనాభాకంటె ౧౦౦ కి ౧౫ కు తక్కువకావ ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౩౧ లో కాంగ్రెసువారు పత్వోగ్రహసమరము జరిపి ౬౦ వేలమంది శైదులకు పల్లి అనేకమంది కష్టనష్టముల పాలై, రెండవ రౌండుపీటిర్ కాన్ఫరెన్సు పూర్వము సశేషాధికారములు రాజధానిలకు ముస్లింలను తృప్తి పరచుటకు ఇచ్చిరి. ౧౯౪౫ లో తాత్కాలిక ప్రభుత్వమునందు మహమ్మదీయులకు హిందువులతో సరి సగంగా ధిల్లీ కార్యనిర్వాహకవర్గమునందు (పారిటీ) ప్రాతినిధ్యము లభించెను. ౧౯౪౬ లో సిమ్లాలో రౌండు పాట్లు జిన్నాగారు రాయబారములను ధగ్గు పరచిన ఫలితముగా అమాత్యశ్రయమువారు వచ్చి ప్రధానమంత్రివిషయములకు సంబంధించిన విషయములలో కేవలము ప్రాంతీయుల మెజారిటీవల్ల గాని ముస్లింలయొక్క భరివ్యక్తు నిర్ణయింపబడవలెనని నిశ్చయింపబడి డెబల్ మెజారిటీ లభించెను. ౧౯౪౭ ప్రారంభము అయ్యేసరికి ఇదివరకు విచ్చిక్షము అనుకున్న కాఖలు, వర్గీకరణము భాయమయ్యెను. ఇది అంగీకరించినచో ఫలితము ఏమగునో తీవ్రముగా యోచింపవలసిఉన్నది. ఇంకనూ జిన్నాగారు ఏమడుగుదురో అను సందేహము ప్రజలకు కలుగవచ్చు. ఈ గ్రూపులందు ప్రత్యేకపురేసలు ఉండవలెనని ౧౯౪౬ ఏప్రిల్ లో లీగుయొక్క కార్యకర్తపు రహస్యపు తాళిదు చేయుట, విషయము చాలామందికి తెలియదు. అందులో ఈ సేనల నిర్మాణమునందు ఇంతమంది హిందువులు, ఇంతమంది సిఖులు, ఇంతమంది ముస్లింలు ఉండవల

యును, ఈ సేవకు అధికారి ఎవరు ఉండవలయును మున్నగు విషయములు అందు తెలిపియున్నారు. సర్ ప్రాఫెడ్డక్రిఫ్టుగారికి, బ్లెక్ గారికి నడిచినతా తరప్రశ్నలైన ములలో ఈ విషయములు విభిన్నరూపముగా పొందు పరుపబడినవి. ఇటు ఇప్పుడు ౧౯౪౭ పూర్తి అయ్యేసరికి ఈ సేవలను పోషించవలసిన భత్యములు కేంద్రప్రభుత్వమువారే భరించవలెనని కోరుదురు. కం లో మహా మృదీయరాజ్యము స్థాపించవలయు నని యత్నము జరుగుట నిశ్చయము. అనగా పోకీఫాఫ్ ఇప్పుడు ఒప్పుకోక పోతే యావత్తు భారతదేశమూ మహామృదీయరాజ్యము పోషించవలె ననేది గర్వంతరము అగుటచేత ఈ రెంటి మధ్యనే కాంగ్రెసువారు నిర్ణయించుకొనలేకపోవడము

తటస్థించినది. ఇందులో ఇప్పటికి ఈ విషయము ఎటు పరిణమించగలదో చెప్పజాలము.

పరిష్కర్తయొక్క ప్రభుమహారాజే ఫలితము ఈ రీతిగా ఉన్నది. భవిష్యత్తులో ఎటు లుండునో చూడవలయును. ప్రాస్తులో రెండుమాట్లు పరిష్కర్తలు జరిగినవి. అటులనే ఆమెరికాపరిష్కర్త. ఇండియాయొక్క గతి ఏవిధముగా అవనున్నదో చెప్పజాలము. కాని ఒక్కటిమాత్రము చెప్పవలసియున్నది. భారతదేశము ఏకమనియు, అవిభజ్యమనియు ప్రతిభారతీయుడును గుర్తించి, దాని పాదన తన కర్తవ్యమని గ్రహించి, ఆవశ్యకము చూసి అందుకు తగిన త్యాగపాహసములను చూపించకలేవరు.

కలగూడంగం ప

రాజ్యాంగ పరిషత్తు లక్ష్యములు -
నెహ్రూ తీర్మానము

గత మాసంలో (డిసెంబరు) ఢిల్లీయందు సమావేశమైన రాజ్యాంగ పరిషత్తులో పరిషత్తు లక్ష్యములను ప్రకటించుచు పండిత నెహ్రూగారు ఈ దిగువ తీర్మానమును ప్రతిపాదించిరి:

“భారతదేశమును సర్వాధికార సమన్వితమైన స్వతంత్ర ప్రజాస్వామ్యరాజ్యముగా ప్రకటించుటకున్నా, భారతదేశ భవిష్యత్పరిపాలనకై ఒక నూతన రాజ్యాంగమును తయారుచేయుటకున్నా పరిషత్తు కృతనిశ్చయమై యున్నదని ఇందుములముగా ప్రకటించుచున్నాము. ప్రజాపరిషత్తు తయారు చేయునున్న ఈ నూతన రాజ్యాంగంలో ప్రస్తుతం ద్విటిమ ఇండియా అనేపేరుతో వ్యవహరింపబడుతున్న వివిధ ప్రాంతములనూ, స్వదేశ సంస్థానాలని పిలువబడుతున్న ప్రదేశాలనూ, స్వతంత్ర భారతావనిలో, చేరగోరెడి తదితర ప్రాంతములనూ కలిపి ఒక సమితిగా ఏర్పాటు చేయవలయును. పై జెప్పిన వివిధ ప్రదేశములకు (రాజ్యాంగ పరిషత్తు ఆవసరమైతే సరిపాట్లు మార్చవచ్చును.) నూతన రాజ్యాంగచట్టం ప్రకారం స్వయం పరిపాలనాధికారమునూ, తదివరూపమైన హోదాయనూ ఉండగలవు; సమితిప్రభుత్వానికి ప్రత్యేకంగా దత్తము చేయబడినటువంటిగాని, సహజసిద్ధంగా దానియందు అంతర్నిహితమై యున్నటువంటిగాని అధికారములు, శాఖలూ, ఆయా అధికారములకు శాఖలకు అనుబద్ధమై ఉన్నటువంటి, ఉపశాఖలూ ఉప అధికారములున్నూ తప్ప మిగిలినటువంటి అధికారములూ శాఖలూ అన్నీ కూడా ఆయావ్యవస్థలకే చెందుతవి. ఈ చట్టం ప్రకారం సర్వాధికార సమన్వితమైన

స్వతంత్రభారత రాజ్యముయొక్కయు, అందలి అంతర్భాగముల యొక్కయు అధికారము యావత్తు ప్రజల హక్కులమై ఉంటుంది. భారతీయ ప్రజలందరికీ సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విషయాలలో సమపూర్ణమైన న్యాయము జరిగించగలమని హామీ ఇవ్వవలయును. ప్రతివ్యక్తికి సమానహోదా, సమానావకాశములు కల్పించ బడవలయును; న్యాయశాస్త్ర దృష్ట్యా భారతీయులు అందరూ సమానులుగా పరిగణింపబడవలెను. ప్రతివ్యక్తికి న్యాయనైతిక నియమముల సరిపాట్లలో భావనా స్వాతంత్ర్యము, వాక్ స్వాతంత్ర్యము, మత - దేవతారాధనా - వృత్తి స్వాతంత్ర్యములూ, సమ్మేళనా స్వాతంత్ర్యము, కార్యస్వాతంత్ర్యము ఒకపక్షంవలనని అభయ మివ్వవలెను. నూతన రాజ్యాంగమందు అల్పసంఖ్యాక వర్గములకునూ, వెనుకబడిన వారికినీ, గొంపజాతులకునూ, నిమ్నతరగతులవారికినీ ఆవసరమైన ఆభయనిబంధనలూ కాపుడలలూ ఏర్పాటుచేయబడవలయును.

ప్రపంచమందలి నాగరకజాతులు అనుసరించెడు న్యాయ నైతిక మూలములను పురస్కరించుకొని భారతీయ రిపబ్లికు తన ధూమ్యాకాశ సముద్రాలమీద తనకున్న సర్వాధికారములను సురక్షితముగా కాపాడుకొనవలయును. ఈ ప్రాచీన భారతదేశము ప్రపంచమందు తన కర్తవ్యమైవటువంటి స్థానమునూ, గౌరవప్రదమైనటువంటి ప్రతిపత్తిని సాధించి, ప్రపంచశాంతిని మానవకోటియొక్క క్షేమ సౌభాగ్యములనూ అభివృద్ధిచేయగలందులకై హృదయపూర్వకముగా సహకరించగలదు. ”

ఈ తీర్మానమును ప్రతిపాదించుచు నెహ్రూగారు ఈ క్రింది వివరణను గావించిరి.

“ఈ రాజ్యాంగపరిషత్తు తన వ్యవహారనియమా వశిని నిర్ణయించుటకును, కమిటీలను నియమించుటకును పూనుకొని పనిసాగించవలసియన్నది. బాతీయ స్వప్న మనోరథములకు లిఖితప్రమాణమైన స్వయాపమును చిత్రించవలసియన్నది. మన లక్ష్య మేదో, మనము సాధింప ‘సమకట్టినదేదో, మన మెటువైపుకు వడక సాగించుచున్నామో, ఈ పరిస్థితిలోనుండ మనకు మనము నిరూపించుకొనవలెను. మనవైపు చూపునిర్వి నిరీక్షించుచున్న కొట్లకొలది జనులకొరకును, యావ త్ప్రపంచము కొరకును మనము నిరూపించవలెను.

ఇది మన నిశ్చితార్థ ప్రకటన. ఇది మన సంకల్పము. ఇది మన దీక్షాప్రమాణము. ఇది మనము జేసెడి జిప్సందము. మన కందరికిని వర్తించెడి ఆత్మసమర్పణము. ఈ తీర్మానము భారతదేశప్రజల మనోభిప్రాయము, హృదయమును ప్రతిఫలించజేయుచున్నది.”

“సహకారము, సద్భావము, స్నేహభావము ఇవి ఆత్మంతావశ్యకములు. భారతదేశము బ్రిటనుతో సహకరించవలెనని, స్నేహముగా ఉండవలెననియే కోరుతున్నది. బ్రిటను భారతదేశసహకారాన్ని తిరస్కరిస్తే రెండు దేశాలనూ అందువల్ల అపకారమే జరుగుతుంది. కాని భారతదేశానికి కంటే బ్రిటనునూ, ప్రపంచానికే ఎక్కువ హానికలుగలదు.”

కొత్తరకపు సేప్టిరేజర్

అమెరికాదేశంలోని ‘రోచెస్టర్’ పట్టణంలో నివసించే యం. యం. గ్రేవిస్ అనేవాని గడ్డం - సంగతి తెలియక ఒప్పుకున్నా - మంగళైరూ, కత్తులు బండ

బారిపోడంవల్ల రెండోసారిప్పుడూ గిసేవారు కాదు. అతనిది అంత బిరుసుగడ్డం. అంచేత అతనే వేడినీళ్లలో ముంచిన జైడుతో చేసుకునేవాడు. అది సుఖంగా ఉండడంవల్ల గడ్డం గీసుకున్నంతసేపూ వేడిగా ఉండే సాధనం కనిపెట్టడానికి తంటాలుపడేవాడు. అతని భార్య వేడినీటిరేజరు కనిపెట్టడమేమిటని అతే పించడం, మంగళైరూ గడ్డం గియ్యకపోడం ఈరెండూ ఈ కొత్తరకపు వేడినీటిరేజరు కనిపెట్టడానికి కారణాలయినాయి. అతడలా శ్రమపడి పడి, మూడేళ్లు సాగించిన పరిశోధనల ఫలితంగా, గడ్డం గీసుకునేంతసేపూ జైడు వేడిగా ఉండే సాధనం కనిపెట్టగలిగాడు ఆఖరికి.

ఆ జైడ్ ఎల్లెక్ట్రిసిటీవల్ల ౧౮౦ డిగ్రీల వేడి ఎక్కుతుంది. అది అదుళ్లకు ఆగగలదిగాను, నీళ్లకు తడియనిదిగాను ఉంటుంది. ఆ వేడి అక్కల్లేనప్పుడు గాలికి చల్లబడిపోతుంది. ౧౮౦ డిగ్రీల వేడి కలగగానే ఆజైడు అంచు చివర నున్న అణువులలో ఎక్కువ సంచలనం (మనం ఊహించలేనంత) కలుగుతుంది. అంచేత జైడు అంచు మరి పడునెక్కి మెత్తగా తొగుతుంది. ఒకవేళ చిట్టినా, వీటలు, నాలులు పడి రక్తం వచ్చినా జైడులో ఉన్న వేడివల్ల వెంటనే ఆ నాట్లు మారి, మంట మొదలైన బాధలేమీ కలగవు. సుఖంగా ఉంటుంది. దీనికి వేడినీట్లా, తువ్వాలూ మొదలైన గొడవ, అడానిడీ ఏమీ అక్కర్లేదు.

ఇది కనిపెట్టి రెండేళ్లయినా యుద్ధంవల్ల ఉక్కు లేని రోజులు గనక ఇంకా రయారుకావటం లేదు. ఇంక కొద్దిరోజుల్లో మన హస్తాల వలంకరిస్తూ దీరేజర్.

శ్రీరామశాస్త్రి

విమర్శనము

అమరజీవులు

నాల్గుభాగములు. మంత్రవాది సంపాదితములు.
తెనాలి సుందరరాం అండు సస్సు ప్రచురణలు.

పసిపిల్లలను సన్మార్గవర్తనులను జేయుటకును, వారికి మహత్తమ ఆదర్శములను జోధింపజేసి నీతిమంతులను జేయుటకును అమరజీవులైన మహాపురుషుల జీవిత చరిత్రలు మిక్కిలి తోడుపడగలవు. అట్టి ఉద్దేశ్యము తోనే వ్రాయబడిన ఈ చిన్నపుస్తకములు ప్రాథమిక తరగతులలోని విద్యార్థులను తరగతి క్రమమున బాగుగా ఉపకరించుననై యున్నవి. అనేక వర్ణములకు, అనేక శాఖలకు చెందిన పలువురి జీవితగాథలు వీనిలో నున్నవి. కొందరు స్త్రీరత్నముల చరిత్రములకూడ గలవు. కాని ఈ చరిత్రల వర్గీకరణ ఇలా కొందరి చరిత్రల పునరుక్తి, కొందరి చరిత్రల లోపము లేక వీలయినంత సమగ్రముగా ఉండియుండినయెడల ఇంకను బాగుండెడిది.

తెనుగుతల్లి

రచయిత: మాగంటి బాపినీడుగారు. ప్రకాశకులు: జాతీయ జ్ఞానమందిరం, త్యాగరాయనగర్, మద్రాసు ౧౩. వెల రూ. ౨.

తెనుగుజాతిని గురించి సాకల్యంగా చిన్నపిల్లలకు వారి చిన్నారిభావలో చిత్రమయంగా తెలియజేప్పడానికై చేసిన ప్రయత్నం ఇది. పిల్లల పుస్తకాలు, ఇతరప్రాంతాల్లోవలె, ఆటేలేని ఎవరు ఇటువంటిని చాలాచాలా అవసరమనడం ఎవరూ కాదవరు. కాగా, బాపినీడుగారి ఈ యత్నం తప్పక సర్వధా కొనియాడదగింది. దీని నిర్మాణంలో వారి ఉత్సాహం బాగా తోడ్పడినట్లు కనిపిస్తున్నది కూడా. కూర్పు తీర్పునకూడా మహా ముచ్చటగా ఉన్నాయి. కాని, ఆంధ్రబాలసర్వ

స్వం అని దీన్ని పేర్కొనడం మాత్రం అంత సమంజసం కాదేమో అనిపిస్తున్నది. ఎన్నో విషయాలు ఇందులో లోపించి, దీనికి అసమగ్రత కల్పిస్తుండడం నిజంగా విచారకరవిషయం. ఉత్తర ముద్రణంలోనైనా దీనికి ఆ సమగ్రత కల్పిస్తారని ఆశిస్తున్నాము.

గ్రంథ స్వీకారము

జంతుశాస్త్రము

గ్రంథకర్త: ఆర్. వి. శేషయ్య, యం. ఏ. గాక. ప్రకాశకులు: ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు, వాల్తేరు. వెల రూ. ౫-౦-౦.

శిల్పదర్శనము

గ్రంథకర్త: కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు గారు. ప్రకాశకులు: విశ్వజ్ఞ మండలి, తెనాలి. వెల రూ. ౨-౦-౦.

ఆత్మోపహారము

కవి: బులుసు వేంకటేశ్వర్లుగారు, బి. ఏ., రామారావుపేట, కాకినాడ. వెల ఆ. ౮.

రంగవల్లి

పోషకథలు. ప్రకాశకులు: సాధన సమితి, ౬౭౮౨ ఇమాంబావిషిథి, సికిందరాబాదు. వెల పాతలా.

ఆంధ్ర రాజభక్తులు

గ్రంథకర్త: ఆంధ్రశేషగిరిరావుగారు, బి. ఏ., వెల ఆ. ౧౨.

ప్రవాసి

చిన్నవవల. కర్త: శ్రీపతి వరసింహారావుగారు, బి. ఏ., వెల ఆ. ౧౩.

ప్రేమాంజలి

టాల్ స్థాయికథను అనుకరణ. కర్త: ముద్దా
విశ్వనాథంగారు. వెల ఆ. ౧౨.

ప్రేమాటికీ ప్రకాశములు: జయనికేతనం,
మద్రాసు ౭.

ప్రసూనాంజలి

కవి: దూపాటి వెంకటకృష్ణ రాఘవాచార్యులు
గారు. ప్రకాశములు: వెంకటేశ్వర ఆంధ్రకో,
గుంటూరు. వెల. ఆ. ౮.

ఆంధ్ర దేశ గ్రామ చరిత్ర (మోదుకూరు)

గ్రంథకర్త: కొదాటి లక్ష్మీవారాయణగారు.
ప్రకాశములు: మాడరకొ పబ్లిషర్సు, తెనాలి. ఆయా
లభ్యము.

కథలు - గాథలు

మూడవభాగము. రచయిత: దిగవల్లి వెంకటేశ
రావుగారు, వశిలు, తెజవాడ. వెల రూ. ౨.

మారేలోకం

రచయిత: వసంతరావు వెంకటరావుగారు. వెల
రూ. ౧.

సినిమా జ్వరం

రచయిత: చలంగారు. వెల రూ. ౧

ప్రేరేపిక ప్రకాశములు: ప్రతిమాయమ్మ, ఏలూరు.

తత్వామృతము

కవి: వాటపేయయాజుల రామసుబ్బారాయడు
గారు, బి. ఏ, కొల్లాపురం, జట్లప్రోలు సంస్థానము.
వెల రూ. ౧.

1-1-47 బుధవారంనుండి 2-వ వారము

సె లె క్టు,
మదరాసు
హ స్సా బా ను,
యశ్వంత దవె, నయాని,
చంద్రిక పాల్గొన్న
ది ల జి త్ పి క్ష ర్సు వా రి

రాయల్ - మెయిల్

ఉత్తరము కలిగించు ఘట్టములు, హాస్యము, సంగీతములతో కూడుకొనిన చిత్రము.

మీరు తప్పక చూడవలసినది.

10-1-47 నుండి విశాఖపట్టణం సెలెక్టులో గూడ విడుదల కాబడును.

మాండలిక హక్కులకు:

ర తి లా ల్ బ్ర ద ర్సు, గాంధీనగర్, తెలంగాణ పిటీ.